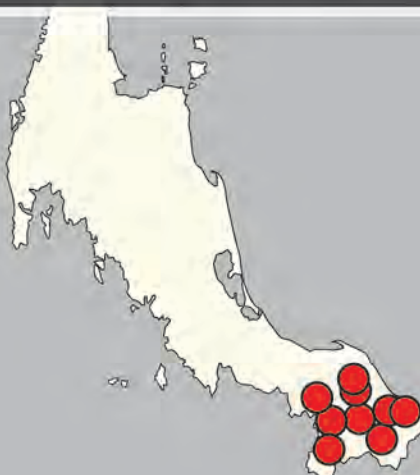

การบังคับบุคคลให้สูญหาย ในประเทศไทย

มูลนิธิธรรมเพื่อสันติภาพ

พฤษภาคม 2555

JUSTICE FOR PEACE FOUNDATION
มูลนิธิธรรมเพื่อสันติภาพ
www.justiceforpeace.org

การบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย

มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ

พฤษภาคม 2555

สารบัญ

ประกาศเกียรติคุณ	1
สรุป	2
วิธีวิทยา	5
1. เกริ่นนำ	6
1.1 ประเทศไทย: ภาพรวมด้านการเมืองและความรุนแรง	6
1.2 ในบริบทของภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย	7
2. กรอบกฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับการบังคับบุคคลให้สูญหาย	10
3. อาชญากรรมการบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย	12
3.1 ความเป็นมาและบริบทการบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย	12
3.2 เหตุการณ์การบังคับบุคคลให้สูญหายในปัจจุบัน	15
4. การเยียวยา	38
4.1 การเยียวยาด้านตุลาการ	38
4.2 สิทธิที่จะได้ทราบความจริง	40
4.3 สิทธิที่จะได้รับการชดเชย ค่าสินไหมทดแทน การฟื้นฟูและความพึงพอใจ	42
4.4 สิทธิในการระงับ หลักประกันว่าจะไม่เกิดซ้ำ และการป้องกัน	43
5. ข้อเสนอแนะ	44
5.1 กฎหมาย	44
5.2 ทะเบียนการควบคุมตัวบุคคล	46
5.3 ขั้นตอนการสอบสวนและการฟ้องคดี	46
5.4 สิทธิของผู้เสียหาย	47
5.5 กรณีและแบบแผนเฉพาะ	48
ภาคผนวก 1 : กรณีของผู้ถูกบังคับให้สูญหาย จัดทำโดยมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ	50
ภาคผนวกที่ 2 : สรุปกรณีการเสียชีวิตของนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2547 จากรายงานของคณะทำงานนักปกป้องสิทธิมนุษยชนไทย	83

ประกาศเกียรติคุณ

ชูชาน แอปเปิ้ลยาร์ด เป็นผู้เขียนรายงานฉบับนี้ ผู้ร่วมทำวิจัยประกอบด้วย ชูชาน แอปเปิ้ลยาร์ด ประทับจิต นีละไพจิตร วัลลภสินธุ์ สุขกา และลัดดาวัลย์ ต๊ะมาฟู ชารา มุชาร์ด ช่วยเตรียมภาคผนวกที่เป็นกรณีศึกษาและช่วยตรวจทานรายงาน
อังคณา นีละไพจิตรเป็นผู้ช่วยอ่านทวนและแก้ไขรายงาน

พิภพ อุดมอิทธิพงศ์เป็นผู้แปลรายงาน มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเป็นผู้แปลภาคผนวก

บุคคลจำนวนมากได้กรุณาใช้เวลาอ่านเนื้อหาหลายส่วนหรือให้คำแนะนำต่อรายงาน มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ
ขอขอบคุณทุกท่านสำหรับความช่วยเหลือ โดยเฉพาะเจม สตีเวนส์

มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพขอขอบคุณสมาพันธ์ต่อต้านการบังคับสูญหายแห่งเอเชีย สำหรับการสนับสนุนการแปลและ
จัดพิมพ์รายงานฉบับนี้

มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพยังขอขอบคุณบุคคลอีกจำนวนมากที่สละเวลาให้ข้อมูลเพื่อเขียนรายงานฉบับนี้

สรุป

ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์การใช้ความรุนแรงโดยรัฐและการปกครองแบบเผด็จการเบ็ดเสร็จเป็นเวลานานนับทศวรรษ การบังคับบุคคลให้สูญหายเกิดขึ้นในบริบทเหล่านี้ และเป็นประเด็นที่ไม่อาจพิจารณาแยกจากบริบทการเมืองที่เต็มไปด้วยความรุนแรง นับแต่ทศวรรษ 2490 เป็นอย่างน้อย ทั้งนี้การบังคับบุคคลให้สูญหายเกิดขึ้นพร้อมกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนร้ายแรงรูปแบบอื่นๆ ด้วย อย่างเช่น การสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย การควบคุมตัวโดยพลการ การทรมาน การข่มขู่และคุกคาม เราจึงควรพิจารณาว่าการบังคับบุคคลให้สูญหายเป็นปรากฏการณ์ของการใช้ความรุนแรงของประเทศไทยเพื่อปราบปรามความเห็นต่าง หรือเพื่อกำจัดผู้ต้องสงสัย ซึ่งเป็นการกระทำนอกเหนือหลักนิติธรรม

รายงานฉบับนี้ พบว่า ปัจจัยด้านกฎหมายที่กำหนดความคุ้มครองเจ้าหน้าที่พนักงานของรัฐ ระบบยุติธรรมทางอาญาที่อ่อนแอเนื่องจากการแทรกแซงทางการเมือง (รวมทั้งหน่วยงานตำรวจ กรมสอบสวนคดีพิเศษ และศาล) และการขาดเจตจำนงทางการเมืองล้วนส่งผลให้เกิดการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง ซึ่งมีส่วนรับผิดชอบโดยตรง หรือเป็นผู้รับผิดชอบตามสายบังคับบัญชาต่อความผิดทางอาญาร้ายแรงเหล่านี้ ความคุ้มครองที่ดำเนินมาหลายทศวรรษเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงและฝ่ายปกครองทราบว่า ตนเองไม่ต้องรับผิดชอบจากการทำผิดกฎหมาย หรือมีโอกาสถูกลงโทษน้อยมาก และเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่บางรายเลือกใช้วิธีการนอกกฎหมายได้ตามอำเภอใจ เพื่อปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลหรือเพื่อแก้ไขข้อพิพาทส่วนบุคคล ส่งผลให้การบังคับบุคคลให้สูญหาย รวมทั้งการสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย การควบคุมตัวโดยพลการ การทรมาน การข่มขู่และคุกคาม กลายเป็นวิธีการนอกกฎหมายที่ชอบธรรมและจำเป็น รวมทั้งเหมาะสมสำหรับประเทศไทยในการควบคุมปราบปราม

มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพได้ศึกษากรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาในประเทศไทย ทำให้พบรูปแบบนโยบายของรัฐบาลที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อปัญหาการบังคับบุคคลให้สูญหาย กล่าวคือ ประชาชนบางกลุ่มตกเป็นเป้าหมายของการบังคับบุคคลให้สูญหาย มีรูปแบบวิธีการที่ใช้เพื่อทำให้บุคคลสูญหาย และยังมีการละเมิดเพิ่มเติมกับผู้ตกเป็นเหยื่อของการบังคับบุคคลให้สูญหาย รวมทั้งรัฐบาลเองก็ล้มเหลวที่จะเยียวยาทั้งในกระบวนการยุติธรรมและนอกเหนือจากนั้น

มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพได้เก็บรวบรวมข้อมูลการบังคับบุคคลให้สูญหาย 40 กรณี ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชน 59 คน¹ จากการวิเคราะห์กรณีปัญหาเหล่านี้ทำให้พบว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้ที่เสี่ยงต่อการเป็นเหยื่อการบังคับบุคคลให้สูญหายมักจะเป็นผู้ชายที่มาจากกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อย อย่างเช่น ชาวมลายูหรือชุมชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงประมาณ 94% ของผู้เสียหายเป็นผู้ชาย และ 86% เป็นผู้ที่มาจากกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อย มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพพบว่า ปัญหาการสูญหายของบุคคลเกิดขึ้นในทุกภาคของประเทศ แม้ว่านโยบายบางประการที่บังคับใช้ในบางพื้นที่อาจส่งผลให้ปัญหาการบังคับบุคคลให้สูญหายเกิดขึ้นมากในบางพื้นที่ หรือในบางช่วงเวลา นอกจากนี้ จากการเก็บข้อมูลของมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพพบว่าในบรรดากรณีการบังคับบุคคลให้สูญหาย 59 กรณี ผู้ที่เป็นเหยื่อ 12 คนมาจากภาคเหนือ ห้าคนมาจากภาคตะวันตก เจ็ดคนมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 33 คนมาจากภาคใต้ และสองคนมาจากกรุงเทพฯ

มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพพบว่า นโยบายของรัฐอย่างน้อยสองประการส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มขึ้นของปัญหาการบังคับบุคคลให้สูญหาย ประการแรกได้แก่ การต่อต้านการก่อความไม่สงบด้วยกำลังทหารในภาคใต้ของไทย ซึ่งเป็นนโยบายของหลายรัฐบาลติดต่อกัน เริ่มตั้งแต่ปี 2544 ภายใต้รัฐบาลทักษิณ จนถึง 2554 ภายใต้รัฐบาลอภิสิทธิ์ และเป็น

¹ ยังมีกรณีศึกษาอื่น ๆ ที่เป็นการเก็บข้อมูลของหน่วยงานอื่น แต่ไม่ได้นำมารวมในสถิติของมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ

เหตุให้มีการบังคับบุคคลให้สูญหาย 55% ของกรณีผู้สูญหายทั้งหมดตามข้อมูลที่มีมูลนิตยัตินิยมเพื่อสันติภาพจัดเก็บ ทั้งนี้ ผู้เสียหายทั้งหมดเป็นชายมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ โดยจำนวนการสูญหายของบุคคลในภาคใต้เพิ่มสูงสุดในปี 2547-48 และ 2550 (ภายหลังการรัฐประหาร) ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการสูญหายของบุคคลในภาคใต้ 42% และ 24% ตามลำดับ ก่อนการเพิ่มขึ้นของการสูญหายของบุคคลทั้งสองช่วงเวลา มักจะมีการนำนโยบายการต่อต้านการก่อความไม่สงบมาใช้ใหม่ ซึ่งเหยื่อส่วนใหญ่ในภาคใต้จะเป็นชายหนุ่ม กล่าวคือ 80% ของผู้เสียหายทั้งหมดมีอายุต่ำกว่า 40 ปี และ 45% อายุต่ำกว่า 30 ปี กฎหมายความมั่นคงที่บังคับใช้ในภาคใต้ของไทยกำหนดเป็นข้อยกเว้นให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงไม่ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์คุ้มครองสิทธิในแง่การควบคุมตัวบุคคล และส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มขึ้นของจำนวนการบังคับบุคคลให้สูญหายในภาคใต้ของไทย

นโยบายของรัฐบาลประการที่สอง ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มขึ้นของการสูญหายของบุคคลได้แก่ นโยบายสงครามปราบปรามยาเสพติดที่ดำเนินการเมื่อปี 2546 นโยบายดังกล่าวส่งผลกระทบต่ออย่างยาวนานต่อการบังคับบุคคลให้สูญหายและการสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย แม้การประกาศใช้นโยบายจะยุติลงแล้วก็ตาม โดยมีการบังคับบุคคลให้สูญหายอย่างน้อย 10 กรณีจากข้อมูลของมูลนิตยัตินิยมเพื่อสันติภาพที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่ต้องสงสัยหรือถูกกล่าวหาว่าเกี่ยวข้องกับการใช้หรือการค้ายาเสพติด การเก็บข้อมูลการบังคับบุคคลให้สูญหายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาเสพติดเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เนื่องจากครอบครัวของพวกเขาที่มีความหวาดกลัวอย่างมากเนื่องจากรัฐบาลต่อๆ มาก็ยังมียาเสพติดอย่างรุนแรง มูลนิตยัตินิยมเพื่อสันติภาพเชื่อว่า จำนวนการสูญหายที่แท้จริงของผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเกี่ยวข้องกับการใช้ยาเสพติด อาจสูงกว่ากรณีที่มีมูลนิตยัตินิยมเพื่อสันติภาพได้จัดเก็บข้อมูลไว้มาก มูลนิตยัตินิยมเพื่อสันติภาพได้เก็บข้อมูลอย่างละเอียดเกี่ยวกับการนำนโยบายสงครามปราบปรามยาเสพติดที่รุนแรงมาใช้ในภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายทั้งที่เชียงใหม่และเชียงใหม่ มูลนิตยัตินิยมเพื่อสันติภาพยังจัดเก็บข้อมูลรูปแบบการควบคุมตัวโดยพลการ การทรมานอย่างเป็นระบบ การสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย และการบังคับบุคคลให้สูญหายที่เกิดขึ้นในค่ายทหารพวกรในภาคเหนือของประเทศไทย เริ่มตั้งแต่กลางปีจนถึงปลายปี 2546

นอกจากนโยบายทั้งสองประการข้างต้น มูลนิตยัตินิยมเพื่อสันติภาพยังพบว่า มีกลุ่มบุคคลอย่างน้อยสี่กลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อการถูกบังคับให้สูญหายทั่วประเทศไทยอันได้แก่ ประการแรกคือ คนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่/ตำรวจ/ทหารและ/หรือคนที่มีความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่เหล่านี้ แม้ว่าความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่มักเป็นผลมาจากกิจกรรมนอกกฎหมาย อย่างเช่น ยาเสพติด หรือกรณีการลักลอบนำพาบุคคลเข้าประเทศหรือ หวยเถื่อน แต่ก็ไม่ได้เป็นเหตุผลอันชอบธรรมให้เจ้าหน้าที่สามารถใช้วิธีการนอกกฎหมายเช่นการบังคับบุคคลให้สูญหายได้ ในบางกรณีความสัมพันธ์เหล่านี้อาจเป็นลักษณะที่บุคคลดังกล่าวเป็นสายป้อนข้อมูลให้กับทางการ หรืออาจเป็นปัญหส่วนตัวระหว่างคนเหล่านั้นกับเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้ พบว่าในบรรดา 25% ของกรณีศึกษาที่ทางมูลนิตยัตินิยมเพื่อสันติภาพจัดเก็บข้อมูล ผู้เสียหายมักจะมีความสัมพันธ์รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งกับเจ้าหน้าที่ ก่อนจะหายตัวไป

ประการที่สอง นักกิจกรรมมีความเสี่ยงต่อการบังคับบุคคลให้สูญหาย มูลนิตยัตินิยมเพื่อสันติภาพเก็บข้อมูลการบังคับบุคคลให้สูญหายห้ากรณีที่เป็นผลมาจากการเคลื่อนไหวณรงค์ด้านสิทธิมนุษยชน การเมือง หรือต่อต้านการทุจริต มูลนิตยัตินิยมเพื่อสันติภาพยังพบด้วยว่า นักกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมและสิทธิที่ดินเสี่ยงต่อการสังหารนอกกระบวนการกฎหมายและการสังหารทั่วไป ประการที่สาม ประจักษ์พยานต่ออาชญากรรมหรือการละเมิดสิทธิมนุษยชนมักตกเป็นเป้าหมายการบังคับบุคคลให้สูญหาย มูลนิตยัตินิยมเพื่อสันติภาพยังได้เก็บข้อมูลการบังคับบุคคลให้สูญหายสี่กรณีที่เป็นผลโดยตรงจากการเป็นพยานของผู้เสียหาย ในสี่กรณีดังกล่าวมีผู้ถูกบังคับให้สูญหายจำนวนแปดคนที่เป็นพยานรู้เห็นการ

สังหารหรือการหายตัวไปของบุคคลที่อยู่ร่วมด้วยขณะเกิดเหตุ ประการที่สี่ คนต่างด้าวเสี่ยงต่อการบังคับบุคคลให้สูญหาย ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการขาดสถานภาพด้านกฎหมาย และอาจเป็นเพราะเจ้าหน้าที่มองว่าเป็นภัยคุกคามต่อประเทศ

วิธีการทำให้บุคคลสูญหายมีรูปแบบสำคัญสามประการ วิธีการแรกซึ่งแพร่หลายมากที่สุดเกิดขึ้นในลักษณะที่เจ้าหน้าที่ซึ่งบางครั้งใส่เครื่องแบบหรืออาจเป็นเจ้าหน้าที่นอกเครื่องแบบ จับตัวผู้เสียหายจากกลางถนนและบังคับนำตัวเขา(พร้อมกับพาหนะ) ให้เข้าไปในรถยนต์หรือรถบรรทุกและขับหนีไป ส่วนมากเป็นกรณีที่มีประจักษ์พยาน แต่มักเกิดขึ้นในที่อื่น ๆ ไม่ใช่แถวบ้านหรือที่ทำงานของผู้เสียหาย 68% ของการบังคับบุคคลให้สูญหายตามข้อมูลที่มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพจัดเก็บ มักเกิดขึ้นในลักษณะเช่นนี้ วิธีการที่สองได้แก่ การจับกุมผู้เสียหายจากบ้านหรือสถานที่อื่น ๆ อย่างเช่น ที่ทำงาน มัสยิด หรือร้านน้ำชาใกล้บ้าน โดยเจ้าหน้าที่มักจับกุมโดยไม่มีหมายจับ 22% ของการบังคับบุคคลให้สูญหายมักเกิดขึ้นจากการจับกุมตัวเช่นนี้ วิธีการที่สามซึ่งเกิดขึ้นน้อยกว่า มีลักษณะที่ผู้เสียหายได้รับเชิญตัวให้มาพบเจ้าหน้าที่ในสถานที่บางแห่ง 10% ของการบังคับบุคคลให้สูญหายตามข้อมูลที่เก็บได้เริ่มต้นจากการนัดเจอกันแบบนั้น

มีหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่าผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการบังคับบุคคลให้สูญหายมักจะเผชิญการละเมิดสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ด้วย อย่างเช่น การควบคุมตัวโดยพลการ การทรมานและการสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย จากข้อมูลของผู้ที่ถูกควบคุมตัวในภาคใต้ของไทยและที่ค่ายทหารพรานในเชียงใหม่ในปี 2546 การละเมิดสิทธิเหล่านี้มักเกิดขึ้นในช่วงเวลาและในสถานที่ที่ผู้เสียหายถูกลักพาตัวไป ในแง่ของค่ายทหารพราน มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเก็บข้อมูลจากปากคำของประจักษ์พยานที่สะท้อนว่ามีการควบคุมตัวโดยพลการ การทรมานและการสังหารนอกกระบวนการกฎหมายที่กระทำต่อบุคคลสองคนซึ่งกลายเป็นผู้สูญหายในพื้นที่ดังกล่าว มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเชื่อว่า เหยื่อการบังคับบุคคลให้สูญหายคนอื่น ๆ ก็น่าจะเผชิญกับการควบคุมตัวโดยพลการ การทรมานและการสังหารนอกกระบวนการกฎหมายด้วย การได้มาซึ่งซากศพหรือชิ้นส่วนของผู้เสียหายย่อมมีส่วนนำไปสู่หลักฐานที่พิสูจน์การละเมิดสิทธิเหล่านี้

รัฐไทยยังคงขัดขวางการเข้าถึงการเยียวยาด้านตุลาการ สิทธิที่จะได้ทราบความจริง และสิทธิที่จะได้รับการชดเชยจากการบังคับบุคคลให้สูญหาย การที่ประเทศไทยไม่กำหนดให้ “การบังคับบุคคลให้สูญหาย” เป็นความผิดทางอาญากลายเป็นอุปสรรคต่อการฟ้องคดี ปัญหาอื่น ๆ ยังเกิดขึ้นจากหน่วยงานสืบสวนสอบสวนและฟ้องคดีที่ขาดความเป็นอิสระและอ่อนแอ ที่ผ่านมายังไม่เคยมีการฟ้องคดีอย่างเป็นผลต่อกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทยเลย สิทธิที่จะได้ทราบความจริงมักถูกปฏิเสธอย่างเป็นระบบ เนื่องจากหน่วยงานของรัฐพยายามปกปิดความจริง มากกว่าจะเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการบังคับบุคคลให้สูญหาย ปัญหานี้เลวร้ายลงเนื่องจากความอ่อนแอของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติซึ่งไม่มีสำนักงานนอกกรุงเทพฯ และไม่มีควมริเริ่มอย่างจริงจังที่จะแสวงหาความจริงเกี่ยวกับกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหาย การชดเชยในกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายมักคิดเป็นจำนวนเงินที่จำกัดมาก มีเพียงไม่กี่กรณีในภาคใต้ของไทยที่รัฐบาลจ่ายเงินให้กับญาติของผู้เสียหายมากถึง 100,000 บาท โดยเป็นไปตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) ซึ่งแต่งตั้งโดยรัฐบาล เมื่อเร็ว ๆ นี้ คณะกรรมการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งแต่งตั้งโดยนายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร และมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นประธาน ได้มีข้อเสนอแนะให้ชดเชยและฟื้นฟูผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้ รวมถึงผู้ถูกบังคับสูญหายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในช่วงเหตุการณ์ระหว่าง มกราคม 2547 ถึง กันยายน 2554 ส่วนในพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ ยังไม่มีความคืบหน้าเกี่ยวกับการชดใช้ รัฐบาลหลายชุดที่ผ่านมาไม่ได้ดำเนินการเพื่อหาทางยุติและป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาการบังคับบุคคลให้สูญหายซ้ำอีก

สรุปข้อเสนอแนะ:

รัฐบาลควรให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการป้องกันบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูก
บังคับ(International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance)

รัฐบาลควรกำหนดให้การบังคับบุคคลให้สูญหายเป็นความผิดทางอาญา กำหนดกลไกสืบสวนสอบสวนที่
เหมาะสม และประกันสิทธิอย่างเต็มที่ของผู้เสียหายและญาติ

รัฐบาลควรแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน การควบคุมตัว ข้อกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่
“โดยสุจริต” และการทำลายพยานหลักฐาน

ควรมีการปรับปรุงขั้นตอนการสืบสวนสอบสวนและการฟ้องคดี รวมทั้งขั้นตอนการแจ้งความ การสืบสวน
สอบสวนในเบื้องต้น การส่งต่อคดีอย่างรวดเร็วให้กับกรมสอบสวนคดีพิเศษ บทบาทของผู้ชำนาญการด้านนิติเวชที่เป็น
อิสระ การกำหนดให้มีการคุ้มครองพยาน และการเคารพสิทธิของญาติ

หากจำเป็น ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการไต่สวนสำหรับปัญหาการบังคับบุคคลให้สูญหายและการละเมิดสิทธิ
มนุษยชนอื่น ๆ (i) การสูญหายอย่างต่อเนื่องของผู้ที่ต้องสงสัยว่าเกี่ยวข้องกับยาเสพติด (ii) การละเมิดสิทธิมนุษยชนใน
ค่ายทหารพรานที่จังหวัดทางภาคเหนือเมื่อปี 2546 และ (iii) การสังหารและการหายตัวไปของนักกิจกรรม

ควรมีการกำหนดกลไกชดเชยระดับประเทศ แต่ระหว่างรอให้มีกลไกดังกล่าว ควรดูแลให้ญาติของผู้ที่ถูกบังคับให้
สูญหายได้รับค่าชดเชยเป็นการชั่วคราว

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติควรมีบทบาทเข้มแข็งเพื่อสนับสนุนให้มีการค้นหาความจริงและประกัน
ความยุติธรรมและการชดเชย

สำหรับกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายซึ่งเป็นที่ทราบกัน ควรมีการสืบสวนสอบสวนที่เป็นอิสระและครอบคลุม
เพื่อหาทางฟ้องร้องดำเนินคดีและลงโทษผู้กระทำผิด

วิธีวิทยา

งานวิจัยครั้งนี้ใช้เวลากว่า 10 เดือนในปี 2554 ตั้งแต่ขั้นตอนการออกแบบการศึกษาและการเก็บข้อมูลกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายและการสังหารนอกกระบวนการกฎหมายทั้งหมดเกิดขึ้นในภาคเหนือ ตะวันตก และตะวันออก โดยมีการสัมภาษณ์และพยานโดยเจ้าหน้าที่จากมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ ส่วนข้อมูลกรณีศึกษาในภาคใต้เป็นการศึกษาของสมาชิกของคณะทำงานยุติธรรมเพื่อสันติภาพ (ชื่อเดิมของมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ) ในปี 2549 และ 2550 เราได้นำข้อมูลการสัมภาษณ์เหล่านั้นมาใช้ในการเขียนรายงานนอกเหนือจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติมญาติ พยาน และเจ้าหน้าที่ในภาคใต้ของไทย

นอกจากข้อมูลการสัมภาษณ์ เรายังได้สำรวจข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวกับกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายซึ่งเกิดขึ้นก่อนปี 2543

นอกจากในภาคใต้ของไทย การขาดการจัดเก็บข้อมูลการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงในประเทศไทย เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการทำวิจัยครั้งนี้ มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพพบว่า นอกจากสมาคมลาหู่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแห่งประเทศไทยที่เชียงใหม่และเครือข่ายผู้เสียหายที่กาฬสินธุ์แล้ว ไม่มีหน่วยงานหรือบุคคลที่เก็บข้อมูลการละเมิดสิทธิมนุษยชนร้ายแรงในภาคตะวันตก ภาคเหนือ หรือภาคตะวันออกของไทยเลย ข้อมูลการบังคับบุคคลให้สูญหายของมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพในพื้นที่เหล่านี้ เป็นผลมาจากการที่นักวิจัยได้ยื่นจากการบอกเล่ามากกว่ามาจากแหล่งข้อมูลที่จัดเก็บอย่างเป็นระบบ ตอนที่ได้รับการบอกเล่าถึงการบังคับบุคคลให้สูญหายหรือการสังหารนอกกระบวนการยุติธรรมกรณีหนึ่ง เราก็มักจะได้นิการบอกเล่าต่อถึงกรณีอื่น ๆ และเป็นเหตุให้เราสามารถบันทึกข้อมูลได้ ทำให้เราเชื่อว่าข้อมูลเท่าที่เรานำมาได้เป็นเพียงเล็กน้อย ๆ ของข้อมูลการบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทยที่ยังมีอยู่อีกหลายกรณี

ความหวาดกลัว อย่างมากมักเป็นอุปสรรคทำให้ญาติผู้เสียหายไม่ร้องเรียนขอความช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาเอกชน (เอ็นจีโอ) หรือไม่เปิดเผยข้อมูลการสูญหายต่อสาธารณะ อุปสรรคเพิ่มเติมได้แก่ การไม่มีเอ็นจีโอซึ่งทำงานในประเด็นนี้และในพื้นที่เหล่านั้นในประเทศไทย อีกทั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เองก็ไม่มีสำนักงานนอกเขตกรุงเทพฯ ญาติของผู้สูญหายจึงไม่รู้จักคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฯ หรือไม่ทราบว่าสามารถร้องเรียนต่อหน่วยงานสิทธิมนุษยชนอย่างเป็นทางการได้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฯ จึงควรพยายามเพิ่มจำนวนสาขาและสร้างเครือข่ายการทำงานด้านปัญหานี้ในต่างจังหวัดด้วย

มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเห็นว่า การวิจัยครั้งนี้เป็นก้าวอย่างแรกในการเปิดเผยให้เห็นความรุนแรงของการบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย และควรกระตุ้นให้หน่วยงานอื่นๆ ดำเนินการเพื่อให้เกิดความจริง ความยุติธรรม และการชดเชย รวมทั้งยุติปัญหาการบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย

พึงกล่าวด้วยว่า ผู้เสียหายที่กล่าวถึงในรายงานมักจะเป็นผู้ชาย เนื่องจากมีสัดส่วนผู้เสียหายที่เป็นผู้ชายจำนวนมาก ดังนั้นในรายงานจะระบุเพศของผู้เสียหายเฉพาะกรณีที่ระบุผู้หญิง นอกจากนี้ ในบางกรณีมีการปกปิดชื่อและสถานที่เอาไว้ตามคำร้องขอของครอบครัวเนื่องจากกลัวว่าจะถูกตอบโต้หากมีการเปิดเผยข้อมูลออกไป

ข้อ 1. เกริ่นนำ

1.1 ประเทศไทย: ภาพรวมด้านการเมืองและความรุนแรง

ประเทศไทยมีประชากรประมาณ 66 ล้านคนกระจายอยู่ใน 77 จังหวัด โดยทั่วไป 75% ของประชากรมีเชื้อสายไทย รองมาคือจีน (14%) มาเลย์ (3%) และที่เหลือส่วนใหญ่เป็นชุมชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง มีศาสนาหลักคือศาสนาพุทธ และมีภาษาไทยเป็นภาษาราชการ

เส้นทางสู่ประชาธิปไตยของไทยมีลักษณะซับซ้อน แม้จะเป็นประเทศประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการตั้งแต่ปี 2475 แต่ในทางประวัติศาสตร์การเมือง ประเทศไทยก็ถูกครอบงำด้วยทหาร มีเพียงช่วงสั้น ๆ ที่ประเทศไทยอยู่ใต้การปกครองของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย โดยช่วงแรกเกิดขึ้นระหว่างปี 2516-2519 การทำรัฐประหารโดยทหารครั้งล่าสุดเกิดขึ้นหลังจากนายทักซิณได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นวาระที่สองไม่นานในช่วงปลายปี 2549 การเมืองไทยเต็มไปด้วยการช่วงชิงอำนาจทางการเมืองตั้งแต่นั้นมา น.ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร น้องสาวทักซิณชนะการเลือกตั้งที่มีขึ้นในปี 2554

การประท้วงทางการเมืองและการใช้ความรุนแรงของรัฐครั้งสำคัญเกิดขึ้นสี่ช่วงด้วยกัน ได้แก่ การประท้วงเมื่อเดือนตุลาคม 2516 ตุลาคม 2519 พฤษภาคม 2535 และความรุนแรงทางการเมืองที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2549 ระหว่างฝ่าย “เสื้อแดง” และ “เสื้อเหลือง” ในทุกกรณี รัฐได้ใช้กำลังเกินกว่าเหตุเพื่อปราบปรามผู้ประท้วง กลุ่มอื่น ๆ ที่เรียกร้องสิทธิหรือแสดงความเห็นทางการเมืองก็ถูกปราบปรามด้วยการใช้ความรุนแรงของรัฐเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาวกู๋ชาวนาในภาคเหนือ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และนักเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่แล้วกลุ่มเหล่านี้ใช้การประท้วงเรียกร้องอย่างสงบและสันติ ความรุนแรงทางการเมืองในประเทศไทยที่ยืดเยื้อยาวนานที่สุด น่าจะได้แก่การก่อความไม่สงบโดยใช้อาวุธเพื่อต่อต้านรัฐไทยในชายแดนภาคใต้ โดยประชาชนมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ส่วนใหญ่ไม่สนับสนุนความรุนแรงเช่นนี้

อาจเป็นเพราะความต้องการควบคุมเสี่ยงที่เห็นต่างและการส่งเสริมชาตินิยม เป็นเหตุให้ระบอบปกครองในประเทศไทยมีลักษณะค่อนข้างรวมศูนย์ แม้ว่ารัฐธรรมนูญพ.ศ. 2540 กำหนดให้มีการกระจายอำนาจในระดับหนึ่ง ทำให้การปกครองส่วนท้องถิ่นมีเสรีภาพและความรับผิดชอบมากขึ้น และนำไปสู่การเลือกตั้งโดยตรงเพื่อคัดเลือกผู้เข้ามาทำหน้าที่ในหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น แม้ว่าความพยายามเหล่านี้ส่งผลให้มีการกระจายอำนาจจากศูนย์กลางไปสู่จังหวัดต่าง ๆ ระดับหนึ่ง แต่ก็ยังเป็นเหตุให้การเลือกตั้งในท้องถิ่นมีความสำคัญมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับการเมืองระดับชาติ ในขณะที่การเลือกตั้งในท้องถิ่นมีความสำคัญมากขึ้น เป็นเหตุให้มีการสังหารนักการเมืองท้องถิ่นมากถึง 481 ครั้งในระหว่างปี 2543-2552² โดยเพิ่มจำนวนสูงสุดในช่วงปี 2546 และ 2548 การสังหารนักการเมืองท้องถิ่นมีจำนวนมากสุดในเดือนมีนาคม 2546 หนึ่งเดือนหลังจากรัฐบาลทักซิณประกาศสงครามปราบปรามยาเสพติด และเพิ่มสูงสุดอีกครั้งในปี 2548 ซึ่งมีการเลือกตั้งทั่วไป และมีการเลือกตั้งองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

การพัฒนาประเทศภายใต้รัฐบาลทหารเผด็จการและรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย โดยอ้างอิงพื้นฐานเชื้อชาตินิยมและการกำหนดศาสนาประจำชาติ ทำให้ชนกลุ่มน้อยไม่ค่อยมีพื้นที่ของตนเอง ประชาชนกลุ่มเหล่านี้มักอยู่บริเวณที่เป็นพรมแดนของประเทศ และกลายเป็นคนชายขอบทั้งในด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ความ

² ณัฐกร วิทิตานนท์, “การลอบสังหาร” ในการเมืองท้องถิ่นไทย: ในรอบทศวรรษ (พ.ศ. 2543- 2552) นำเสนอครั้งแรกในการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 11 (พ.ศ. 2553) วันที่ 25 พฤศจิกายน 2553 ณ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม <http://prachatai.com/journal/2554/03/33416>

เป็นคนขายของของพวกเขาเป็นผลมาจากกฎหมายและทัศนคติที่ไม่เป็นธรรม และทำให้พวกเขาเสี่ยงต่อการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนที่มักเกิดขึ้นโดยที่ผู้กระทำผิดไม่ต้องรับผิดชอบ

1.2 ในบริบทของภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย

ภาคเหนือของไทยประกอบด้วยเก้าจังหวัดรวมทั้งเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน มีพรมแดนติดกับพม่าและลาว พื้นที่ 78% เป็นภูเขาและมีอุตสาหกรรมทั้งการผลิต การเกษตร การประมง และ ป่าไม้ ภูมิภาคนี้เป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์มากมาย กลุ่มใหญ่ที่สุดได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง ลิซู และลาหู่ คนทั่วไปมักเรียกรวมชุมชนเหล่านี้ว่า “ชาวเขา” เพื่อให้แตกต่างจากคนไทยทั่วไปโดยคำนึงถึงถิ่นที่อยู่ วัฒนธรรม ภาษา และความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกันไป

ชุมชนชาติพันธุ์หลายแห่งเพิ่งจะได้รับสัญชาติไทย แต่ก็มีอีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้รับสัญชาติ เป็นเหตุให้ชุมชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงจึงมักถูกปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียม ไม่ว่าจะเป็นสัญชาติหรือไม่ก็ตาม พวกเขามักไม่มีโอกาสเข้าไปกำหนดนโยบายที่กระทบต่อชุมชนตนเอง ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรรวมทั้งการดูแลสุขภาพและการศึกษา และมักถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดต่าง ๆ ทั้งการตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกยึดครองพื้นที่โดยผิดกฎหมาย และความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และเป็นผลมาจากความคิดเหมารวมของเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมาย ตัวอย่างเช่น ในเดือนพฤษภาคม 2545 ชาวบ้าน 1,243 คนจากอำเภอแม่สายถูกเพิกถอนสัญชาติ และนายอำเภอสั่งให้นำบัตรประชาชนมาคืน ต่อมาศาลปกครองได้เพิกถอนคำสั่งของนายอำเภอเมื่อปี 2547 ซึ่งในช่วงก่อนหน้านั้นชาวบ้านถูกบังคับให้ต้องเข้าสู่กระบวนการขึ้นทะเบียนเป็นบุคคลสัญชาติไทยที่เข้มงวดอีกครั้ง การตัดสินใจโดยพลการเช่นนี้ของนายอำเภอสะท้อนถึงทัศนคติของเจ้าพนักงานที่มีต่อชุมชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง รวมทั้งอำนาจของรัฐไทยที่ต้องการควบคุมชีวิตความเป็นอยู่ของคนเหล่านี้

ชุมชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงมักอาศัยอยู่บนพื้นที่สูงตามแนวพรมแดน ซึ่งในช่วงที่ผ่านมาเคยเป็นที่ปลูกฝิ่นและเป็นเส้นทางลักลอบค้ายาเสพติด คนทั่วไปยังมีความคิดว่าชุมชนเหล่านี้ยังคงเกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติด และการโฆษณาชวนเชื่อของทางทหารและสื่อมวลชนก็ช่วยส่งเสริมทัศนคติเช่นนี้ว่าสันติ พานิช อดีตกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ชี้ให้เห็นว่ามีความจงใจใช้สงครามปราบปรามยาเสพติดกับกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ แม้ว่าการกำลังฝ่ายความมั่นคงแทบไม่พบหลักฐานใด ๆ ในระหว่างการตรวจค้นเลยก็ตาม³

ข้อพิพาทเกี่ยวกับการใช้และถือครองที่ดินซึ่งดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านขาดความมั่นคงในการดำรงชีพ เนื่องจากรัฐมักสนับสนุนนักลงทุนที่ยึดครองที่ดิน แทนที่จะสนับสนุนชุมชน หน่วยงานของรัฐบาง

³ อ้างถึงใน อรรถพงษ์ ศักดิ์สงวนมณู ชาวเขากับการฟื้นฟูนโยบายปราบปรามยาเสพติด... ชีวิตที่อาจไร้ชีวิต, 24 มีนาคม 2551 (www.prachathai.com)

แห่งใช้วิธีที่ก้าวร้าวทั้งการบังคับไล่อื้อ การจับกุม และการฟ้องคดีต่อชาวบ้านที่ถือครองที่ดินนอกเหนือบริเวณเขตป่าสงวนชุมชนเหล่านี้ในบางครั้งไม่เข้าใจภาษาไทยอย่างเต็มที่ รวมทั้งไม่เข้าใจกระบวนการทางปกครองและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นเหตุให้เสียเปรียบอย่างมากเมื่อต้องเจอกับการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ ปัจจุบันเหล่านี้ส่งผลให้ชุมชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงต้องเผชิญกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนร้ายแรง นอกจากนี้ การมีหน่วยงานของกองทัพและตำรวจตระเวนชายแดนตั้งอยู่บริเวณพรมแดนโดยเฉพาะกับพม่า ประกอบกับการประกาศกฎอัยการศึกในพื้นที่ดังกล่าวยังเป็นเหตุให้มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเพิ่มขึ้นด้วย

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยหรือภาคอีสานประกอบด้วย 20 จังหวัด และมีพรมแดนติดประเทศลาวและกัมพูชา ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้ภาษาอีสานเป็นหลัก ผู้คนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ อาชีพหลักคือการทำเกษตร แต่ผลผลิตที่ผลิตได้ยังไม่มากเท่าที่ควร เนื่องจากความไม่อุดมสมบูรณ์ของดินและปริมาณน้ำท่าที่จำกัด เป็นเหตุให้ภาคอีสานมีลักษณะค่อนข้างยากจน นับแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เมื่อปี 2504 มีการกำหนดให้อีสานเป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบซึ่งนำไปสู่การตัดไม้ทำลายป่าอย่างกว้างขวางและการใช้พื้นที่นาเพื่อปลูกพืชเกษตรสำหรับส่งออก ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่แห่งนี้ยังเหมาะสมควรต่อการสร้างเขื่อนผลิตไฟฟ้า แม้ว่าอุตสาหกรรมเหล่านี้จะเอื้อประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับเจ้าของธุรกิจและบริษัทนอกภาคอีสาน แต่ก็ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนที่ดินและเกิดมลพิษด้านสิ่งแวดล้อม เป็นเหตุให้ชาวบ้านขัดแย้งกับนายทุนและรัฐบาลซึ่งมักสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา นักกิจกรรมในท้องถิ่นได้พยายามรณรงค์เพื่อจำกัดการขยายตัวของโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเหมืองแร่ เขื่อน โรงงาน และอุตสาหกรรมเกษตร นักกิจกรรมเหล่านี้ต้องเผชิญกับการคุกคาม ถูกตั้งข้อหาอย่างมิชอบ และเผชิญกับการสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย โดยเจ้าพนักงานของรัฐและอุตสาหกรรม

เช่นเดียวกับพื้นที่อื่น ๆ อีสานก็ได้รับผลกระทบจากการใช้นโยบายด้านยาเสพติดอย่างมิชอบ ซึ่งเป็นเหตุให้มีการสังหารผู้คนหรือทำให้คนสูญหายจำนวนมาก “กาวสินธุ์” เป็นที่รู้จักขึ้นมาเพราะมีการปราบปรามคนที่ต้องสงสัยว่าเป็นผู้ใช้ยาเสพติดอย่างรุนแรงและอย่างมิชอบด้วยกฎหมาย ในหลายกรณีที่อีสาน การทำร้ายกันมักมีสาเหตุมาจากข้อพิพาทในพื้นที่มากกว่าจะเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ความรุนแรงในอีสานได้เพิ่มขึ้นเนื่องมาจากการเมืองท้องถิ่นที่มีความสำคัญว่าการเมืองระดับชาติ เป็นเหตุให้การช่วงชิงอำนาจหรือข้อพิพาทในพื้นที่ส่งผลกระทบมากขึ้น และอาจกระทบต่ออำนาจทางการเมืองระดับชาติ

ภาคตะวันตกของไทยประกอบด้วยห้าจังหวัดรวมทั้งจังหวัดตากและกาญจนบุรี และมีพรมแดนค่อนข้างยาวติดกับพม่า นอกจากคนไทยทั่วไปแล้ว ในพื้นที่นี้ยังมีแรงงานต่างด้าวทั้งที่มีและไม่มีเอกสารทางกฎหมายอยู่มากมาย และผู้ลี้ภัยอีกประมาณ 140,000 คนจากพม่า เศรษฐกิจในพื้นที่มักเป็นอุตสาหกรรมที่เน้นการใช้แรงงานอย่างเช่น การทำเกษตรกรรมขนาดใหญ่ โรงงานอาหารกระป๋อง โรงงานอุตสาหกรรมตัดเย็บและเหมืองแร่ อุตสาหกรรมเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อคนงานต่างด้าวจำนวนมาก คนงานทั้งที่ถูกกฎหมายหรือไม่ถูกกฎหมายก็เสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน เนื่องจากกรอบกฎหมายไม่ได้ให้ความคุ้มครองกับพวกเขาอย่างเหมาะสม เจ้าหน้าที่บางคนก็ยังมีทัศนคติที่เอารัดเอาเปรียบและดูถูกคนเหล่านี้ การที่แรงงานต่างด้าวส่วนมากพูดไทยไม่ได้ ก็ทำให้พวกเขาต้องเจอกับการรังแก ช่มชู้ ควบคุมตัวโดยพลการ การส่งกลับ การทุบตี การข่มขืนกระทำชำเรา การสังหาร และการลักพาตัวให้สูญหายจากเจ้าหน้าที่และคนที่ลักลอบนำคนงานเข้าประเทศ คนที่เข้าสู่ประเทศไทยโดยผ่านบริการของนายหน้าหรือคนที่ลักลอบนำคนงานเข้าเมือง มีความเสี่ยงเนื่องจากความสัมพันธ์แบบใต้ดินระหว่างคนนำเข้าแรงงานกับเจ้าหน้าที่บางรายในพื้นที่อาจไม่ปกติได้ในบางช่วง คนต่างด้าวและผู้ลี้ภัยซึ่งเป็นตัวแทนการเรียกร้องสิทธิของชุมชนได้ตกเป็นเป้า บางครั้งก็ถูกสังหารเพียงเพราะการเคลื่อนไหวของตน เช่นเดียวกับพื้นที่อื่น ๆ ในประเทศไทย ภาคตะวันตกของไทยก็นำนโยบายต่อต้านยาเสพติดมาใช้ โดยเฉพาะการให้

ความสำคัญกับการใช้ยาและการลักลอบค้ายาในจังหวัดต่าง ๆ อย่างเช่นตาก ซึ่งมีพื้นที่ติดกับพม่า ส่งผลให้มีการสังหารนอกกระบวนการกฎหมายรวมทั้งผู้ที่มีส่วนเชื่อมโยงกับการค้ายาเสพติด ในเดือนตุลาคม 2553 รัฐบาลไทยอนุมัติงบประมาณให้พัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด-เมียวดี ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาความมั่นคงและแก้ปัญหาการเข้าเมืองบริเวณพรมแดนอย่างต่อเนื่อง

ภาคใต้ของไทยประกอบด้วย 14 จังหวัด หลายจังหวัดมีพรมแดนติดกับมาเลเซีย รายงานฉบับนี้ให้ความสำคัญกับจังหวัดชายแดนใต้ ได้แก่ นราธิวาส ปัตตานี และยะลา ในอดีตจังหวัดเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของคาบสมุทรมลายูได้รับการปกครองของอังกฤษ แต่ได้ถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของไทยในปี 2452 ในปัจจุบัน 80% ของประชากรในสามจังหวัดฯ มีอัตลักษณ์เป็นชาวมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ และพูดภาษายาวี เศรษฐกิจในภาคใต้ของไทยส่วนใหญ่จะเป็นการกรีดและผลิตยางในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ภูมิภาคนี้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจค่อนข้างน้อย ส่วนดัชนีด้านการศึกษาก็ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ และความรู้ด้านภาษาไทยก็มีค่อนข้างน้อย

ดันแคน แมคคาร์โก (Duncan McCargo) นักวิชาการ⁴ ให้ความเห็นว่าการที่สยามปกครองปัตตานีดามุสลามเป็นเหมือนการล่าอาณานิคม โดยทางกรุงเทพฯพยายามใช้นโยบายผสมกลมกลืนและทำให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยไม่ค่อยให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์อันโดดเด่นของภูมิภาคนี้ ด้านการปกครอง มีลักษณะเช่นเดียวกับพื้นที่อื่น ๆ ของไทยคือ จังหวัดชายแดนใต้ถูกปกครองด้วยระบอบการบริหารที่รวมศูนย์ที่กรุงเทพฯ พื้นที่แห่งนี้มีประวัติศาสตร์การต่อสู้กับระบอบปกครองที่มีกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางมาเป็นเวลานาน ในช่วงรัฐบาลเปรม ติณสูลานนท์ (2523-2531) มีการทำความตกลงเพื่อยุติความรุนแรง โดยการให้อภัยโทษต่ออดีตทหารบ้าน และมีการจัดตั้งกองกำลังรักษาความมั่นคงและฝ่ายปกครองใหม่ในพื้นที่โดยให้อยู่ภายใต้ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) แม้จะไม่สมบูรณ์แบบ แต่นโยบายเหล่านี้ก็ช่วยระงับการก่อความรุนแรงในพื้นที่มาได้ประมาณสองทศวรรษ อย่างไรก็ตามในช่วงการดำรงตำแหน่งวาระแรกของนายกฯ ทักษิณ (2544-2548) สถานการณ์ความมั่นคงในชายแดนใต้เลวร้ายลง ทักษิณได้ยุบโครงสร้างการปกครองพิเศษในพื้นที่ และมอบหมายให้หน่วยงานตำรวจซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชนเข้าควบคุมดูแลความมั่นคงในพื้นที่แทน การตัดสินใจเชิงนโยบายที่มีแรงผลักดันทางการเมืองได้เกิดขึ้นพร้อมกับความรู้สึกต่อต้านอย่างสุดโต่งจากบางกลุ่มในพื้นที่และนำมาสู่การใช้ความรุนแรงรอบใหม่ของไทย ซึ่งยังคงอยู่จนถึงทุกวันนี้

รัฐบาลชุดที่ผ่าน ๆ มาจนถึงปัจจุบัน มักเน้นการใช้กำลังทหารเพื่อแก้ปัญหา มีการวางกองกำลังมากมาย การจัดตั้งอาสาสมัครป้องกันตนเองของหมู่บ้าน และการนำกฎอัยการศึกและการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินมาใช้ แนวทางเหล่านี้ประกอบกับความรุนแรงและการคุกคามของฝ่ายก่อความไม่สงบ ส่งผลให้เกิดบรรยากาศความหวาดกลัวต่อพลเรือน และส่งเสริมการละเมิดสิทธิมนุษยชน เป็นเหตุให้การควบคุมตัวโดยพลการ การทรมาน การสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย และการสูญหายของบุคคลเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในภาคใต้

ข้อ 2. กรอบกฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับการบังคับบุคคลให้สูญหาย

อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการป้องกันบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ (International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances) ชี้ให้เห็นว่า การบังคับบุคคลให้สูญหายเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายระหว่างประเทศ อนุสัญญาฯ ได้รับการรับรองจากที่ประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2549 และเริ่มมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2553 จนถึงเดือนมกราคม 2555 มีประเทศต่าง ๆ ให้สัตยาบันแล้ว 31 ประเทศ

⁴ Duncan MaCargo, *Tearing Apart the Land: Islam and Legitimacy Southern Thailand* (Singapore: NUS Press, 2552)

อนุสัญญาฯ นิยามการบังคับบุคคลให้สูญหายว่าหมายถึง

การจับกุม ควบคุมตัว ลักพาตัว หรือวิธีการอื่นใดในการทำให้บุคคลสูญเสียชีวิต เสรีภาพ ที่กระทำโดยตัวแทนของรัฐ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่กระทำไปโดยการให้อำนาจ สนับสนุนหรือรู้เห็นเป็นใจจากรัฐ และโดยที่รัฐปฏิเสธที่จะรับทราบว่ามี การทำให้สูญเสียชีวิต เสรีภาพนั้น หรือโดยปกปิดชะตากรรม หรือสถานที่อยู่ของผู้หายสาบสูญดังกล่าว โดยที่สถานที่อยู่ของบุคคลผู้หายสาบสูญนั้น กฎหมายไม่สามารถให้ความคุ้มครองได้⁵

และระบุว่าไม่มีข้อยกเว้นใดๆเลย แม้แต่ในสภาวะสงคราม หรือภัยคุกคามของสงคราม ความไม่มั่นคงทางการเมืองในประเทศ หรือสถานการณ์ฉุกเฉินใดๆที่อาจเกิดขึ้น ที่จะใช้เป็นข้ออ้างเพื่อความชอบธรรมในการบังคับให้บุคคลสูญหายได้⁶

อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการป้องกันบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ กำหนดให้รัฐภาคีนิยามการบังคับบุคคลให้สูญหายให้เป็นความผิดทางอาญา⁷ โดยเน้นย้ำว่าไม่อนุญาตให้มีการควบคุมตัวบุคคลในลับและกำหนดข้อกำหนดด้านกฎหมายอย่างละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัวบุคคล⁸ นอกจากนี้ อนุสัญญาฯ ยังกำหนดให้รัฐภาคีนำตัวผู้รับผิดชอบต่อการบังคับบุคคลให้สูญหายมารับโทษ รวมทั้งผู้ที่สั่งการหรือทราบว่าเป็นเจ้าหน้าที่ผู้บังคับบัญชาคำสั่งจะกระทำความผิดดังกล่าว⁹ อนุสัญญาฯ กำหนดให้รัฐภาคีต้องดำเนินการสอบสวนตามข้อร้องเรียนของการบังคับบุคคลให้สูญหายโดยพลันและอย่างไม่ลำเอียง แม้จะไม่ใช่การร้องเรียนอย่างเป็นทางการ และให้ประกันว่าผู้ร้อง พยาน และญาติของผู้สูญหายจะได้รับความคุ้มครองจากการปฏิบัติที่โหดร้ายหรือการคุกคาม¹⁰ รวมทั้งมีเนื้อหาในการประกันสิทธิของผู้เสียหาย โดยระบุว่าผู้เสียหายหมายถึง ผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการบังคับบุคคลให้สูญหาย โดยรวมถึงสิทธิที่จะได้ทราบความจริง สิทธิที่จะได้รับการชดเชย อย่างเช่น การได้รับค่าสินไหมทดแทน การบูรณะ การฟื้นฟูความพึงใจและการประกันว่าจะไม่เกิดซ้ำ¹¹

ธรรมนูญกรุงโรมที่นำไปสู่การจัดตั้งศาลอาญาระหว่างประเทศ (Rome Statute, establishing the International Criminal Court) ถือว่าการบังคับบุคคลให้สูญหายเป็นอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ ในกรณีที่เป็นการทำร้ายพลเรือนอย่างกว้างขวางและเป็นระบบ¹²

แม้ว่าประเทศไทยยังไม่ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาป้องกันบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ แต่การบังคับบุคคลให้สูญหายก็มักเกี่ยวข้องกับหลักสิทธิมนุษยชนหลายประการตามที่ประกาศไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ซึ่งไทยเป็นรัฐภาคี สิทธิดังกล่าวรวมถึงสิทธิที่จะมีชีวิต ข้อห้ามต่อการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี สิทธิที่จะมีอิสรภาพและความปลอดภัยของบุคคล และสิทธิที่จะได้รับการไต่สวนคดีอย่างเป็นธรรมและเปิดเผย¹³

⁵ อนุสัญญาป้องกันบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ข้อ 2

⁶ อนุสัญญาป้องกันบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ข้อ 1

⁷ อนุสัญญาป้องกันบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ข้อ 4

⁸ อนุสัญญาป้องกันบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ข้อ 17

⁹ อนุสัญญาป้องกันบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ข้อ 3 และข้อ 6

¹⁰ อนุสัญญาป้องกันบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ข้อ 12

¹¹ อนุสัญญาป้องกันบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ข้อ 24

¹² ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ ข้อ 7(i)

¹³ ฮิวแมนไรตส์วอตช์, *It was like suddenly my son no longer existed*, มีนาคม 2550, 52

ข้อ 3. อาชญากรรมการบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย

3.1 ความเป็นมาและบริบทการบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย

ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์การใช้ความรุนแรงโดยรัฐ และการปกครองแบบเผด็จการเบ็ดเสร็จเป็นเวลานานนับทศวรรษ การบังคับบุคคลให้สูญหายเกิดขึ้นในบริบทเหล่านี้ และเป็นประเด็นที่ไม่อาจพิจารณาแยกจากบริบทการเมืองที่เต็มไปด้วยความรุนแรง นับแต่ทศวรรษ 2490 เป็นอย่างน้อย ทั้งนี้การบังคับบุคคลให้สูญหายเกิดขึ้นพร้อมกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนร้ายแรงในรูปแบบอื่นๆ ด้วย อย่างเช่น การสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย การควบคุมตัวโดยพลการ การทรมาน การข่มขู่และคุกคาม จากบริบทดังกล่าวจึงสะท้อนว่า การบังคับบุคคลให้สูญหายเป็นปรากฏการณ์ของการใช้ความรุนแรงของรัฐไทยเพื่อปราบปรามความเห็นต่าง หรือเพื่อกำจัดผู้ต้องสงสัย ซึ่งเป็นการกระทำนอกเหนือหลักนิติธรรม

กฎหมายที่กำหนดความคุ้มกันของเจ้าพนักงานของรัฐ ระบบยุติธรรมทางอาญาที่ถูกแทรกแซงทางการเมืองและไม่เข้มแข็ง (ทั้งหน่วยงานตำรวจ กรมสอบสวนคดีพิเศษ และศาล) ประกอบกับการขาดเจตจำนงทางการเมือง ส่งผลให้เกิดความคุ้มกันต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงซึ่งมีส่วนรับผิดชอบโดยตรง หรือเป็นผู้รับผิดชอบตามสายบังคับบัญชาต่อความผิดทางอาญาร้ายแรงเหล่านี้ ความคุ้มกันที่ดำเนินมาหลายทศวรรษเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงและฝ่ายปกครองบางคนเข้าใจว่า ตนเองไม่ต้องรับผิดชอบจากการทำผิดกฎหมาย หรือมีโอกาสถูกลงโทษน้อยมากเป็นสาเหตุให้เจ้าหน้าที่บางรายเลือกใช้วิธีการนอกกฎหมายได้ตามอำเภอใจ เพื่อปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลหรือเพื่อแก้ไขข้อพิพาทส่วนบุคคล ส่งผลให้การบังคับบุคคลให้สูญหาย รวมทั้งการสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย การควบคุมตัวโดยพลการ การทรมาน การข่มขู่และคุกคาม กลายเป็นวิธีการนอกกฎหมายที่ชอบธรรมและจำเป็น รวมทั้งเหมาะสมสำหรับรัฐไทยในการควบคุมปราบปราม

ในประเทศไทย ปรากฏข้อมูลการบังคับบุคคลให้สูญหายตั้งแต่ทศวรรษ 2490 คือ นายเตียง ศิริขันธ์ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากจังหวัดสกลนคร ผู้เป็นแนวร่วมกับนายปรีดี พนมยงค์ และเป็นสมาชิกขบวนการเสรีไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ภายหลังการที่ญี่ปุ่นเข้ามายึดครองประเทศไทย เขาได้หายตัวไปเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2495 มีผู้พบรถยนต์ของเขาอยู่ที่ในป่าจังหวัดกาญจนบุรี จากสำนวนการสอบสวนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติในยุคหลังจากพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ระบุว่า ตำรวจได้จับตัวเขาไปที่บ้านแห่งหนึ่งและทรมานจนเขาเสียชีวิต พยานให้ข้อมูลว่า มีการนำศพของเขาไปเผาและฝังที่ตำบลลาดหญ้า จังหวัดกาญจนบุรี และทิ้งรถไว้ในที่เกิดเหตุ¹⁴ ซึ่งในคดีนี้มีตำรวจ 5 นายถูกตั้งข้อกล่าวหาฆาตกรรมได้แก่ พลตำรวจจัตวาผาด ตุงคะสมิท, พลตำรวจจัตวาทม จิตรวิมล, ร้อยตำรวจโทจำรัส ยิ้มละมัย, ร้อยตำรวจโทธน พุกใจดี และสิบตำรวจเอกแนบ นิมรัตน์ โดยในปี 2504 ศาลได้มีคำพิพากษาจำคุกตลอดชีวิตผู้ต้องหา 3 ราย คือ พลตำรวจจัตวาผาด ตุงคะสมิท, พลตำรวจจัตวาทม จิตรวิมล และสิบตำรวจเอกแนบ นิมรัตน์ ส่วนร้อยตำรวจโทจำรัส และร้อยตำรวจโทธน ศาลได้ยกฟ้อง

กรณีต่อมาเกิดขึ้นในปี 2497 คือ นายพร มะลิทอง นักการเมืองฝ่ายค้านสมัยรัฐบาลพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ซึ่งถูกลักพาตัวไปเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2497 ชิด วิชาสธวัชเขียนบันทึกไว้ว่าสส.พรถูกควบคุมตัวที่กรุงเทพฯ จนเสียชีวิต และมีการนำศพของสส.พรไปโยนทิ้งในแม่น้ำเจ้าพระยาพร้อมกับรถยนต์ของเขา¹⁵

¹⁴ ชิด วิชาสธวัช, *เผ่าสารภาพ*, สำนักพิมพ์แพรวพิทยา พระนคร, 2503, 205-456

¹⁵ ชิด วิชาสธวัช, *เผ่าสารภาพ*, สำนักพิมพ์แพรวพิทยา พระนคร 2503, 335-388

ในปีเดียวกันนั้น หะยีสุหลง โต๊ะมีนา ก็ได้หายตัวไป ในกรณีนี้มีการกล่าวหาว่าตำรวจจากจังหวัดสงขลานำตัวเขาไปถ่วงน้ำที่ทะเลสาบสงขลาในภาคใต้ของไทย หะยีสุหลง โต๊ะมีนาเคยเรียนหนังสือที่กรุงเทพมหานครเป็นเวลา 20 ปี และเมื่อกลับสู่ประเทศไทยในปี 2470 เขาได้ก่อตั้งโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามและกลายเป็นผู้นำด้านศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อต่อต้านกับนโยบายด้านวัฒนธรรมของจอมพลป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีของไทยในขณะนั้น¹⁶ ในปี 2490 เขาได้เสนอแผนการปกครองภาคใต้ของไทยเจ็ดข้อ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปกครองตนเองและเสรีภาพด้านศาสนาและวัฒนธรรม มีคำพิพากษาศาลตัดสินว่าเขามีความผิดในข้อหาขบถและถูกควบคุมตัวระหว่างปี 2491-2495 หลังจากนั้นเขาได้รับการปล่อยตัว แต่ก็ยังถูกติดตามจากตำรวจมาโดยตลอด ในเดือนสิงหาคม 2497 เขาและลูกชายคนโตซึ่งทำหน้าที่เป็นล่าม (เนื่องจากหะยีสุหลงพูดไทยไม่ได้) ได้รับเชิญให้ไปพบกับพันตำรวจโทบุญเลิศ เลิศบริรักษ์ ผู้กำกับตำรวจสันติบาลสงขลา หลังจากนั้นก็มีคนพบตัวเขาอีกเลย ซึ่งก่อนหน้านั้นในวันที่ 13 สิงหาคม 2497 มีผู้พบตัวเขาเป็นครั้งสุดท้ายระหว่างที่อยู่กับตำรวจที่มีอาวุธที่มีสยิดแห่งหนึ่งในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผู้พบเห็นเป็นผู้ดูแลมัสยิด อย่างไรก็ตาม กรณีนี้ไม่มีการสอบสวนจากตำรวจถึงกรณีการหายตัวไปของหะยีสุหลงและลูกชาย¹⁷ รัฐบาลขณะนั้นปฏิเสธความรับผิดชอบอย่างเป็นทางการ แต่หลังจากหะยีสุหลงและลูกชายคนโตหายตัวไป นายกรัฐมนตรี จอมพลป. พิบูลสงคราม กับท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามได้ไปเยี่ยมภรรยาของหะยีสุหลงและมอบเงินให้ 5,000 บาทต่อเดือนเพื่อเป็นค่าชดเชยและเป็นทุนการศึกษากับบุตรของเขา¹⁸

ในช่วงทศวรรษ 2490 และ 2500 รัฐบาลไทยมีนโยบายปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ตัวอย่างเช่น จิตร ภูมิศักดิ์ ปัญญาชนฝ่ายซ้ายซึ่งเข้าร่วมกับพรรค ในปี 2508 ได้ถูกตำรวจยิงเสียชีวิตที่จังหวัดสกลนครเมื่อปี 2509 บริเวณริมถนน¹⁹ บรรยายการปราบปรามผู้ต้องสงสัยว่าเป็นคอมมิวนิสต์ดำเนินต่อไปจนถึงทศวรรษ 2510 มีการปราบปรามชาวบ้านและการเคลื่อนไหวของพรรค เป็นเวลาหลายปีก่อนจะเกิด “เหตุการณ์ถ้ำแดง” ซึ่งเป็นการสังหารหมู่ที่จังหวัดพัทลุงในภาคใต้ของไทย และอีกหลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในภาคใต้ เริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2515 จากการสัมภาษณ์และการวิเคราะห์รายงานข่าวในช่วงทศวรรษ 2510 ฮาเบอร์คอง (Haberkorn) พบว่าการละเมิดสิทธิเช่นนี้เกิดขึ้นจริง²⁰ ในปี 2514 จอมพลประภาส จารุเสถียร นายกรัฐมนตรี ประกาศว่าจะกำจัดคอมมิวนิสต์และลัทธิคอมมิวนิสต์ให้หมดสิ้นไปจากประเทศไทย อาสาสมัครป้องกันภัยหมู่บ้านที่พัทลุงคนหนึ่งอ้างคำสั่งดังกล่าวและทำให้ดูเหมือนมีการเคลื่อนไหวของมวลชนคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ มีชาวบ้านบางส่วนถูกเชิญมาให้การว่ามีเพื่อนบ้านและผู้ร่วมงานคนไหนบ้างที่เป็นคอมมิวนิสต์ ในเวลาเดียวกันได้มีการปราบปรามอย่างกว้างขวางนำไปสู่การจับกุมชาวบ้านจำนวนมาก ชาวบ้านเหล่านั้นถูกกล่าวหาว่าวางแผนหรือก่ออาชญากรรมต่อรัฐไทย มีการสอบปากคำและมักมีการทรมาน ผู้ถูกควบคุมตัวบางคนได้ถูกจับตัวไว้ในถังน้ำมัน เอน้ำมันเตาและเผาทั้งเป็น เจ้าหน้าที่ความมั่นคงปฏิเสธว่าไม่มีการควบคุมตัว และมีการทำลายหลักฐานเกี่ยวกับผู้ถูกควบคุมตัว นักศึกษาและชาวบ้านประมาณการว่ามีผู้ถูกสังหารด้วยวิธีการเช่นนี้ราว 3,000 คน โดยเฉพาะที่จังหวัดพัทลุง การเลือกจับกุม ควบคุมตัวและสังหารบุคคลทำกันอย่างพลการ คนที่พยายามเรียกร้องความยุติธรรมและเปิดโปงต่อสาธารณะก็จะถูกข่มขู่คุกคามอย่างหนัก อย่างไรก็ตาม การรณรงค์ของพวกเขาเป็นเหตุให้

¹⁶ Baker, C, Baker, C.J., and Phongpaichit, *A History of Thailand*, Cambridge University Press, Cambridge, 2552, 297

¹⁷ Thanet Arpornsuwan, *History of the Theory of Separatist Movement in Southern Thailand*, Southeast Asian Study Program, Thammasat University, 2549, 113

¹⁸ มุขนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพสมัย พญ. เพชรดาว โต๊ะมีนา (หลานสาวของหะยีสุหลง) กุมภาพันธ์ 2555

¹⁹ Baker, C, Baker, C.J., and Phongpaichit, *A History of Thailand*, Cambridge University Press, Cambridge, 2552, 297

²⁰ ข้อมูลส่วนนี้สรุปจากงานเขียนของ Haberkorn, Tyrell, ที่กำลังตีพิมพ์ในปี 2555, “Getting Away with Murder: State Violence and Impunity in Phatthalung,” in *State Violence and Transition in East and Southeast Asia*, Edited by Sung Chull Kim and Narayan Ganesan. Lexington: University Press of Kentucky

รัฐบาลที่เป็นประชาธิปไตยซึ่งจัดตั้งขึ้นมาใหม่ในปี 2518 เข้ามาสอบสวนเรื่องนี้และพบว่าเจ้าหน้าที่ความมั่นคงมีส่วนรับผิดชอบต่อการสังหารคนไทย 300 คน แต่ก็ไม่ได้มีการดำเนินการด้านกฎหมาย โดยอ้างว่ามีความจำเป็นที่จะต้องรักษาขวัญและกำลังใจของเจ้าหน้าที่ความมั่นคง

นอกจากนี้ ฮาเบอร์คอน²¹ ยังเก็บข้อมูลการใช้ความรุนแรงของรัฐในภาคเหนือของไทยในช่วงทศวรรษ 1970 ภายหลังการประท้วงเมื่อเดือนตุลาคม 2516 ซึ่งปูทางไปสู่ระบอบประชาธิปไตยใหม่ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่เคยถูกปราบปรามรวมทั้งชาวไร่ชาวนา จากการรณรงค์ของพวกเขา เป็นเหตุให้มีการนำพระราชบัญญัติควบคุมการเช่านามาใช้ในปี 2517 อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่ชาวไร่ชาวนาเรียกร้องให้มีการบังคับใช้กฎหมาย พวกเขาก็ตกเป็นเป้าหมายของรัฐ ซึ่งใช้วิธีสังหารบุคคลอย่างมียุทธศาสตร์เพื่อสร้างความหวาดกลัว ฮาเบอร์คอนพบว่า “ระหว่างเดือนมีนาคม 2517- กันยายน 2522 มีผู้นำชาวนา 33 คนที่ถูกสังหาร แปดคนได้รับบาดเจ็บสาหัส และ หายตัวไปห้าคน”²² ทั้งนี้จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีรายงานอัตราการสังหารผู้นำชาวนาที่สูงมาก หลายคนเชื่อว่าผู้ที่รับผิดชอบต่อการสังหารผู้นำชาวนาได้แก่กลุ่มนวพล ซึ่งเป็นกลุ่มฝ่ายขวาที่ได้รับการหนุนหลังจากรัฐ แต่ที่ผ่านมาก็ดังกล่าวไม่มีภาระระบุชื่อผู้กระทำผิด และไม่มีการฟ้องร้องดำเนินคดีต่อคดีเหล่านี้เลย การสังหารซึ่งเกิดขึ้นที่พัทลุงและเชียงใหม่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงอย่างหนึ่งซึ่งมีการลอบยิงผู้กระทำผิดอันเป็นผลมาจากหลักนิติธรรมที่อ่อนแอในประเทศไทย และส่งผลมาจนถึงปัจจุบันทำให้เจ้าหน้าที่ความมั่นคงบางส่วนเห็นว่า การสังหารพลเรือนเป็นวิธีการปราบปรามที่ชอบธรรม

การสังหารในภาคเหนือและใต้เกิดขึ้นอีกครั้ง ในช่วงที่มีการลุกฮือทางการเมือง เจ้าหน้าที่ฝ่ายขวาพยายามทวงคืนอำนาจควบคุมรัฐไทย ในเดือนกันยายน 2519 นักศึกษาและประชาชนได้ประท้วงการเดินทางกลับมาประเทศของจอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งเคยเป็นนายทหารที่ปกครองประเทศและถูกขับไล่ออกไปเมื่อปี 2516 ในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 กองกำลังของรัฐและกึ่งรัฐได้โจมตีทำร้ายผู้ประท้วง มีการจับกุมบุคคลราว 1,000 คน ทำให้ได้รับบาดเจ็บหลายร้อยคน และมีรายงานว่ามีผู้ถูกสังหารมากถึง 100 คน²³ หลังจากนั้นก็เกิดการทำรัฐประหารของทหารทันที โดยไม่มีการนำตัวผู้รับผิดชอบต่อการสังหารมารับโทษ ทำให้เหตุการณ์ 6 ตุลาคมยังคงกลายเป็นเรื่องที่คลุมเครือต่อไป จากการเรียกร้องของประชาชน รัฐบาลได้จัดตั้งอนุสรณ์สถานบนถนนราชดำเนินนอกเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์เดือนตุลาคม 2516 และอยู่ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิ 14 ตุลาคม นอกจากนั้นยังมีการจัดตั้งกำแพงประวัติศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์) ตรงข้ามกับหอประชุมใหญ่เพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์ในปี 2519

การเมืองไทยยังคงอยู่ใต้อำนาจของระบอบทหารและมีการทำรัฐประหารอย่างต่อเนื่อง ในช่วงที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ปกครองประเทศในเดือนมิถุนายน 2534 นายทง โปธิ์อ่านได้หายตัวไป ในขณะที่เขาเป็นวุฒิสมาชิกสายแรงงาน ประธานสภาองค์การลูกจ้างสภาแรงงานแห่งประเทศไทย และรองประธานสหพันธ์แรงงานเสรีระหว่างประเทศ ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก และกำลังรณรงค์ต่อต้านความพยายามของรัฐบาลทหารที่จะยุบสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ²⁴ ก่อนจะหายตัวไป นายทงได้รับโทรศัพท์ข่มขู่ เขาจึงบอกเพื่อนร่วมงานว่ากำลังถูกติดตาม และยังได้รับคำสั่งจากกระทรวงมหาดไทยไม่ให้ไปเข้าประชุมประจำปีขององค์การแรงงานโลกที่กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เพื่อนร่วมงานเห็นเขาค้างสุดท้ายตอนออกจากสำนักงานเมื่อเย็นวันที่ 19 มิถุนายน 2534 นายทงป่วยเป็นโรคเบาหวาน และต้องเข้าอินซูลินเป็นประจำซึ่งในช่วงที่หายตัวไปเขาไม่มีอายุอยู่กับตัว เช้าวันต่อมา มีผู้พบรถของเขาจอดอยู่ใน

²¹ Haberkorn, T., “An Unfinished Past: Assassination and the 1974 Land Rent Control Act in Northern Thailand”, *Critical Asian Studies*, 41:1 (2552), 003-035, Routledge

²² Haberkorn, T., “An Unfinished Past: Assassination and the 1974 Land Rent Control Act in Northern Thailand”, *Critical Asian Studies*, 41:1 (2552), 003-035, Routledge

²³ Puey Ungphakorn, “Violence and the Military Coup”, *Bulletin of Concerned Asian Scholars*, Vol. 9, No. 3, กรกฎาคม-กันยายน 2520

²⁴ Bangkok Post, *Tanong Mystery*, 21 พฤศจิกายน 2544

ตำแหน่งที่ผิดปรกติบริเวณมุมถนนหน้าสำนักงาน และมีรอยเท้าเหมือนกับรอยเท้าบูทของทหารอยู่ที่เบาะหลังรถ ไม่มีผู้พบเห็นทนายอีกเลย รัฐบาลทหารในขณะนั้นปฏิเสธว่าไม่เกี่ยวข้องกับการหายตัวไปของเขา

ในปี 2536 คณะกรรมการรัฐสภาด้านความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนซึ่งพิจารณากรณีนี้ ได้รับฟังคำให้การจากนักวิชาการและตำรวจ และสรุปว่า สาเหตุที่ทำให้ทนายหายตัวไปอาจเป็นเพราะความขัดแย้งของเขากับรัฐบาลทหาร แต่อ้างว่าเพราะมีข้อมูลใหม่ไม่มากพอจึงไม่สามารถเปิดเผยรายงานการสอบสวนต่อสาธารณะได้ คณะกรรมการรัฐสภาว่าด้วยแรงงานและสวัสดิการสังคมก็ทำการสอบสวนเรื่องนี้ แต่ไม่ยอมเปิดเผยผลการสอบสวนต่อสาธารณะ ในเดือนมิถุนายน 2543 ทางสำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารทางราชการมีคำสั่งให้เปิดเผยรายงานทั้งสองฉบับ แต่ก็มี การปฏิเสธโดยอ้างเหตุว่าการเปิดเผยข้อมูลอาจส่งผลกระทบต่อบุคคลที่สาม ในเดือนตุลาคม 2544 รัฐบาลทักษิณสั่งการให้คณะกรรมการอิสระเพื่อติดตามผู้สูญหายและช่วยเหลือผู้เสียหายเหตุการณ์พฤษภาทมิฬที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่ให้สอบสวน กรณีการหายตัวของนายทนายด้วย

หนึ่งปีหลังการหายตัวไปของนายทนาย มีการประท้วงต่อต้านคณะรัฐฯ ที่กรุงเทพฯ หลังจากมีการแต่งตั้งให้พลเอก สุจินดา คราประยูร ผู้นำการก่อรัฐประหารในเดือนกุมภาพันธ์ 2534 เป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อเดือนเมษายน 2535 การประท้วงเรียกร้องประชาธิปไตยได้ขยายตัวเพิ่มขึ้น หลังการเจรจาระหว่างพรรครัฐบาลกับพรรคฝ่ายค้านที่ล้มเหลวในวันที่ 17 พฤษภาคม ก็เกิดการเดินขบวนต่อต้านครั้งใหญ่ กองกำลังฝ่ายความมั่นคงได้ใช้นโยบายปราบปรามด้วยความรุนแรง จนเกินกว่าเหตุ หน่วยงานสิทธิมนุษยชนระดับประเทศและระหว่างประเทศในประเทศไทยได้เก็บข้อมูลการสังหารโดยพลการ การ ใช้กำลังอาวุธหนักโดยไม่จำเป็นและมีสัดส่วนไม่เหมาะสม การละเมิดความเป็นกลางด้านการแพทย์ และการเคลื่อนย้าย ศพโดยไม่มีการไต่สวนการตายหรือการชันสูตร²⁵ ทางกรรณายงานว่ามีผู้เสียชีวิต 56 คน ได้รับบาดเจ็บ 696 คน และหายตัวไป 175 คน แต่ตัวเลขอย่างไม่เป็นทางการสูงกว่านั้นมาก²⁶

ไม่มีพยานหลักฐานว่าผู้ที่หายตัวไปถูกนำตัวไปคุมขังในที่ลับ แต่มีพยานหลักฐานว่าเจ้าหน้าที่นำศพกองกันไว้ใน ทรบรทุกและนำไปทิ้งในที่ลับ แม้จะมีข่าวลือและมีข้อมูลที่เชื่อถือได้ แต่ผ่านไป 20 ปีก็ยังไม่มีความสามารถระบุตำแหน่ง ขึ้นส่วนศพของผู้ที่สูญหายในช่วงการปราบปรามได้ การที่ไม่สามารถจำแนกได้ว่าศพอยู่ที่ใดและไม่มีผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อการเสียชีวิต เป็นผลมาจากความพยายามของรัฐบาลและบุคคลชุดต่าง ๆ ที่จะปกปิดความจริง คณะทำงานว่าด้วยการ บังคับบุคคลให้สูญหายและการสูญหายโดยไม่สมัครใจแห่งสหประชาชาติได้รับเรื่องร้องเรียนกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายจำนวน 31 กรณีที่เกิดขึ้นในช่วงการปราบปรามที่รุนแรงของกองกำลังฝ่ายความมั่นคงในเดือนพฤษภาคม 2535²⁷ สำหรับการดำเนินการสอบสวนในประเทศ มีการสอบสวนหลายครั้งโดยหน่วยงานของรัฐบาล รัฐสภา และเอกชน นายแพทย์ประติษฐ์ เจริญไทยทวีซึ่งรับผิดชอบต่อการสอบสวนตามหาผู้สูญหาย ผู้ได้รับบาดเจ็บและผู้เสียชีวิตของรัฐบาล ระบุว่า ทหารแจ้งกับเขาว่ามีการนำศพไปฝังในค่ายทหาร เขาและครอบครัวได้รับคำข่มขู่ร้ายแรงเป็นเหตุให้ลาออก ไม่มี รายงานอย่างเป็นทางการที่ระบุถึงความรับผิดชอบของบุคคลเลย ความล้มเหลวดังกล่าวรวมทั้งการออกพระราชกำหนด นิรโทษกรรมของพลเอกสุจินดาก่อนการลาออก ทำให้เกิดปัญหาต่อการแสวงหาข้อเท็จจริงและการฟ้องร้องดำเนินคดี

ต่อมาเมื่อนายอานันท์ ปันยารชุน ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้โยกย้ายเจ้าหน้าที่ทหารระดับสูงสามคนให้ ไปอยู่ในตำแหน่งที่ไม่สำคัญ และยังได้ยกเลิกกฎหมายรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศด้วย ในระยะต่อมา มีการ

²⁵ แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล, *The Massacre in Bangkok*, กันยายน 2535 และ Physicians for Human Rights and Asia Watch, *Bloody May: Excessive Use of Lethal Force in Bangkok: The events of May 17-20, 1992*, ตุลาคม 2535

²⁶ แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล, *The Massacre in Bangkok*, กันยายน 2535

²⁷ คณะทำงานว่าด้วยการบังคับบุคคลให้สูญหายและการสูญหายโดยไม่สมัครใจขององค์การสหประชาชาติ (UN Working Group on Enforced and Involuntary Disappearances), E/CN.4/2545/79, 18 มกราคม 2545

ตั้งคณะกรรมการอิสระเพื่อติดตามผู้สูญหายและช่วยเหลือผู้เสียหายเหตุการณ์พฤษภาทมิฬขึ้นอีกครั้งในเดือนตุลาคม 2544 ภายใต้รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งนำโดยนายทักษิณ ชินวัตร คณะกรรมการญาติวีรชนเดือนพฤษภา 2535 ได้เรียกร้องให้รัฐบาลจัดตั้งอนุสรณ์สถานสำหรับเหตุการณ์ปี 2535 บนถนนราชดำเนินนอกใกล้กับอาคารสำนักงานสลากกินแบ่งของรัฐบาล ซึ่งรัฐบาลได้จัดสรรที่ดินให้ แต่ไม่มีงบประมาณในการจัดสร้าง โดยสรุปแล้ว ในกรณีพฤษภาทมิฬแม้ว่าครอบครัวเหล่านี้จะได้รับค่าชดเชยบางส่วน แต่ญาติของผู้สูญหายยังคงต้องเฝ้ารอความจริง ความยุติธรรม และการชดเชยความผิดไม่ต่างไปจากกรณีอื่นๆ

จากการพิจารณาความเป็นมาของการใช้ความรุนแรงของรัฐไทยโดยสังเขป เราจะเห็นรูปแบบการสังหาร การควบคุมตัว การทรมาน การสูญหายของบุคคลและการข่มขู่คุกคาม ซึ่งยังเป็นสิ่งที่กองกำลังฝ่ายความมั่นคงปฏิบัติในปัจจุบัน บุคคลและชุมชนที่ท้าทายต่อนโยบายและกฎหมายของรัฐบาลมักจะถูกคุกคาม ถูกควบคุมตัว ทรมาน และถูกสังหาร หรือไม่ก็ถูกบังคับให้สูญหาย มีการใช้กำลังเกินกว่าเหตุเพื่อปราบปรามผู้ประท้วงอย่างสงบ ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตได้รับบาดเจ็บ และมีผู้สูญหายจำนวนมาก กองกำลังฝ่ายความมั่นคงตัดสินใจโดยพลการเพื่อวินิจฉัยว่าใครมีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มต่อต้านรัฐบาล และเป็นเหตุให้มีการจับกุมตัว ควบคุมตัว การอบรม การทรมาน และการสังหาร การกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน และการเพิกเฉยต่อหลักนิติธรรมเหล่านี้ทำให้เกิดบรรยากาศที่ทำให้หลักนิติธรรมยังไม่อาจลงหลักปักฐานในประเทศไทย และทำให้มีการปล่อยให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน และทำให้การลอยนวลพ้นผิดรุนแรงขึ้นในเวลาต่อมา

3.2 เหตุการณ์บังคับบุคคลให้สูญหายในปัจจุบัน

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีนโยบายของรัฐสองประการที่ส่งผลโดยตรงให้เกิดบรรยากาศที่นำไปสู่การบังคับบุคคลให้สูญหายและการละเมิดสิทธิมนุษยชนร้ายแรงอื่น ๆ นโยบายดังกล่าวได้แก่ (i) การเน้นการใช้กำลังทหารเพื่อต่อต้านการก่อความไม่สงบในภาคใต้ของไทยของรัฐบาลชุดต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่ปี 2544 และ (ii) สงครามปราบปรามยาเสพติดในปี 2546 ซึ่งส่งผลกระทบเรื้อรังแม้ว่าจะยุตินโยบายไปแล้วก็ตาม

การปราบปรามการก่อความไม่สงบในภาคใต้ของไทย

ความรุนแรงทางการเมืองในภาคใต้ได้ปะทุขึ้นใหม่อีกครั้งในปี 2545 พร้อม ๆ กับการแต่งตั้งนายทักษิณ มีการเปลี่ยนนโยบายการบริหารงานภาคใต้ โดยยุบหน่วยงานบริหารพิเศษและเพิ่มบทบาทด้านความมั่นคงของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ มักมีการระบุว่าการโจมตีค่ายทหารที่อำเภอเจาะไอร้อง นราธิวาส และเหตุการณ์ปล้นปืนที่เกี่ยวข้องกันเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 เป็นจุดเริ่มต้นของความรุนแรงครั้งใหม่ในภาคใต้ของไทย แม้ว่าจะมีความรุนแรงที่ปะทุขึ้นในปีก่อนหน้านั้นแล้วก็ตาม นับแต่นั้นมาผู้ก่อการได้ใช้อาวุธสร้างความรุนแรงเพื่อบั่นทอนความมั่นคงและท้าทายต่อรัฐไทย และรัฐไทยก็ได้ตอบโต้ด้วยการใช้กำลังทหารซึ่งในหลายกรณีมีการปฏิบัติอย่างมิชอบ ส่วนผู้ก่อความไม่สงบก็มักจะอยู่เบื้องหลังอาชญากรรมร้ายแรงรวมทั้งการฆ่าคนตาย แม้ว่าจำนวนของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงสองปีแรกจะสูงกว่าช่วงอื่นๆ แต่จำนวนผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตมีแนวโน้มค่อนข้างคงที่ โดยมีการเพิ่มขึ้นอย่างมากโดยเฉพาะในปี 2547 และ 2550

ในเดือนมีนาคม 2548 นายทักษิณได้จัดตั้งคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ให้ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลด้านนโยบาย มาตรการ และกลไกที่จะนำไปสู่ความปรองดองและสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนใต้ กอส.ได้เปิดเผยผลสรุปของรายงานต่อสาธารณะเมื่อเดือนพฤษภาคม 2549 และได้เสนอชุดมาตรการเพื่อยุติความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้ อย่างเช่น การหาทางเจรจากับกลุ่มต่อต้าน การจัดตั้งทีมปฏิบัติการเพื่อรักษา

ความสงบโดยไม่ติดอาวุธ การแก้ปัญหาผู้ที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนแต่ลอยนวลพ้นผิด การส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีอำนาจในการจัดการทรัพยากรตนเองมากขึ้น การเพิ่มโอกาสด้านเศรษฐกิจและแก้ปัญหาการว่างงาน การปฏิรูปและปรับปรุงระบบบริหารงานยุติธรรม การส่งเสริมคุณภาพและความหลากหลายของการศึกษา การส่งเสริมความหลากหลายด้านวัฒนธรรม และการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อดูแลให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอแนะเหล่านี้ส่วนใหญ่แล้วไม่ได้มีการนำไปปฏิบัติโดย

ภายหลังการทำรัฐประหารในปี 2549 รัฐบาลทหารได้กำหนดโครงสร้างใหม่สำหรับกอ.รมน. ศอ.บต. และกองบัญชาการผสมพลเรือน ตำรวจ ทหาร (พตท.) ขึ้นในพื้นที่ และกำหนดให้กอ.รมน.และสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) เป็นผู้รับผิดชอบด้านความมั่นคง ตั้งแต่ปี 2550 การใช้อำนาจอย่างมิชอบและการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้เพิ่มจำนวนขึ้นอีก เช่นเดียวกับจำนวนการร้องเรียนของทนายความและองค์กรเอกชน(เอ็นจีโอ)ในพื้นที่ซึ่งต่างก็ให้ข้อมูลว่าถูกข่มขู่และถูกทำร้ายมากขึ้น ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่าทุกรัฐบาลมีแนวทางการใช้นโยบายที่คล้ายคลึงกันในการตอบโต้กับความรุนแรงในภาคใต้ นับแต่การปะทุของความรุนแรงรอบใหม่ ทั้งนี้ พบว่ามีนโยบายอย่างน้อยสามประการที่ส่งผลให้เกิดสภาพแวดล้อมที่นำไปสู่การหายตัวของบุคคล ได้แก่

ประการแรก กรอบกฎหมายในสถานการณ์ฉุกเฉิน ซึ่งมีผลบังคับใช้ในภาคใต้ของไทย เป็นเหตุให้การทำหน้าที่ปราบปรามของรัฐไม่เป็นไปตามหลักการคุ้มครองตามหลักนิติธรรม โดยเฉพาะข้อกำหนดเกี่ยวกับการควบคุมตัวส่งผลให้เกิดการบังคับบุคคลให้สูญหาย กฎอัยการศึกซึ่งมีการประกาศใช้ในภาคใต้ยาวนานกว่ากฎหมายฉบับอื่น เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่สามารถควบคุมตัวบุคคลมากถึงเจ็ดวันเพื่อสอบปากคำโดยไม่ต้องมีหมายศาล ไม่ต้องขออำนาจตรวจสอบจากศาล และเป็นการปฏิเสธสิทธิที่จะขอให้มีการตรวจสอบความชอบของการควบคุมตัวหรือที่เรียกว่า *habeas corpus* คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากลพบว่า มักไม่มีการเปิดเผยข้อมูลสถานที่ควบคุมตัว และส่วนใหญ่คนที่ถูกจับจะถูกควบคุมตัวในค่ายทหารหรือในสถานที่ชั่วคราวบางแห่ง²⁸ การหายตัวของบุคคลที่กล่าวถึงด้านล่างเป็นกรณีที่เกิดขึ้นจากการควบคุมตัวโดยพลการโดยอำนาจตามกฎหมายอัยการศึก ซึ่งตราบไต่ที่ยังมีการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ ปัญหาการหายตัวของบุคคลก็ยังคงเกิดขึ้นต่อไปในประเทศไทย

นอกจากกฎหมายอัยการศึกแล้ว ในสมัยนายทักษิณยังประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (พรก.ฉุกเฉินฯ) ในเดือนกรกฎาคม 2548 ซึ่งเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่สามารถควบคุมตัวบุคคลโดยมีหมายศาล แต่ไม่ต้องมีข้อกล่าวหาทางอาญา เจ้าหน้าที่สามารถควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยได้นานถึงเจ็ดวัน และสามารถขยายระยะเวลาการควบคุมตัวได้รวมกันทั้งหมดไม่เกิน 30 วัน ซึ่งในทางปฏิบัติ เจ้าหน้าที่สามารถขอหมายศาลได้ง่าย และศาลเองก็มีความสามารถจำกัดในการตรวจสอบว่าจะเป็นการควบคุมตัวโดยพลการหรือไม่ แม้ว่าตามพรก.ฉุกเฉินฯ ผู้ถูกควบคุมตัวมีสิทธิไปปรากฏตัวต่อศาลทุกเจ็ดวันเพื่อขอให้ตรวจสอบความจำเป็นของการควบคุมตัว อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ ผู้ถูกควบคุมตัวมักไม่ถูกนำตัวไปขึ้นศาล เช่นเดียวกับกฎหมายอัยการศึก ดังนั้น พรก.ฉุกเฉินฯ จึงทำให้เกิดเหตุการณ์ที่บุคคลอาจถูกทรมานโดยปิดลับจากโลกภายนอก และยังทำให้มีช่วงเวลาตั้งแต่ 7-30 วัน ซึ่งอาจทำให้มีการหายตัวของบุคคลหรือการสังหารบุคคลโดยคนทั่วไปไม่ทราบได้ นอกจากนี้ ตามพรก.ฉุกเฉินฯ เจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายจะได้รับความคุ้มกันโดยไม่ต้องถูกฟ้องร้องดำเนินคดีทั้งทางแพ่ง อาญา และทางวินัยหากเป็นการกระทำโดยสุจริต จึงเป็นเหตุให้อาจมีการใช้กฎหมายอย่างมิชอบเพื่อป้องกันไม่ให้เจ้าหน้าที่ถูกฟ้องคดีเมื่อเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนขึ้น และ

²⁸ International Commission of Jurists, UPR Submission (คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล รายงานต่อคณะกรรมการทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนตามกลไก UPR) มีนาคม 2554

นำไปสู่บรรยากาศที่เจ้าหน้าที่ไม่เกรงกลัวว่าจะมีผลกระทบจากการละเมิดสิทธิของตน กฎหมายฉบับนี้มีผลบังคับใช้ในภาคใต้และมีการขยายระยะเวลาการบังคับใช้ทุกสามเดือนนับแต่เริ่มประกาศใช้ในเดือนกรกฎาคม 2548

อีกฉบับหนึ่งคือ พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร เป็นกฎหมายที่เปิดโอกาสให้บุคคล “ได้รับคำสั่งจากศาลให้ถูกควบคุมตัวในค่ายฝึกอบรมของทหารเป็นเวลานานถึงหกเดือน โดยไม่จำเป็นต้องมีข้อกล่าวหา หรือการลงโทษทางอาญา”²⁹ จนกระทั่งปัจจุบัน มีการนำพรบ.ความมั่นคงฯ มาใช้ในสี่อำเภอของจังหวัดสงขลา ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2552 และมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ครอบคลุมถึง “การกระทำอันเป็นการก่อการร้าย” ด้วย โดยรวมกับการที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเปิดโอกาสให้มีการควบคุมตัวบุคคลได้นานถึง 84 วัน หลังจากตั้งข้อกล่าวหาสำหรับความผิดร้ายแรง คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากลพบว่า ในบางคดีมีการควบคุมตัวบุคคลไว้หลายปีระหว่างรอขึ้นศาล³⁰ การขาดการตรวจสอบและถ่วงดุลของอำนาจควบคุมตัวตามกฎหมายเหล่านี้ ส่งผลโดยตรงต่อการบังคับบุคคลให้สูญหายในพื้นที่ที่กฎหมายแต่ละฉบับมีผลบังคับใช้ ดังตัวอย่าง กรณีของนายมุฮัมมัด ไชมีกูนา สะท้อนให้เห็นผลกระทบของกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมตัวที่นำไปสู่การบังคับบุคคลให้สูญหายเนื่องจากมีรายงานข่าวว่า นายมุฮัมมัดได้หายตัวไปในเดือนกรกฎาคม 2548 ต่อมาในปี 2553 ญาติได้มาพบว่าเขาถูกควบคุมตัวที่เรือนจำกลางจังหวัดปัตตานีตามหมายจับอาญา นอกจากนั้น ญาติที่ว่าด้วย “โดยสุจริต” ยังอาจส่งเสริมให้เกิดการลอบย่นพลันผิดหลังจากมีการบังคับบุคคลให้สูญหายด้วย

ประการที่สอง การที่รัฐบาลได้ริเริ่มโครงการต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ผู้ต้องสงสัยมาแสดงตน ทางกองกำลังฝ่ายความมั่นคงได้ “เชิญ” ให้บุคคลมาพบ หรือมารายงานตัวที่ค่ายทหาร ตามข้อมูลของทางการระบุว่าจุดประสงค์หลักของนโยบายเชิญให้มาพบคือการจับกุมตัวผู้ต้องหา³¹ ซึ่งผู้ที่เข้ามาพบก็จะถูกสอบสวนคำเกี่ยวกับกิจกรรมที่ผ่านมา รายชื่อเพื่อนหรือผู้ที่เขาติดต่อกัน และแนวทางของอุดมการณ์ความเชื่อ สำนักงานสาขาที่จังหวัดยะลารายงานว่า ระหว่างเดือนตุลาคม 2552 และ 21 กันยายน 2554 มีผู้มาแสดงตนถึง 410 คน³² จากข้อมูลของเจ้าหน้าที่ทหารคนหนึ่ง ประมาณว่ามีผู้มาแสดงตน 50 คนต่อเดือนโดยแบ่งเป็นผู้ต้องสงสัยสามกลุ่ม กลุ่มแรก คือผู้ที่มิได้ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งถ้าผู้ต้องสงสัยมาแสดงตน ก็จะได้รับสิทธิในการประกันตัว สามารถเข้าถึงทนายได้ และเมื่อได้รับการปล่อยตัวจะมีการติดตามการเคลื่อนไหว และได้รับการร้องขอให้ช่วยสนับสนุนข้อมูลกับทางการ ผู้ต้องสงสัยในกลุ่มที่สอง ได้แก่ผู้ที่ถือว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงแห่งชาติ และอาจมีการออกหมายจับตามพรก.ฉุกเฉินฯ หลังจากมาแสดงตนแล้ว พวกเขาจะถูกบังคับให้เข้ารับการอบรมเป็นเวลาหนึ่งเดือนจากนั้นจะได้รับอนุญาตให้กลับบ้านได้ อย่างไรก็ตาม ทางทหารจะเฝ้าระวังให้มีความร่วมมือต่อไป กลุ่มที่สาม ได้แก่คนที่มิได้อยู่ในบัญชีดำของรัฐบาล โดยถือว่าเป็นผู้สนับสนุนหรือมีใจฝักใฝ่ฝ่ายใดความไม่สงบ แต่ไม่ปรากฏว่าได้กระทำความผิดอาญาใดๆ มาก่อน และยังไม่มีความหมายจับ ซึ่งกลุ่มนี้จะถูกควบคุมตัวเพื่อเข้ารับการอบรมเป็นเวลา 7-10 วัน หลังจากมาแสดงตน ชาวบ้านที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มนี้มักจะได้รับเชิญตัวให้เข้าพบหรือจำเป็นต้องเข้ารับการอบรมจากจดหมายจากรัฐบาล หรือผู้ใหญ่บ้านเป็นคนมาแจ้งข่าว

²⁹ International Commission of Jurists, UPR Submission (คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล รายงานต่อคณะกรรมการทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนตามกลไก UPR) มีนาคม 2554 โปรดดู มาตรา 21 พรบ.ความมั่นคงฯ

³⁰ International Commission of Jurists, UPR Submission (คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล รายงานต่อคณะกรรมการทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนตามกลไก UPR) มีนาคม 2554

³¹ มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพสัมภาษณ์นายทหารระดับสูงของกองทัพบกในภาคใต้ของไทยเมื่อเดือนพฤษภาคม 2554.

³² http://province.prd.go.th/yala/yalanew/index.php?option=com_content&view=article&id=64:---14---&catid=1:2552-09-10-14-18-50&Itemid=3

กรณีศึกษาห้ามกรณีจากข้อมูลของมูลนิธิธรรมเพื่อสันติภาพชี้ให้เห็นว่าเหยื่อได้หายตัวไปหลังได้รับเชิญให้เข้าพบกับกองกำลังฝ่ายความมั่นคง และมีการบังคับให้บุคคลติดตามไปด้วย ได้แก่

- นายยา เจดอเลาะห์และนายแวฮารง รอฮิงซึ่งได้รับเชิญตัวในเดือนมีนาคม 2545 โดยผู้ที่แจ้งข้อมูลแทนตำรวจมีชื่อว่านายดอเลาะห์ รอฮิง โดยให้ไปพบกับเจ้าหน้าที่ตำรวจที่อำเภอเมือง ยะลา ทั้งสองคนออกจากบ้านไปยังที่นัดพบ และไม่ได้กลับมาอีก ในขณะที่มีผู้พบศพนายดอเลาะห์ถูกยิงเสียชีวิต³³
- นายมะยูนิต โฉนียะ เป็นผู้ที่เคยเข้ารับการอบรมในปี 2547 เพื่อให้มีการลบชื่อจากบัญชีดำ ต่อมาในเดือนกรกฎาคม 2550 เขาได้รับ “เชิญ” ให้ไปพบกับกำนันของหมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส หลังออกจากบ้านพร้อมกับชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านและนายกอบต.ทั้งหมดรวม 8 คน เขาก็หายตัวไป
- นายรอสะมิง สามะแมได้รับ “เชิญ” จากทหารพรานให้ไปพบกับผู้บังคับบัญชาเมื่อเดือนมีนาคม 2552 ระหว่างอยู่ที่มัสยิดในหมู่บ้าน แต่ไม่นานหลังจากนั้น บุคคลดังกล่าวก็ได้บังคับเอาตัวเขาไป และเขาก็หายตัวไป
- นายมะยาเต็ง มะรานอได้รับ “เชิญ” จากทหารพรานค่ายจก.41 เพื่อเข้ารับการสอบปากคำที่ค่ายทหารเขื่อนบางลาง ยะลา เขาได้เดินทางไปกับทหารพรานเหล่านั้นเมื่อเดือนมิถุนายน 2550 จากนั้นก็หายตัวไป
- นายแวอาชี แวซูได้รับเชิญจากเจ้าหน้าที่ความมั่นคงสองนายเพื่อให้ข้อมูลโดยต้องไปที่โรงพัก เขาออกจากบ้านพร้อมกับเจ้าหน้าที่เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2550 และหายตัวไป

รูปแบบการสูญหายของบุคคลหลังได้รับ “เชิญตัวไป” จึงทำให้เกิดความหวาดกลัวอย่างมากในชุมชนมุสลิมเมื่อได้รับ “หนังสือเชิญ” จากฝ่ายความมั่นคง การส่ง “หนังสือเชิญ” เช่นนั้นไม่ถือเป็นแนวปฏิบัติที่ดีในขั้นตอนการจับกุมตัวและยังเปิดโอกาสให้มีการบังคับบุคคลให้สูญหายในภาคใต้มากขึ้น

ประการที่สาม ทุกรัฐบาลเน้นการใช้กำลังทหารเพื่อตอบโต้กับการก่อความไม่สงบในภาคใต้ กองทัพบกได้ส่งกำลังทหารไปประจำในภาคใต้แล้วประมาณ 74,000 นาย และเมื่อเร็ว ๆ นี้รัฐบาลยังส่งกำลังทหารไปเพิ่มอีก 4,000 นาย แผนการปัจจุบันของกองทัพบกคือการคัดเลือกอาสาสมัครฝ่ายพลเรือนเพื่อมาปฏิบัติหน้าที่แทนกำลังพลในยามปกติ และจะทำให้จำนวนอาสาสมัครพลเรือนเหล่านี้มีมากกว่าทหารและทหารพรานในที่สุด นับแต่ปลายปี 2550 ศบ.บต.ได้ร่วมมือกับกรมการปกครองดำเนินการส่งเสริมความเข้มแข็งของกองกำลังป้องกันตนเองของพลเรือน โดยคาดหวังว่าพลเรือนจะเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในหน่วยปฏิบัติการด้านความมั่นคง ด้วยเหตุดังกล่าว ทำให้มีการเพิ่มอัตราผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านด้านความมั่นคงจาก 1-2 เป็น 5 คนสำหรับแต่ละหมู่บ้าน เพื่อทำหน้าที่ร่วมกับกองอาสารักษาดินแดน (อส.) ในการดูแลชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) และอาสาสมัครรักษามูลนิธิหมู่บ้าน (อรบ.) ในแต่ละหมู่บ้าน คาดการณ์ว่าแต่ละหมู่บ้านจะมีกำลังพลเรือนอย่างน้อย 50 นาย ประกอบด้วย ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อส. 5 หรือ 6 คน ชรบ. 30 คน และอรบ. 20 คน หมายถึงว่าทั้ง 2,050 หมู่บ้านในสามจังหวัดชายแดนใต้จะมีกองกำลังเป็นของตนเอง เป็นเหตุให้จำนวนพลเรือนที่เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกองกำลังอาจเพิ่มขึ้นถึง 102,500 หรือ 5.7% ของประชากรทั้งหมดในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส การขยายกำลังพลเรือนยังเกิดขึ้นพร้อมกับการส่งมอบอาวุธปืนอย่างน้อย 15 กระบอก ประกอบด้วยปืนยาวและปืนไรเฟิลให้กับแต่ละหน่วย

นโยบายฝึกให้ชาวบ้านเป็นทหาร หรือรูปแบบอื่นๆ ที่คล้ายกัน เกี่ยวข้องกับการบังคับบุคคลให้สูญหายในสองประการ ประการแรก ชาวบ้านที่เป็นชรบ.บางคนอาจถูกสงสัยว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ก่อความไม่สงบ เป็นเหตุให้มีการสังหารชรบ.บางคน และอาจเป็นเหตุให้มีปัญหาการบังคับบุคคลให้สูญหายเพิ่มขึ้นในอนาคต ในกรณีของอับดุลเลาะห์

³³ ศูนย์ปฏิบัติการตำรวจจังหวัดชายแดนภาคใต้ คอบหนังสือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตามหนังสือที่ สม 003/ 1603 ลงวันที่ 22 กรกฎาคม 2554 และ สม 003/ ป 389 ลงวันที่ 8 กันยายน 2554.

หะยีมะสาและซึ่งหายตัวไปในเดือนมิถุนายน 2548 มีข้อกังวลว่าการหายตัวไปของเขาอาจเป็นผลมาจากการที่ชรบ.มีข้อสงสัยต่อตัวเขา³⁴ ประการที่สอง อาสาสมัครพลเรือนเหล่านี้มีหน้าที่เป็นสายรายงานความเคลื่อนไหวในหมู่บ้านและรอบหมู่บ้าน ส่งผลให้พวกเขามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ความมั่นคงในพื้นที่ และบางครั้งก็ทราบถึงการปฏิบัติหน้าที่ของเหล่าเจ้าหน้าที่ ในบางกรณี ชาวบ้านบางคนซึ่งทำหน้าที่เป็น “สายข่าว” ให้กับกองกำลังฝ่ายความมั่นคงก็อาจหายตัวไปได้ อย่างกรณีนายมะยาเต็ง มะรานอ ซึ่งคอยส่งข่าวให้กับกองกำลังฝ่ายความมั่นคงอย่างสม่ำเสมอ และได้หายตัวไปในเดือนมิถุนายน 2550 ครั้งสุดท้ายมีคนเห็นเจ้าหน้าที่ความมั่นคงมาเอาตัวเขาไปเพื่อขอข้อมูลเกี่ยวกับการวางเพลิงโรงเรียนในหมู่บ้านครั้งล่าสุด ไม่มีใครทราบว่าปัจจุบันเขาอยู่ที่ใด

มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเก็บข้อมูลการบังคับบุคคลให้สูญหาย 22 กรณีที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหาย 33 คน ซึ่งเกิดขึ้นในภาคใต้ของไทยระหว่างปี พ.ศ. 2545 และ 2554 มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพไม่ถือว่าเป็นการเก็บข้อมูลที่ครอบคลุมเกี่ยวกับกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายทั้งหมดซึ่งเกิดขึ้นในภาคใต้ ยกตัวอย่างเช่น ในปี 2554 มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพได้เก็บข้อมูลการหายตัวไปของชายหนุ่มสี่คน ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อปี 2550 และที่ผ่านมามีองค์กรพัฒนาเอกชน(เอ็นจีโอ)รายใดเก็บข้อมูลได้ โดยภาพรวมข้อมูลชี้ให้เห็นว่า

- เหตุการณ์สูญหายทั้งหมดเป็นชายมุสลิมเชื้อสายมาเลย์
- การสูญหายของบุคคล 16 คนเกิดขึ้นที่ยะลา 11 คนที่นราธิวาส และหกคนที่ปัตตานี³⁵
- การสูญหายของบุคคลเกิดมาสุดช่วงปี 2547 (7 คน) 2548 (7 คน) และ 2550 (8คน)
- เกือบ 80% ของผู้สูญหายมีอายุน้อยกว่า 40 ปี และ 45% อายุน้อยกว่า 30 ปี
- 54% ถูกลักพาตัวไปจากที่สาธารณะโดยมีหลักฐานว่าเจ้าหน้าที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งมักเป็นการจับกุมโดยพลการ 33% เป็นการจับตัวไปที่บ้านของเหยื่อเอง หรือที่ทำงานหรือมัสยิด และ 13% ของผู้ถูกบังคับให้สูญหายได้เดินทางไปแสดงตนกับกองกำลังฝ่ายความมั่นคงทันที ก่อนที่จะหายตัวไป

การบังคับบุคคลให้สูญหายทั้งสามรูปแบบเป็นสิ่งที่เราสังเกตพบในชายแดนภาคใต้ของไทย และยังไม่มีความเปลี่ยนแปลงในช่วงที่ผ่านมา แม้ว่ามูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพจะเก็บข้อมูลการหายตัวไปของบุคคลได้น้อยลงตั้งแต่ปี 2551 เป็นต้นมา แต่ปฏิบัติการทั้งสามรูปแบบยังคงเกิดขึ้น ทั้งการจับตัวไประหว่างอยู่ในที่สาธารณะ การจับตัวไปจากบ้านพัก ที่ทำงาน มัสยิด และการไปแสดงตนต่อเจ้าหน้าที่

ประการแรก กว่าครึ่งหนึ่งของกรณีศึกษาที่มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเก็บข้อมูล จะเป็นกรณีที่ผู้เสียหายถูกจับตัวไประหว่างอยู่บนท้องถนนหรืออยู่ที่จุดตรวจ และไม่มีผู้พบเห็นอีกเลย มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเก็บข้อมูลการบังคับบุคคลให้สูญหายในลักษณะดังกล่าวได้ 11 กรณี ซึ่งเป็นการจับตัวผู้ชาย 18 คนระหว่างปี 2546-2552 โดยปกติแล้วมักเกิดเหตุตอนผู้เสียหายอยู่ตามลำพัง แต่มีอยู่สองกรณีที่มีการจับตัวชายหนุ่มไปพร้อมกันสี่คน และอีกกรณีหนึ่งก็ถูกจับไป

³⁴ อับดุลเลาะห์ หะยีมะสาและเคยเป็นอดีตสมาชิก อปพร.และ ชรบ. เขาหายตัวไปจากถนนใกล้กับที่ที่เขาทำงานเป็นมอเตอร์ไซค์รับจ้าง บริเวณสถานีรถไฟยะลา มีประจักษ์พยานที่ออกมาให้ข้อมูลอีกหลายเดือนต่อมาบอกว่า ตอนที่อับดุลเลาะห์ หะยีมะสาและหายตัวไป เขาเห็นคนขับมอเตอร์ไซค์รับจ้างจากสถานีรถไฟยะลา โดยมีผู้โดยสารนั่งซ้อนท้าย และได้ถูกรถยนต์สองถึงสามคันขวางไว้ให้หยุด ก่อนที่จะนำมอเตอร์ไซค์และคนทั้งสองคนเข้าไปในรถกระบะ

³⁵ มีอยู่กรณีหนึ่งที่มีผู้พบเห็นผู้เสียหายครั้งสุดท้ายที่ยะลา แต่ความจริงเขามีที่อยู่อาศัยที่ปัตตานี และเพิ่งเดินทางมายะลาในวันนั้น ทำให้ถือว่าเป็นกรณีของจังหวัดปัตตานี

พร้อมกันสองคน³⁶ มีอยู่หกกรณีที่มีประจักษ์พยานรู้เห็นเหตุการณ์ เหตุการณ์เหล่านี้มักเกิดขึ้นในลักษณะที่มีรถกระบะ รถตู้หรือรถยนต์ทหารมาจอดที่หน้าผู้เสียหาย จากนั้นก็บังคับให้เข้าไปในรถ และมักจะนำมอเตอร์ไซค์ของเหยื่อไปด้วย จากนั้นก็ขับหนีไป มีอยู่สามเหตุการณ์ที่พยานระบุอย่างชัดเจนว่า เป็นรถของทหาร และคนที่เข้ามาจับกุมก็เป็นผู้ที่สวมเครื่องแบบ อย่างเช่น

- มีผู้พบเห็นนายอับดุลเลาะ อีเตเป็นครั้งสุดท้ายตอนที่เขาถูกทหารนำตัวขึ้นรถทหารบริเวณจุดตรวจของทหาร ซึ่งเป็นจุดตรวจชั่วคราวที่ตำบลลำใหม่ บนถนนฝั่งที่จะไป อ.ยะหา ภายหลังเกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้นที่ อ.ยะหา เมื่อปี 2548
- นายซาตา ลาบี๊ะได้ถูกเรียกให้หยุดที่จุดตรวจของตำรวจที่นราธิวาสในปี 2547 เจ้าหน้าที่ได้ตรวจค้นรถเขา และบอกให้ไปรายงานตัวที่สถานีตำรวจนราธิวาส เขาได้โทรศัพท์แจ้งน้องสาวเพื่อรายงานให้ทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
- มีผู้พบเห็นนายบูรัม มะฮิดาและนายอับดุลมานัน อับดุลลาติมถูกขวางให้หยุดด้วยรถกระบะสองคันบนถนนระหว่างเดินทางกลับจากอ.สุไหงโกลิก นราธิวาสในปี 2546 มีผู้พบเห็นการนำตัวชายทั้งสองคนและรถมอเตอร์ไซค์ไปไว้ที่ด้านท้ายของรถกระบะ พยานซึ่งอยู่บริเวณตลาดสดข้างทางไม่กล้าเข้าไปยุ่งเพราะความกลัว³⁷
- นายแหวะเล็ม กูแวมากำลังเดินทางจากร้านน้ำชากลับบ้าน (ระยะทางไม่ถึงหนึ่งกิโลเมตร) เมื่อออกจากร้านน้ำชาไปได้เล็กน้อย ก็ถูกรถกระบะสี่ล้อมาขวางไว้และถูกนำตัวเข้ารถเมื่อปี 2549 โดยมีจุดตรวจของทหารใกล้กับอบต.บุกิต อ.เจาะไอร้อง นราธิวาส ก่อนหน้านั้นทหารได้เข้ามาถามหาตัวเขาที่ร้านน้ำชาเมื่อตอนเช้า มีเด็กคนหนึ่งระบุว่าเห็นตัวตอนที่ทหารจับตัวเขาไป
- มีผู้พบเห็นนายกูอาหมัด อปีเสน นายแหวะซุนง แวนาแวน นายอับดุลเลาะห์ สาหล่า และนายมูฮาหมัด เซ็นเหรีนถูกตำรวจติดตามก่อนจะหายตัวไป มีข่าวลือว่าตำรวจเหล่านั้นมาจากสภ.ปะกาฮารัง

พบว่า 10 จาก 11 กรณี มีหลักฐานว่ากองกำลังฝ่ายความมั่นคงกำลังจับตามองผู้เสียหายก่อนที่จะหายตัวไป การหายตัวไปในบางครั้งมักเกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ หรือเป็นผลจากความรุนแรงที่เพิ่มขึ้นในพื้นที่ อย่างเช่น

- นายดอลอแม เจ๊ะและหายตัวไปที่ปัตตานีในปี 2553 ก่อนหน้านั้นมีเจ้าหน้าที่ทหารมาหาและถามว่าเหตุใดจึงมีชื่ออยู่ในบัญชีดำ และตอนหลังก็มาหาเขาอีกทุกครั้งหลังมีเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้นในพื้นที่ เจ้าหน้าที่บอกให้เขาไปเข้ารับการอบรมด้วย แต่เขาไม่ได้ไปเพราะได้ยินข่าวว่ามีการยกเลิกการอบรม
- นายบูรัม มะฮิดาหายตัวไปที่นราธิวาสในปี 2546 พร้อมกับนายอับดุลมานัน อับดุลลาติม มีรายงานว่าตำรวจเชื่อว่าเขาเกี่ยวข้องกับการยิงเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีชื่อเรียกว่า “เสธฯ แดง” เนื่องจากมีคนให้การขัดขอดว่าเขาเกี่ยวข้อง บูรัมจึงถูกตำรวจเชิญให้ไปพบที่โรงพัก
- นายแหวะเล็ม กูแวมาหายตัวไปในปี 2549 ที่นราธิวาส มีรายงานว่าเจ้าหน้าที่ความมั่นคงเชื่อว่าเขาเป็นสมาชิกขบวนการเจมาห์ อิสลามียาห์ และเคยจับกุมตัวเขาหนึ่งเดือนก่อนที่เขาจะหายตัวไป ตอนนั้นเขาถูก

³⁶ นายวันดี กาซิช นายอับดุลเลาะ อีเต นายอิรวัน มะแซ และนายมะนาเชร์ เลาะลาแมได้ถูกทหารในเครื่องแบบจับกุมตัวไปพร้อมกันในปี 2550 ที่ยะลา; นายกูอาหมัด อปีเสน นายแหวะซุนง แวนาแวน นายอับดุลเลาะห์ สาหล่า และนายมูฮาหมัด เซ็นเหรีนได้ถูกจับกุมตัวไปพร้อมกันที่ปัตตานีในปี 2548; และนายบูรัม มะฮิดา และนายอับดุลมานัน อับดุลลาติมได้ถูกจับกุมตัวไปพร้อมกันในปี 2546 ที่นราธิวาส

³⁷ ฮิวแมนไรตส์วอตช์, *It was like suddenly my son no longer existed*, มีนาคม 2550

ควบคุมตัวไว้เป็นเวลา 12 วัน พร้อมกับบุคคลอื่นอีกห้าคน ทหารซึ่งอยู่ที่ค่ายในโรงเรียนบุกิตอุปลัมภ์ เคยบอกเขาว่าเขาจะต้องถูกยิงสักวันหนึ่ง

- นายอับดุลเลาะห์ อาบูคอรีหายตัวไปในปี 2552 ที่นาริวัส ขณะที่อยู่ภายใต้โครงการคุ้มครองพยานของกรมสอบสวนคดีพิเศษ แต่ระหว่างที่เขาหลบจากกรุงเทพฯ เพื่อไปเยี่ยมครอบครัวที่จังหวัดนาริวัส กรมสอบสวนคดีพิเศษไม่ได้ให้ความคุ้มครองเขา ก่อนหน้านั้นในเดือนมกราคม 2547 เขาถูกกล่าวหาว่าเกี่ยวข้องกับคดีปล้นปืน ถูกทรมานและถูกควบคุมตัวที่กรุงเทพฯ โดยมีนายสมชาย นิละไพจิตรเป็นทนายช่วยเหลือนในทางคดีการทรมานให้ ก่อนที่นายสมชายจะหายตัวไป ส่วนภรรยาของอับดุลเลาะห์ก็ถูกจู่โจมเสียชีวิตหนึ่งปีหลังการหายตัวไปของสามี หมู่บ้านที่พวกเขาอาศัยอยู่เป็นพื้นที่สีแดง ทำให้เกิดข้อกังขาว่าเขาอาจถูกผู้ก่อความไม่สงบลักพาตัวไป
- นายซาตา ลาบีะหายตัวไปปี 2547 ที่นาริวัส หนึ่งวันก่อนการหายตัวไป ตำรวจได้มาค้นที่บ้าน พวกเขาอ้างว่ามาตามหาอาวุธปืนซึ่งเกี่ยวข้องกับกรณีปล้นปืนเมื่อเดือนมกราคม 2547
- ครอบครัวของนายอับดุลวาเฮะ บานิงได้รับหมายจับตามพรก.ฉุกเฉินฯ และประมวลกฎหมายอาญา หลังการหายตัวไปของเขา เขาหายตัวไปในปี 2548
- นายอะหะมะ แวดอเลาะหายตัวไปในปี 2548 มีรายงานว่า กองกำลังฝ่ายความมั่นคงและวัยรุ่นในอำเภอเมือง จ.ปัตตานีหลายคนเคยเตือนเขาว่า ชื่อของเขาอยู่ในบัญชีดำ การหายตัวไปของเขาเกิดขึ้นหลังจากความไม่ปลอดภัยที่เพิ่มขึ้นและการตรึงกำลังเจ้าหน้าที่มากขึ้นในหมู่บ้าน รวมทั้งเหตุการณ์ลอบวางเพลิงซึ่งเกิดขึ้นไม่กี่เดือนก่อนการหายตัวไปของเขา³⁸
- นายซาคารีเย กาเจหายตัวไปที่อ.เมือง ยะลาในปี 2546 ก่อนจะหายตัวไป ตำรวจมาค้นบ้านเขาเป็นประจำ ครอบครัวเชื่อว่าเขาตกเป็นเป้าของการเพราะการกลั่นแกล้งของเพื่อนบ้านบางรายซึ่งมีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่
- นายกูอาหมัด อปีเสนหายตัวไปพร้อมกับนายแวไซนุง แวนาแว นายอับดุลเลาะห์ สาหล่า และนายมุฮาหมัด เซ็นเหิร์นที่ปัตตานีในปี 2548 เขาถูกตั้งข้อหาและได้รับการยกฟ้องในกรณีการสังหารลูกชายของตำรวจ ช่วงที่เขาและเพื่อนหายตัวไปนั้น เขาอยู่ระหว่างการประกันตัวในช่วงอุทธรณ์คดี
- นายวันดี กาชิ นายอับดุลเลาะห์ อีเต นายอิรวัน มะแซ และนายมะนาเชร์ เลาะลาแมหายตัวไปพร้อมกันที่ยะลาในปี 2550 ก่อนจะหายตัวไป ที่หมู่บ้านของพวกเขาเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงเพิ่มขึ้นมาก

ในกรณีต่าง ๆ เหล่านี้ มีพยานหลักฐาน และบางกรณีก็มีพยานหลักฐานหนักแน่นว่า พวกเขาได้ถูกเจ้าหน้าที่ความมั่นคงจับตัวไป ในทุกกรณี ครอบครัวพยายามสอบถามข้อมูลถึงที่ควบคุมตัว และกระตุ้นให้มีการสอบสวนเจ้าหน้าที่ และในทุกกรณี เจ้าหน้าที่ก็มักปฏิเสธว่าไม่ได้ควบคุมตัวบุคคลดังกล่าว

ประการที่สอง หนึ่งในสามของการหายตัวเกิดขึ้นโดยผู้เสียหายถูกจับกุมตัวจากบ้าน หรือจากบางสถานที่ มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเก็บข้อมูลการจับกุมตัวเก่าครั้ง ซึ่งส่งผลให้เกิดการหายตัวไปทันทีของผู้เสียหาย 11 คน ทั้งนี้ 10 จาก 11 กรณี มีประจักษ์พยานที่ระบุว่า เจ้าหน้าที่ความมั่นคงและ/หรือฝ่ายปกครองอยู่ร่วมด้วยและเกี่ยวข้องกับการจับกุมตัวสำหรับกรณีอื่น ๆ ประจักษ์พยานเชื่อว่า เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจับกุมตัวเนื่องจากบุคคลเหล่านั้นสวมใส่ชุดดำแต่ไม่ได้

³⁸ และ โปรคดู ฮิวแมนไรตวอชด์, *It was like suddenly my son no longer existed*, มีนาคม 2550

ใส่ชุดเครื่องแบบตำรวจหรือทหาร และในทุกกรณี เจ้าหน้าที่จะไม่แสดงหมายจับก่อนจะทำการจับกุมตัว การจับกุมตัวทั้งหมดเกิดขึ้นหลังช่วงห้าโมงเย็น บางกรณีก็เกิดขึ้นตอนดึกมาก

นอกจากนี้เชื่อได้ว่าการจับกุมตัวอันเป็นเหตุให้เกิดการบังคับบุคคลให้สูญหายทั้งสี่กรณียานี้ เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 ที่อำเภอเจาะไอร้อง นราธิวาส และเป็นเหตุให้มีปืนหายไป 400 กระบอก และทหารพุทธสามคนถูกฆ่า นายกษ ทักษิณประกาศกฎอัยการศึกและตรึงกำลังเจ้าหน้าที่เพิ่มเติมเดือนละ 3,000 นาย มีการขีดเส้นตายเจ็ดวันเพื่อให้บุคคลที่กระทำความรุนแรงมาแสดงตน ส่วนเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจในการจับกุมโดยไม่ต้องรอหมายศาล³⁹ ทำให้เกิดเหตุการณ์ที่มีการจับกุมโดยแทบไม่มีการสอบสวน และผู้ถูกควบคุมตัวได้ถูกทรมานเพื่อบังคับให้สารภาพและให้แจ้งข้อมูล กรณีการหายตัวไปของอับดุลละห์ อาบูคอรีในปี 2552 ตามที่อธิบายข้างต้น เป็นหนึ่งในผู้ถูกควบคุมตัวที่ถูกทรมานหลังเหตุการณ์ปล้นปืน ทั้งสี่กรณีต่อไปนี้จะเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ปล้นปืน ตามข้อมูลที่ยืนยันไว้โดยมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ

- นายอิบรอฮิม เซะหายตัวไปเมื่อวันที่ 27 มกราคม 2547 ที่อ.ระแงะ นราธิวาส ตำรวจในและนอกเครื่องแบบมาหาเขาบ่อย ๆ ก่อนการหายตัวไป โดยแจ้งว่ามาตามหาปืนที่หายไป ในคืนที่เขาหายตัวไป เขาถูกชายติดอาวุธ 20 คนซึ่งพูดสำเนียงคนกรุงเทพฯ สอบปากคำเกี่ยวกับอาวุธที่หายไป จากนั้นก็นำตัวเขาไปจากบ้าน⁴⁰
- นายมุสตาซีดีน มะมิงและนายแวฮิช มะเล็งถูกจับตัวจากร้านโทรศัพท์มือถือของมุสตาซีดีน เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2547 ระหว่างเวลา 4-5 โมงเย็น ผู้จับกุมตัวเป็นกลุ่มผู้ชายติดอาวุธสวมเสื้อดำ และขับรถกระบะไม่มีแผ่นป้ายทะเบียน ฮิวแมนไรตส์วอตช์รายงานว่า ได้ทราบข้อมูลจากวุฒิสมาชิกจังหวัดนราธิวาสในขณะนั้นว่าทางการกำลังสอบปากคำชาวมุสลิมในพื้นที่ซึ่งเป็นเจ้าของหรือทำงานเป็นช่างให้กับร้านโทรศัพท์มือถือที่นราธิวาส เพราะมีข้อกังวลว่ามีการส่งสัญญาณรบกวนคลื่นโทรศัพท์รบกวนค่ายกรมหลวงนราธิวาส ราชนครินทร์ ก่อนเหตุการณ์โจมตีในวันที่ 4 มกราคม อย่างไรก็ตาม ภรรยาของมุสตาซีดีนระบุว่ามิใช่ผู้ที่น่าเชื่อถือแจ้งต่อเธอว่าสามีหายตัวไปเพราะตำรวจได้พบซิมการ์ดที่ถูกใช้ในการจุดชนวนระเบิดร้านซูเปอร์มาเก็ต เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ และซิมการ์ดดังกล่าวได้ถูกซื้อจากร้านของมุสตาซีดีน หมายถึงว่าการหายตัวของเขาน่าจะเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ระเบิดในพื้นที่มากกว่าเหตุการณ์ปล้นปืน
- นายอรุณ โมญถูกจับตัวไปจากที่บ้านใหม่ของเขาที่อ.สะบ้าย้อย ในวันที่ 6 มกราคม 2547 เวลาห้าโมงเย็น เขาเพิ่งจะย้ายจากนราธิวาสไปอยู่ที่นั่นได้ไม่นาน เขาถูกจับตัวโดยผู้ใหญ่บ้านพร้อมกับชายติดอาวุธอีกสี่หรือห้าคน ซึ่งเชื่อว่าเป็นทหาร ญาติเชื่อว่าเขาน่าจะถูกสงสัยว่าเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ปล้นปืน
- นายบูดีอมัน วอนิและนายอิบรอฮิม ภายถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2547 ที่อ.บันนังสตา ยะลา ภรรยาของอิบรอฮิมเห็นบูดีอมันอยู่ที่ทำยรถกระบะของตำรวจ มือของเขากถูกผูกไว้ด้านหลังเมื่อตอนตีสอง และยังเห็นตอนที่สามีถูกจับตัวไปจากบ้านด้วย ก่อนหายตัวไปในช่วงกลางวัน บูดีอมันได้ออกจากบ้านไปพร้อมกับ “อิมรอน” ซึ่งเชื่อว่าจะเป็นสายข่าวให้ทหาร แม้จะไม่มีหลักฐานเชื่อมโยงโดยตรงว่าการจับตัวเขาเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ปล้นปืน แต่ช่วงเวลาของการจับกุมตัวและความเชื่อที่ว่าบันนังสตาเป็นพื้นที่ของผู้ก่อความไม่สงบ ทำให้น่าเชื่อว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ปล้นปืนกับการหายตัวไปของทั้งสองราย

³⁹ สำหรับการวิเคราะห์เพิ่มเติม โปรดดู International Crisis Group, *Southern Thailand: Insurgency, not Jihad*, พฤษภาคม 2548

⁴⁰ ฮิวแมนไรตส์วอตช์, “It was like suddenly my son no longer existed”, มีนาคม 2550

การลักพาตัวและการหายตัวไปของนายชาตา ลาบีอะตามที่กล่าวถึงข้างต้น เป็นตัวอย่างหนึ่งของรูปแบบการจับกุม และการสูญหายของบุคคล อันเป็นผลมาจากมาตรการตอบโต้กับเหตุการณ์ร้ายแรงเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 ที่ชัดเจนที่สุด การจับกุมตัวซึ่งนำไปสู่การบังคับบุคคลให้สูญหายตามข้อมูลของมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ ดูเหมือนจะเกี่ยวข้องกับนโยบายในภาคใต้ของรัฐบาลยุคหลังรัฐประหารในปี 2550 ในเดือนมิถุนายน 2550 ทหารได้ประกาศ “ยุทธการพิทักษ์แดนใต้” ซึ่งในทางปฏิบัติหมายถึงการปิดล้อมและจับกุม การตั้งจุดตรวจแบบเคลื่อนที่และถาวร และการเคลื่อนไหวของทหารในพื้นที่ห่างไกล ตามข้อมูลของเจ้าหน้าที่ทหาร มีจุดตรวจอยู่ประมาณ 100 แห่งกระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ในจังหวัดชายแดนใต้ กองบัญชาการผสมพลเรือน ตำรวจ ทหาร (พตท.) มีหน้าที่ดูแลปฏิบัติการปิดล้อมและจับกุม ซึ่งเป็นความพยายามกระตุ้นให้ผู้ต้องสงสัยมามอบตัว เมื่อได้รับแจ้งข้อมูลว่ามีผู้ต้องสงสัยในพื้นที่ กองกำลังผสมระหว่างทหาร ตำรวจ และทหารบ้านอื่น ๆ ก็จะไปปิดล้อมพื้นที่แห่งนั้น รวมทั้งปิดถนนสายหลักที่เข้าสู่หมู่บ้าน จากนั้นก็จะเริ่มค้นทุกบ้าน จะมีการจับกุมผู้ต้องสงสัยและพ่อแม่ของผู้ต้องสงสัยที่หนีรอดไปได้ ก็จะได้รับเชิญให้มาพูดคุยเพื่อไปเกลี้ยกล่อมให้บุตรหลานของตนมาแสดงตน ในช่วงสามเดือนแรกของปฏิบัติการดังกล่าว พตท.ได้ทำการปิดล้อมหมู่บ้าน 20 แห่ง และจับกุมคนไปกว่า 600 คน พ.ต.อ.สมเพียร เอกสมญา อดีตผกก.สภ.บันนังสตา ได้นำยุทธศาสตร์ดังกล่าวมาใช้และเรียกว่า “ยุทธการพิทักษ์บันนังสตา” และสั่งการให้มีการจับกุมบุคคลที่ต้องสงสัยว่าเกี่ยวข้องกับการก่อความไม่สงบทุกคน ส่งผลให้มีการติดตามบุคคล เป้าหมาย ทั้ง ๆ ที่มีพยานหลักฐานไม่เพียงพอ มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเก็บข้อมูลสองกรณีที่บ้านนังสตา ซึ่งน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับ “ยุทธการพิทักษ์แดนใต้” ของทหารหรือการปฏิบัติตามนโยบายท้องถิ่นเช่น ยุทธการพิทักษ์บันนังสตา ดังนี้

- นายมะยาเต็ง มะรานอ หายตัวไปในเดือนมิถุนายน 2550 ที่อ.บันนังสตา เขาเป็นภารโรงที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่ และมักใช้เวลาคลุกคลีกับทหารพรานซึ่งมีฐานปฏิบัติการในโรงเรียนที่เขาทำงาน หรือที่เรียกว่า หน่วยเฉพาะกิจกรมทหารพรานที่ 41 หลายครั้งที่เขาได้รับเชิญมาให้ข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์รุนแรงในพื้นที่ สองสัปดาห์ก่อนที่จะถูกจับ ได้เกิดเหตุลอบวางเพลิงที่โรงเรียนที่เขาทำงาน จากนั้นเวลาประมาณสี่สัปดาห์ ทหารพรานประมาณ 50 นายจากหน่วยเฉพาะกิจกรมทหารพรานที่ 41 ได้ปิดล้อมหมู่บ้าน โดยเฝ้าอยู่ที่หน้าบ้านของเขา จนถึงเที่ยงวัน ทหารจึงเข้าไปในบ้านของเขาและยึดเอาสิ่งของบางอย่างไป จากนั้นก็ถามว่าเหตุใดมะยาเต็งจึงปล่อยให้โรงเรียนถูกเผา ทั้งยังสอบถามด้วยว่าลูกชายคนโตเป็นอย่างไรบ้าง จากนั้นก็ได้นำตัวเขาไปโดยอ้างว่าจะไปสอบปากคำเพียงสองสามวันที่ค่ายทหารบนเขื่อนบางลาง จากข้อมูลทะเบียนบุคคลของหน่วยเฉพาะกิจกรมทหารพรานที่ 41 แสดงให้เห็นว่า เขาได้เข้ามาและออกไปจากค่ายในวันที่หายตัวไป
- นายมารูดิน วะวา ได้ถูกจับตัวและหายตัวไปในเดือนสิงหาคม 2550 เวลาประมาณทุ่มครึ่งที่อำเภอบันนังสตา เขาเป็นครูสอนศาสนา และจบจากโรงเรียนสอนศาสนาในอินโดนีเซีย เขาถูกบุคคล 10 คนซึ่งไม่ได้เปิดเผยชื่อตนเอง จับกุมตัวไปจากบ้านโดยไม่มีหมายจับ ภรรยาของเขาระบุว่าคนที่จับตัวเขาไปเป็นเจ้าหน้าที่ทหารหรือทหารพรานที่ฐานโรงเรียนสุมาษฏ์
- นายแวอาซิ แวซูกถูกจับตัวไปจากบ้านก่อนจะหายตัวไป เจ้าหน้าที่สองคนสวมชุดสีเขียวและใส่หมวกซึ่งเชื่อว่าเป็นตำรวจ ได้เข้าไปในบ้านเขาเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2550 เวลาประมาณหกโมงเย็น และจับตัวเขาไปโดยไม่มีหมายศาล มีรายงานว่าผู้พบเห็นรถยนต์ที่นำตัวเขาไปที่หมู่บ้านสองสามวันก่อนที่เขาจะหายตัวไป

มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเก็บข้อมูลการบังคับบุคคลให้สูญหายอีกสองกรณี ซึ่งเริ่มจากการจับกุมของเจ้าหน้าที่ในสถานที่ซึ่งผู้สูญหายมักจะไปบ่อย ๆ

- นายรอสะมิง สามะแม หายตัวไปจากอ.รือเสาะ นราธิวาส ในเดือนมีนาคม 2552 ในขณะที่เป็นสมาชิกอบต. ก่อนการหายตัวไป ได้เกิดเหตุการณ์รุนแรงเพิ่มขึ้นที่อ.รือเสาะ และผู้นำชาวบ้านคนอื่น ๆ ก็ถูกจับกุมตัวก่อนที่รอสะมิงจะหายตัวไป ทหารจากค่ายสุวารีได้มาเตือนน้องสาวเขาว่า “ให้ระวังตัวให้ดี” ซึ่งทางครอบครัวของนายรอสะมิงถือว่าเป็นคำข่มขู่ ประมาณเวลาสองทุ่มของวันเกิดเหตุ มีชายสามคนใส่ชุดทหารพวณใส่หมวกไอ้โม่งถืออาวุธปืนของทหารและพูดภาษาไทย เข้ามาในหมู่บ้าน พวกเขาได้ออกตามหา รอสะมิงที่มัสยิดในหมู่บ้าน และจับกุมตัวเขาขึ้นรถกระบะไม่มีแผ่นป้ายทะเบียนไป คนร้ายระบุว่าผู้บังคับบัญชาต้องการจะคุยกับรอสะมิง พยานจำนวนมากให้การว่า ตอนที่ถูกจับเขาได้ร้องขอความช่วยเหลือ ส่วนภรรยาระบุว่าเธอได้พยายามติดต่อทางโทรศัพท์ทันทีหลังเกิดเหตุการณ์ และในระหว่างคุยโทรศัพท์สามีของเธอบอกว่า “ช่วยด้วย ๆ”
- นายมะยูนิต โลงียะ หายตัวไปเวลาประมาณสองทุ่มในเดือนกรกฎาคม 2550 ที่อำเภอรามัน ยะลา มะยูนิตได้เข้ารับการอบรมกับทหารในปี 2547 เพราะก่อนหน้านี้เขามีชื่ออยู่ในบัญชีดำ ทหารมาที่บ้านและแจ้งว่าเขาควรเข้ารับการอบรม ต่อมาในวันเกิดเหตุ มีบุคคลประมาณแปดคนมาที่บ้านเพื่อจับกุมตัวเขา โดยคนที่มาทั้งหมดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านรวมถึงนักการเมืองท้องถิ่น รวม 8 คน พวกเขาบอกมะยูนิตว่าทางกำนันต้องการสอบถามเขาบางอย่างเพราะเขาเพิ่งมาอยู่ในพื้นที่ได้ไม่นาน แม้ในกรณีนี้จะมีเจ้าพนักงานของรัฐมาเกี่ยวข้องอย่างชัดเจน แต่ก็ไม่แน่นอนว่าการหายตัวของมะยูนิตจะเกี่ยวข้องกับการก่อความไม่สงบในภาคใต้ของไทยที่มีการใช้อาวุธหรือไม่ มีความเป็นไปได้ว่าเขาหายตัวไปเพราะมีข้อพิพาทกับเจ้าหน้าที่ปกครองในหมู่บ้าน

ในทูลกระหม่อม สมช.ในครอบครัวพยายามสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับที่อยู่ และทางการก็ปฏิเสธว่าไม่ทราบที่อยู่ของพวกเขา มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพยังได้เก็บข้อมูลรูปแบบการหายตัวไปของบุคคลแบบที่สาม หรือกรณีที่บุคคลไปแสดงตนต่อเจ้าหน้าที่และหายตัวไปหลังจากนั้น เหตุการณ์ลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นครั้งหนึ่งเมื่อเดือนเมษายน 2554 ที่อ.บันนังสตา ยะลา โดยมีผู้สูญหายสองคน และเหตุการณ์ที่สองซึ่งมีผู้สูญหายสองคนเกิดขึ้นในเดือนมีนาคม 2545 ที่ตัวเมืองยะลา รูปแบบการหายตัวไปเช่นนี้ ทำให้ผู้ที่ได้รับเชิญให้ไปแสดงตนไม่มีความมั่นใจ

- นายยา เจดอเลาะห์ และนายแวฮารง รอฮิงหายตัวไปที่ตัวเมืองยะลา ในเดือนมีนาคม 2545 ภรรยาของทั้งสองคนกล่าวกับฮิวแมนไรตส์วอตช์ว่า สามีของตนได้รับโทรศัพท์จากชายคนหนึ่งที่เขาบอกว่าชื่อดอเลาะห์ รอฮิง ซึ่งอ้างว่าโทรมาในนามของเจ้าหน้าที่ตำรวจ สามีของพวกเขาหายตัวไปในวันที่ไปแสดงตนกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ อ.เมืองยะลา ยาบอกว่าดอเลาะห์อยากคุยด้วยเกี่ยวกับเหตุการณ์ยิงเจ้าหน้าที่ตำรวจที่บ้านนังสตาเมื่อหนึ่งเดือนก่อนหน้านี้ ชายทั้งสองคนเคยให้ข้อมูลกับดอเลาะห์มาก่อน และไม่ได้กังวลกับการที่ต้องเดินทางไปตัวเมืองยะลา ฮิวแมนไรตส์วอตช์มีข้อมูลว่า ยาตกเป็นผู้ต้องสงสัยกรณีลอบทำร้ายเจ้าหน้าที่ตำรวจ
- นายดุลหามิ มะแรและนายอิบรอเฮง กาโฮงหายตัวไปในเดือนเมษายน 2554 หลังเดินทางไปค่ายตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) ค่ายนเรศวร อ.บันนังสตา ยะลา มีผู้พบเห็นพวกเขาครั้งสุดท้ายระหว่างเข้าไปในค่ายทหารประมาณเวลา 5 โมงครึ่ง เพื่อไปขอรับเรือของอิบรอเฮงกลับมาซึ่งก่อนหน้านี้ ตำรวจตระเวนชายแดนมาที่บ้านของอิบรอเฮงในตอนกลางวัน และยึดเรือของเขาไป ทางมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพได้รับทราบจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ สก. บันนังสตาเชื่อว่า ชายทั้งสองคนอาจเกี่ยวข้องกับการก่อความไม่สงบ เพราะมีรายงานว่าพวกเขาซื้ออาหารในปริมาณมากทุกวัน และมีคนมาหาที่บ้านบ่อย ๆ เมื่อเร็ว ๆ นี้ตำรวจยังได้พบเลื่อยยนต์ซึ่งเชื่อว่าได้ถูกนำมาใช้เพื่อตัดต้นไม้เพื่อขวางถนน ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลาแจ้งกับมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพว่าเชื่อว่าชายทั้งสองคนเสียชีวิตแล้ว แต่ไม่ได้ให้หลักฐานยืนยันข้อเท็จจริงของการพูดเช่นนั้น

ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ถูกควบคุมตัวโดยกองกำลังฝ่ายความมั่นคงในภาคใต้ของไทย เผยให้เห็นว่าเกิดอะไรขึ้นหลังจากบุคคลถูกบังคับให้สูญหาย แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนลเก็บข้อมูลอย่างละเอียดเกี่ยวกับกรณีการทรมานในภาคใต้ของไทยและพบว่า “ผู้ถูกควบคุมตัวถูกทุบตี ถูกลงด้วยเทียนไขอย่างทารุณ ถูกฝังไว้ในดินเหลือแค่ศีรษะโผล่ขึ้นมา ถูกช็อตด้วยไฟฟ้า และถูกจับให้ไปอยู่ในห้องที่ร้อนหรือเย็นจัด”⁴¹ มีการกล่าวหาว่าหลายคนเสียชีวิตระหว่างการควบคุมตัวเนื่องจากการทรมาน อย่างเช่นกรณีของนายอัศฮารี สะมาแอ และอิหม่ามยะผา กาเซ็ง แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนลพบว่ามีการทรมานบุคคลเพื่อรีดข้อมูล คำสารภาพ “มีการข่มขู่ผู้ถูกควบคุมตัวและครอบครัวเพื่อให้หยุดหรือถอนการสนับสนุนผู้ก่อความไม่สงบ”⁴² ซึ่งเป็นข้อมูลที่ชี้ให้เห็นว่าเหยื่อการบังคับบุคคลให้สูญหายได้ถูกทรมาน และหากเสียชีวิตเจ้าหน้าที่ก็จะทำลายหลักฐานด้วยการเอาศพไปทิ้ง

กรณีที่เกิดขึ้นกับนายแพทย์แวมาฮาดี แวดาโอะ สะท้อนถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้สูญหายในปี 2544 นายแพทย์แวมาฮาดีให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนว่า ในวันที่ 10 มิถุนายน 2546 เขาถูกกลุ่มบุคคล 10 คนที่ขับรถยนต์มาสามคันจับตัวไว้ระหว่างที่กำลังออกจากบ้านไปพบกับชาวบ้าน ผู้ชายเหล่านั้นโยนเขาเข้าไปในรถ ทุบตีเขา และพยายามบังคับให้เขาเซ็นชื่อในเอกสาร ตอนที่รถไปจอดที่ปั้มน้ำมัน ผู้ชายคนหนึ่งได้นำถุงพลาสติกครอบศีรษะเขาไว้เพื่อทำให้หายใจไม่ออก และเขาได้หมดสติไป เมื่อฟื้นขึ้นมาเขาไม่รู้ตัวตัวเองอยู่ที่ไหน แต่ต้องไปอยู่ในห้องสี่เหลี่ยมซึ่งไม่มีหน้าต่างแต่มีการติดเครื่องปรับอากาศ หัวของเขาบวมเนื่องจากคนที่จับตัวไปได้ยื่นเหยียบเท้าเขาไว้ ทำให้ไม่สามารถเดินได้ มีชายกลุ่มหนึ่งเข้ามาในห้องและพยายามเกลี้ยกล่อมให้เขาเซ็นชื่อในเอกสาร เขาไม่รู้ว่าจะลงลายชื่อในเอกสารเป็นอย่างไร เลยปฏิเสธไม่ยอมเซ็น และทำให้ถูกซ้อม เข้าวันต่อมา มีคนมาบอกให้เขาเซ็นชื่อในเอกสารอีก และบอกว่าจะทำให้ได้รับการปล่อยตัว แต่เขาก็ไม่ยอมเซ็น นายแพทย์แวมาฮาดีปฏิเสธที่จะกินอาหารและดื่มน้ำ ผู้ชายเหล่านั้นขู่จะโยนเขาลงมาจากเฮลิคอปเตอร์ แต่เขาก็ยังไม่ยอมเซ็นเอกสาร เมื่อพวกเขาพบว่าไม่สามารถบังคับให้นายแพทย์คนนี้เซ็นชื่อได้ ก็เลยส่งตัวเขาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา และถูกตั้งข้อหาก่อการร้ายหลายคดี รวมทั้งการเป็นสมาชิกขบวนการเจมาห์ อิสลามียาห์ ต่อมาศาลได้ยกฟ้องเขาในคดีเหล่านั้น⁴³

การบังคับบุคคลให้สูญหายยังเกิดขึ้นตามรูปแบบดังกล่าวในภาคใต้ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลทุกชุดล้มเหลวในการแก้ปัญหาการบังคับบุคคลให้สูญหายอันเป็นผลมาจากนโยบายการปราบปรามการก่อความไม่สงบในภาคใต้ของไทย ทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาการบังคับบุคคลให้สูญหายเป็นการปฏิบัตินอกกฎหมายที่ฝังรากลึกของเจ้าหน้าที่ความมั่นคงในภาคใต้

สงครามปราบปรามยาเสพติดและการสูญหายเนื่องจากประเด็นยาเสพติด

มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเก็บข้อมูลการบังคับบุคคลให้สูญหายแปดกรณีที่เกี่ยวข้องกับบุคคล 10 คน ซึ่งต้องสงสัยว่าเกี่ยวข้องกับยาเสพติด รวมทั้งการสูญหายของบุคคลสองครั้งที่เป็นผลโดยตรงจากสงครามปราบปรามยาเสพติดในปี 2546 ซึ่งเป็นกรณีที่เกิดขึ้นในภาคเหนือและตะวันออกของไทย มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพยังได้เก็บข้อมูลกรณีการควบคุมตัวโดยพลการ การทรมานและการสังหารนอกกระบวนการกฎหมายอันเป็นผลมาจากนโยบายด้านยาเสพติด

⁴¹ แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล, *Thai Security forces systematically torture in southern counter-insurgency*, 13 มกราคม 2552

⁴² แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล, *Thai Security forces systematically torture in southern counter-insurgency*, 13 มกราคม 2552

⁴³ ‘อุ้ม’... จุดเปลี่ยนชีวิต‘หมอแว’, 3 เมษายน 2554, <http://prachatai.com/journal/2554/04/33869>

ที่ผ่านมาประเทศไทยมักใช้นโยบายปราบปรามอย่างรุนแรงต่อความผิดด้านยาเสพติด และไม่ค่อยคำนึงถึงสิทธิของผู้ที่เชื่อว่าเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ยกตัวอย่างเช่น รัฐบาลชุดปัจจุบันแถลงว่า “ปัญหายาเสพติดยังเป็นปัญหาสำคัญที่มีผลกระทบและเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ”⁴⁴ ผู้ที่อยู่ภาคเหนือของไทยมักได้รับผลกระทบจากนโยบายต่อต้านการค้ายาเสพติดของรัฐบาลไทย อย่างเช่น รัฐบาลได้กำหนดให้ภาคเหนือเป็นเป้าหมายสำคัญของโครงการต่อต้านยาเสพติดที่มีชื่อว่า “ยุทธศาสตร์พลังแผ่นดินเอาชนะยาเสพติด” ทั้งนี้เพราะเชื่อกันว่าดินแดนตอนเหนือสุดเป็น “เส้นทางลำเลียง” ยาเสพติดทั้งนี้ตามรายงานล่าสุดของรัฐบาลระบุว่า “จุดที่มีการลักลอบนำเข้ายาเสพติดเข้าสู่ประเทศไทยมากที่สุดได้แก่บริเวณจังหวัดทางตอนเหนือ โดยเฉพาะอ.แม่สาย จ.เชียงราย” รายงานยังระบุต่อไปว่า 98.1% ของยาบ้าที่ลักลอบนำเข้าประเทศไทย เป็นการเข้ามาผ่านทางเหนือของประเทศ⁴⁵

วันที่ 28 มกราคม 2546 หลังจากนายทักซิณดาร์จตำแหน่งได้สองปีในเทอมแรก เขาประกาศนโยบายปราบปรามการค้าและการใช้ยาเสพติดฉบับใหม่ที่เรียกกันว่า “สงครามปราบปรามยาเสพติด” นโยบายดังกล่าวเป็นต้นเหตุนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนร้ายแรงในประเทศไทย ซึ่งผู้นำรัฐบาลต่างเพิกเฉยไม่เอาผิดและยังส่งเสริมแนวคิดของนโยบายคือเรื่อง “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” และให้ถือว่าผู้ที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับยาเสพติดเป็น “ภัยต่อความมั่นคงของประเทศ” ซึ่งจะต้องถูกปฏิบัติด้วยวิธีการที่ไร้ความเมตตาและรุนแรง⁴⁶ แต่ละจังหวัดได้รับโควตาที่ต้องจับกุมบุคคลและปราบปรามยาเสพติด มีการให้สินบนนำจับในอัตราสามบาทต่อยาบ้าหนึ่งเม็ดที่จับกุมได้ ตำรวจและเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นรวมทั้งผู้ใหญ่บ้านซึ่งไม่สามารถทำยอดได้ตามเป้าการจับกุมจะถูกลงโทษ ในตอนเย็นทุกวัน สถานีโทรทัศน์จะเสนอแต่เรื่อง “สงคราม” โดยมีภาพตำรวจที่ยึดภาคภูมิใจและภาพของโรงศพสำหรับ “ผู้ค้ายาเสพติด” ซึ่งเสียชีวิตในวันนั้น หนังสือพิมพ์รายงานจำนวนผู้เสียชีวิตทุกวัน จนทำให้ประชาชนนานาชาติสงสัยเรื่องเรียนจากจำนวนที่เพิ่มขึ้นของผู้ต้องสงสัยที่เสียชีวิตจากการสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย และสื่อก็รายงานอย่างกว้างขวาง ทำให้รัฐบาลต้องคิดทบทวนการรายงานตัวเลขผู้เสียชีวิตอย่างเปิดเผย การปฏิบัติงานในระยะแรก (1 กุมภาพันธ์ - 30 เมษายน) เน้นการ “ยึดพื้นที่” และ “ตัดห่วงโซ่” ของผู้ค้ายาเสพติด ในช่วงเวลาดังกล่าวเชื่อกันว่ามีผู้ถูกสังหาร 2,873 คน มากกว่าอัตราการฆ่าคนตายตามปกติของประเทศ ต่อมารัฐบาลจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณากรณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และพบว่าเพียง 1,187 กรณีการเสียชีวิตที่มีหลักฐานว่าบุคคลดังกล่าวเกี่ยวข้องกับยาเสพติด เจ้าหน้าที่ใช้เวลาไม่นานในการรวบรวมรายชื่อใส่เข้าไปใน “บัญชีดำ” โดยมีการจัดประชุมชาวบ้านและขอชื่อผู้ขายยาจากชาวบ้าน หรือมีการให้ข้อมูลโดยไม่ระบุชื่อต่อตำรวจ นายพลตำรวจคนหนึ่งซึ่งเป็นสมาชิกของคณะกรรมการไต่สวนที่แต่งตั้งโดยรัฐบาลพบว่า “จุดอ่อนของการปราบปรามครั้งนี้คือ ‘บัญชีดำ’ ซึ่งไม่ได้เกิดจากการสอบสวนอย่างรอบคอบเพื่อพิสูจน์ว่าบุคคลเหล่านี้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดจริงหรือไม่”⁴⁷ นโยบายในช่วงที่สองและสามดำเนินต่อไปจนถึงวันที่ 30 กันยายน 2547 และเน้นที่ “การฟื้นฟู การบำบัด และการพัฒนา” และ “สร้างความเข้มแข็งให้กับประเทศและชุมชนอย่างยั่งยืน”

ไม่ว่าในสภาพการณ์ใด กฎหมายไทยไม่อนุญาตให้กองกำลังฝ่ายความมั่นคงควบคุมตัวบุคคลโดยพลการ ไม่อนุญาตให้มีการปฏิบัติที่โหดร้าย การทรมาน การสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย หรือการบังคับบุคคลให้สูญหายต่อผู้ต้องสงสัยว่าค้าหรือใช้ยาเสพติด อย่างไรก็ตาม ทั้งรัฐบาลทักษิณและรัฐบาลชุดต่อ ๆ มาไม่ได้ดำเนินการใด ๆ เพื่อฟ้องร้อง

⁴⁴ เว็บไซต์ของรัฐบาล: <http://narcotics.prdnorth.in.th/about-project.php>

⁴⁵ <http://www.nccd.go.th/upload/content/suj.pdf>

⁴⁶ โปรดดู คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 29/2546 ลงวันที่ 28 มกราคม 2546 เรื่อง การต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด อ้างถึงในฮิวแมนไรตวอชด์, *Not Enough Graves: The War on Drugs, HIV/AIDs, and Violations of Human Rights*, มิถุนายน 2547

⁴⁷ พลตำรวจเอกวันชัย ศรีนวลนัต อธิบดีสมาชิกคณะกรรมการสอบสวนที่แต่งตั้งโดยรัฐบาล

ดำเนินคดีกับตำรวจและทหารที่รับผิดชอบต่ออาชญากรรมร้ายแรงในระหว่างสงครามปราบปรามยาเสพติด นอกจากนี้ ไม่ว่าในสภาพการณ์ใด รัฐบาลไทยไม่มีความชอบธรรมที่จะคุกคามชนกลุ่มน้อยดังที่กรรมการสิทธิมนุษยชนท่านหนึ่งได้กล่าวกับฮิวแมนไรตส์วอตช์ว่า ในช่วงสงครามปราบปรามยาเสพติด “ชนชาติพันธุ์กลุ่มน้อยได้รับผลกระทบจากความเชื่อแบบเหมารวม พวกเขาถูกกล่าวหาว่าเกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติด”⁴⁸ นายแพทย์ประดิษฐ์ เจริญไทยทวี ซึ่งเป็นสมาชิกคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอีกท่านหนึ่ง ได้แสดงข้อกังวลต่อสงครามปราบปรามยาเสพติดในที่ประชุมปี 2546 ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสหประชาชาติ ซึ่งเป็นเหตุให้เขาถูกนายฯ ทักษิณโจมตีอย่างรุนแรง ถูกขู่ที่จะถอดถอนโดยสมาชิกพรรคไทยรักไทย และถูกขู่จะเอาชีวิต โดยได้รับคำข่มขู่ว่า ให้หยุดฟ้ององค์การสหประชาชาติ หรือไม่เช่นนั้นจะเสียชีวิต

มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเก็บข้อมูลโดยละเอียดเกี่ยวกับการควบคุมตัวโดยพลการ การทรมาน การสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย และการบังคับบุคคลให้สูญหาย ซึ่งเกิดขึ้นโดยเป็นผลโดยตรงจากสงครามปราบปรามยาเสพติดในปี 2546 โดยเป็นผลงานของทหารพราน⁴⁹ ที่ค่ายทหารในจังหวัดทางภาคเหนือ⁵⁰ ในพื้นที่นี้ก่อนจะมีสงครามปราบปรามยาเสพติดปี 2546 ก็มีปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนร้ายแรงอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม ทั้งจำนวนและระดับความรุนแรงของการละเมิดได้เพิ่มขึ้นอย่างมากในราวเดือนพฤษภาคม 2546

ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงธันวาคม 2546 มีรายงานข่าวว่าในค่ายทหารพรานในจังหวัดทางภาคเหนือ ได้เกิดเหตุการณ์การควบคุมตัวโดยพลการและการทรมานบุคคล โดยเฉพาะที่กระทำต่อชุมชนชาติพันธุ์ลาหู่ และยังส่งผลให้เกิดการสังหารนอกกระบวนการกฎหมายและการบังคับบุคคลให้สูญหายด้วยบางส่วน ผู้กระทำผิดเป็นเจ้าหน้าที่ทหารและทหารพรานซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ระหว่างช่วงเวลาดังกล่าว ผู้เสียหายและพยานหลายคนชี้ตัวว่าจำสิบโทคนหนึ่งเป็นคนที่ละเมิดสิทธิหลัก⁵¹ มีรายงานว่าเขาอยู่ใต้บังคับบัญชาของนายพลโทและพันเอกคนหนึ่ง และมีรายงานว่าจำสิบโทคนดังกล่าวเข้าไปในพื้นที่ไม่นานหลังเกิดการละเมิดขึ้นมา เชื่อกันว่าในช่วงเวลานั้นยังมีการขนส่งยาเสพติดข้ามพรมแดนไทย-พม่าจากบริเวณที่เป็นรัฐ “ร้าง” อย่างไม่เป็นทางการในพม่า

มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพได้รับรายงานว่าในช่วงเวลาดังกล่าว กำลังทหารและทหารพรานในเครื่องแบบพร้อมกับยานยนต์ของทหารได้เข้าไปจับกุมบุคคลจากหมู่บ้านหรือที่ทำงาน (ในไร่นา) และบางครั้งก็มีเจ้าพนักงานของรัฐไปร่วมด้วย คนที่ถูกจับส่วนใหญ่จะถูกเจ้าหน้าที่ซ้อมระหว่างการจัดกุมตัว บางครั้งก็ถูกมัดมือไขว่หลังและถูกส่งตัวไปยังค่ายทหารพรานด้วยรถทหาร มีการนำตัวบุคคลต่าง ๆ จากหลายอำเภอรวมทั้งจังหวัดเชียงรายมารวมไว้ด้วยกัน เมื่อมาถึงค่ายจะมีการเปิดผ้าผูกตาออก และใส่กุญแจมือหรือล่ามโซ่ตรวนเอาไว้กับผู้ที่ถูกควบคุมตัวอื่น ๆ คนที่มาใหม่บางคนจะถูกซ้อมก่อนจะถูกบังคับให้ปั่นบันไดลงไปในหลุมซึ่งขุดลึกลงไปใต้ดิน หลุมดังกล่าวมีทางเข้าและออกเพียงทางเดียวที่ปากหลุมหลุมลึกประมาณสองเมตร และเมื่อควบคุมตัวบุคคลลงไปแล้วก็จะถอนบันไดขึ้นมา ผู้ถูกควบคุมตัวส่วนใหญ่จะอยู่ในหลุมเป็นเวลาเจ็ดวันต่อเนื่องกัน โดยมีผู้ถูกควบคุมตัวคนอื่น ๆ ที่ถูกถอดตรวนออกชั่วคราวเป็นคนที่น่าอาหารไปให้วันละสอง

⁴⁸ อ้างถึงในฮิวแมนไรตส์วอตช์, *Not Enough Graves: The War on Drugs, HIV/AIDs, and Violations of Human Rights*, มิถุนายน 2547

⁴⁹ ทหารพรานเป็นเจ้าหน้าที่ทหารที่มักคัดเลือกจากคนในพื้นที่เพื่อช่วยสนับสนุนและแจ้งข้อมูลให้กับทหาร ค่ายทหารพรานมักตั้งอยู่ในที่เดียวกับค่ายทหาร ทำให้ไม่น่าจะเป็นไปได้ที่ทหารจะไม่ทราบถึงเหตุการณ์เคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในค่ายทหารพราน

⁵⁰ มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพไม่สามารถเก็บข้อมูลว่ามีการใช้วิธีการแบบเดียวกันในค่ายทหารหรือค่ายทหารพรานในพื้นที่อื่น ๆ ทางภาคเหนือหรือไม่ ข้อมูลการละเมิดในรายงานฉบับนี้ซึ่งเกิดขึ้นที่ค่ายทหารพราน อาจเป็นสัญญาณบ่งบอกรูปแบบการใช้ในที่อื่นด้วย อย่างไรก็ตามจำเป็นต้องมีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องนี้

⁵¹ มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพมีข้อมูลว่าจำสิบโทคนดังกล่าวถูกสังหารเมื่อปี 2548 กระสุนที่ใช้สังหารเขามาจากคลังแสงของทหาร แต่ทางมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพไม่สามารถยืนยันความถูกต้องของข้อมูลได้ มีรายงานว่าการสังหารเกิดขึ้นหลังมีการร้องเรียนพฤติกรรมที่ละเมิดสิทธิของทหารพราน และเริ่มมีการสอบสวนในเรื่องนี้

เมื่อ ทหารจะไม่ลงไปในหลุม มีอยู่ครั้งหนึ่งที่มีผู้ถูกควบคุมตัวรายใหม่ประมาณ 40 คนถูกนำตัวมาที่ค่ายทหาร เนื่องจากไม่มีหลุมมากพอไว้ควบคุมตัว เป็นเหตุให้ผู้ถูกควบคุมตัวเดิมถูกบังคับให้ต้องขุดหลุมเพิ่ม

การควบคุมตัวมักใช้เวลาประมาณ 2-3 เดือน แต่ก็มีความที่ผู้ถูกควบคุมตัวเพียง 45 วัน ในช่วงเจ็ดวันแรก จะมีการนำตัวผู้ถูกควบคุมตัวขึ้นจากหลุมเพื่อสอบปากคำ มีการทรมาน จากนั้นนำตัวกลับไปอยู่ในหลุม หลังจากผ่านเจ็ดวัน มักมีการนำตัวผู้ถูกควบคุมตัวขึ้นจากหลุมในช่วงกลางวัน แต่ยังให้กลับไปนอนในหลุมตอนกลางคืน โดยยังคงมีการสอบปากคำและการทรมานต่อไปภายหลังช่วงเจ็ดวันแรก หลังจากผ่านไปเจ็ดวัน จะมีการนำตัวผู้ถูกควบคุมตัวไปไว้ในอาคารซึ่งแบ่งออกเป็นสองส่วน บุคคลเหล่านี้ถูกบังคับให้ต้องช่วยเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดและนำอาหารไปให้กับผู้ถูกควบคุมตัวที่อยู่ในหลุม ส่วนหนึ่งของอาคารถูกใช้เป็นเรือนนอนของผู้ถูกควบคุมตัว อีกส่วนหนึ่งใช้เป็นที่ทรมาน คนที่พูดไทยไม่ได้จะถูกทรมานเมื่อไม่สามารถตอบคำถามเจ้าหน้าที่ได้ นอกจากการจับขังในหลุมสกปรกที่ขาดสุขอนามัยแล้ว วิธีการทรมานอย่างอื่นจากปากคำของผู้ถูกควบคุมตัวที่ให้กับมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพยังประกอบด้วย การทุบตี การทุบตีด้วยกระบองไม้ที่ศีรษะ การถูกชกและเตะ ถูกบังคับให้ทำร้ายเพื่อนนักโทษคนอื่น ถูกจับผูกข้อมือและแขวนจากช็อบนห้อง และการช็อตด้วยไฟฟ้า รวมทั้งการจับผูกกับเก้าอี้และช็อตด้วยไฟฟ้า เจ้าหน้าที่จะถามคำถามและถ้าผู้ถูกควบคุมตัวไม่ยอมตอบก็就会被ช็อตด้วยไฟฟ้าที่ขา แขน และหลัง ก่อนการสอบปากคำจะมีการถอดเสื้อผ้าของผู้ถูกควบคุมตัว คำถามที่ใช้ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด อย่างเช่น “เราได้ข้อมูลมาว่ายาเสพติดเหล่านี้เป็นของคุณ จริงหรือไม่?” วิธีการทรมานแบบนี้ส่งผลให้ผู้ถูกควบคุมตัวเสียชีวิตได้ในบางกรณี

นอกจากได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการควบคุมตัวและการทรมานจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เคยถูกควบคุมตัวเหล่านี้ มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพยังได้เก็บข้อมูลการหายตัวของบุคคลสองคน ซึ่งมีรายงานข่าวว่าเกิดขึ้นที่ค่ายทหารพรานแห่งหนึ่ง ได้แก่

- นายจะปา จะนุ⁵² ได้ถูกจับกุมพร้อมกับบุคคลอื่นอีกสี่คนเมื่อเดือนตุลาคม 2546 ในระหว่างการปิดล้อมจับกุมที่บ้านตาดหมอก อ.แม่สาย ผู้จับกุมประมาณ 20 คนมาที่หมู่บ้านด้วยรถทหารและแต่งกายด้วยชุดเจ้าหน้าที่และเจ้าพนักงานที่แตกต่างกัน มีการจับชายทั้งห้าคนมาข่มและนำตัวไปไว้บนรถกระบะ ครอบครัวยังให้ข้อมูลว่าพยายามไปหาตัวญาติของเขาที่ค่ายทหารพรานในจังหวัดทางภาคเหนือ แต่ทหารที่ค่ายบอกกับผู้ถูกจับกุมถูกส่งตัวไปเชียงใหม่แล้ว ญาติของผู้ถูกควบคุมตัวอีกสี่คนสามารถเดินทางไปพบกับคนที่ถูกจับได้ แต่ครอบครัวของนายจะปาได้รับแจ้งว่านายจะปาถูกส่งตัวไปที่เชียงใหม่ ญาติของผู้ถูกควบคุมตัวรายอื่น ๆ แจ้งกับญาติของนายจะปาว่า นายจะปาถูกควบคุมตัวในหลุมเดียวกับญาติของตน และมีการสอบปากคำเป็นเวลาสามวันสองคืน พวกเขาจะระบุว่านายจะปาเสียชีวิตในวันที่สาม นับแต่นั้นมาก็ไม่มีใครพบเห็นนายจะปาอีกเลย
- นายจะหะ จะโล⁵³ ถูกจับระหว่างการปิดล้อมสวนลิ้นจี่ที่เขาทำงานอยู่เมื่อเดือนตุลาคม 2546 ผู้จับกุมเป็นชายประมาณ 30 คนสวมชุดดำ และมีผ้าพันคอสีแดงพร้อมกับยิงอาวุธปืน ทางมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพได้รับข้อมูลว่า เจ้าหน้าที่ชุดจับกุมยอมรับต่อผู้บังคับบัญชาว่าไม่ได้พบ “สิ่งผิดกฎหมาย” ในตัวของนายจะหะ แต่ก็ยังนำตัวของเขาไป พยานคนหนึ่งให้ข้อมูลว่าก่อนจะถูกนำตัวไป เจ้าหน้าที่คนหนึ่งได้เหยียบลงที่คอของนายจะหะ จนกระทั่งลิ้นของเขาจุกออกจากปากและมีเลือดไหลออกมาจำนวนมาก เขาถูกนำตัวไปขังที่ค่ายทหารพราน และมีการบังคับให้ผู้ถูกควบคุมตัวคนอื่น ๆ อีกกว่า 40 คนเรียงคิวเตะเขาคนละสองที แม้เป็นที่ชัดเจนว่านายจะหะได้รับบาดเจ็บสาหัส แต่เขาก็ถูกทิ้งไว้บนพื้นจนเสียชีวิตไปเอง จากนั้นเจ้าหน้าที่นำศพนายจะหะไปไว้ใน

⁵² เชื่อกันว่านายจะปาเคยใช้ฝิ่นมาก่อน

⁵³ เชื่อกันว่านายจะหะเคยมีประวัติใช้ฝิ่นมาก่อน แต่น่าจะเลิกใช้มานานแล้ว

หลุมและมีการยิงปืนใส่หลายครั้ง มีการนำเหล้ามาเทและกลบหลุมฝัง นักโทษสองคนถูกบังคับให้ช่วยฝังศพและทราบศพอยู่ที่ไหน หลังการจับกุม ลูกสาวของผู้เสียชีวิตได้ไปหาเขาที่ค่ายทหารเพื่อสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับพ่อตนเอง เจ้าหน้าที่บอกว่า พ่อของเธอได้รับการปล่อยตัวแล้ว แต่พอเธอไปเยี่ยมครั้งที่สอง เจ้าหน้าที่บอกว่านายจะหะได้ถูกส่งตัวไปที่เชียงใหม่แล้ว ทุกวันนี้นายจะหะยังคงเป็นบุคคลสูญหาย

ผู้นำชุมชนคนหนึ่งชื่อ อ.แม่ฮายมีข้อสงสัยว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวได้เกิดกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายเกิดขึ้นอีก 7-8 ครั้ง ส่วนครอบครัวก็หวาดกลัวไม่กล้าไปแจ้งความ

มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพยังได้เก็บข้อมูลการสังหารนอกกระบวนการกฎหมายสองกรณี ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน ได้แก่

- นายจะหะ จะกำปีถูกจับกุมเมื่อเดือนธันวาคม 2546 โดยเจ้าหน้าที่ทหาร 30 นายซึ่งมาในชุดลายพรางเขียวที่หมู่บ้านห้วยเต่า ต.ท่าตอน อ.แม่ฮาย โดยมาด้วยรถทหารสามคัน ทหารแจ้งให้ชาวบ้านมารวมตัวกันที่กลางบ้าน จากนั้นก็ถามว่า “ใครที่มีชื่อจะหะให้กำออกมา” มีคนที่ชื่อจะหะสองคนที่กำออกมา แล้วก็ถูกทหารจับตัวไป อีกสิบวันต่อมาทหารนำศพของนายจะหะมาคืนให้⁵⁴ รวมทั้งนายจะหะที่ยังไม่ตายอีกคนหนึ่งมาคืนให้ด้วย จากสภาพศพที่บวมดูเหมือนว่าเขาจะเสียชีวิตไปแล้วสองวัน สภาพพมูกมีเลือดเกรอะกรัง คางแตก กระดูกโพลาร้าหักทั้งสองข้าง ร่างกายเต็มไปด้วยรอยช้ำอย่างรุนแรง ไม่มีข้อมูลว่าเขาถูกนำตัวไปที่ใดหรือถูกทรมานที่ใด
- นายยะแะ จะลือ มีรายงานว่าเขาถูกทหารพรานซ้อมจนเสียชีวิตที่บ้านปากูย ต.ท่าตอน อ.แม่ฮายเมื่อปลายปี 2546 ซึ่งในปี 2546 มีการตั้งหน่วยทหารพรานขนาดเล็กในหมู่บ้าน ในวันที่นายยะแะเสียชีวิต ทหารพรานได้เรียกให้ผู้ชายทั้งหมดในหมู่บ้านมารวมตัวกัน เมื่อไปถึงนายยะแะถูกทหารพรานเตะอย่างแรงจนล้มลง คนอื่น ๆ ที่อยู่ในเหตุการณ์ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือได้เพราะทหารพรานยกปืนขึ้นมาขู่ ครอบครัวนายยะแะพยายามหารถนำตัวเขาไปส่งโรงพยาบาล สุดท้ายก็ต้องขอรถให้ทหารพรานนำตัวเขาไปโรงพยาบาล แพทย์ที่โรงพยาบาลอำเภอแม่ฮายระบุว่าอาการของเขาสาหัสเกินไปและควรนำตัวส่งที่เชียงใหม่ เขาเสียชีวิตระหว่างเดินทางไปเชียงใหม่

ผู้ถูกควบคุมตัวที่กล่าวถึงข้างต้นเป็นผู้ชายทั้งหมดและส่วนใหญ่มาจากกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ อย่างไรก็ตาม มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพยังได้รับข้อมูลเพิ่มเติมว่า มีผู้หญิงอย่างน้อยห้าคนที่ถูกจับตัวไปค่ายทหารพรานในช่วงเวลาเดียวกันด้วย และมีข้อมูลว่าอาจถูกบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ระหว่างการควบคุมตัวด้วย มีรายงานว่าผู้หญิงสองคนได้แต่งงานกับทหารพรานภายหลังการควบคุมตัว แต่มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพไม่สามารถสัมภาษณ์ผู้หญิงซึ่งถูกควบคุมตัวหรือมีข้อกล่าวหาดังกล่าวได้โดยตรง

กรณีเหล่านี้เน้นให้เห็นลักษณะการปฏิบัติงานนอกกรอบกฎหมายที่เกิดขึ้นในช่วงสงครามปราบปรามยาเสพติดในพื้นที่ชายแดนทางภาคเหนือของไทย แม้ว่านโยบายดังกล่าวส่งผลให้มีการปฏิบัติอย่างโหดร้ายต่อผู้ต้องสงสัยว่าใช้ยาและค้ายาในประเทศไทยมาหลายทศวรรษแล้ว แต่ก็ยังคงส่งผลกระทบทำให้เกิดเงื่อนไขให้เจ้าหน้าที่เลือกใช้วิธีการนอกกฎหมายเพื่อปราบปรามยาเสพติด นอกจากนั้น ตำรวจยังได้เรียนรู้ว่าการทำงานได้รวดเร็วหากกล่าวหาว่าพวกเขาเกี่ยวข้อง

⁵⁴ พยานไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นทหารจากหน่วยไหน

กับการใช้ยาหรือการดักยา และจะทำให้คนทั่วไปและทางการไม่สามารถตรวจสอบการใช้วิธีการนอกกฎหมายได้ เป็นเหตุให้การสังหารและการสูญหายของบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าเกี่ยวข้องกับการใช้ยาและค้าขายยังเกิดขึ้นจนกระทั่งทุกวันนี้

มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเก็บข้อมูลการบังคับบุคคลให้สูญหายจากการที่มีผู้เสียหายเจ็ดคน นับแต่ปีแรกของการสงครามปราบปรามยาเสพติด ในทุกกรณีจะเป็นการจับตัวบุคคลจากที่สาธารณะและมีพยานหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การบังคับบุคคลให้สูญหายเหล่านี้เกิดขึ้นตามแนวคิดเดียวกับการบังคับบุคคลให้สูญหายในพื้นที่อื่น ๆ ของภาคใต้ และได้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้นที่เชียงใหม่สามครั้ง และที่กาฬสินธุ์สองครั้งโดยมีผู้เสียหายสี่คน ในเหตุการณ์ทั้งสองครั้ง เป็นข้อกล่าวหาเกี่ยวกับยาเสพติดหรือการใช้ยาเสพติด ซึ่งถูกนำมาใช้เพื่อจับกุมบุคคลดังกล่าว แต่มีอยู่กรณีหนึ่งที่มีเหตุผลไม่ชัดเจน แต่เนื่องจากสภาพการสูญหายของบุคคลมีลักษณะคล้ายคลึงกับกรณีอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน เราจึงนำเสนอกรณีนี้ในที่นี้ด้วย

- นายวิชัย อาแล หายตัวไปหลังจากถูกจับกุมตอนที่เดินทางข้ามพรมแดนไทย-พม่าที่ด่านบ้านสันตันดู่ เมื่อประมาณวันที่ 12 สิงหาคม 2552 หรือ 2553 เขาถูกจับกุมพร้อมกับนายแอซอและนายแก้ว โดยผู้จับกุมเป็นชาย 10 คนสวมชุดดำและมีผ้าพันคอสีแดงโดยมีหัวหน้าหน่วยเป็นเจ้าหน้าที่ยศร้อยเอก⁵⁵ ก่อนหน้านั้นทหารพวนได้ตั้งจุดตรวจตรงจุดข้ามพรมแดน และได้จับกุมพ่อค้าห้าคนแต่ก็ได้รับการปล่อยตัวไปทุกคน ภรรยาของนายวิชัยสอบถามทหารในค่ายทหารใกล้ ๆ ว่าสามีของตนอยู่ที่ไหน เจ้าหน้าที่บอกว่า “ให้รอก่อน เดี่ยวพวกเขาาก็ได้กลับมาบ้าน” จากนั้นไม่มีผู้พบเห็นชายทั้งสามคนอีกเลย บริเวณจุดข้ามพรมแดนดังกล่าวอยู่ใต้อิทธิพลของกองกำลังกลุ่มว่าในฝั่งพม่า ซึ่งทราบกันว่าเกี่ยวข้องกับการผลิตยาเสพติด นอกจากนั้น ที่จุดข้ามแดนดังกล่าวยังมักถูกใช้เป็นจุดขนถ่ายยาเสพติดเข้าสู่ประเทศไทยในอดีต
- ชายคนหนึ่ง (ทางครอบครัวได้ขอรับรองให้ปกปิดชื่อและอาเภอที่เขาอยู่) เคยถูกควบคุมตัวเกี่ยวกับการครอบครองยาเสพติดและหายตัวไปเมื่อเดือนธันวาคม 2553 เจ็ดเดือนหลังจากได้รับการปล่อยตัว ตอนที่หายตัวไปเขาอยู่ระหว่างเดินทางไปเยี่ยมเพื่อนที่เชียงใหม่ เชื่อกันว่าเขาถูกจับตัวไประหว่างป่วยสองถึงป่วยสาม เนื่องจากภรรยาไม่สามารถโทรติดต่อเขาได้ตอนป่วยสาม โดยสามารถติดต่อได้หลังสุดตอนป่วยสอง ประมาณหกโมงเย็นภรรยาได้รับโทรศัพท์และได้ยินเสียงผู้ชายคนหนึ่งพูดว่า “ขอผมพูดกับภรรยาของคุณหน่อย” จากนั้นก็ได้ยินเสียงบอกว่า “เอาโทรศัพท์มาให้ผม” ก่อนที่สายจะถูกตัดไปและมีการปิดโทรศัพท์ จากนั้นภรรยาได้รับโทรศัพท์จากเพื่อนสามคนหนึ่ง และได้รับแจ้งว่าสามีของเธอได้โทรหาเพื่อนและบอกว่าถูกจับ มีการนำถุงขยะสีดำมาครอบศีรษะเพื่อทำให้หายใจไม่ออก และถูกบังคับให้สารภาพ เพื่อนคนดังกล่าวยังบอกด้วยว่าสามีของเธออธิบายถึงรูปพรรณสัณฐานของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มาจับกุม โดยระบุว่าเป็นคนหัวล้านและมีเครา และยังห้อยพระหลายองค์ เพื่อนเชื่อว่าตำรวจเหล่านี้มาจากสถานีตำรวจแห่งหนึ่ง⁵⁶ เนื่องจากตัวเขาเองก็เคยถูกควบคุมตัวและถูกซ้อมโดยผู้ชายที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันและมาจากสถานีตำรวจแห่งนั้น ภรรยาเขายังได้รับข้อมูลว่าเพื่อนที่ชวนให้สามีของเธอมาพบที่เชียงใหม่ ก็เคยถูกจับกุม และทั้งคู่ถูกกล่าวหาว่าครอบครองยาบ้า เมื่อพี่ชายไปที่โรงพักซึ่งเชื่อว่าเป็นที่ควบคุมตัวสามีเธอ พี่ชายได้รับแจ้งว่าไม่มีคนที่ชื่อเดียวกันถูกควบคุมตัวอยู่ที่นี้ โรงพักในพื้นที่เดียวกันก็ระบุว่าไม่มีการควบคุมตัวชายคนดังกล่าว
- ชายคนหนึ่ง (ทางครอบครัวได้ขอรับรองให้ปกปิดชื่อของเขา) จากจังหวัดเชียงใหม่ หายตัวไปเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2553 ที่เชียงใหม่ แต่ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเขา อย่างไรก็ตาม ในวันที่เขาหาย

⁵⁵ พยานระบุชื่อของร้อยเอกคนดังกล่าวด้วย

⁵⁶ เพื่อนของเขาระบุชื่อของสถานีตำรวจด้วย

ตัวไป เจ้าหน้าที่ตำรวจนอกเครื่องแบบได้จับกุมตัวน้องชายของเขา (ซึ่งมีชื่อเหมือนกัน) จากบ้านเช่า ที่โรงพัก น้องชายได้ยื่นเสียงตะเลาะกันว่าควรจับผู้ชายคนไหนกันแน่ ครอบครัวได้เที่ยวตามหาที่โรงพักหลายแห่งใน เสียงใหม่และที่แถวบ้านของตัวเอง แต่เจ้าหน้าที่บอกว่าไม่เคยควบคุมชายคนดังกล่าว

ในสองกรณีหลัง ผู้เสียหายทั้งสองคนถูกนำตัวไปจากหมู่บ้านเดียวกัน ครอบครัวของผู้เสียหายคนหนึ่งระบุว่า ก่อนหน้านั้นมีชาวบ้าน 10 คนที่ถูกตำรวจฆ่าตาย ทำให้ชาวบ้านกลัวจนไม่กล้าจะแจ้งให้ญาติทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

- นางอ้อยนภา สุขประสงค์ หายตัวไปพร้อมกับเลขาส่วนตัวคือนางวันทนา ทักษิมา เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2547 ที่ จังหวัดกาฬสินธุ์ ประจักษ์พยานระบุว่ามีการกระชกหน้าของรถนางอ้อยนภา และบังคับให้จอดข้างทาง นาง วันทนาลงจากรถเพื่อสอบถามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตัวเธอและนางอ้อยนภาได้ถูกผู้ชายสามคนบังคับให้เข้าไปใน รถกระบะ จากนั้นก็ขับออกไปโดยผู้หญิงทั้งสองคนถูกผู้ชายประคบทำให้หนีไม่ได้ ในเวลาต่อมามีผู้พบรถยนต์ ของนางอ้อยนภาจอดอยู่ที่สม.กาฬสินธุ์ เป็นที่ทราบกันว่านางอ้อยนภามีกิจการขายสลากกินแบ่ง และที่ผ่านมา ได้เคยส่งส่วยให้กับตำรวจในพื้นที่มาตลอด ก่อนที่จะหายตัวไป มีการกล่าวหาว่าเธอเกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติด และตำรวจได้เฝ้าติดตามอย่างใกล้ชิด นางอ้อยนภาออกกับครอบครัวว่ากลัวเจ้าหน้าที่ตำรวจบางคน⁵⁷ ก่อนที่จะหายตัวไป เจ้าหน้าที่ได้มาค้นที่บ้านถึงสองครั้ง ในครั้งแรกไม่พบสิ่งผิดปกติ ในครั้งที่สองเจ้าหน้าที่ ตำรวจคนที่นางอ้อยนภาระบุว่าน่ากลัวได้ทะเลาะกับเธอระหว่างการค้นบ้าน และยังมีข่าวลือว่าสามีของนางอ้อย นภาอยู่ในบัญชีดำของทางการ ตำรวจท้องถิ่นที่มาสอบถามคำได้สอบถามว่า โรงงานที่บ้านได้ถูกใช้เพื่อผลิตยาบ้า ไซหรือไม่ว่างครอบครัวได้เคยเดินทางไปพบหัวหน้าสำนักงานปลัดเทศบาล เจ้าหน้าที่บอกพวกเขาว่าตำรวจที่นาง อ้อยนภากลัวเป็นคนที่จับตัวเธอไป
- นายวัน อนุบุญชูและนางสมหมาย ผู้เป็นภรรยาได้หายตัวไปเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2548 ที่กาฬสินธุ์ ครอบครัว ของพวกเธอมีอาชีพจัดงานเทศกาลต่าง ๆ ในภาคอีสาน และมีฐานะค่อนข้างดี แต่มีข่าวลือว่าสามีภรรยาคู่นี้อยู่ใน บัญชีดำของทางการและต้องสงสัยว่าขายยาเสพติด แม้จะไม่มีพยานออกมาให้ปากคำอย่างเป็นทางการ แต่ ครอบครัวได้ทราบข้อมูลว่าในวันที่หายตัวไป มีรถยนต์คันหนึ่งพุ่งมาชนรถของสามีภรรยาคู่นี้ ทำให้ทั้งคู่พยายาม วิ่งหนีเพราะถูกไล่ล่าด้วยกลุ่มผู้ชาย ตำรวจแจ้งกับพี่ชายของนายวันว่า จากพยานหลักฐานที่มีอยู่สามารถระบุได้ ว่าใครที่เกี่ยวข้องกับการจับตัวให้สูญหาย แต่มีเจ้าหน้าที่ระดับสูงที่แจ้งกับตำรวจไม่ให้ทำคดีนี้

นอกจากกรณีการสูญหายของบุคคลสองครั้งซึ่งเกิดขึ้นที่กาฬสินธุ์ มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพยังได้รับข้อมูลการ สังหารนอกกระบวนการกฎหมาย 19 กรณีจากนักกิจกรรมในพื้นที่ การสังหารครั้งหนึ่งเกิดขึ้นเมื่อเดือนธันวาคม 2546 11 ครั้งเกิดขึ้นในปี 2547 และเจ็ดครั้งเกิดขึ้นในปี 2548 มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพได้รับแจ้งว่าการสังหารเหล่านี้น่าจะมี สาเหตุเกี่ยวกับยาเสพติด มีอยู่กรณีหนึ่งที่มีการเก็บข้อมูลโดยละเอียดและมีความคืบหน้าของคดีได้แก่ กรณีของนาย เกียรติศักดิ์ ธิติบุญครองจากกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นเหยื่อการสังหารนอกกระบวนการกฎหมายของตำรวจเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2547 เหตุเกิดใกล้กับอ.จังหาร ร้อยเอ็ด เขาถูกจับกุมในข้อหาขายมอมเตอร์ไซค์ ระหว่างถูกควบคุมตัวเขาได้ ไตรศัพท์ด้วยอาการตกใจแจ้งให้ยาทราบ ว่า “ตำรวจกำลังจะฆ่าผม” ญาติจึงไปสอบถามที่โรงพัก และได้รับแจ้งว่าไม่มีการ ควบคุมตัวเขาที่นั่น อีกสองวันต่อมาเมื่อพบเขาเป็นศพถูกแขวนคอที่เถียงนาในอ.จังหาร มีความพยายามจัดฉากให้ดู เหมือนการฆ่าตัวตาย แต่ผลการชันสูตรพบว่าเขาถูกทรมานและถูกสังหารก่อนจะถูกแขวนคอ กรมสอบสวนคดีพิเศษ

⁵⁷ นางอ้อยนภาแจ้งให้ครอบครัวทราบถึงชื่อของตำรวจคนดังกล่าว

ยืนยันว่าเป็นคดีฆาตกรรม และกล่าวหาเจ้าหน้าที่ตำรวจสามนายว่าเกี่ยวข้องกับการสังหารนอกกระบวนการกฎหมายครั้งนี้ กาฬสินธุ์เป็นพื้นที่ซึ่งกล่าวขวัญกันว่ามี การปราบปรามผู้ใช้อย่างรุนแรงในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ในปี 2545 ทาง การกาฬสินธุ์ได้ตีพิมพ์รายงานขนาดใหญ่หน้าศาลากลางระบุว่า กาฬสินธุ์เป็นจังหวัดปลอดภัยเสพติด เชื่อกันว่าวิธีการที่ เจ้าหน้าที่ใช้ที่กาฬสินธุ์ได้รับอิทธิพลมาจากสงครามปราบปรามยาเสพติดที่เริ่มในสมัยพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เนื่องจากตัว เขาเองเคยยกย่องชื่นชมกาฬสินธุ์ว่าเป็นตัวอย่างที่ดี⁵⁸

มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพยังได้เก็บข้อมูลการบังคับบุคคลให้สูญหาย การสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย และความพยายามที่จะสังหารนอกกระบวนการกฎหมายอีกสามกรณีที่เกิดขึ้นที่เชียงใหม่ก่อนการประกาศสงคราม ปราบปรามยาเสพติดอย่างเป็นทางการ

- นายจะอื้อ ปอหลู หายตัวไปเมื่อ.ฝาง เชียงใหม่ ในเดือนตุลาคม 2545 พยานหลายคนระบุว่าเห็นนายจะอื้อถูก จับกุมตัวพร้อมกับเพื่อนอีกสองคนที่คอยอ้างขาง อ.ฝาง โดยผู้จับกุมขับรถที่ติดป้ายคล้ายรถของสำนักงาน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ปปส.) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแจ้งกับมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพว่า หนึ่งในผู้ที่ถูกจับกุมตัวพร้อมกับนายจะอื้อ และหายตัวไป น่าจะเป็นนายหน้าขายยาบ้า มีผู้ขายในหมู่บ้านคน หนึ่งเสนอที่จะหาตัวนายจะอื้อและนำตัวกลับมาให้โดยแลกกับเงิน 50,000 บาท แต่เขาก็ถูกยิงตายในเวลาต่อมา ครอบครัวนายจะอื้อพยายามหาตัวเขาที่ค่ายทหารอ.แม่สาย ค่ายหนองอุก อ.เชียงดาว และที่สภ.ฝาง แต่ เจ้าหน้าที่ปฏิเสธว่าไม่ได้ควบคุมตัวนายจะอื้อไว้
- ผู้ชายคนหนึ่งพร้อมกับลูกชาย (ครอบครัวได้ขอร้องให้ปกปิดชื่อเอาไว้) ตกเป็นเหยื่อการสังหารนอกกระบวนการ กฎหมายที่เชียงใหม่ ในปี 2545 พยานเล่าว่า ผู้กระทำความผิดเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจนอกเครื่องแบบ โดยมีการขับ รถยนต์ไต่ถึง ชายคนดังกล่าวถูกยิงหลายครั้งจนเสียชีวิต พยานระบุว่า พบปลอกกระสุนประมาณ 20 ปลอกใกล้ กับที่เกิดเหตุ ส่วนลูกชายได้ถูกยิงระหว่างขับขี่มอเตอร์ไซด์อีกสิบนาที่ต่อมา เขายังไม่เสียชีวิตทันที และชาวบ้าน นำตัวส่งโรงพยาบาล ระหว่างนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาที่ห้องฉุกเฉินและบังคับให้ญาติออกไปจากห้อง ไม่นาน หลังจากนั้นโรงพยาบาลก็แจ้งว่าลูกชายของเขาเสียชีวิตเช่นกัน ญาติสงสัยถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในห้องฉุกเฉิน ผู้ใหญ่บ้านแจ้งให้มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพทราบ ว่า ตั้งแต่ก่อนปี 2546 มีการประกาศให้หมู่บ้านดังกล่าวอยู่ ใน “พื้นที่สีแดง” เนื่องจากต้องสงสัยว่าค้ายา และตำรวจจะยิงทุกคนที่ต้องสงสัยว่าเกี่ยวข้องแม้จะไม่มีหลักฐานก็ ตาม
- ชายอายุ 60 ปีคนหนึ่งถูกทำร้ายที่จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2544 ระหว่างที่ขับรถพร้อมกับลูก ชายอายุหนึ่งขวบ มีรถยนต์ของนายอำเภอขับไล่ตามมาและเจ้าหน้าที่อส.ซึ่งอยู่ในรถเป็นผู้ยิงอาวุธปืนใส่เขา เขา ขับรถไปชนต้นไม้และถูกยิงซ้ำสองครั้ง ระหว่างพยายามหนีเข้าไปในป่า ชาวบ้านซึ่งมาที่เกิดเหตุพบรถยนต์และ ลูกชายของเขา ชายคนดังกล่าวได้หนีไปซ่อนตัวและมีญาติช่วยเหลือให้ไปอยู่ในอีกจังหวัดหนึ่งเป็นเวลาหนึ่งปี จนกระทั่งได้รับความช่วยเหลือจากทนายความ ทนายได้ติดต่อกับผู้กำกับของตำรวจในพื้นที่และได้รับแจ้งว่า ชายคนดังกล่าวเป็นพ่อค้ายาระดับชาติ ทนายอยู่ระหว่างเตรียมเอกสารยืนยันว่าเขาไม่ใช่พ่อค้ายา และในขณะนี้ ยังไม่สามารถกลับบ้านได้

⁵⁸ รายงานข่าวต่างชาติเผยให้เห็นฝันร้ายของ “การสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย” ตามรายงานข่าวของ AFP เกี่ยวกับนโยบายสงครามปราบปรามยาเสพติดในประเทศไทย จากเว็บไซต์ <http://www.komchadluek.net>

กรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายและการสังหารนอกกระบวนการกฎหมายที่มูลนิธิตรรมเพื่อสันติภาพจัดทำข้อมูล ทั้งที่เกิดขึ้นก่อนและหลังสงครามปราบปรามยาเสพติดของทางการ ซึ่งให้เห็นว่าแม้ในช่วงกุมภาพันธ์ถึงเมษายน 2546 จะมีการปราบปรามยาเสพติดที่รุนแรง และมีการใช้วิธีการนอกกฎหมายเพื่อปราบปรามการใช้และการค้ายา แต่อันที่จริงวิธีการดังกล่าวก็มีการนำมาใช้ก่อนหน้านี้แล้ว และยังคงใช้ต่อไปแม้ว่าจะมีการประกาศยุตินโยบายปราบปรามอย่างเป็นทางการแล้ว เหตุการณ์การบังคับบุคคลให้สูญหายและการสังหารนอกกระบวนการกฎหมายทุกคนตามข้อมูลที่จัดเก็บโดยมูลนิธิตรรมเพื่อสันติภาพในภาคเหนือ ล้วนแล้วแต่มาจากชุมชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

นโยบายด้านยาเสพติด โดยเฉพาะสงครามปราบปรามยาเสพติด เป็นนโยบายที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการใช้วิธีการนอกกฎหมายในระหว่างปฏิบัติการตามนโยบายด้านยาเสพติดในประเทศไทย ผู้ใหญ่บ้านบางคนได้ตีตัวออกห่างจากนโยบายดังกล่าวและปฏิเสธที่จะแจ้งข้อมูลหรือสนับสนุนเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ตามนโยบายนี้ มูลนิธิตรรมเพื่อสันติภาพเก็บข้อมูลกรณีนี้ที่เชื่อว่าผู้ใหญ่บ้านถูกสังหารนอกกระบวนการกฎหมายเพียงเพราะปฏิเสธที่จะสนับสนุนนโยบายดังกล่าว

- ผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งถูกยิงจนเสียชีวิตในวันที่ 24 มิถุนายน 2544 ที่จังหวัดเชียงใหม่ เขาอยู่ระหว่างเดินทางไปประชุมผู้ใหญ่บ้าน และได้รับวิทยุจากตำรวจเรียกให้เขานรถกลับมาจับคนที่จะไปด้วยอีกคนหนึ่ง จากนั้นก็มีรถกระบะสองคันขับมาประกบ ผู้ชายในรถได้ใช้ปืนอาทักยิงใส่ผู้ใหญ่บ้านคนดังกล่าว (สันนิษฐานจากปลอกกระสุนที่พบในที่เกิดเหตุ) มีประจักษ์พยานหลายคนแต่ก็ไม่กล้าจะให้ข้อมูล ญาติสงสัยว่าตำรวจเป็นคนทำเพราะมีผู้พบรถตำรวจถูกจอดทิ้งไว้บริเวณที่เกิดเหตุ นอกจากนั้นในระหว่างการจัดงานศพทุกคน จะมีเจ้าหน้าที่ซบ.มา “สังเกตการณ์” จนกระทั่งงานเลิก และระหว่างงานจะมีรถของนายอำเภอและผู้กำกับขับมาวนรอบ พี่ชายของผู้เสียชีวิตบอกว่า “น้องชายของผมไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด เราทราบที่นายอำเภอได้รับคำสั่งให้จัดการกับผู้ที่ต้องสงสัยว่าเกี่ยวข้องกับยาเสพติดทุกคน” ภายหลังเหตุการณ์สังหารดังกล่าว มีการจัดประชุมหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่แจ้งกับชาวบ้านว่า ในปัจจุบันนายอำเภอมีอำนาจสั่งการเพื่อปราบปรามยาเสพติดได้
- ในเดือนมิถุนายน 2546 นายจะลอบ จะโบ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านระหว่างที่เสียชีวิต ได้ถูกทหารพรานยิงจนเสียชีวิต ที่ต.ท่าตอน อ.แม่สาย ซึ่งเป็นบ้านเกิดของเขา ทหารพรานมาที่บ้านของเขาตอนห้าโมงเย็นพร้อมกับไก่และเหล้า และบอกกับนายจะลอบว่าจะทำกับข้าวให้กิน และดื่มเหล้าด้วยกัน ตอนหนึ่งทุ่ม ทหารพรานนายหนึ่งเล็งปืนไปที่ครัวและยิงสังหารนายจะลอบ และยิงรอกอีกกว่าหนึ่งชั่วโมงถึงนำตัวนายจะลอบไปโรงพยาบาล ที่โรงพยาบาลมีทหารอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งนำตัวนายจะลอบเข้าไปห้องรักษาและปิดประตู หลังจากนั้นไม่นานทางโรงพยาบาลก็แจ้งว่านายจะลอบเสียชีวิต ญาติเชื่อว่าน่าจะมีสาเหตุสองประการซึ่งเป็นเหตุให้นายจะลอบถูกสังหาร ประการแรกเขาเข้าไปไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างทหารพรานกับหญิงวัยรุ่นในหมู่บ้าน และทหารพรานถูกบังคับให้ต้องจ่ายค่าปรับ และประการที่สอง ในฐานะผู้ใหญ่บ้าน นายจะลอบปฏิเสธที่จะสอดแนมและรายงานข้อมูลกับทหารพราน นายจะลอบเคยบอกว่าไม่ต้องการเป็นผู้ใหญ่บ้าน แต่ชาวบ้านไม่ยอมให้ลาออก
- นายพิเชฐ แซ่ลี้ ถูกยิงตายเมื่อปลายปี 2553 เขาเพิ่งจะเกษียณจากผู้ใหญ่บ้านเพราะรู้สึกไม่สบายใจกับการปราบปรามยาเสพติดอย่างรุนแรง และผู้ใหญ่บ้านคนก่อนหน้าเขาก็ถูกยิงจนเสียชีวิต นายพิเชฐได้ถูกยิงระยะเผาขนในที่สาธารณะ แต่ไม่มีพยานคนไหนกล้าออกมาให้ปากคำ ชาวบ้านระบุว่า ไม่มีใครอยากเป็นผู้ใหญ่บ้าน และไม่มีใครต้องการไปยุ่งเกี่ยวกับปัญหาเสพติด พวกเขาสงสัยว่าเจ้าหน้าที่รัฐทำเกินหน้าที่และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการสังหารครั้งนี้

คนกลุ่มอื่นที่เสี่ยงต่อการบังคับบุคคลให้สูญหาย

นอกจาก นโยบายด้านยาเสพติดและนโยบายต่อต้านการก่อความไม่สงบในภาคใต้ของไทย ยังมีบุคคลกลุ่มอื่นๆ ที่เสี่ยงต่อการบังคับบุคคลให้สูญหาย หมายถึงคนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดหรือมีความขัดแย้งส่วนตัวกับตำรวจ ประจักษ์พยานของการละเมิดสิทธิมนุษยชน นักกิจกรรม (ด้านสิ่งแวดล้อม สิทธิมนุษยชน ต่อต้านคอร์รัปชัน การเมือง) และคนต่างด้าว แม้จะไม่มีนโยบายเฉพาะเจาะจงที่ทำให้เกิดความเสี่ยงที่จะหายตัวไปต่อบุคคลเหล่านี้โดยตรง แต่การใช้วิธีการนอกกฎหมายเพื่อปราบปรามในประเทศไทยและการล่อยนวลพันผิดของเจ้าพนักงานของรัฐในหลายปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดบรรยากาศที่ทำให้บุคคลบางกลุ่มมีความเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนหลายประการ รวมทั้งการบังคับบุคคลให้สูญหาย ในบางกรณี นโยบายและกฎหมายเกี่ยวกับบุคคลกลุ่มเหล่านี้ อย่างเช่น คนต่างด้าวหรือพยาน ยิ่งทำให้เกิดความเสี่ยงมากขึ้น หลายคนต้องเผชิญความเสี่ยงที่ซ้ำซ้อนเนื่องจากมีสถานะอยู่ในหลายกลุ่มเสี่ยง

ก. คนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดหรือมีความขัดแย้งส่วนตัวกับตำรวจ

มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเก็บข้อมูลสี่กรณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูญหาย 10 คน ซึ่งน่าจะตกเป็นเหยื่อเพราะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ความมั่นคง แต่ไม่เป็นที่ชัดเจนว่าเหตุใดความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดเหล่านี้จึงเป็นเหตุให้เกิดการสูญหายของบุคคลหรือการสังหารนอกกระบวนการกฎหมายต่อบุคคลเหล่านี้ แต่ไม่ว่าความสัมพันธ์กับตำรวจจะเป็นอย่างไร และแม้ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกิจกรรมผิดกฎหมาย การที่ตำรวจทำให้บุคคลสูญหายหรือฆ่าคนอื่นล้วนแต่เป็นอาชญากรรมและการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งสิ้น

- ในเดือนมกราคม 2549 สมาชิกในครอบครัวสี่คนพร้อมกับเพื่อนอีกหนึ่งคน (นายพิชิต จะอ้อ นายจะก่า จะอ้อ นายจะกะ จะอ้อ น.ส.นาสี จะอ้อ และนายจะแต จะหา) จากต.ม่อนปิง อ.ฝาง เชียงใหม่ เดินทางด้วยรถยนต์ไปที่ตลาดฝาง ระหว่างทางมีรถยนต์สองคันไม่ติดแผ่นป้ายทะเบียนแซงขึ้นมาปาดหน้าบังคับให้จอดข้างทาง พยานผู้เห็นเหตุการณ์ระบุว่านายพิชิตและนายจะกะถูกสั่งให้ไปนั่งด้านหน้ารถ และสามคนที่เหลือให้ไปนั่งท้ายรถ คนที่สั่งการมีปืนสั้นเหน็บอยู่ที่เอว จากนั้นรถก็แล่นออกไป เช้าวันต่อมาโทรทัศน์รายงานข่าวว่า ทางปปส. สั่งการให้ทหารและตำรวจสนธิกำลัง โดยปลอมตัวเป็นพ่อค้ายาเพื่อแม่แตง และได้ยึดยาบ้า 100,000 เม็ด มีการกล่าวหาว่า “พ่อค้ายา” ต่อสู้กับเจ้าหน้าที่และทั้งนายพิชิตและนายจะกะถูกสังหาร อย่างไรก็ตาม มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพได้รับข้อมูลว่าเมื่อดูจากภาพข่าวจะเห็นว่าทั้งสองศพถูกใส่ถุงยางมือ และเมื่อครอบครัวมารับศพก็เห็นบาดแผลบนใบหน้า ศีรษะ และจมูกของนายจะกะ มีการผ่าศพทั้งสองศพ ครอบครัวเชื่อว่าเป็นการชันสูตรพลิกศพ ส่วนสามคนที่เหลือก็หายตัวไป คนในพื้นที่แจ้งกับมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพว่า สมาชิกในครอบครัวนี้ น่าจะเป็นสายให้กับตำรวจ และถูกฆ่าทิ้งเพราะว่า “รู้ข้อมูลมากเกินไป” แม้จะมีการไต่สวนของศาล แต่ทางครอบครัวตัดสินใจไม่ฟ้องคดีเจ้าหน้าที่ซึ่งถูกกล่าวหาว่าสังหารนายพิชิตและนายจะกะระหว่างการบุกจับยาเสพติด โดยบอกว่าสิ่งที่ต้องการคืออยากรู้ว่าสามคนที่เหลือหายไปอยู่ที่ไหน ทางผู้พิพากษาจึงได้ไต่ถามเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งอยู่ในที่พิจารณาคดีเกี่ยวกับที่อยู่ของบุคคลทั้งสาม เจ้าหน้าที่ระบุว่า นายจะกะถูกควบคุมตัวในสถานควบคุมตัวของเยาวชน แต่เมื่อครอบครัวไปยังสถานควบคุมตัวที่เชียงใหม่ก็ได้รับแจ้งว่า ทางเจ้าหน้าที่ได้เปลี่ยนแปลงข้อมูลและบอกว่าไม่มีการควบคุมตัวบุคคลในชื่อดังกล่าว ที่ผ่านมามีข้อมูลใด ๆ เลยเกี่ยวกับน.ส.นาสีและนายจะแต แต่มีรายงานว่าชาวบ้านคนหนึ่งซึ่งถูกควบคุมตัวที่เรือนจำบางขวาง กรุงเทพฯ ระบุว่า ทั้งน.ส.นาสีและนายจะแตอยู่ที่นั่น
- มีความเป็นไปได้ว่าผู้ชายคนหนึ่งจากภาคตะวันตกถูกบังคับให้สูญหายเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2544 หลังจากบอกกับภรรยาว่าตัวเองและพี่ชายจะไปจังหวัดใกล้เคียง เพื่อเปลี่ยนทะเบียนรถมอเตอร์ไซด์ หลังจากออกจากบ้านไป

สองวัน ผู้ชายคนดังกล่าวโทรกลับมาที่พี่ชายอีกคนหนึ่งและบอกว่าเขากับพี่ชายอีกคนหนึ่งได้ถูกกลุ่มผู้ชายจับตัวไว้ที่สะพานในจังหวัดดังกล่าว จากนั้นสายก็ตัดไป ก่อนหน้านั้นหนึ่งวัน ชายคนดังกล่าวได้แจ้งกับครอบครัวว่าจะกลับมาบ้านในวันรุ่งขึ้น และไม่ได้บ่นถึงปัญหาใด ๆ ข้อมูลที่มีอยู่ทำให้เชื่อว่าอันที่จริงชายคนดังกล่าวเดินทางไปอีกจังหวัดหนึ่งเพราะมีผู้ทำธุรกิจด้วยกันเรียกให้มาพบที่บ้าน เชื่อว่านักธุรกิจคนดังกล่าวคงมีการติดต่อกับตำรวจสมาชิกในครอบครัว 20 คนได้ออกเดินทางเสาะหาชายทั้งสองคนตามโรงพักและสถานที่อื่น ๆ ในจังหวัด แต่ไม่พบร่องรอยแต่อย่างใด ผู้ให้ข้อมูลในกรณีนี้ระบุว่า เคยได้ยินข้อมูลที่คล้ายคลึงกันซึ่งเกิดขึ้นในภาคตะวันตกของประเทศไทย

- นายยา เจดอเลาะห์และนายแวฮารง รอฮิง ได้รับการร้องขอจากชายคนหนึ่งที่มีชื่อว่าดอเลาะห์ให้ไปพบกับตำรวจจากสภ.เมืองยะลา ที่โรงแรมแห่งหนึ่งในจังหวัดยะลา ในเดือนมีนาคม 2545 หลังออกจากบ้านไป พวกเขาก็ไม่กลับมาอีกเลย ชายทั้งสองคนมีความสัมพันธ์มายาวนานกับตำรวจนายนี้ และที่ผ่านมามีการให้ข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ (โปรดดูภาคผนวก สำหรับรายละเอียด)
- นายมะยาเต็ง มะรานอ ถูก"เชิญ" โดยทหารพราน หน่วยเฉพาะกิจกรมทหารพรานที่ 41 ในเดือนมิถุนายน 2550 เพื่อไปให้ปากคำที่ค่ายทหารเขื่อนบางลาง จังหวัดยะลา โดยเขาเดินทางไปพร้อมกับพร้อมทั้งทหารพราน จากนั้นก็หายตัวไป ก่อนการหายตัวไปของเขา เจ้าหน้าที่มักเวียนมาถามเขาเกี่ยวกับข้อมูลด้านความมั่นคงในหมู่บ้าน (โปรดดูภาคผนวก สำหรับรายละเอียด)

มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพยังได้เก็บข้อมูลสี่กรณีที่มีความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ความมั่นคงในพื้นที่หรือผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ ซึ่งน่าจะเป็นเหตุทำให้นักเคลื่อนไหว การที่เจ้าหน้าที่รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ความมั่นคงเข้าร่วมในการสังหารและการหายตัวไปของบุคคล ไม่เพียงถือเป็นการอาชญากรรมร้ายแรงตามประมวลกฎหมายอาญา แต่ยังถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนร้ายแรงอีกด้วย

- นายสมาน มีธรรม น่าจะถูกลักพาตัวไปเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2550 จากถนนใกล้กับตลาดทุ่งนาทอง ที่ตัวเมืองกาฬสินธุ์ เขาเคยเป็นสมาชิกอปท. และเชื่อว่ามีคนขึ้นชมมาก นายสมานเป็นเจ้าของโรงสีและมีการระบุว่าได้เกิดความขัดแย้งกับนายวิเชียรภักดิ์ เจ้าหน้าที่ตำรวจจากสภ.ยางตลาด ตอนที่พยายามขอจดทะเบียนขยายโรงสี การหายตัวไปของนายสมานเป็นเหตุให้โครงการขยายโรงสีต้องหยุดชะงักลง ครอบครัวของเขาถือว่ามีฐานะดีมากเมื่อเทียบกับคนอื่น ๆ ในละแวกบ้านเดียวกัน และมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพได้รับแจ้งว่าก่อนการหายตัวไปของเขามีข่าวลือว่าทางการวางแผนปราบปรามผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ก่อนการหายตัวไปของเขาไม่นาน เจ้าหน้าที่ตำรวจเคยถามเจ้าหน้าที่โรงสีเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวันของเขา "คุณออกจากบ้านมาทำงานที่โรงสีกี่โมง? แล้วกลับบ้านกี่โมง? ใช้ถนนเส้นไหน?" ตำรวจถามคำถามซ้ำ ๆ กันเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวันของนายสมาน การซักถามเช่นนี้ถือเป็นการข่มขู่โดยทางอ้อมต่อคนงานและนายสมาน
- นายมะยูนิต โลงนียะ หายตัวไปตอนสองทุ่มในเดือนกรกฎาคม 2550 ที่อ.รามัน ยะลา ในวันที่เขาหายตัวไปชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านและนักการเมืองท้องถิ่นรวมทั้งหมดรวม 8 คนเป็นผู้นำตัวเขาไปพบกำนันคนหนึ่ง เจ้าหน้าที่แจ้งว่า ทางกำนันต้องการซักถามเขาเพราะว่าเขาเพิ่งกลับเข้ามาในพื้นที่ ข้อมูลที่มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพได้รับชี้ให้เห็นว่าได้เกิดความขัดแย้งส่วนตัวที่รุนแรงระหว่างกำนันกับผู้ใหญ่บ้านในช่วงปี 2550 และ 2552 และเป็นเหตุให้มีผู้ถูกสังหารหลายคน มีรายงานข่าวว่านายมะยูนิต (ซึ่งเพิ่งเดินทางเข้ามาในพื้นที่) ไม่ต้องการเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการแบบผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ ซึ่งอาจเป็นเหตุทำให้เขาหายตัวไป

- นายชากรียา กาเจซึ่งน่าจะหายตัวไปจากตัวเมืองยะลาในปี 2546 มักจะถูกตรวจค้นที่บ้านจากตำรวจก่อนจะหายตัวไป ครอบครัวเชื่อว่าเขาตกเป็นเป้าเนื่องจากความอิจฉาของเพื่อนบ้าน และครอบครัวของเขามีความสัมพันธ์กับเจ้าพนักงานของรัฐ ครอบครัวเชื่อว่าเพื่อนบ้านคงเอาข้อมูลผิด ๆ ไปแจ้งกับตำรวจและเจ้าพนักงานของรัฐ เป็นเหตุให้เขาหายตัวไป
- นายกูอาหมัด อปีเสนหายตัวไปพร้อมกับนายแวไซนุง แวนาแว นายอับดุลเลาะห์ สาหล่า และนายมุฮาหมัด เซ็น เหริน ที่ปัตตานีในปี 2548 นายกูอาหมัดเคยถูกตั้งข้อหาว่าเป็นผู้สังหารลูกชายของเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับสูงในจังหวัดตรัง แต่ได้รับการยกฟ้องคดี ช่วงที่หายตัวไป เขาอยู่ระหว่างประกันตัวเพื่อรออุทธรณ์คดี มีผู้พบเห็นตำรวจเฝ้าติดตามชายกลุ่มดังกล่าว ก่อนที่พวกเขาจะหายตัวไป มีข่าวลือว่าเป็นตำรวจจากสภ.ปะกาสะรัง

เหตุการณ์สองกรณีที่เกี่ยวข้องกับนางอ้อยนภา สุขประสงค์ และนางวันทนา ทักษิมา เลขาส่วนตัว และกรณีนายวัน ยุบุญชู และนางสมหมายผู้เป็นภรรยา เกิดขึ้นหลังมีข้อกล่าวหาว่าผู้เสียหายเหล่านี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับยาเสพติด อย่างไรก็ตาม อาจเป็นเพียงการใช้ข้อกล่าวหาเหล่านี้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการก่อเหตุทั้งสองครั้ง ส่วนสาเหตุที่แท้จริงอาจเกี่ยวข้องกับข้อพิพาทส่วนบุคคลก็ได้ ในกรณีของนางอ้อยนภา มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพพบหลักฐานที่ชี้ถึงความขัดแย้งระหว่างเธอกับตำรวจในท้องถิ่น

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการลักลอบนำตัวคนต่างด้าวข้ามพรมแดนไทย-พม่า มักมีความสัมพันธ์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายกับเจ้าหน้าที่ความมั่นคงและเจ้าพนักงานของรัฐ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานโดยสะดวก แต่บางครั้งก็เกิดปัญหากับความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยอาจเป็นเพราะการไม่ยอมจ่ายค่าสินบนหรือด้วยเหตุผลอื่น ส่งผลให้อาจต้องมีการสังหารผู้ลักลอบนำเข้าคนต่างด้าวและ/หรือคนต่างด้าวเอง หรือไม่ก็ทำให้สูญหายหรือส่งกลับ ซึ่งน่าจะเป็นสาเหตุของการสังหารและการสูญหายของบุคคลที่เป็นคนต่างด้าวที่อ.พบพระในปี 2553 (โปรดดูด้านล่าง)

ข. คนต่างด้าว

ที่ผ่านมา มีการจัดเก็บข้อมูลค่อนข้างดีเกี่ยวกับความเสี่ยงของคนงานต่างด้าวต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย โดยเฉพาะตามบริเวณพรมแดนไทย-พม่า⁵⁹ คนต่างด้ามักจะต้องเผชิญข้อจำกัดอย่างเป็นทางการที่มีต่อสิทธิในการเดินทางอย่างเสรี เสรีภาพในการจัดตั้งสหภาพแรงงาน และการเข้าถึงการดูแลและความรู้ด้านสุขภาพ คนงานต่างด้ามักเผชิญการละเมิดสิทธิแรงงาน มีการปฏิเสธไม่จ่ายค่าล่วงเวลาและบังคับให้ทำงานล่วงเวลา ต้องทำงานในสภาพที่เสี่ยงอันตราย มีรายได้ต่ำ มีการปฏิเสธไม่จ่ายค่าแรง ถูกปฏิบัติอย่างมิชอบ มีการจำกัดไม่ให้ออกจากที่ทำงาน และมีการยึดหนังสือเดินทางและ/หรือใบอนุญาตทำงานไว้ ทั้งคนต่างด้าวทั้งที่มีเอกสารและไม่มีเอกสารเสี่ยงต่ออันตรายและประสบอุปสรรคอย่างมากกรณีที่ต้องการร้องเรียนว่ามีการละเมิดสิทธิแรงงานต่อเจ้าหน้าที่ไทย นอกจากนั้น คนต่างด้ามักจะมีความเสี่ยงโดยตรงที่จะถูกควบคุมตัวโดยพลการ ถูกทรมานในระหว่างควบคุมตัว ถูกส่งกลับ และถูกรีดไถจากเจ้าหน้าที่ไทย เจ้าหน้าที่ยังมักมีส่วนร่วมหรือสนับสนุนการค้ามนุษย์อันเป็นต้นเหตุให้เกิดการปฏิบัติมิชอบมากมายและการลอยนวลพื้นผิดของเจ้าหน้าที่และพลเรือนที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมเช่นนี้ ฮิวแมนไรตส์วอตช์พบว่า “เจ้าหน้าที่ของรัฐมักมองว่าคนงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้านเป็นอันตรายต่อชุมชนคนไทย กระทั่งต่อประโยชน์ของคนไทย และอธิปไตยของชาติ”⁶⁰ เป็นเหตุให้เกิดความเสี่ยงและเกิดการปฏิบัติมิชอบต่อคนต่างด้าว กรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายสองกรณีแรกที่

⁵⁹ โปรดดูอย่างเช่น ฮิวแมนไรตส์วอตช์, *From the Tiger to the Crocodile: Abuse of Migrant Workers in Thailand*, กุมภาพันธ์ 2553

⁶⁰ ฮิวแมนไรตส์วอตช์, *From the Tiger to the Crocodile: Abuse of Migrant Workers in Thailand*, กุมภาพันธ์ 2553, page 4.

มีการส่งมอบให้กับคณะทำงานว่าด้วยการบังคับบุคคลให้สูญหายและการสูญหายโดยไม่สมัครใจสหประชาชาติ (UN WGEID) เป็นกรณีผู้ลี้ภัยสองคนจากพม่าที่ถูกทางการจับกุมเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2535 ที่อ.เมือง ระนอง ในข้อหาลักลอบเข้าเมือง คณะทำงานบุคคลผู้สูญหายฯ ระบุว่า แม้ก่อนหน้านั้นญาติจะได้รับแจ้งจากทางการว่าจะได้พบกับบุคคลดังกล่าวที่ศาลในวันที่ 25 พฤษภาคม 2535 แต่ปรากฏว่าเมื่อถึงเวลาขึ้นศาลบุคคลทั้งสองกลับไม่ปรากฏตัว⁶¹

การเก็บข้อมูลการละเมิดสิทธิต่อคนงานต่างด้าวเป็นสิ่งที่ทำได้ยากมาก เนื่องจากความหวาดกลัวที่ขอบด้วยเหตุผลของชุมชนคนต่างด้าวและเอ็นจีโอที่ทำงานเพื่อสิทธิของคนต่างด้าว มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเก็บข้อมูลกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายสองกรณีที่เกี่ยวข้องกับคนต่างด้าว ได้แก่

- ในปี 2549 องค์การพัฒนาเอกชน(เอ็นจีโอ)ในพื้นที่ซึ่งทำงานช่วยเหลือคนงานต่างด้าวในโรงงานเซรามิก ซึ่งมีหุ้นส่วนเป็นเจ้าของที่จากกองทัพไทย โดยมีการเจรจากับนายจ้างเพื่อต่อรองเกี่ยวกับสภาพการทำงานและสภาพชีวิตที่เลวร้าย คนงานได้เลือกผู้แทนในการเจรจากับโรงงาน ทั้งนายจ้างและคนงานเดินทางไปสำนักคุ้มครองแรงงานเพื่อเจรจากัน ตัวแทนคนงานได้ไปที่สำนักงานเพื่อเริ่มต้นการเจรจา แต่ปรากฏว่าตำรวจในเครื่องแบบเดินทางมาจับกุมตัวแทนเหล่านั้นไป คนงานอื่น ๆ ได้เดินทางไปตามหาเพื่อนคนงานในสถานที่ควบคุมตัวของตำรวจ แต่ตำรวจบอกว่าปล่อยตัวไปแล้วที่จับตัวมาเพราะต้องการถามคำถามบางอย่าง แต่ก็ไม่เคยมีใครพบเห็นตัวแทนแรงงานคนดังกล่าวอีกเลย เอ็นจีโอในพื้นที่เชื่อว่าเขาถูกลักพาตัวไป ส่วนคนงานก็ยังคงถูกคุกคามต่อไปแม้จะไปอาศัยอยู่ในเซฟเฮาส์ที่เป็นของเจ้าของโรงงาน ซึ่งมีรายงานข่าวว่าอาจเป็นเจ้าหน้าที่จากกองทัพ
- วันที่ 24 มกราคม 2553 คนงานต่างด้าวชาวกะเหรี่ยง 12 คนเดินทางจากพม่าเข้ามาในประเทศไทย โดยผ่านนายหน้า เมื่อได้พาพวกเขาข้ามแม่น้ำเมยและมาเทียบฝั่งไทยที่อ.พบพระ จากนั้นเดินทางด้วยรถยนต์และเท้าในตอนกลางคืนจนกระทั่งถึงกม.48 ซึ่งมีชายคนหนึ่งรอพวกเขาอยู่ หัวหน้ากลุ่มบอกให้คนงานวิ่งหนี พยานเล่าว่าได้ยินเสียงปืนระหว่างที่คนงานวิ่งหนี ในบรรดาคนงาน 12 คน สามารถค้นหาจนเจอศพเจ็ดคน มีอยู่สามคนที่รอดชีวิต แต่อีกสองคนหายตัวไป⁶² ศพถูกนำไปไว้ในจุดที่ห่างกัน แสดงถึงความพยายามที่จะซ่อนเร้นศพเพื่อไม่ให้ เป็นข่าว แทบไม่มีใครทราบถึงสาเหตุของการสังหาร แต่เป็นไปได้ว่าคนร้ายต้องการสังหารนายหน้าซึ่งไม่ยอมจ่ายค่าสินบนให้ และอาจเป็นไปได้ว่าคนร้ายเมาและบังเอิญไปยิงใส่คน ๆ หนึ่ง สุดท้ายจึงตัดสินใจยิงคนที่เหลือทิ้งด้วย มีการตั้งข้อกล่าวหาว่าตำรวจนายหนึ่งเป็นผู้ลั่นไกสังหาร อย่างไรก็ตาม เขาแขวนคอตายในสภาพซึ่งน่าสงสัยว่าอาจถูกบังคับให้ฆ่าตัวตาย มีรายงานข่าวว่า พนักงานสอบสวนจากจังหวัดตากซึ่งได้รับการส่งตัวไปสอบสวนในคดีนี้ก็ถูกสังหารเช่นกัน

ผู้เขียนรายงาน *Militia Redux: Or Sor and Revival of Paramilitarism in Thailand* ซึ่งตีพิมพ์ในปี 2550 ยังได้เก็บข้อมูลกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายและการสังหารที่กระทำต่อชุมชนคนต่างด้าวและผู้ลี้ภัยอีกหลายกรณี ได้แก่

- วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2545 โกวินมิน (Ko Win Myint) ชายชาวมอญได้ถูกอส.ยิง (อส.เป็นพลเรือนที่ได้รับการฝึกและติดอาวุธจากกระทรวงมหาดไทย) ที่จุดตรวจใกล้กับค่ายผู้ลี้ภัยชาวมอญที่ฮะลือคคะนี อ.สังขละบุรี จ.

⁶¹ คณะทำงานว่าด้วยการบังคับบุคคลให้สูญหายและการสูญหายโดยไม่สมัครใจ, *Annual Report*, 30 ธันวาคม 2537, E/CN.4/1995/36

⁶² ผู้นำกลุ่มที่นำคนงานเข้าสู่ประเทศไทยรอดชีวิตมาได้ แต่ก็หายตัวไป

กาญจนบุรี อส.คนที่ยิงโกวินมิน เมาเหล้าและกล่าวหาว่าเขาเป็นสายให้กับทหารพม่า โกวินมินพยายามอธิบายความจริงระหว่างที่ถูกยิง เขาไม่ได้เสียชีวิตทันทีแต่ถูกอส.ลากตัวไปที่บริเวณหน้าผาและถูกเตะลงไป ทางเจ้าหน้าที่ไม่ยอมให้ครอบครัวมารับศพ โกวินมินทำงานให้กับเอ็นจีโอด้านเอชไอวี/เอดส์ของประเทศตะวันตก

- เดือนมกราคม 2545 มีผู้พบศพ 17 ศพถูกทิ้งในแม่น้ำเมย อ.แม่สอด มีการผูกมือและเท้า ปิดตาและถูกเชือดคอ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐคาดการณ์ว่าผู้ต้องสงสัยที่สำคัญสองในสามน่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง หลังการซักถามของตำรวจ มีรายงานว่าเจ้าหน้าที่ดังกล่าวได้หลบหนีไปซ่อนตัว⁶³
- เดือนเมษายน 2546 ชายชาวพม่าคนหนึ่งได้ถูกเจ้าหน้าที่อ.จับกุมในข้อหาตัดต้นไม้อย่างผิดกฎหมายใกล้กับสะพานคคะนี (เจ้าหน้าที่กลุ่มเดียวกับที่สังหารโกวินมิน) และมีการทะเลาะกันระหว่างชายกลุ่มดังกล่าวกับอส. เป็นเหตุให้ชายคนหนึ่งถูกยิง มีการนำศพของเขาไปและไม่ยอมส่งมอบคืน
- เดือนพฤษภาคม 2546 คนงานต่างด้าวชาวพม่าหกคนถูกจับกุมโดยพลการ ถูกซ้อมและถูกยิงจนเสียชีวิตโดยเจ้าพนักงานปกครองส่วนท้องถิ่นและชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน(ชรบ.) โดยชรบ.ได้เข้าจับกุมโดยพลการต่อคนต่างด้าวกว่า 10 คน และขอให้เงิน 2,500 บาทต่อคนมาไถ่ตัว ชรบ.คนหนึ่งไปเก็บเงินจากคนงานคนอื่น ๆ ที่โรงงาน แต่ถูกคนงานซ้อมเพราะคิดว่าเป็นพ่อค้ายาเสพติด ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ ชรบ.จึงนำกำลังเพิ่มเติมมาและจับกุมคนงานต่างด้าวชาวพม่าหกคนซึ่งเชื่อว่าเป็นคนที่ซ้อมเจ้าหน้าที่ มีการผูกตัวไว้ด้วยกันและใส่ถุงมือ จากนั้นก็นำตัวไปซ้อมเป็นเวลาสองชั่วโมงที่ฝั่งตรงข้ามกับบ้านของผู้ใหญ่บ้าน และมีการนำตัวเข้าไปในป่าเพื่อยิงสังหารและเผาด้วยยางรถยนต์ ศาลได้พิพากษาลงโทษประหารชีวิตเจ้าหน้าที่หลายนายในคดีฆาตกรรมนี้

รายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่กระทำต่อคนงานต่างด้าวระหว่างปี 2544 และ 2546 ที่จังหวัดตาก ระบุถึงกรณีคนต่างด้าว 10 คนที่ถูกบังคับให้สูญหายหรือถูกสังหารโดยเจ้าพนักงานของรัฐ แม้จะไม่มีกรณีพิพาทรายงานดังกล่าวเนื่องจากกลัวการตอบโต้ แต่ข้อมูลที่เก็บอย่างละเอียดในกรณีเหล่านี้ทำให้รายงานมีความน่าเชื่อถือมาก⁶⁴

ค. พยาน

ประจักษ์พยานของการละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นคนอีกกลุ่มหนึ่งที่เสี่ยงต่อการบังคับบุคคลให้สูญหาย ไม่ว่าจะอยู่ใต้โครงการคุ้มครองพยานหรือไม่ก็ตาม ประจักษ์พยานของการละเมิดสิทธิมนุษยชนเสี่ยงที่จะถูกเจ้าหน้าที่ข่มขู่ ตั้งข้อหาเท็จ และได้รับความรุนแรง ในบางครั้งก็เสี่ยงกับการสังหารนอกกระบวนการกฎหมายหรือการบังคับบุคคลให้สูญหาย โดยผู้กระทำอาจเป็นเจ้าหน้าที่ผู้ละเมิดสิทธิเอง หรืออาจเป็นเพื่อนร่วมงานที่ต้องการลอบลอบเจ้าหน้าที่ผู้กระทำผิดและปกป้องหน่วยงานของตน พยานที่อยู่ใต้โครงการคุ้มครองพยานของกรมสอบสวนคดีพิเศษ ก็มักจะถูกข่มขู่เช่นกัน อย่างเช่น นางพิกุล พรหมจันทร์ ป้าของเยาวชนที่ถูกสังหารนอกกระบวนการกฎหมายที่กาฬสินธุ์ในปี 2547 เธอได้รับการข่มขู่ทางโทรศัพท์ และคิดว่ากำลังถูกคนตาม ส่วนนางอังคณา นีละไพจิตร ภรรยาของทนายสมชาย นีละไพจิตรที่ถูกบังคับให้สูญหาย ก็ได้รับการข่มขู่ระหว่างที่พยายามเรียกร้องความยุติธรรมให้การหายตัวไปของเขา มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเก็บข้อมูลสองกรณีที่พยานสี่คนที่ถูกทำให้หายตัวไป

⁶³ "Thais must stand up for migrants rights", *The Irrawaddy*, ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 กุมภาพันธ์ 2545

⁶⁴ Above the Law: Systematic human rights violation by Thai Government officers against Burmese migrant workers in Tak province. (เหนือกฎหมาย: การละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างเป็นระบบของเจ้าหน้าที่ไทยต่อคนงานต่างด้าวชาวพม่าในจังหวัดตาก)

- ด.ช.จะพะ จะแฮ (ในขณะนั้นอายุ 14 ปี และเดินทางแยกจากอีกสองคน) ด.ช.มนตรี จะแกะ และด.ช.จะติโป หลงหา หายตัวไประหว่างเวลา 8.00-10.00 น. บนถนนที่ตัดผ่านเขื่อนห้วยบอน ต.เวียง อ.ฝาง เชียงใหม่ เมื่อปลายเดือนพฤษภาคม 2546 ในเช้าวันดังกล่าว พยานระบุว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าพนักงานของรัฐได้ดักรอเพื่อสังหารพ่อค้ายาเสพติดที่บริเวณเขื่อนห้วยบอน ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่เด็กผู้ชายคนดังกล่าวเดินทางผ่านมาพอดี พยานระบุว่าเมื่อผู้เสียชีวิตในป่าริมถนน เชื่อกันว่าเด็กทั้งสามคนอาจถูกตำรวจฆ่าตายหรือลักพาตัวไป เพราะไปพบเห็นเหตุการณ์สังหารพ่อค้ายา ทั้งสองครอบครัวเข้ามาในพื้นที่วันเดียวกันแต่ตามตัวเด็กไม่เจอ ครอบครัวของเด็กชายจะพะได้ขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชนลาหู่ ส่วนพี่สาวของมนตรีได้ไปที่สภ.ฝางและสภ.แม่ฮาด แต่เจ้าหน้าที่แจ้งว่าเด็กไม่ได้อยู่ที่นั่น วันต่อมาเธอได้ไปค้นในป่าละเมาะใกล้กับที่เกิดเหตุและพบร่องเท้าคูหนึ่ง (ซึ่งต่อมายืนยันว่าเป็นของด.ช.จะพะ) และพบหมวกกันน็อกของด.ช.มนตรี พยานในเหตุการณ์ระบุว่าเห็นเด็กทั้งสามคนถูกจับกุม แต่พยานก็ปฏิเสธที่จะให้การอย่างเป็นทางการหรือให้ข้อมูลเพิ่มเติม⁶⁵
- นายอับดุลเลาะห์ อาบูคอรีหายตัวไปในปี 2552 ที่นราธิวาส เขาอยู่ในโครงการคุ้มครองพยาน กรมสอบสวนคดีพิเศษ แต่ช่วงที่เขากลับจากกรุงเทพฯ เพื่อมาเยี่ยมครอบครัวที่ภาคใต้ ทางกรมสอบสวนคดีพิเศษไม่ได้ให้ความคุ้มครองเขาออกพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในปี 2547 เขาถูกกล่าวหาว่าเกี่ยวข้องกับคดีปล้นปืนเมื่อเดือนมกราคม ถูกทรมานระหว่างการควบคุมตัวที่กรุงเทพฯ และทนายสมชาย นิละไพจิตรเป็นช่วยเหลือนักโทษก่อนที่ทนายสมชาย จะหายตัวไป นายอับดุลเลาะห์เป็นพยานให้กับคดีการทรมานให้ตนเอง ภรรยาของเขาที่ถูกสังหารหนึ่งปีหลังการหายตัวไปของเขา หมู่บ้านที่เขาอยู่อยู่ในพื้นที่สีแดง อาจเป็นไปได้เช่นกันว่าเขาถูกผู้ก่อความไม่สงบจับตัวไป

กรณีที่เกี่ยวข้องกับเหยื่อหลายคน อาจเป็นไปได้ว่าบุคคลที่ถูกทำให้สูญหายหรือถูกสังหารและเป็นเป้าหมายมีเพียงคนหรือสองคน ส่วนคนอื่น ๆ ที่ถูกทำให้สูญหายหรือสังหารอาจเป็นเพราะมีส่วนรู้เห็นการรู้เห็นการบังคับบุคคลให้สูญหายหรือการสังหารดังกล่าว โดยเฉพาะกรณีการหายตัวไปของชายสามคนที่เกี่ยวข้องกับคดีของนายกูอาหมัด อปีเสน ที่ปัตตานีในปี 2548 (โปรดดูภาคผนวก สำหรับรายละเอียด) และอีกสามคนที่หายตัวไปในช่วงที่มีการสังหารนายพิชิต จะอ้อ และนายจะกะ จะอ้อในเดือนมกราคม 2549 ที่อ.ฝาง เชียงใหม่

นักกิจกรรม (ด้านสิ่งแวดล้อม สิทธิมนุษยชน การเมือง)

นักกิจกรรมหลายประเภทต้องเผชิญการข่มขู่และการทำร้ายในประเทศไทย รวมทั้งที่ทำงานเป็นผู้สื่อข่าว เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน (เอ็นจีโอ) (โดยเฉพาะที่ทำงานกับชุมชนชายขอบ) ทนายความ นักกิจกรรมชุมชน นักกิจกรรมสิ่งแวดล้อม นักสหภาพแรงงาน และคนทำงานต่อต้านคอร์รัปชัน ทางกรไทยโดยเฉพาะหน่วยงานความมั่นคงมักเป็นต้นตอของการข่มขู่และทำร้ายผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน ในขณะเดียวกันผู้ก่อความไม่สงบ ในภาคใต้ของไทยและส่วนอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ก็อาจเป็นผู้ข่มขู่ร้ายแรงต่อผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนด้วย ดูเหมือนว่าตัวอย่างที่ชัดเจนและล่าสุดของการข่มขู่

⁶⁵ นายลอมา จะแฮะ ผู้นำชุมชนลาหู่ได้ถูกชายคนหนึ่งซึ่งน้องชายเชื่อว่าป็นตำรวจจับตัวไป ระหว่างเดินทางไปพบกับตำรวจเกี่ยวกับการหายตัวไปของด.ช.จะพะ มนตรี และจะติโป เขาถูกควบคุมตัวไว้หนึ่งวันและถูกข่มขู่ น้องชายต้องจ่ายเงิน 26,000 บาทเพื่อให้ปล่อยตัวเขา เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดในวันเดียวกับการหายตัวไปของเด็กทั้งสามคน หลังได้รับการปล่อยตัว เขายังต้องเดินทางไปรายงานตัวที่ฐานทัพทหารที่อ.แม่ฮาด อาจเป็นเพราะทหารได้ข้อมูลว่าเขามีส่วนเกี่ยวข้องกับการสังหารที่เขื่อนห้วยบอน ครั้งหนึ่งเขาไปรายงานตัวที่ฐานทัพ ทหารได้มาค้นที่บ้านและนำสิ่งมีค่าไป โดยระบุว่าจะคืนให้ถ้าเขาไม่ถูกตั้งข้อหาทางอาญา อีกทั้งหรือห้าเดือนต่อมาเขาถูกยิงที่ศีรษะจนเสียชีวิตระหว่างซ่อมท่อประปาที่วัดใกล้บ้าน พยานยืนยันว่าเห็นตำรวจเดินทางเข้ามาและออกจากวัดในช่วงที่เกิดการสังหาร

ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ได้แก่การใช้พระราชบัญญัติการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์และกฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ เพื่อปราบปรามเสียงที่เห็นต่างและเสรีภาพในการแสดงออก

มีข้อมูลว่าการบังคับบุคคลให้สูญหายต่อนักกิจกรรมเกิดขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2534 เริ่มจากการหายตัวไปของนายทง โพธิ์อ่าน วุฒิสมาชิกสายแรงงาน ประธานสภาองค์การลูกจ้างสภาแรงงานแห่งประเทศไทย และรองประธานสมพันธ์แรงงานเสรีระหว่างประเทศ ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เขาอยู่ระหว่างรณรงค์ต่อต้านความพยายามของรัฐบาลทหารที่จะยกเลิกสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ มุลลินียุติธรรมเพื่อสันติภาพได้เก็บข้อมูลการบังคับบุคคลให้สูญหายที่เกิดขึ้นกับนักกิจกรรมหลายคนนับแต่การหายตัวไปของนายทง

มุลลินียุติธรรมเพื่อสันติภาพได้เก็บข้อมูลการหายตัวไปของนักกิจกรรมต่อต้านคอร์รัปชันสองคนที่จังหวัดขอนแก่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้แก่

- นายสงกรานต์ นามพรหายตัวไปในวันที่ 20 กันยายน 2542 หลังจากเพื่อนมาส่งที่โรงแรมซึ่งเป็นที่พักกับไชยฤทธิ์ อนุฤทธิ์ ซึ่งอ้างตนเป็นตำรวจ สงกรานต์เป็นนักธุรกิจและเคยเป็นผู้ใหญ่บ้านที่หมู่บ้านศิลา เขายังเคยเป็นสมาชิกอบต. มีผู้ให้ข้อมูลแจ้งกับมุลลินียุติธรรมเพื่อสันติภาพว่าช่วงที่เขาหายตัวไป เขาทำเรื่องร้องเรียนการทุจริตของประธานอบต. ซึ่งพยายามที่จะติดสินบนกับนายสงกรานต์ และต่อมาได้ขู่จะฆ่าเขา ในเวลาเดียวกันมีผู้ชายคนหนึ่งซึ่งระบุว่าตนเองเป็นตำรวจจากกรุงเทพฯ มาที่บ้านของสงกรานต์ สงกรานต์เล่าให้ตำรวจฟังเกี่ยวกับการทุจริตและตำรวจเสนอให้มาพบกันที่โรงแรมโซฟิเทลเพื่อพูดคุยเรื่องนี้เป็นการส่วนตัว เพื่อนได้ขับรถมาส่งสงกรานต์ที่ประตูโรงแรมตอนสี่โมงเย็นในวันที่เขาหายตัวไป อีกหนึ่งสัปดาห์ต่อมามีผู้พบศพอยู่กลางทุ่งนาในอำเภอใกล้เคียง ซึ่งมีลักษณะคล้ายสงกรานต์ อย่างไรก็ตาม หน่วยตำรวจพิเศษจากกรุงเทพฯ แจ้งให้ภรรยาของเขาทราบว่าจากการตรวจสอบพบว่าดีเอ็นเอไม่ตรงกัน ในระหว่างการสืบสวนสอบสวน ในเบื้องต้นตำรวจปฏิเสธที่จะสอบคดี และเมื่อมีการฟ้องคดีก็มีการกล่าวหาว่าสงกรานต์หนีไปกับผู้หญิงอีกคนหนึ่ง และดูเหมือนมีการเข้าไปแก้ไขภาพที่บันทึกจากทีวีวงจรปิด
- นายกมล เหล่าโสภาพันธ์หายตัวไปประมาณเที่ยงคืนของวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2551 จากสภ.บ้านไผ่ จ.ขอนแก่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กมลเป็นนักธุรกิจที่มีฐานะดี ตั้งแต่ปี 2544 เขาเริ่มให้ความช่วยเหลือกับชุมชนมากขึ้น ในปี 2547 เขาเข้าร่วมกับเครือข่ายประชาชนต้านคอร์รัปชัน (คปต.)⁶⁶ เขารณรงค์ให้มีการเลือกตั้งท้องถิ่นอย่างโปร่งใสในปี 2549/50 จากนั้นจึงได้เริ่มสอบสวนตามข้อกล่าวหาการทุจริตของนักการเมืองท้องถิ่นในโครงการที่ดินรถไฟ และยังได้แจ้งข้อกล่าวหาทุจริตต่อหัวหน้าสำนักปลัดเทศบาล (ซึ่งก็เป็นนักธุรกิจเช่นกัน) และบริษัทสร้างทางรถไฟของเขา เขายังได้แจ้งความต่อสภ.บ้านไผ่ว่าผู้กำกับเพิกเฉยต่อคดีทุจริต ในเดือนมกราคม 2551 เขาร้องเรียนว่าถูกด.ต.บัวลำบติ สะเดาและตำรวจอีกสี่หรือห้ารายซ้อม และขอการคุ้มครองพยานแต่ไม่เคยได้รับ ผู้กำกับการสถานีตำรวจขอโทษต่อกมล แต่ไม่มีการลงโทษทางวินัยต่อเจ้าหน้าที่แต่อย่างใด ในวันที่เขาหายตัวไป เขาใช้เวลาทั้งวันขับรถไปกลับระหว่างสถานีตำรวจ และมีบันทึกขอสถานีตำรวจบ้านไผ่ว่าเขาอยู่ที่นั่นจนถึงเวลา 23.40 น. จากนั้นมาก็ไม่มีผู้พบเห็นเขาอีกเลย มีผู้พบรถของเขาจอดอยู่ที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่งซึ่งห่างจากโรงพัก 15 กม. ในอีก 20 วันต่อมา ตำรวจปฏิเสธว่าไม่ทราบว่ามีกมลอยู่ที่ไหน และให้ความเห็นว่าเขาอาจหนีไปเล่นการพนันที่กัมพูชา

⁶⁶ เป็นการเคลื่อนไหวในยุคแรกของกลุ่มเสื้อเหลือง ซึ่งเป็นพันธมิตรของผู้ที่ประท้วงต่อต้านนายกฯ ทักษิณ

กรณีสมชาย นีละไพจิตร น่าจะเป็นการบังคับบุคคลให้สูญหายที่รู้จักกันมากที่สุดในประเทศไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา สมชายเป็นทนายความสิทธิมนุษยชนคนสำคัญและทำคดีการเมือง โดยรับว่าความให้กับจำเลยในคดีก่อการร้าย เขาเป็นอดีตประธานชมรมนักกฎหมายมุสลิมและรองประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สภาทนายความ ก่อนการหายตัวไปของเขา สมชายมีบทบาทสำคัญในการรวบรวมรายชื่อ 50,000 รายชื่อเพื่อเรียกร้องให้มีการยกเลิกกฎอัยการศึกในภาคใต้ หลังจากมีการประกาศใช้ตั้งแต่เหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 นอกจากนี้ยังมีการขอให้สมชายว่าความให้กับจำเลยในคดีปล้นปืนด้วย จำเลยเหล่านี้ได้ถูกทรมานเพื่อบังคับให้รับสารภาพ สมชายได้แถลงข้อมูลเกี่ยวกับการทรมานต่อสาธารณะ รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดในระหว่างการอภิปรายของเขาเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2547 เขาได้ร้องต่อศาลให้ปล่อยตัวชั่วคราวต่อจำเลยที่เป็นชายทั้งห้าคน แต่ศาลได้ยกคำร้อง หนึ่งวันก่อนการหายตัวไปของเขา ในวันที่ 11 มีนาคม 2547 สำนักงานกฎหมายของเขาได้ยื่นเรื่องร้องเรียนการละเมิดสิทธิต่อกระทรวงยุติธรรม กระทรวงมหาดไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี และสำนักเลขาธิการวุฒิสภา ในวันที่ 12 มีนาคม 2547 สมชายได้ไปพบกับนายกิจจา อาลีฮิสเฮาะ ทนายที่เป็นเพื่อนร่วมงานที่ลี้ภัยที่โรงแรมชาร์รินา ถนนรามคำแหง แต่นายกิจจาไม่ได้มาตามนัด ในเวลา 20.15 น. สมชายจึงกลับไปที่พักของตนเอง ประมาณ 20.30 น. พยานเห็นรถอีกคันหนึ่งขับปาดหน้าทำให้รถนายสมชายต้องหยุด จากนั้นมีชายสี่หรือห้าคนออกจากรถบังคับให้นายสมชายเข้าไปในรถและขับออกไป จากนั้นไม่มีใครพบเห็นเขาอีกเลย แม้ว่าเจ้าพนักงานระดับสูงของรัฐหลายคน รวมทั้งอดีตนายกรัฐมนตรี อัยการสูงสุด และพนักงานสอบสวนของกรมสอบสวนคดีพิเศษได้ยืนยันต่อสาธารณะว่ามีหลักฐานว่านายสมชายเสียชีวิตแล้ว แต่จนถึงปัจจุบันก็ยังค้นหาศพของเขาไม่พบ รวมทั้งยังไม่มีมีการลงโทษผู้กระทำผิด⁶⁷

นอกจากการหายตัวไปของนักกิจกรรมด้านสิทธิมนุษยชนแรงงานและต่อต้านคอร์รัปชัน ยังมีรูปแบบที่นักกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมถูกเจ้าหน้าที่รัฐและบุคคลอื่น ๆ สังหารในประเทศไทย คณะทำงานปกป้องนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนได้เก็บข้อมูลการสังหารนักกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม 16 กรณีระหว่างปี 2544-2548 โดยเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ ทั้งที่จังหวัดภูเก็ต ระยอง พิจิตร โลก นครราชสีมา สมุทรปราการ สุราษฎร์ธานี เชียงใหม่ เพชรบุรี นครศรีธรรมราช ขอนแก่น ประจวบคีรีขันธ์ ลำพูน และอ่างทอง ภาคผนวก 2 ให้ข้อมูลโดยสรุปเกี่ยวกับกรณีเหล่านี้ โดยมาจากรายงานของคณะทำงานปกป้องนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพยังไม่ได้เก็บข้อมูลโดยละเอียดเกี่ยวกับแบบแผนการสังหาร อย่างไรก็ตาม เนื่องจากมีความใกล้เคียงกันในแง่การใช้วิธีการนอกกฎหมายในการสังหารเหล่านี้กับแบบแผนการสูญหายของบุคคลตามข้อมูลในรายงานฉบับนี้ เราจึงได้ยกตัวอย่างด้านล่างสองตัวอย่าง

- นายจุน บุญขุนทดถูกยิงและเสียชีวิตที่โรงพยาบาลเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2539 ที่จังหวัดชัยภูมิ พยานที่วังมาตุเหตุการณ์หลังได้ยินเสียงปืนบอกว่า พวกเขาเห็นกลุ่มผู้ชายในชุดเครื่องแบบตำรวจกำลังหลบหนีจากที่เกิดเหตุ เข้าวันที่มีการยิงสังหาร ชาวบ้านได้ยื่นเรื่องร้องเรียนกับนายอำเภอเกี่ยวกับการประท้วงอย่างต่อเนื่องต่อโครงการเขื่อนโป่งขุนเพชร ผู้นำการประท้วงมีชื่อเหมือนนายจุน และพ่อของผู้ที่ถูกยิงเสียชีวิตคิดว่าอาจเป็นการฆ่าผิดตัว
- นายสำเนา ศรีสงครามถูกยิงเสียชีวิตในเดือนพฤษภาคม 2546 ที่จังหวัดขอนแก่น สำเนาเป็นแกนนำการประท้วงโรงงานเยื่อกระดาษ (บริษัทฟินิกซ์ พัลป์ แอนด์ เปเปอร์) ซึ่งก่อมลพิษในพื้นที่ มีการปล่อยน้ำเสียเข้าไปยังที่นาของชาวบ้าน ในวันที่เขาหายตัวไป เขาจัดประชุมชาวบ้านในที่นาของเขาเพื่อวางแผนต่อสู้ สำเนาถูกยิงช่วงหลังเลิกประชุม ในขณะนั้นภรรยาอยู่ในห้องน้ำและได้ยินเสียงปืน อาจเป็นไปได้ว่าคนร้ายเข้ามาร่วมประชุมด้วย ไม่

⁶⁷ สรุปจากข้อมูลในรายงานของคณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล, Somchai Neelapaijit – Report on Trial & Investigation, มีนาคม 2552. โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมจากรายงาน

นานหลังจากนั้นมีการจับกุมนายสมบัติ ทองสมัคร ผู้ต้องสงสัย และในระหว่างการไต่สวนคดี เขาให้การขัดทอดว่านายสมพงษ์ นารี กำนันตำบลโคกสูงเป็นผู้จ้างวานให้เขาสังหารนายสำเนา ศาลตัดสินลงโทษจำคุกตลอดชีวิตต่อนายสมบัติ แต่ยกฟ้องคดีต่อนายสมพงษ์เนื่องจากขาดพยานหลักฐาน

เมื่อเร็ว ๆ นี้เองในวันที่ 28 กรกฎาคม 2554 นายทองนาค เสวกจินดาถูกยิงแก่นัดจนเสียชีวิตที่หน้าบ้านของเขาเองในจังหวัดสมุทรสาคร เขาเป็นแกนนำชาวบ้านต่อต้านมลพิษจากจุดขนถ่ายถ่านหินและโรงงานคัดแยกในพื้นที่ ก่อนหน้านั้นก็เคยถูกขู่ฆ่าและเคยร้องขอความคุ้มครองจากตำรวจ แต่ไม่ได้รับความคุ้มครองจนกระทั่งเสียชีวิต⁶⁸

ความกลัวต่อการบังคับบุคคลให้สูญหายเพิ่มขึ้นในระหว่างและภายหลังการปราบปรามการชุมนุมประท้วงของคนเสื้อแดงในเดือนเมษายนและพฤษภาคม 2553 ที่กรุงเทพฯ และจังหวัดอื่น ๆ ฮิวแมนไรตส์วอตช์⁶⁹ รายงานว่าจากข้อมูลของมูลนิธิกระจกเงาซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน(เอ็นจีโอ)ที่ทำงานเกี่ยวกับคนหาย ผู้สูญหายอาจแบ่งได้เป็นสามประเภทได้แก่ (1) ผู้ที่ถูกสังหารหรือได้รับบาดเจ็บระหว่างการปะทะ (2) ผู้ที่หลบซ่อนตัวชั่วคราวและ (3) ผู้ที่น่าจะอยู่ระหว่างการควบคุมตัว เอ็นจีโอดังกล่าวยังรายงานว่ามีความคืบหน้ามากเกี่ยวกับการค้นหาศพหรือบุคคลที่สูญหายในสองประเภทแรก อย่างไรก็ตาม เนื่องจากรัฐบาลปฏิเสธที่จะเปิดเผยรายชื่อผู้ถูกควบคุมตัวเป็นเวลาหลายเดือน ทำให้ไม่สามารถแจกแจงได้ว่าผู้ที่ยังสูญหายอยู่เป็นผู้ที่ถูกควบคุมตัว เสียชีวิต หรือถูกบังคับให้สูญหายไปแล้ว ฮิวแมนไรตส์วอตช์เก็บข้อมูลผู้ประท้วงคนหนึ่งซึ่งถูกควบคุมตัวโดยไม่สามารถติดต่อกับญาติได้เป็นเวลาสองสัปดาห์ และไม่สามารถติดต่อกับทนายความได้เป็นเวลาหกสัปดาห์ (19 พฤษภาคม- 3 กรกฎาคม) ในช่วงเวลาเช่นนั้นย่อมถือว่าผู้ที่ถูกควบคุมตัวเป็นเหยื่อของการบังคับบุคคลให้สูญหาย ศูนย์ข้อมูลประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการสลายการชุมนุมกรณี เม.ย.-พ.ค. 2553 ได้ศึกษาเพิ่มเติมกรณีผู้สูญหายจากข้อมูลของมูลนิธิกระจกเงาและกรณีอื่น ๆ และได้พบว่า จากกรณีที่มีญาติร้องเรียนคนหายในช่วงเมษายน/พฤษภาคมที่มีการประท้วง ยังมีบุคคลที่ไม่สามารถตามตัวจำนวนหนึ่ง

ข้อ 4. การเยียวยา

กฎบัตรสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศประกันให้เหยื่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้รับสิทธิเข้าถึงการเยียวยา จากการวิเคราะห์หลักกฎหมายและแนวคิดศาสตร์ระหว่างประเทศและระดับภูมิภาค คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล (ICJ)⁷⁰ พบว่าการเยียวยาควรครอบคลุมสิทธิดังต่อไปนี้

- การสอบสวน
- ความจริง
- การระงับและหลักประกันว่าจะไม่เกิดซ้ำ และ
- การชดเชย ค่าสินไหมทดแทน การฟื้นฟูและความพึงพอใจ

สิทธิเหล่านี้ได้รับการรับรองในอนุสัญญาว่าระหว่างประเทศว่าด้วยการป้องกันมิให้บุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ (International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance)

⁶⁸ โปรตุเกส ฮิวแมนไรตส์วอตช์, *Thailand – Investigate Murder of Environmentalist: Impunity in Attacks on Activists*, 29 กรกฎาคม 2554

⁶⁹ ฮิวแมนไรตส์วอตช์, *Descent into Chaos: Thailand's 2010 Red Shirt Protests and the Government Crackdown*, พฤษภาคม 2554

⁷⁰ โปรตุเกส International Commission of Jurists, *The Right to a Remedy and to Reparation for Gross Human Rights Violations: a practitioners' guide*, 2549

ข้อ 3 และ 12 (การสอบสวน), ข้อ 24 (ความจริง), article 24 (การระงับและหลักประกันว่าจะไม่เกิดซ้ำ) และข้อ 24 (การชดเชย ค่าสินไหมทดแทน การฟื้นฟูและความพึงพอใจ)

คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากลยังพบอีกว่าการเยียวยาจะต้องปฏิบัติได้จริง เป็นผล ไม่ชักช้าและเข้าถึงได้ โดยเป็นการปฏิบัติของหน่วยงานอิสระ มีความสามารถที่จะให้การสงเคราะห์รวมทั้งการชดเชยและชดเชย และยังต้องมีการสอบสวนโดยไม่ชักช้า เป็นผล และไม่ลำเอียง และหน่วยงานที่ให้การเยียวยาจะต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างรวดเร็วและมีความสามารถ

การบังคับบุคคลให้สูญหายเกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนหลายประการ การละเมิดแต่ละอย่างทำให้เกิดความทุกข์ทรมานต่อผู้เสียหายและญาติ การปิดกั้นไม่ให้ผู้เสียหายได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายและการปฏิเสธไม่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับที่อยู่ของผู้เสียหาย ทำให้ครอบครัวต้องประสบความทุกข์ใจอย่างต่อเนื่องเพราะไม่ทราบถึงชะตากรรมของบุคคลอันเป็นที่รัก ไม่สามารถหาทางออกตามกฎหมาย ทั้งยังไม่สามารถแสดงความอาลัยกับบุคคลที่รักได้ ในทางกฎหมายย่อมถือได้ว่าญาติเหล่านี้เป็นผู้เสียหายจากกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายและมีสิทธิเหล่านี้เช่นกัน

รัฐบาลไทยลงนามอนุสัญญาการคุ้มครองมิให้บุคคลสูญหายเมื่อวันที่ 9 มกราคม 2555 ซึ่งถือเป็นการพัฒนาในเชิงบวก ในตอนนี้รัฐบาลจะต้องเริ่มขั้นตอนอย่างเป็นทางการเพื่อบังคับใช้ตามอนุสัญญาก่อนการให้สัตยาบัน อย่างไรก็ตาม การขาดเจตจำนงทางการเมืองของเจ้าหน้าที่รัฐบาลระดับสูงเป็นเหตุผลสำคัญซึ่งทำให้การบังคับบุคคลให้สูญหายยังคงดำรงอยู่ต่อไปในประเทศไทย และเป็นเหตุผลของความไม่ใส่ใจสอบสวนกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายและการฟ้องร้องดำเนินคดีต่อผู้รับผิดชอบ ทั้งยังเน้นให้เห็นปัญหาการชดเชยต่อญาติ ตรวบที่ประเทศไทยยังไม่มีรัฐบาลซึ่งมุ่งมั่นที่จะคุ้มครองสิทธิมนุษยชน การแก้ปัญหาเชิงเทคนิคเกี่ยวกับการเยียวยาและการชดเชย ย่อมไม่อาจส่งผลให้ยุติการบังคับบุคคลให้สูญหายได้ อนุสัญญาการคุ้มครองมิให้บุคคลสูญหายควรเป็นแนวทางที่ช่วยให้รัฐบาลทำงานตามเจตจำนงทางการเมืองที่จะยุติการบังคับบุคคลให้สูญหายและให้การเยียวยาต่อปัญหาการสูญหายของบุคคลที่เกิดขึ้นมาแล้ว

4.1 การเยียวยาด้านตุลาการ

ใน 29 กรณีที่มีมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเก็บข้อมูล ญาติได้แจ้งให้ทราบว่า การเยียวยาแบบไหนมีความสำคัญสุดต่อพวกเขา ใน 11 กรณี ญาติระบุว่าสิ่งที่สำคัญสำหรับพวกเขาคือให้มีการสอบสวน การฟ้องคดี และการลงโทษผู้กระทำผิด มีอยู่สี่รายที่ระบุว่าต้องการความช่วยเหลือด้านกฎหมาย

การแจ้งความดำเนินคดี

ยกเว้นสองกรณี ญาติทุกคนแจ้งความเมื่อเกิดการสูญหายของบุคคลต่อตำรวจในพื้นที่ มีอยู่สองกรณีที่ตำรวจปฏิเสธไม่รับแจ้งความ มีอยู่กรณีหนึ่งที่ตอนไปแจ้งความครั้งแรกตำรวจไม่รับแจ้งความ แต่เมื่อเดินทางกลับมาอีกครั้งพร้อมกับสมาชิกอบต. ตำรวจจึงรับแจ้งความ มีอยู่อย่างน้อยสี่กรณีที่ญาติต้องกลับไปโรงพักอีกวันสองวัน หรือสามวัน ถัดมาหลังจากเดินทางไปแจ้งความในวันแรก เพราะตำรวจไม่รับแจ้งความทันทีในวันที่เกิดเหตุ มีอยู่อย่างน้อยห้ากรณีที่ตำรวจจะระบุว่าบุคคลผู้สูญหายอาจจะหลบหนีไปเอง และยังมีกรณีในบางกรณีที่ญาติสูญหายความจริงแล้วหนีไปกับ

ผู้หญิงหรือหนีไปเล่นพนัน ในแปดกรณี ญาติได้ร้องเรียนต่อกรมสอบสวนคดีพิเศษเพื่อให้เข้ามาสอบสวนคดีเหล่านี้ และมีอย่างน้อยสี่จากแปดกรณีที่กรมสอบสวนคดีพิเศษปฏิเสธไม่รับทำคดีโดยอ้างว่าขาดพยานหลักฐาน

การสอบสวน

ในทุกกรณีญาติแสดงความไม่พึงพอใจต่อการสืบสวนสอบสวนของตำรวจ โดยระบุว่าตำรวจมักจะถามคำถามไม่กี่ข้อ และญาติเชื่อว่ามิเหตุผลหลายประการที่อธิบายได้ว่าเหตุใดตำรวจจึงไม่กระตือรือร้นที่จะสอบสวน โดยอาจเป็นเพราะกลัวการตอบโต้จากคนร้าย หรือตำรวจมีส่วนเกี่ยวข้องกับการสูญหายของบุคคลเอง การขาดทรัพยากรในการทำงาน และการขาดความสามารถอันเป็นเหตุให้ไม่สามารถเริ่มการสอบสวนได้ทันที

เหตุผลที่ญาติระบุว่าทำให้ตัดสินใจไม่แจ้งความดำเนินคดี หรือไม่กดดันให้ตำรวจสอบสวนได้แก่ กลัวจะถูกตอบโต้ ขาดความมั่นใจในตำรวจ ขาดทักษะด้านภาษาที่จะใช้สื่อสารกับตำรวจ พฤติการณ์ที่หยาบคายหรือยุ่งยากของตำรวจ ในระหว่างที่ไปแจ้งความ

ปัญหาเพิ่มเติมในขั้นของการสอบสวนเกี่ยวข้องทั้งกับทักษะด้านนิติวิทยาศาสตร์ที่จำกัด และการขาดผู้ชำนาญการด้านนิติวิทยาศาสตร์ที่เป็นอิสระ แม้ว่าในสำนักงานตำรวจแห่งชาติจะมีหน่วยงานด้านนิติวิทยาศาสตร์แต่เนื่องจากรัฐมักมีส่วนเกี่ยวข้องกับการบังคับบุคคลให้สูญหาย และตำรวจมีความเกี่ยวข้องกับรัฐ เป็นเหตุให้ไม่อาจเกิดการสอบสวนอย่างเป็นอิสระได้ ในประเทศไทยเนื่องจากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์เป็นหน่วยงานภายใต้กระทรวงยุติธรรม เป็นเหตุให้มีความเป็นอิสระมากกว่าเล็กน้อยเมื่อเทียบกับหน่วยงานนิติวิทยาศาสตร์ของตำรวจ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนที่เกิดเหตุเฉพาะในกรุงเทพฯ และสี่จังหวัดข้างเคียง เว้นแต่ได้รับการร้องขอจากหน่วยงานในพื้นที่ในภาคอื่นๆ ของประเทศ กรมสอบสวนคดีพิเศษยังมีอำนาจในการขอให้สถาบันนิติวิทยาศาสตร์เข้าร่วมการสอบสวนได้ ในปัจจุบันกรมสอบสวนคดีพิเศษหรือตำรวจในท้องที่มักไม่ค่อยขอความร่วมมือจากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ในภาคใต้ของไทยสถาบันนิติวิทยาศาสตร์มีส่วนร่วมในการอบรมเจ้าหน้าที่ทหารและตำรวจในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์พยานหลักฐานด้านนิติวิทยาศาสตร์ แต่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการชันสูตรพลิกศพในภาคใต้ ประเทศไทยยังไม่มีนักนิติมานุษยวิทยา (forensic anthropologist) ที่ได้รับการอบรมอย่างเป็นทางการ ซึ่งเป็นบุคลากรที่สำคัญในการจำแนกซากชิ้นส่วนของมนุษย์ โดยเฉพาะส่วนที่เป็นกระดูก

อุปสรรคเพิ่มเติมในขั้นตอนการสอบสวนได้แก่ การขาดการคุ้มครองพยานที่เป็นผลและเป็นอิสระ ที่ผ่านมามีญาติของผู้ที่ถูกบังคับให้สูญหายเพียงรายเดียวคือนางอังคณา นีละไพจิตร ที่ได้รับการคุ้มครองพยานจากกรมสอบสวนคดีพิเศษ ในความเห็นของอังคณา การคุ้มครองพยานของกรมสอบสวนคดีพิเศษยังขาดประสิทธิภาพในหลายด้าน เช่น ก่อนจะถึงกำหนดอ่านคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ในระหว่างวันที่ 18 -20 มกราคม 2554 อังคณาได้รับโทรศัพท์ประมาณ 20 สายต่อวัน โดยผู้ที่โทรมาไม่ได้บอกว่าตัวเองเป็นใคร หรือเพียงแค่พูดเล็กน้อยและวางหูไป เมื่อพยายามสืบเสาะที่มาของโทรศัพท์ก็ไม่สามารถทำได้ เธอได้นำข้อมูลโทรศัพท์ที่โทรเข้ามาไปให้กับตำรวจและกรมสอบสวนคดีพิเศษเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2554 ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2554 กรมสอบสวนคดีพิเศษส่งจดหมายมาให้ระบุว่าเป็นการโทรศัพท์จากร้านอินเทอร์เน็ต แต่ไม่ได้ทำการสอบสวนเพิ่มเติม

การฟ้องคดี

จากข้อมูลที่มีมูลนิตินัยธรรมเพื่อสันติภาพจัดเก็บ มีเพียงสามกรณีที่มีการฟ้องคดีต่อศาล โดยมีสองกรณีที่ศาลยกฟ้องเนื่องจากขาดพยานหลักฐาน ส่วนอีกหนึ่งกรณีคือคดีของนายสมชาย นีละไพจิตร เจ้าหน้าที่ตำรวจห้านายถูกฟ้องด้วยข้อหาเบา (บังคับขึ้นใจและปล้นทรัพย์) และศาลตัดสินว่ามีความผิดเพียงนายเดียว แต่ต่อมาศาลอุทธรณ์ได้ยกฟ้องคดีต่อ

เขา และศาลปฏิเสธการร้องขอไม่ให้ครอบครัวของนายสมชายมาเป็นโจทก์ร่วมในคดีอาญา นอกจากนั้น ที่ผ่านมายังไม่มีการฟ้องร้องดำเนินคดีต่อความผิดทางอาญาร้ายแรงที่เกิดขึ้นจากตำรวจและทหารในระหว่างสงครามปราบปรามยาเสพติด

ปัญหาหลายประการเกิดขึ้นในขั้นตอนการฟ้องคดี เนื่องจากประเทศไทยไม่ได้กำหนดให้การบังคับบุคคลให้สูญหายเป็นความผิดทางอาญา ทำให้แทบไม่สามารถอ้างประมวลกฎหมายอาญาเพื่อฟ้องร้องเอาผิดได้ แม้ว่าประเทศไทยจะกำหนดความผิดให้กับการฆ่าคนตาย การกักขังหน่วงเหนี่ยว และการใช้อำนาจมิชอบของรัฐ แต่ต้องประกอบความผิดเหล่านี้ยังไม่ครอบคลุมความร้ายแรงและเงื่อนไขทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมการบังคับบุคคลให้สูญหายอย่างเช่น การลักพาตัวเป็นความผิดร้ายแรงตามกฎหมายไทย และมีโทษจำคุกสามถึงหกปี ส่วนคดีฆ่าคนตายจะต้องมีหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตโดยตรง ซึ่งกรณีการสูญหายของบุคคลทำให้ไม่สามารถหาหลักฐานดังกล่าวได้ ส่วนความผิดเกี่ยวกับการใช้อำนาจรัฐอย่างมิชอบก็ไม่ครอบคลุมความร้ายแรงของอาชญากรรม การบังคับบุคคลให้สูญหายเช่นกัน อุปสรรคต่อการฟ้องร้องดำเนินคดียังรวมถึงการขาดพยานหลักฐาน ทั้งนี้เป็นผลมาจากการขาดความชำนาญด้านนิติวิทยาศาสตร์อย่างเป็นอิสระและการขาดข้อมูลจากพยานผู้รู้เห็น เนื่องจากไม่มีการคุ้มครองพยานที่เป็นผลและเป็นอิสระ

กรณีนายยา เจดอเลาะห์และนายแวฮารง รอฮิงสะทอนถึงปัญหาบางประการเกี่ยวกับการเยียวยาตามระบบยุติธรรม ภรรยาของนายยาและนายแวฮารงได้ร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ(กสม.) (คำร้องที่ 127/2549, 128/ 2549) ทางคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้ส่งจดหมายไปยังศูนย์ปฏิบัติการตำรวจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศปก.จชต.) ในวันที่ 22 กรกฎาคม 2554 (จดหมายเลขที่ สม 0003/1603) และจดหมายฉบับที่สองลงวันที่ 8 กันยายน 2554 (เลขที่ สม 0003/ป 389) เพื่อให้มีการสอบสวนในคดีนี้เพิ่มเติม ทางศปก.จชต.มีจดหมายตอบมาที่กสม.ระบุว่า ตำรวจสภ.เมืองยะลาได้รับแจ้งความคือนายยา เจดอเลาะห์และนายแวฮารง รอฮิงแล้ว (คดีหมายเลข 586/2548) แต่หลังการสอบสวน ตำรวจยะลาสั่งไม่ฟ้องต่อตำรวจสองนาย คือ จำลิบตำรวจธีระรัฐ จันทะโน และ จำลิบตำรวจวิรัช บุญไชโย ซึ่งเป็นผู้ต้องสงสัยและทำงานให้กับกองปราบปราม ต่อมาัยการสูงสุดก็มีคำสั่งแบบเดียวกัน เป็นเหตุให้การดำเนินคดีในกรณีของนายยา เจดอเลาะห์และนายแวฮารง รอฮิงต้องยุติลง

กรณีคนงานต่างด้าวชาวพม่าหลายซึ่งถูกจับกุมโดยพลการ ถูกซ้อมและยิงจนเสียชีวิตโดยผู้กระทำผิดเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน(ชรบ.)เมื่อเดือนพฤษภาคม 2546 เป็นกรณีที่จะสะท้อนถึงประสิทธิภาพของระบบยุติธรรมไทยในการฟ้องคดีและลงโทษต่อผู้ที่รับผิดชอบต่อการสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย ในคดีนี้ ศาลได้พิพากษาประหารชีวิตเจ้าหน้าที่หลายนายที่เกี่ยวข้องกับการสังหาร⁷¹

ขั้นตอนปฏิบัติทางแพ่งและปกครอง

จนถึงปัจจุบัน ญาติของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อการบังคับบุคคลให้สูญหาย ยังไม่เคยฟ้องคดีแพ่งต่อผู้กระทำผิดเลย ที่ผ่านมามีเจ็ดครอบครัวที่ใช้กลไกศาลแพ่ง เพื่อขอให้ศาลประกาศให้บุคคลผู้สูญหายเป็นผู้เสียชีวิตหลังจากผ่านไปห้าปี หรือสองปีในพื้นที่ซึ่งประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน และประสบความสำเร็จในสี่กรณี แต่มีอยู่กรณีหนึ่งที่ครอบครัวไม่สามารถขอให้ทางกรออกใบมรณบัตรได้ เมื่อมีผู้สูญหายเกิดขึ้น ครอบครัวมักเผชิญกับปัญหาเกี่ยวกับมรดกและการเข้าถึงทรัพย์สินของบุคคลผู้สูญหาย ช่องทางหนึ่งในการแก้ปัญหาคือการขอให้ศาลมีคำสั่งและให้มีการออกใบมรณบัตรซึ่งกระทำได้เมื่อหลังการสูญหายของบุคคลห้าปีไปแล้ว และครอบครัวต้องยอมรับว่าญาติของตนไม่มีชีวิตอีกต่อไป ผู้หญิง

⁷¹ มุณินิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ ไม่สนับสนุนโทษประหารชีวิต

มุสลิมเชื้อสายมาเลย์ในภาคใต้ของไทยต้องเผชิญกับอุปสรรคสำคัญในแง่ของสิทธิของภรรยาที่จะจัดการกับสินสมรส สิทธิที่จะดำเนินกิจการครอบครัว การเลี้ยงดูบุตร การดำรงชีพและสิทธิที่จะแต่งงานใหม่ จนถึงปัจจุบัน นักวิชาการด้านศาสนาในไทยไม่ได้พยายามตีความกฎหมายอิสลามในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบังคับบุคคลให้สูญหาย ทำให้เกิดความคลุมเครือและปัญหาท้าทายต่อผู้หญิงมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ซึ่งสามัคคีเป็นเหยื่อการบังคับบุคคลให้สูญหายในภาคใต้ของไทย

4.2 สิทธิที่จะได้ทราบความจริง

สมาชิกในครอบครัวและสังคมมีสิทธิที่จะได้ทราบความจริงเกี่ยวกับการบังคับบุคคลให้สูญหาย คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากลพบว่า “สิทธิที่จะได้ทราบความจริงไม่เพียงครอบคลุมสิทธิที่จะได้รู้ข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงเหตุผลที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ละเมิดขึ้นและข้อมูลเกี่ยวกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการละเมิด”⁷² จนกว่าครอบครัวเหล่านี้จะได้รับข้อมูลเกี่ยวกับชะตากรรมของผู้ถูกบังคับให้สูญหาย ปัญหาการละเมิดสิทธิเนื่องจากการบังคับบุคคลให้สูญหายก็จะยังเกิดขึ้นต่อไป

ใน 29 กรณีที่มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเก็บข้อมูล ในแง่ลำดับความสำคัญของการเยียวยาตามความเห็นของครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบ มี 19 ครอบครัวที่ระบุว่าต้องการทราบความจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับญาติของตนเองมากที่สุด สี่ครอบครัวต้องการได้รับศพของญาติตนเองคืนมา จากข้อมูลกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายที่จัดเก็บโดยมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ เราพบว่าใน 22 กรณี ญาติได้พยายามขอความช่วยเหลือหรือได้ร้องเรียนกับเจ้าหน้าที่อื่น ๆ นอกเหนือจากตำรวจด้วย ส่วนใหญ่แล้วเป็นการร้องขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่บ้าน หรือกรณีที่ผู้ใหญ่บ้านเป็นคนชาติพันธุ์อื่น ก็จะขอความช่วยเหลือจากผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชนแทน ครอบครัวเหล่านี้ระบุว่าเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นมักให้ความช่วยเหลือ แม้บางครอบครัวจะระบุว่าเจ้าหน้าที่บางส่วนไม่ค่อยให้ความสนใจ การที่มีหลายครอบครัวขอความช่วยเหลือนอกเหนือจากระบบยุติธรรมทางอาญา สะท้อนความต้องการที่จะค้นหาความจริงเกี่ยวกับการหายตัวไปของญาติของตน

นอกจากนั้น มีอย่างน้อย 10 กรณีที่มีการร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และในนั้นมีอย่างน้อยเก้ากรณีที่มีการรายงานต่อว่าด้วยการบังคับบุคคลให้สูญหายและการสูญหายโดยไม่สมัครใจของสหประชาชาติ ซึ่งก็สะท้อนให้เห็นความต้องการของครอบครัวที่จะหาช่องทางอื่น ๆ เพื่อให้เข้าถึงความจริงเกี่ยวกับการสูญหายของญาติของตน

ที่ผ่านมามีความพยายามแสวงหาความจริงเกี่ยวกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นเมื่อเดือนพฤษภาคม 2535 และที่ผ่านมาได้มีการสอบสวนของหน่วยงานรัฐบาล รัฐสภาและองค์กรพัฒนาเอกชน (เอ็นจีโอ) หลายครั้ง รายงานอย่างเป็นทางการเหล่านี้ไม่ได้ระบุนความรับผิดชอบของบุคคล ในขณะที่นายแพทย์ประดิษฐ์ เจริญไทยทวี ซึ่งรับผิดชอบสอบสวนกรณีผู้สูญหาย ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตจากรัฐบาลก็ถูกข่มขู่ เขาได้ตัดสินใจลาออกหลังจากได้แถลงว่ามีเจ้าหน้าที่ทหารมาบอกศพของผู้เสียชีวิตถูกฝังอยู่ในค่ายทหาร

ในช่วงต้นทศวรรษ 2530 มีคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสองคณะที่สอบสวนกรณีการหายตัวไปของนายทง โปธิ์ อ่าน รายงานชิ้นหนึ่งระบุว่า สาเหตุการหายตัวไปของนายทงอาจเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งที่มีกับรัฐบาลทหาร แต่ระบุว่าไม่ได้ค้นพบข้อมูลใหม่ คณะกรรมการสิทธิทั้งสองชุดปฏิเสธที่จะเปิดเผยรายงานต่อสาธารณะ ในเดือนมิถุนายน 2543 มีผู้

⁷² โปรดดู International Commission of Jurists, *The Right to a Remedy and to Reparation for Gross Human Rights Violations: a practitioners' guide*, 2549

ร้องขอให้เปิดเผยข้อมูลในรายงานทั้งสองฉบับโดยใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารทางราชการ แต่มีการปฏิเสธคำขอโดยอ้างว่าการเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อบุคคลที่สาม

ในปี 2552 คณะกรรมการนโยบายและอำนาจการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ภายใต้ สำนักนายกรัฐมนตรี ได้ตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อประสานติดตามผู้สูญหายและเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้เฉพาะกรณี และได้แต่งตั้ง “คณะทำงานรวบรวมข้อมูลและติดตามผู้สูญหายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อทำงานเป็นหน่วยงานภายใต้คณะกรรมการดังกล่าว คณะทำงานมีหน้าที่และความรับผิดชอบประกอบด้วย (ก) รวบรวมและค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับผู้สูญหายในภาคใต้ และ (ข) เสนอข้อมูลเกี่ยวกับผู้สูญหายให้กับคณะกรรมการแสวงหาความจริง คณะทำงานได้ทำการสอบสวนกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายที่มีการเก็บข้อมูลอยู่แล้วบางส่วน ทั้งนี้เพื่อจำแนกว่าควรมีการจ่ายค่าชดเชยให้กับกรณีใด แม้จะเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเยียวยา แต่ที่ผ่านมาในประเทศไทยก็ยังขาดหน่วยงานที่มุ่งเน้นทำงานเพื่อส่งเสริมให้ครอบครัวสามารถแสวงหาความจริงเกี่ยวกับกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหาย

เมื่อพิจารณาประสบการณ์ที่ผ่านมาเกี่ยวกับกลไกการแสวงหาความจริงทำให้เกิดข้อกังวลอย่างมากเกี่ยวกับการแสวงหาความจริงสำหรับกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย แต่แม้จะมีประสบการณ์ในอดีตเช่นนี้ ก็ยังมีความจำเป็นที่ทางการจะต้องพยายามแสวงหาความจริงในกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหาย ดังเช่นในหลายประเทศมีการแต่งตั้งคณะกรรมการบุคคลผู้สูญหายที่เป็นอิสระอย่างเป็นทางการ

4.3 สิทธิที่จะได้รับการชดเชย ค่าสินไหมทดแทน การฟื้นฟูและความพึงพอใจ

สิทธิที่จะได้รับการชดเชยครอบคลุมการฟื้นฟูเยียวยาผู้เสียหาย ซึ่งในกรณีนี้ได้แก่ญาติของผู้สูญหาย เพื่อให้กลับไปอยู่ในสภาพเดิมก่อนที่การบังคับบุคคลให้สูญหายจะเกิดขึ้น ควรกำหนดให้มีค่าสินไหมทดแทนกรณีที่เกิดความเสียหายด้านเศรษฐกิจที่สามารถประเมินได้ ส่วนการฟื้นฟูควรครอบคลุมการดูแลด้านการแพทย์และจิตใจ รวมทั้งบริการด้านกฎหมายและสังคมที่มีให้กับญาติของผู้ถูกบังคับให้สูญหาย ความพึงพอใจควรครอบคลุมถึงมาตรการที่เป็นผลที่มุ่งยุติการละเมิดที่ดำเนินอยู่ (โปรดดูด้านล่าง) การตรวจสอบข้อเท็จจริงและการเปิดเผยความจริงทั้งหมดต่อสาธารณะ (โปรดดูด้านบน) การค้นหาที่อยู่ของผู้ถูกบังคับให้สูญหาย การประกาศอย่างเป็นทางการหรือคำตัดสินของศาลเพื่อฟื้นฟูศักดิ์ศรี การขอโทษต่อสาธารณะ มาตรการลงโทษจากศาลและฝ่ายปกครองที่มีต่อบุคคลที่รับผิดชอบต่อการละเมิด (โปรดดูด้านบน) และการจัดพิธีรำลึกผู้สูญหาย

ใน 29 กรณีที่ญาติให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเยียวยาต่อมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ มีอยู่ 23 กรณีที่ระบุว่าการชดเชยและค่าสินไหมทดแทนอย่างอื่นสำคัญกว่าสำหรับพวกเขา ครอบครัวเหล่านี้ระบุว่า การชดเชยควรครอบคลุมความช่วยเหลือด้านการเงินจากรัฐบาล การศึกษาให้กับบุตร และความช่วยเหลือด้านการฝึกอาชีพและการจ้างงาน

ใน 17 กรณีการบังคับบุคคลให้สูญหาย ซึ่งไม่รวมผู้สูญหายในเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 ครอบครัวของผู้ถูกบังคับให้สูญหายได้รับค่าชดเชยในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยเกือบทั้งหมดเป็นกรณีการชดเชยที่เกิดขึ้นในภาคใต้ของไทย ยกเว้นกรณีครอบครัวของสมชาย นิละไพจิตร และทง พริ้อ่าน ส่วนญาติของของผู้ถูกบังคับให้สูญหายในภาคเหนือ ภาคตะวันตกและอีสานไม่ได้รับค่าชดเชยแต่อย่างใด ญาติบางคนระบุว่า ไม่ทราบว่ามีหรือไม่ว่าจะไปขอค่าชดเชยที่ใด มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพพบว่าครอบครัวที่ได้รับความช่วยเหลือด้านกฎหมายหรือได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาเอกชน (เอ็นจีโอ) มีโอกาสมากกว่าที่จะได้รับค่าชดเชย ใน 20 กรณี ครอบครัวระบุว่าประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจภายหลัง

การสูญหายของญาติ ในกรณีที่ผู้สูญหายมีอายุน้อยและยังไม่แต่งงาน ครอบครัวมักจะไม่ระบุถึงปัญหาด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ใน 19 กรณี ครอบครัวระบุว่าเกิดผลกระทบด้านจิตใจอย่างมากอันเป็นผลมาจากการสูญหายของญาติ

ในเดือนสิงหาคม 2548 นายทก ชินแตงตั้งคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) และมีคณะกรรมการซึ่งรับผิดชอบให้การชดเชยต่อญาติของผู้สูญหายในภาคใต้ของไทย คณะกรรมการได้ใช้รายชื่อของผู้ถูกบังคับให้สูญหายที่จัดเตรียมโดยสมาคมยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย (ยมท.) และคณะทำงานยุติธรรมเพื่อสันติภาพ (ชื่อเดิมของมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ) โดยมีการให้เงินชดเชย 100,000 บาท และทุนการศึกษากับบุตรของ 17 ครอบครัว รายชื่อการชดเชยของกอส.ยังครอบคลุมนายสมชาย นิละไพจิตรเพราะถือว่าการหายตัวไปของเขาเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงในภาคใต้ของไทย เนื่องจากช่วงที่เขาหายตัวไปนายสมชายว่าความให้กับจำเลยที่กล่าวหาว่าถูกทรมานในภาคใต้

คณะกรรมการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ภายใต้การแต่งตั้งของนายกรัฐมนตรีมีข้อเสนอแนะเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2555 มีการจ่ายเงินชดเชย 7.5 ล้านบาทให้กับญาติ สำหรับการรับการบังคับบุคคลให้สูญหายที่เกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ⁷³ อย่างไรก็ตามยังเป็นความยากลำบากแก่ญาติในการพิสูจน์ว่าการสูญหายเกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ

ในประเทศไทย ผู้เสียหายจากความผิดทางอาญาอาจร้องขอค่าชดเชยจากกระทรวงยุติธรรมได้ อย่างไรก็ตาม ญาติของผู้ถูกบังคับให้สูญหายจะพบอุปสรรคในการเข้าถึงกลไกดังกล่าว เนื่องจากยังไม่มีกำหนดให้การบังคับบุคคลให้สูญหายเป็นความผิดทางอาญา ครอบครัวของนายสมชาย นิละไพจิตรได้รับเงินจำนวน 80,000 บาท จากกระทรวงยุติธรรม โดยปกติแล้วสำหรับผู้เสียชีวิตจากคดีอาญาจะได้รับเงินช่วยเหลือ 100,000 บาท แต่กรณีนี้คณะกรรมการที่รับผิดชอบได้หักเงินออกไปจำนวน 20,000 บาท โดยอ้างว่าเนื่องจากไม่มีค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพ

4.4 สิทธิในการระงับ หลักประกันว่าจะไม่เกิดซ้ำ และการป้องกัน

กฎบัตรระหว่างประเทศกำหนดว่ารัฐไม่เพียงจะต้องยุติการละเมิดต่อบุคคล แต่ยังคงดำเนินมาตรการเพื่อประกันว่าจะไม่เกิดการละเมิดซ้ำอีก แต่จากปัญหาการลายนวลพันผิดของผู้ที่รับผิดชอบต่อการบังคับบุคคลให้สูญหาย สะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยไม่ดำเนินตามขั้นตอนที่จำเป็นเพื่อประกันว่าจะไม่เกิดเหตุซ้ำ ในขณะที่นโยบายของรัฐยังคงลายนวลผู้กระทำผิด ทำให้ผู้กระทำผิดและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลเองก็ยังมีบทบาทส่งเสริมอาชญากรรมเช่นนี้ต่อไป นอกจากนี้ ที่ผ่านมายังไม่มีการออกกฎหมายกำหนดให้การบังคับบุคคลให้สูญหายเป็นความผิดทางอาญา ซึ่งอาจตีความได้ว่าเป็นความล้มเหลวที่จะประกันไม่ให้เกิดเหตุซ้ำ

ข้อบัญญัติในกฎหมายความมั่นคงที่เป็นอยู่ยังทำให้เกิดเงื่อนไขไปสู่การบังคับบุคคลให้สูญหายโดยง่าย เพื่อให้เกิดการป้องกัน ต้องมีการแก้ไขกฎหมายเหล่านี้

ครอบครัวของผู้ถูกบังคับให้สูญหายหกรครอบครัวแถลงอย่างชัดเจนว่า ต้องการให้รัฐบาลประกันว่าจะไม่เกิดการสูญหายของบุคคลกับคนอื่น ๆ อีกในอนาคต

⁷³ คณะกรรมการมีข้อเสนอให้จ่ายเงิน 7.5 ล้านบาทให้กับครอบครัวของผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ที่มีสยิดกรือเซะ ปัดดาณี และกรณีการสังหารนักฟุตบอลที่ อ. สะบ้าย้อย สงขลา เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2547 การประท้วงที่อ.ตากใบ นราธิวาส ในวันที่ 25 ตุลาคม 2547 และการสังหารหมู่ที่มีสยิดบ้านไอบาเยอ อ.เจาะไอร้อง นราธิวาส เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2552

ข้อ 5. ข้อเสนอแนะ

รัฐบาลไทยควรให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการป้องกันบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ(International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance)

5.1 กฎหมาย

กฎหมายว่าด้วยการสูญหายของบุคคล

ควรมีการออกกฎหมายเพื่อประกันความสอดคล้องกับอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการป้องกันบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ รวมทั้งเพื่อ

- กำหนดให้ “การบังคับบุคคลให้สูญหาย” เป็นความผิดทางอาญาโดยมีองค์ประกอบของความผิดได้แก่ (1) การควบคุมตัวบุคคล (2) การเข้ามาเกี่ยวข้องของหน่วยงานของรัฐ และ (3) การปฏิเสธไม่ยอมรับว่าได้ควบคุมตัวบุคคล
- การยอมรับสภาพความต่อเนื่องของความผิด และเนื่องจากความผิดเช่นนี้มีลักษณะที่ต่อเนื่อง กฎหมายที่ออกมาใหม่ควรครอบคลุมความผิดที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้ด้วย
- อายุความควรนับจากวันที่การกระทำผิดยุติลง (อย่างเช่น เมื่อบุคคลที่มีชีวิตได้รับการปล่อยตัว หรือเมื่อครอบครัวได้รับซากชิ้นส่วนของศพของบุคคลผู้สูญหาย) ไม่ใช่ นับจากวันที่บุคคลหายตัวไป
- บทลงโทษควรสอดคล้องกับความรุนแรงของความผิด และพฤติการณ์ รวมทั้งการละเมิดเพิ่มเติมที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหาย
- ควรกำหนดโทษทางวินัยต่อผู้ที่ถูกกล่าวหาหรือพบว่ามีความผิดในการบังคับบุคคลให้สูญหาย โดยควรมีการสั่งย้ายจำเลยให้ไปดำรงตำแหน่งอื่นในระหว่างการสอบสวน
- ควรให้มีการยอมรับความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชา ในกรณีที่มีการสูญหายของบุคคลเกิดขึ้นตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา เจ้าหน้าที่คนดังกล่าวก็ควรรับผิดชอบต่อความผิด ไม่ว่าจะมีความสูงเพียงใด ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชารู้เห็นต่อความผิดที่เกิดขึ้นแต่มิได้กระทำการเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิด หรือมิได้รายงานการกระทำผิดนั้น ผู้บังคับบัญชาก็ควรได้รับโทษด้วย กรณีที่ผู้บังคับบัญชาควรทราบถึงการกระทำผิด แต่กลับไม่ทราบเนื่องจากความเพิกเฉยของตน ก็ควรมีมาตรการลงโทษที่เหมาะสม
- ประกันว่าจะไม่มีการออกกฎหมายนิรโทษกรรมหรือมาตรการที่คล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นจากฝ่ายนิติบัญญัติ รัฐบาลหรือศาล ซึ่งจะเป็นการยกเว้นความผิดต่อผู้ที่บังคับบุคคลให้สูญหาย และทำให้ไม่ต้องเข้ารับการไต่สวนทางอาญา
- ให้มีการรับแจ้งความ และให้เริ่มการสอบสวนในทันทีหลังจากรับแจ้งความ ในกรณีที่มีความเป็นไปได้ว่าผู้สูญหายเป็นเหยื่อของอาชญากรรมดังกล่าว

- ผู้ที่ทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนไม่ควรเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจโดยทั่วไป โดยเฉพาะไม่ควรเป็นตำรวจในท้องที่เกิดเหตุ หน่วยงานสอบสวนควรเป็นหน่วยงานที่ไม่ลำเอียงและมีทรัพยากรสนับสนุนอย่างเหมาะสม และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานดังกล่าวก็ไม่ควรมาจากหน่วยงานตำรวจโดยทั่วไป⁷⁴
- ควรพิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้ชำนาญการ ทั้งที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐหรือผู้ที่เกษียณอายุราชการแล้ว ซึ่งรับผิดชอบต่อการเยียวยา การสงเคราะห์ผู้เสียหาย และการติดตามการสอบสวน
- ประกันให้มีการชดเชยต่อญาติของผู้ถูกบังคับให้สูญหาย รวมทั้งการชดเชย ค่าสินไหมทดแทน การฟื้นฟูและความพึงพอใจ และควรมีกฎไต่สวนในระดับชาติสำหรับการละเมิดสิทธิมนุษยชนหลายประการที่เกิดขึ้น รวมทั้งการบังคับบุคคลให้สูญหาย
- คู่คุ้มครองและสนับสนุนสิทธิของญาติที่จะขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ร่วมในคดีอาญา
- กำหนดให้ครอบครัวมีสิทธิที่จะขออำนาจศาลเพื่อสั่งการให้หน่วยราชการเปิดเผยข้อมูลบางประการเกี่ยวกับการสูญหายของบุคคล และ
- กำหนดให้มีการออกใบรับรองการสูญหายของบุคคล เพื่อช่วยให้ญาติสามารถเข้าถึงทรัพย์สินของผู้สูญหายได้

กฎหมายคุ้มครองพยาน

ควรแก้ไขกฎหมายคุ้มครองพยานของไทยให้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติดีสุดของสากล โดยเฉพาะเพื่อคุ้มครองประจักษ์พยานของการละเมิดสิทธิมนุษยชน⁷⁵

กฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมตัวบุคคล

ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายการศึกและพรก.ฉุกเฉินฯ เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาของกฎบัตรสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัวบุคคล อย่างเช่น ข้อบัญญัติในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิการป้องกันบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ⁷⁶

- การใช้คำสั่งควบคุมตัวโดยฝ่ายปกครองควรจำกัดเฉพาะกรณีที่มีภัยคุกคามต่อความมั่นคงชั่วคราว โดยตรง และจริงจัง และควรสันนิษฐานว่าผู้ถูกควบคุมตัวตามคำสั่งดังกล่าวเป็นผู้บริสุทธิ์จากความผิดทางอาญาใด ๆ และได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสม
- กำหนดให้นำตัวผู้ที่ถูกจับตามหมายฉุกเฉินมาปรากฏตัวต่อศาลโดยไม่ชักช้า (ภายใน 48 ชั่วโมง) และผู้ถูกควบคุมตัวทุกคนรวมทั้งผู้แทนมีสิทธิที่จะขอให้ศาลตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการควบคุมตัว

⁷⁴ หน่วยงานในประเทศไทยที่ทำหน้าที่ดังกล่าวได้แก่ กรมสอบสวนคดีพิเศษ อย่างไรก็ตาม จะต้องมีการแก้ไขปรับปรุงมากมายเพื่อประกันให้เป็นหน่วยงานสอบสวนที่ไม่ลำเอียงและเป็นผล อย่างเช่น มีการแสดงข้อกังวลเกี่ยวกับการใช้งานตำรวจในท้องที่ ความล่าช้าในการสอบสวน และการขาดความไม่ลำเอียง นอกจากนี้ การศึกษาของมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพชี้ให้เห็นว่า ที่ผ่านมามีกรมสอบสวนคดีพิเศษได้ปฏิเสธไม่รับส่วนใหญ่ของคดีการสูญหายของบุคคลซึ่งญาติได้ร้องเรียน และในคดีที่กรมสอบสวนคดีพิเศษรับทำ ก็มีความล่าช้าอย่างมาก(มีเพียงสองคดีของผู้ถูกบังคับให้สูญหายในประเทศไทยที่กรมสอบสวนคดีพิเศษรับเป็นคดีพิเศษ คือ คดีนายสมชาย นิละไพจิตร และคดีนายภมร เหล่าโสภณพันธ์)

⁷⁵ รายละเอียดของแนวปฏิบัติดีสุดของสากลในการคุ้มครองพยานให้ปลอดภัยจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน อาจดูได้จาก International Commission of Jurists, "Witness Protection in Nepal: Recommendations from International Best Practices", สิงหาคม 2554 โปรดดูโดยเฉพาะ Annex II: Best Practice for the Development of a Witness Protection Framework, น. 40-88

⁷⁶ เป็นข้อเสนอแนะที่เกิดจากการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งต่อกฎหมายความมั่นคงของไทยโดยคณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล โปรดดู More Power, Less Accountability, สิงหาคม 2548; Thailand's Internal Security Act: Risking the Rule of Law, กุมภาพันธ์ 2553

- ผู้ถูกควบคุมตัวควรอยู่ในสถานที่ควบคุมตัวซึ่งเป็นที่ยอมรับ เปิดเผยต่อสาธารณะ มีขั้นตอนปฏิบัติตามปกติ และมีมาตรการป้องกันเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกควบคุมตัว และ
- ผู้ถูกควบคุมตัวย่อมได้รับการประกันซึ่งสิทธิการเข้าถึงทนายความที่ตนเลือกโดยไม่ชักช้า สามารถแจ้งให้ครอบครัวทราบถึงการจับกุม และได้รับการรักษาด้านการแพทย์ และมีครอบครัวมาเยี่ยมได้

ควรมีการแก้ไขมาตรา 21 ของพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร เพื่อประกันว่า (ก) เฉพาะผู้ที่เชื่อว่าได้กระทำความผิดเท่านั้นจึงอยู่ในฐานะของ “ผู้ต้องหา” (ข) ไม่บังคับให้บุคคลใดเข้ารับการอบรมในโครงการต่างๆบนพื้นฐานที่บุคคลนั้นได้กระทำการใดโดยสันติ และ (ค) หน่วยงานตุลาการควรมีส่วนร่วมในการวินิจฉัยทุกขั้นตอนของการเข้ารับการอบรม⁷⁷

วลี “โดยสุจริต”

ควรยกเลิกวลี “โดยสุจริต” ในมาตรา 17 พรก.ฉุกเฉินฯ ซึ่งให้ความคุ้มครองกับเจ้าหน้าที่ทำให้ไม่ต้องรับผิดชอบอาญา แพ่งหรือวินัย

5.2 ทะเบียนการควบคุมตัวบุคคล

ประกันว่ามีการปฏิบัติตามกฎหมายระดับประเทศซึ่งกำหนดให้มีทะเบียนการควบคุมตัวบุคคล กำหนดให้ควบคุมตัวบุคคลในสถานที่ควบคุมตัวตามปกติ และมีการจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ถูกควบคุมตัวที่เข้าถึงได้ เทียบตรง ครบถ้วน และมีการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัย รวมทั้งอย่างน้อยให้มีข้อมูลตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการป้องกันบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ(ข้อ 17(3)) ประกันว่าครอบครัว ทนายความ และหน่วยงานพลเรือนอย่างเช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้รับแจ้งถึงการควบคุมตัวดังกล่าว

จัดอบรมให้ความรู้เจ้าหน้าที่เกี่ยวกับอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการป้องกันบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ

5.3 ขั้นตอนการสอบสวนและการฟ้องคดี

ตำรวจ

ตำรวจควรรับแจ้งความทันที และเริ่มการสืบสวนสอบสวนหลังได้รับแจ้งความ ในกรณีที่มีความเป็นไปได้ว่าผู้สูญหายเป็นเหยื่อของอาชญากรรม

ตำรวจควรปฏิบัติต่อผู้มาแจ้งความทุกคนด้วยความเคารพและอย่างมีศักดิ์ศรี ตำรวจควรจัดให้มีล่ามแปล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ใช้ภาษาอื่นเป็นภาษาแรกนอกเหนือจากภาษาไทย

ตำรวจควรส่งต่อคดีให้กับกรมสอบสวนคดีพิเศษโดยเร็ว กรณีที่มีข้อสงสัยว่าเจ้าพนักงานของรัฐมีส่วนร่วมในการก่อเหตุ

ตำรวจและกรมสอบสวนคดีพิเศษควรเชิญอย่างเป็นทางการให้สถาบันนิติวิทยาศาสตร์เข้าร่วมในการสอบสวน กรณีผู้ต้องสงสัยเป็นเจ้าหน้าที่ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาความช่วยเหลือจากหน่วยงานนิติวิทยาศาสตร์ที่เป็นอิสระ

⁷⁷ สำหรับการวิเคราะห์ข้อกังวลเกี่ยวกับมาตรา 21 ของพรบ.ความมั่นคงฯ โปรดดู *Thailand's Internal Security Act: Risking the Rule of Law*, กุมภาพันธ์ 2553, น. 44-57

ตำรวจและกรมสอบสวนคดีพิเศษควรดูแลให้มีการคุ้มครองพยาน และควรจัดให้พยานที่ตกอยู่ได้ความเสี่ยงทุกคนได้รับการคุ้มครองจากโครงการคุ้มครองพยาน ในระยะยาว ควรมีการจัดตั้งโครงการคุ้มครองพยานที่เป็นผลและเป็นอิสระในประเทศไทย

บังคับใช้กฎหมายที่เอาผิดทางอาญากับการทำลายหลักฐาน

นิติวิทยาศาสตร์

ควรมีการก่อตั้งสถาบันนิติวิทยาศาสตร์และการแพทย์ที่เป็นอิสระในประเทศไทย โดยให้มีความเชี่ยวชาญและทรัพยากรอย่างเพียงพอ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ได้อย่างแม่นยำและภายในเวลาอันเหมาะสม โดยเฉพาะกรณีที่เป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพนักงานของรัฐ

จนกว่าจะมีการก่อตั้งสถาบันนิติวิทยาศาสตร์และการแพทย์ที่เป็นอิสระในประเทศไทย กรมสอบสวนคดีพิเศษและตำรวจควรเชิญให้สถาบันนิติวิทยาศาสตร์เข้าร่วมในการสอบสวน กรณีที่ผู้ต้องสงสัยเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ

ควรมีการพัฒนาทักษะด้านนิติมนุษยวิทยา (Forensic Anthropology) ในประเทศไทย เพื่อให้มีความรู้ความชำนาญมากเพียงพอในการจำแนกและวิเคราะห์ซากกระดูกอันจะเป็นประโยชน์ต่อการฟ้องคดีในทางอาญา

กรณีที่สูงสยว่าบุคคลที่ถูกบังคับให้สูญหายเสียชีวิตแล้ว ควรมีการจำแนกและบันทึกข้อมูลสถานที่ซึ่งเชื่อว่าเป็นที่ฝังศพ ควรนำกลไกทางเทคนิคที่จำเป็นเพื่อชุดศพมาวิเคราะห์อย่างเป็นมืออาชีพ และให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสืบสวนสอบสวนอย่างเป็นทางการ

พนักงานอัยการ

พนักงานอัยการควรมีบทบาทมากขึ้นในการไต่สวนในแง่ของคดีการบังคับบุคคลให้สูญหาย เพื่อให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ ตามมาตรา 32 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550⁷⁸

5.4 สิทธิของผู้เสียหาย

ประกันว่าญาติทุกคนเข้าถึงความช่วยเหลือด้านกฎหมาย

ยอมรับสิทธิของญาติที่จะร้องขอเพื่อเป็นโจทก์ร่วมในคดีอาญา

กรณีที่ต้องมีการชุดศพและจำแนกซากศพหรือชิ้นส่วนศพ ให้ประกันให้มีการเคารพต่อสิทธิของญาติของผู้ถูกบังคับให้สูญหาย โดยมีการแจ้งข้อมูลให้ทราบอย่างเต็มที่ตลอดเวลา และให้เคารพต่อศักดิ์ศรีของพวกเขาโดยเฉพาะในระหว่างการชุดศพ ประกันว่ามีการส่งมอบซากศพหรือชิ้นส่วนศพที่จำแนกแล้วให้กับญาติอย่างถูกต้องและด้วยความเคารพ และหากจำเป็นให้ช่วยเหลือครอบครัวให้สามารถจัดพิธีกรรมต่อซากศพหรือชิ้นส่วนศพนั้นอย่างเหมาะสมตามวัฒนธรรมประเพณี

ประกันว่าญาติได้รับความช่วยเหลือและความคุ้มครองที่จำเป็น เพื่อให้มีสวัสดิภาพและปลอดภัย

ยอมรับสิทธิที่จะได้ทราบความจริง และแต่งตั้งคณะกรรมการไต่สวนเพื่อพิจารณาแบบแผนการสูญหายของบุคคลและการละเมิดสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อย่างเช่น

- การสูญหายของบุคคลที่ต้องสงสัยว่าเกี่ยวข้องกับยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง

⁷⁸ มาตรา 32 ของรัฐธรรมนูญบัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ... ในกรณีที่มีการกระทำความผิดต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหาย พนักงานอัยการ หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหาย มีสิทธิร้องต่อศาลเพื่อให้สั่งระงับหรือเพิกถอนการกระทำความผิดนั้น รวมทั้งจะกำหนดวิธีการตามสมควรหรือการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วยก็ได้”

- การละเมิดสิทธิมนุษยชนซึ่งเกิดขึ้นที่เชียงใหม่ในปี 2546
- การสูญหายและการสังหารนักกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

กรณีที่เคยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการไต่สวนมาแล้วในอดีต อย่างเช่นกรณี คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจเพื่อประสานติดตามผู้สูญหายและเยียวยาผู้ได้รับกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้เฉพาะกรณี ให้ประกันว่ามีทรัพยากรอย่างเพียงพอเพื่อช่วยให้คณะกรรมการเหล่านี้สามารถทำงานอย่างเป็นผล และให้นำข้อค้นพบและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการไต่สวนมาเปิดเผยต่อสาธารณะ และให้มีการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ(กสม.)ควรมีบทบาทมากขึ้นในการสอบสวนกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายทั่วประเทศไทย โดยกสม.ควรจัดตั้งสำนักงานภาคสนามอย่างถาวรในแต่ละภูมิภาคของประเทศ และให้มีการตั้งสำนักงานย่อยในพื้นที่ซึ่งมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนค่อนข้าง อย่างเช่น กรณีจังหวัด ตาก เชียงใหม่ และสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส กสม.ควรมีบทบาทมากขึ้นในการกดดันรัฐบาลให้สอบสวนและฟ้องคดีเมื่อเกิดกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหาย

จัดตั้งคณะกรรมการชดเชยระดับชาติสำหรับการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยมีอำนาจหน้าที่ในการเยียวยาทั้งด้านวัตถุและจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบ และให้มีการจ่ายค่าชดเชยต่อผู้เสียหายโดยทันที อย่างเป็นธรรมและอย่างเพียงพอ คณะกรรมการควรมีอำนาจในการจัดสร้างอนุสรณ์สถานกรณีที่เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน และควรมีอำนาจให้ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาล เพื่อให้แสดงท่าทียอมรับอย่างเปิดเผยต่อผลกระทบที่เกิดจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน

จนกว่าจะมีคณะกรรมการชดเชยระดับชาติ ญาติของผู้ถูกบังคับให้สูญหายทั่วประเทศไทย ควรได้รับค่าชดเชยอย่างเท่าเทียม ได้รับการสนับสนุนด้านการศึกษาและการจ้างงาน การดูแลสุขภาพกายและจิตใจ โครงการชดเชยเหล่านี้ควรพัฒนาขึ้นด้วยความตระหนักถึงความยากลำบากที่ผู้หญิงต้องเผชิญเมื่อสามีถูกบังคับให้สูญหาย

5.5 กรณีและแบบแผนเฉพาะ

สำหรับการบังคับบุคคลให้สูญหายในทุกกรณี ควรจะมี (i) การสอบสวนและการฟ้องคดีต่อผู้ต้องหาโดยทันที อย่างครอบคลุมและเป็นอิสระ (ii) การแสวงหาความจริง และ (iii) การชดเชยให้กับผู้เสียหาย ข้อเสนอแนะด้านล่างไม่ได้เป็นการทำให้พันธกิจของรัฐบาลไทยที่จะต้องดูแลให้เกิดความเป็นธรรม ความจริง และการชดเชยกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายน้อยลงไป

การแก้ปัญหาการก่อความไม่สงบในภาคใต้ของไทย

รัฐบาลควรทบทวนนโยบายการแก้ปัญหาการก่อความไม่สงบในภาคใต้ของไทย ซึ่งมีส่วนสนับสนุนให้เกิดการบังคับบุคคลให้สูญหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

- ควรแก้ไขเพิ่มเติมข้อบัญญัติการควบคุมตัวบุคคลโดยอ้างกฎอัยการศึก พรก.ฉุกเฉินฯ พรบ.ความมั่นคงฯ และประมวลวิธีพิจารณาความอาญา ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ
- ควรเลิกใช้การขึ้นบัญชีดำในการสอบสวนบางคดี
- ควรยกเลิกมาตรการ “เชือดตัว” ผู้ต้องสงสัยซึ่งไม่มีข้อบัญญัติเพื่อคุ้มครองสิทธิทางศาล
- ควรกำหนดให้มีการขอยกหมายจับจากศาลให้เป็นขั้นตอนปฏิบัติปกติ
- ควรมีการทบทวนและจำกัดการฝึกให้พลเรือนเป็นทหาร เพื่อทำหน้าที่อาสาสมัครพลเรือนป้องกันตนเอง

ควรให้ความสำคัญเร่งด่วนต่อการจ่ายค่าชดเชยในกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อแสดงพันธกิจในการเคารพสิทธิของผู้ได้รับผลกระทบจากการละเมิดของกองกำลังฝ่ายความมั่นคงในภาคใต้ของไทย และเป็นขั้นตอนต่อไปเพื่อปรับปรุงความสัมพันธ์กับชุมชนมุสลิม ควรมีการกำหนดกลไกอย่างเร่งด่วนเพื่อช่วยให้ผู้ได้รับผลกระทบนอกเหนือจากกรณีในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้ได้รับค่าชดเชยอย่างเหมาะสม

สำหรับกรณีที่กำลังกล่าวถึงในรายงานซึ่งเกี่ยวข้องกับนโยบายของรัฐบาลในการต่อต้านการก่อความสงบไม่ในภาคใต้ของไทย และกรณีที่มีหลักฐานโยงถึงผู้กระทำผิด ควรมีการสอบสวนและการฟ้องร้องดำเนินคดีอย่างเหมาะสม

ควรมีการรื้อฟื้นการสอบสวนทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีของนายบูดีอมัน วอนิ และควรใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์เพื่อจำแนกว่าศพที่เจ้าหน้าที่อ้างว่าเป็นของนายบูดีอมัน วอนิเป็นศพของเขาจริง หากจำเป็นต้องมีการขุดศพ หน่วยงานที่ปฏิบัติงานควรมีผู้ชำนาญการที่เป็นอิสระและมีความสามารถมากเพียงพอ และอาจขอรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ หากจำเป็น โดยควรมีการเคารพต่อสิทธิของครอบครัวนายบูดีอมัน วอนิอย่างเต็มที่ตลอดทั้งกระบวนการ

สงครามปราบปรามยาเสพติดและที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด

รัฐบาลควรรื้อฟื้นการสอบสวนการสังหารและการละเมิดสิทธิมนุษยชนทุกกรณีที่เกิดขึ้นในช่วงสงครามปราบปรามยาเสพติดปี 2546 และควรฟ้องร้องดำเนินคดีต่อผู้ที่ทำการสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย และในกรณีที่ผู้บังคับบัญชามีส่วนรับผิดชอบ ให้มีการสอบสวนเพื่อให้เจ้าหน้าที่ระดับสูงที่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดในระหว่างสงครามปราบปรามยาเสพติด ต้องได้รับการฟ้องคดีด้วย

ควรมีการสอบสวนความผิดทางอาญาที่เกิดขึ้นในและรอบจังหวัดเชียงใหม่ และควรฟ้องร้องดำเนินคดีต่อผู้กระทำผิด รวมถึงเจ้าหน้าที่บางคนซึ่งอาจมีส่วนเกี่ยวข้องต่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้นเมื่อปี 2546

ควรมีการขุดศพนายจะหะ จะโล ขึ้นมาใหม่ โดยเป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวนทางอาญาอย่างเป็นทางการต่อการฆาตกรรมของเขา โดยผู้ทำการขุดศพต้องเป็นผู้ชำนาญการที่เป็นอิสระและมีคุณสมบัติเหมาะสม และอาจขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศหากจำเป็น และควรมีการเคารพต่อสิทธิของครอบครัวนายจะหะ จะโลอย่างเต็มที่ตลอดทั้งกระบวนการ และให้นำซากศพคืนให้กับครอบครัวโดยเร็วสุด

รัฐบาลไทยควรหลีกเลี่ยงการกำหนดนโยบายที่เน้นย้ำกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์

ความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ความมั่นคง

รัฐบาลควรหาทางสกัดกั้นพฤติกรรมที่ผิดกฎหมายของเจ้าพนักงานของรัฐ โดยเฉพาะที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ การรีดไถ และการขายหายเถื่อน โดยควรหาทางสกัดกั้นพฤติกรรมดังกล่าวผ่าน

- การสั่งพักราชการชั่วคราวสำหรับตำรวจ ทหาร และเจ้าพนักงานของรัฐที่ต้องสงสัยว่ามีพฤติกรรมดังกล่าวในระหว่างการสอบสวน
- ให้ฟ้องคดีต่อผู้ต้องสงสัยว่ามีพฤติกรรมดังกล่าว และให้กำหนดบทลงโทษที่เหมาะสมกับความรุนแรงของความผิด และ
- กรณีที่พบว่าเจ้าหน้าที่มีความผิด ให้ถอดถอนหรือให้ไล่ออกบุคคลจากตำแหน่งนั้น

ประกันว่ามีการฟ้องคดีอาญาต่อเจ้าพนักงานที่ถูกกล่าวหาว่าเกี่ยวข้องกับการทุจริต นอกเหนือจากการสอบสวนของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) ประกันว่าหากมีหลักฐานที่สนับสนุนความผิดทางอาญา การสอบสวนทางอาญาไม่ควรยุติลงในระหว่างรอการสอบสวนของปปช.

ในกรณีซึ่งมีการบันทึกข้อมูลในรายงานฉบับนี้ และเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูญหายกับเจ้าหน้าที่ หากมีหลักฐานที่โยงถึงผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผู้กระทำผิด ให้ดำเนินการสอบสวนและฟ้องร้องดำเนินคดี

นักกิจกรรม

รัฐบาลไทยควรเน้นย้ำพันธกิจในการคุ้มครองสิทธิที่จะมีเสรีภาพในการแสดงออก การสมาคมและการชุมนุม รัฐบาลยังควรเน้นย้ำพันธกิจในการคุ้มครองสิทธิของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน และอบรมให้ความรู้เจ้าหน้าที่รวมทั้งในฝ่ายความมั่นคง เพื่อให้เข้าใจถึงสิทธิของผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน

ในทุกกรณีที่มีการบันทึกข้อมูลในรายงานอันเป็นผลมาจากการปฏิบัติหน้าที่อย่างสันติของผู้เสียหายและในกรณีที่มีพยานหลักฐานมากเพียงพอ ทางกรจะต้องดำเนินการสอบสวนและการฟ้องร้องดำเนินคดี

ควรมีการรื้อฟื้นการสอบสวนทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีของนายสงกรานต์ นามพรม คณะผู้เชี่ยวชาญที่เป็นอิสระ และมีคุณสมบัติเหมาะสมควรทำหน้าที่รื้อฟื้นการวิเคราะห์ซากศพซึ่งทางครอบครัวสงสัยว่าเป็นของนายสงกรานต์ และหากจำเป็นให้ขอความช่วยเหลือจากผู้ชำนาญการระหว่างประเทศ

ภาคผนวกที่หนึ่ง: กรณีของผู้ถูกบังคับให้สูญหายจัดทำโดยมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ

ภาคตะวันตก

กรณีที่ 1

ชื่อ นาย ก และนาย ข (ไม่ได้รับอนุญาตให้เปิดเผยชื่อ)

วันที่เกิดเหตุ : 25 เมษายน 2544

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ: ไม่ระบุ ขอสงวนสถานที่เกิดเหตุ

วันที่บันทึก : 4 สิงหาคม 2554

ที่อยู่ของเหยื่อ : ภาคตะวันตกของประเทศไทย

อายุ : 27 ปี และชายไม่ทราบอายุ ตามลำดับ

ชาติพันธุ์ : ไม่ได้รับอนุญาตให้เปิดเผย ขอสงวนการเปิดเผยข้อมูล

สรุปการให้ถ้อยคำ : นาย ก ประกอบอาชีพทำไร่ และอาศัยอยู่ในจังหวัดทางภาคตะวันตก เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2544 เวลาช่วงเช้า นาย ก ได้แจ้งกับภรรยาว่าจะเดินทางไปย้ายทะเบียนรถจักรยานยนต์จากทะเบียนจังหวัดเดิมเพื่อจดทะเบียนของจังหวัดตาก ตามที่อยู่ปัจจุบันของตน โดยนาย ก ได้ชวนพี่ชาย (นาย ข) ไปด้วย เพื่อไปเป็นเพื่อนเนื่องจากต้องใช้ระยะเวลาเดินทางถึง 6 ชั่วโมง

2 วันหลังจากที่ทั้งสอง เดินทางจาก จังหวัดตากไปยังจังหวัดอ่างทอง ในวันที่ 25 เมษายน 2544 นาย ก ได้โทรศัพท์มาครั้งหนึ่งเพื่อขอความช่วยเหลือ โดยบอกว่าพี่ชายถูกจับไปโดยชายกลุ่มหนึ่งที่อยู่บริเวณสะพานหลังจากนั้นโทรศัพท์ก็มีเสียงแทรกเข้ามาเป็นภาษาท้องถิ่นจากนั้นสันนิษฐานก็ถูกขาดหายไป ญาติที่รับโทรศัพท์พยายามโทรกลับไปหาหลายครั้งแต่ไม่สามารถติดต่อได้ ทั้งที่วันก่อนหน้านี้ นาย ก ก็ได้โทรศัพท์มาแล้วว่าทุกอย่างเรียบร้อยดี อีกทั้งยังบอกว่าก่อนกลับจะซื้อของขวัญวันแต่งงานให้กับพี่สาวอีกด้วย

ข้อมูลจากภรณานาย ก นาย ก ไม่เคยมีความเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ ไม่มีศัตรูหรือมีความขัดแย้งกับใครมาก่อน ภรรยาทราบแต่เรื่องธุรกิจที่สามีของเธอพูดกับพี่ชายเท่านั้น โดยสามีเคยไปบ้านของลูกค้า และได้เห็นรูปของเจ้าของบ้านในชุดเครื่องแบบเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งภรรยาของนาย ก เองรู้มาก่อนที่จะย้ายมาอยู่ในภาคตะวันตกของประเทศไทยว่า นาย ก เคยเรียนที่ภาคกลาง ซึ่งตอนนั้นเขาได้อาศัยอยู่ที่วัด แต่ภรณาก็ไม่เคยถามเรื่องนี้กับสามีเหมือนกับที่เธอก็ไม่เคยเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับธุรกิจของสามี หลังจากนั้นภรรยาของนาย ก ก็ได้เจอหน้าสามี อีกทั้งยังมีภาระให้ต้องดูแลบุตรสาววัย 1 เดือน (อายุขณะเกิดเหตุ) ขณะที่มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพสัมภาษณ์ภรรยาของเหยื่อ บุตรสาวมีอายุ 10 ขวบ

หลังจากที่รายงานเรื่องการหายตัวไปของคนทั้งสอง สมาชิกในครอบครัวอีกกว่า 20 คน ได้ออกตามหาที่ภาคกลาง โดยพ่อและพี่ชายของนาย ก ร่วมด้วย ในส่วนของภรณานาย ก ไม่ได้ช่วยติดตามเนื่องจากขณะนั้นภรณานาย ก เพิ่งคลอดลูกมาได้ไม่นาน ทางครอบครัวได้ไปสอบถามยังสถานีตำรวจต่างๆโดยเฉพาะที่บริเวณนาย ก เคยอาศัยอยู่ซึ่งใกล้กับวัดแห่งหนึ่ง แต่ก็ไม่พบเบาะแสใดๆ เกี่ยวกับผู้สูญหายตัวและจักรยานยนต์ของเขา

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : 2 วันหลังจากที่ทางครอบครัวได้รับโทรศัพท์จากนาย ก เพื่อขอความช่วยเหลือ ครอบครัวได้นำความไปแจ้งยังสถานีตำรวจในอำเภอที่พวกเขาอาศัยอยู่ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ลงบันทึกเรื่องคนหาย 2 คน รวมทั้งทรัพย์สินที่หายไปพร้อมพวกเขาก็ออกจากรยานยนต์ ต่อมาเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2544 ทางครอบครัวเองได้ไปแจ้งความคนหายที่อำเภอในภาคกลางที่คนทั้งสองได้เดินทางไปและหายสาบสูญนับแต่นั้น ปัจจุบันไม่มีความคืบหน้าทางคดี หรือข้อมูลอื่นๆจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ในวันที่ 26 ตุลาคม 2552 ศาลได้มีคำพิพากษานาย ก เป็นบุคคลสาบสูญตามกฎหมาย¹

12 เมษายน 2554 ศาลได้มีคำพิพากษาให้ภรรยาของนาย ก เป็นตัวแทนของนาย ก ในการจัดการทรัพย์สินต่างๆ แทนนาย ก อย่างถูกต้องตามกฎหมาย (เนื่องจากทั้งสองไม่ได้จดทะเบียนสมรสตามกฎหมาย เพียงแต่ประกอบพิธีตามประเพณีเท่านั้น) ทำให้ภรรยาไม่สามารถเข้าจัดการทรัพย์สินที่อยู่ในธนาคารได้

กรณีที่2

ชื่อ : ไม่ได้รับอนุญาตให้เปิดเผยชื่อ

วันเกิดเหตุ : พ.ศ. 2549

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : สำนักงานคุ้มครองแรงงาน อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

วันที่บันทึก : 4 สิงหาคม 2554

ที่อยู่ของเหยื่อ : จังหวัดภาคตะวันตกของประเทศไทย

อายุของเหยื่อ : ไม่ทราบ

ชาติพันธุ์ : ขอสงวนการเปิดเผยข้อมูล

สรุปการให้ถ้อยคำ : องค์การพัฒนาเอกชนในพื้นที่ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนให้กับกลุ่มแรงงานต่างด้าวที่ทำงานในโรงงานเซรามิค ซึ่งเป็นโรงงานที่มีเจ้าของเป็นเจ้าหน้าที่ในกองทัพ ได้ช่วยเหลือคนงานจากสภาพการทำงานและสภาพความเป็นอยู่ที่เลวร้าย บรรดาคนงานจึงได้รวมตัวกันเพื่อหาตัวแทนในการเข้าเจรจากับนายจ้าง ในวันเกิดเหตุทั้งนายจ้างและคนงานต่างด้าวได้เดินทางไปยังสำนักงานคุ้มครองแรงงานเพื่อร่วมประชุมกัน โดยแรงงานที่เป็นตัวแทนนั้นได้เข้าร่วมประชุมและต่อรองกับนายจ้างด้วย ในขณะนั้นเองเจ้าหน้าที่ตำรวจในเครื่องแบบได้เข้ามาจับกุมตัวแทนคนงาน และนับจากนั้นก็ไม่มีใครทราบข่าวเรื่องคนเหล่านั้นอีกเลย องค์การพัฒนาเอกชนในท้องที่เชื่อว่าเหยื่อเหล่านั้นถูกบังคับให้หายตัวไป นับจากนั้นแรงงานคนอื่นๆก็ถูกคุกคามจากเจ้าหน้าที่ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเจ้าของโรงงานอยู่เสมอ แม้ว่าพวกเขาจะอยู่ที่บ้านก็ตาม

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : แรงงานคนอื่นๆ ได้เดินทางไปยังสถานีตำรวจ ซึ่งเป็นศูนย์กลางในการควบคุมตัวผู้กระทำผิด เพื่อตามหาเพื่อนคนงานที่ถูกจับกุม แต่เจ้าหน้าที่แจ้งว่าได้ปล่อยตัวคนเหล่านั้นออกมาแล้ว เพราะพวกเขาถูกควบคุมตัวเพื่อให้ตำรวจซักถามเท่านั้น

¹ มาตรา 61 ตามประมวลกฎหมายอาญา

กรณีที่ 3

ชื่อ : นางตืน ไข่ เอ, นาย ตู่อ่อง และนางหน่อ คะ ไล่ (สามีและภรรยา) นายดี โต, นางมือ แซ แซ และนายจ่อ อู่(สามีและภรรยา) ,นางมะจ่งเอ ,นายตาเกอะ และนางเอไข่

วันที่เกิดเหตุ : 23 มกราคม 2553

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : อ.พพบพระ จ.ตาก

วันที่บันทึก : 2 สิงหาคม 2554

ที่อยู่ของเหยื่อ: เมืองพะอ้น รัฐกะเหรี่ยง พม่า

อายุ: ส่วนใหญ่มีอยู่ในระหว่าง 28 ปี² และบางคนไม่ทราบอายุ

ชาติพันธุ์ : กะเหรี่ยง (ผู้อพยพมาจากประเทศพม่า)

สรุปการให้ถ้อยคำ³ : นายจ่อซา(ผู้รอดชีวิตจากเหตุการณ์) กล่าวว่า เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2553 เขาได้ออกจากบ้านในประเทศไทยมายังประเทศไทยผ่านทางเส้นทาง เมียวดี- แม่สอด เขาอธิบายว่าก่อนที่จะข้ามแดนมานั้นมีนายหน้าในหมู่บ้านแจ้งว่ากำลังมาหาแรงงานเพื่อเข้าไปทำงานในประเทศไทย เขากล่าวว่าหัวหน้าคณะเชื่อว่าตะนิเผลอและอีกคนหนึ่งชื่อจ่อปี, จ่อซาและจ่อปีกับเพื่อนอีก 12 คน (ทั้งชายหญิงสมัครมาตามข้อเสนอของชายทั้งสอง ทุกคนเดินทางมาพร้อมกันโดยรถโดยสารเส้นทางเกาะกะเร็ด เมียวดี⁴ ใช้เวลาเดินทาง 1 วันถึงเมียวดีเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2553 โดยทุกคนพักที่เมียวดี 2 วัน

วันที่ 22 มกราคม 2553 เวลาประมาณ 5 โมงเย็น จ่อปีและตะนิเผลอนำตัวจ่อซาและคนงานคนอื่นๆไปยังบ้านของแคบ(อ.พพบพระ จ.ตาก)โดยเดินทางมาตามแม่น้ำเมยใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง และเมื่อมาถึงพวกเขาได้หยุดพักแรมอยู่ที่บ้านช่องแคบ 2 คืน

วันที่ 24 มกราคม 2553 เวลาประมาณสองทุ่ม ตะนิเผลอ ได้นำ จ่อซาและคนงานคนอื่นๆลงเรือเพื่อข้ามมายังประเทศไทย ซึ่งมีจุดหมายอยู่ที่บ้านป่าคำเก้อ.พพบพระ จ.ตาก ระยะทาง 48 กิโลเมตร ต่อจากนั้นพวกเขาต้องเดินเท้าต่อไปยังด่านตรวจชายแดน (จ่อซาไม่ทราบชื่อของด่านตรวจชายแดนนั้น) โดยมีจุดหมายที่จังหวัดกำแพงเพชร หลังจากเดินเท้าประมาณ 30 นาที ทั้งหมดก็ได้ยินเสียงปืนดังเข้ามาในกลุ่มพวกเขา จ่อซาและเพื่อนแรงงานคนอื่นๆ ต่างวิ่งหนีเพราะไม่ทราบว่าใครยิงพวกเขา จ่อซา อะปีโล ตะนิเผลอ และชายอีกคน (ผู้พิการทางการได้ยินซึ่งไม่ทราบชื่อ)ต่างพากันหลบหนี จ่อซาได้เร่งเพื่อนอีกสองคนให้กลับไปดูว่ามีใครได้รับบาดเจ็บ และพยายามตรวจสอบว่าเกิดอะไรขึ้น แต่ตะนิเผลอ กล่าวว่าจะไม่ปลอดภัยหากทำเช่นนั้น พวกเขาจึงได้เดินทางต่อไปอีก 3 วัน ระหว่างทางพวกเขามาถึงหมู่บ้านชาวเขาที่ซึ่งเขาสามารถซื้ออาหารได้ พวกเขาเดินเท้ามาตลอดจนถึงกำแพงเพชร ซึ่งมีรถรอรับพวกเขาอยู่ จ่อซา และอะปีโลถูกพาไปยัง จ. สระบุรี ในขณะที่ชายซึ่งพิการทางการได้ยินถูกส่งตัวไปยังโรงสีที่ จ.กำแพงเพชร ส่วนตะนิเผลอนั้น จ่อซาไม่แน่ใจว่าถูกส่งไปยังที่ใด

² นางตืน ไข่ เอ, นายดี โต,นางมือ แซ แซและนายจ่อ อู่

³ มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพได้รับอนุญาตให้อ้างอิงข้อมูลจากคลินิกแรงงาน

⁴ ถนนเกาะเกร็ด-เมียวดี ระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตรทางตะวันตกของรัฐกะเหรี่ยง

คลินิกให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่แรงงาน ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนรายหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ใน อ.แม่สอด ได้ให้ข้อมูลส่วนหนึ่งว่า “เจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับรายงานจากชาวบ้านว่าพบศพ 2 ศพที่บ้านม่อนหินเหล็กไฟ ในอ.แม่สอด” และอีก 2 ศพพบห่างออกไปอีกประมาณ 1 กิโลเมตรที่บ้านป่าคำ (ใกล้กับน้ำตกพาเจริญ อ.พบพระ) อีกศพพบห่างออกไปอีก 51 กิโลเมตร และอีก 2 ศพห่างออกไปอีก 57 กิโลเมตร ทั้ง 7 ศพถูกพบในบริเวณใกล้เคียงอำเภอแม่สอด และในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2553 มีข่าวว่ามีการพบศพอีก แต่ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ และไม่มีใครออกมาให้ข้อมูลมากเพียงพอที่จะนำไปสู่การเก็บกู้ศพ

เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทำการค้นหาจ่อหาและนำตัวเขามาสอบปากคำ ซึ่งปัจจุบันเขาอยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่อำเภอแม่สอด

คลินิกกฎหมาย ได้พบนายมิโซ ซึ่งเล่าว่าเขามาจากหมู่บ้านเดียวกันกับผู้เสียชีวิตทั้งหมด มิโซไปเมียวดีเพื่อทำการค้า เขากล่าวว่าครอบครัวของเขือทั้ง 9 ได้มายังเมียวดีด้วยเพื่อรอพี่ชายญาติของพวกเขา

มิโซได้รับการบอกเล่าจากญาติของเหยื่อรายหนึ่งว่า “ ก่อนที่นายตะนิเผลอจะออกจากจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อกลับไปยังเมียวดี เขาได้ติดต่อกับบรรดาญาติของเหยื่อ และบอกว่าทั้ง 9 คนถูกตำรวจจับและต้องจ่ายเงินคนละ 600 บาท หากต้องการได้รับการปล่อยตัว เขาจึงได้เดินทางกลับมายังเมียวดี เพื่อนำเงินไปไถ่ตัวคนทั้งหมด ส่วนคนที่เหลือได้กลับไปยังจุดหมายปลายทางแล้ว”

มิโซได้รับทราบชื่อนายตะนิเผลอได้เดินทางมาถึงเมียวดี เพื่อนำเงินมาไถ่ตัวเหยื่อทั้งหมด แต่เมื่อเขาไปถึงเมียวดี เขาได้ยืนยันว่ามีแรงงานพม่าที่ข้ามแดนมายังไทยถูกยิงตายที่อำเภอพบพระ จังหวัดตาก แต่มิโซกล่าวว่าตะนิเผลอไม่เชื่อว่าคนที่ถูกยิงตายจะเป็นพวกเดียวกับคนที่เขาพาข้ามแดนมา

ตะนิเผลอได้เดินทางไปยังแม่สอดผ่านแม่ตาว และหมู่บ้านบ้านไร่และนั่นเป็นครั้งสุดท้ายที่มีผู้พบเห็นหรือได้ยินชื่อเขา

วันที่ 31 มกราคม 2553 หลังจากข่าวการพบศพของชาวพม่าได้แพร่ออกไป เจ้าหน้าที่ตำรวจคนหนึ่งได้ฆ่าตัวตาย ทราบชื่อว่าดาบตำรวจ สมชาย ปิ่นแก้ว⁵ ซึ่งเป็นหัวหน้าหน่วยตรวจบริเวณด่านชายแดนกิโลเมตรที่ 48 อำเภอพบพระ จ.ตาก หลังจากตรวจค้นบ้านของเขา เจ้าหน้าที่ตำรวจได้พบปืน จุต 22 และอาวุธซึ่งไม่สามารถระบุชนิดอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีขนาดลำกล้องเท่ากับปลอกกระสุนปืนที่พบที่จุดเกิดเหตุมาตรการแรงงานชาวพม่า ในช่วงแรกของการสืบสวนสอบสวน พนักงานสืบสวนตั้งข้อสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจนายนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการยิงแรงงานชาวพม่า ปัจจุบันการสืบสวนยังคงดำเนินอยู่ โดยมีความพยายามหาพยานบุคคลและหลักฐานเพิ่มเติม

ในทั้งหมด 12 คน พบว่าเสียชีวิต 7 คน รอดชีวิต 3 คนส่วนอีก 2 คนยังคงสูญหาย

⁵“ย้ายตำรวจผู้ยามบ้านร่มเกล้าสอบเอี่ยวฆ่าหมู่แรงงานพม่า” **ออนไลน์**. เข้าถึงได้จาก

<http://www.manager.co.th/Home/ViewNews.aspx?NewsID=9530000016135&Keyword=%BE%C1%E8%D2>

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : คลินิกกฎหมายแรงงาน ได้อำนวยความสะดวกแก่ครอบครัวของเหยื่อในฐานะเป็นตัวแทนของแรงงานเหล่านี้ระหว่างการดำเนินการสืบสวนสอบสวน และฟ้องร้องดำเนินคดีเจ้าหน้าที่ตำรวจ คดีนี้ดาบตำรวจสมชาย ปิ่นแก้วและพวกอีก 5 คนพบว่าเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งดาบตำรวจ สมชาย ปิ่นแก้ว ได้ฆ่าตัวตายส่วนพวกอีก 5 คนหลบหนีไปประเทศพม่า ส่วนของคดีอยู่ระหว่างการดำเนินการ

ภาคเหนือ

กรณีที่ 4

ชื่อ : นาย จะอ้อ ปอลู

วันที่เกิดเหตุ: 25 ตุลาคม 2545

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : ใกล้ดอยอ่างขาง อ.ฝาง จ. เชียงใหม่

วันที่บันทึก : 23 กันยายน 2554

ที่อยู่ของเหยื่อ : 974 ม.5 ต.ม่อนปิน อ.ฝาง จ.เชียงใหม่

อายุ : 32 ปี

ชาติพันธุ์ : ลาหู่

สรุปการให้ถ้อยคำ : วันที่ 25 ตุลาคม 2545 นายจะอ้อ ปอลู ออกจากบ้านเพื่อไปหาเพื่อน ขณะนั้นภรรยาของเขาอยู่ที่บ้าน และได้ยินเสียงสามีออกไปกับเพื่อนสองคน มีหลายคนเห็นเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างทางไปดอยอ่างขางของพวกเขา พยานผู้เห็นเหตุการณ์กล่าวว่ารถที่เกี่ยวข้องมีตราสัญลักษณ์คล้ายกับรถของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ปปส.) และเชื่อว่าเป็นเจ้าหน้าที่ซึ่งทำงานกับรัฐบาลเนื่องจากพวกเขาพกอาวุธปืน และพวกเขานำตัวจะอ้อ กับเพื่อนอีกสองคนไปพร้อมกับรถจักรยานยนต์ของเขา

ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่าเพื่อนสองคนของจะอ้อเคยถูกจับพร้อมมีแอมเฟตามีนไว้ในครอบครอง เพื่อนอีกคนของเขาเคยทำงานเป็นสายลับให้หน่วยงานปราบปรามยาเสพติดในพื้นที่ มีความเป็นไปได้ว่าการหายตัวของจะอ้อกับเพื่อนอีกสองคนเป็นปฏิบัติการลับซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับเพื่อนของจะอ้อที่ทำงานกับหน่วยงานปราบปรามยาเสพติด

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ครอบครัวของจะอ้อได้ออกตามหาเขาในค่ายทหารหลายแห่งในอำเภอแม่สายและเชียงดาว พร้อมกับได้แจ้งความเอาไว้ที่ สภอ. ฝาง ด้วย

กรณีที่ 5

ชื่อ : นายจะพะ จะแฮ, นายจะติโป ลุงทา , และนายมนตรี จะแกะ (ชื่อเดิมจะที จะแกะ)

วันเกิดเหตุ : ปลายเดือนพฤษภาคม 2546

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : ระหว่างทางไปห้วยมะยม และบ้านห้วยบอน ใกล้กับอ่างเก็บน้ำห้วยบอน ต. เวียง อ.ฝาง จ. เชียงใหม่

วันที่บันทึก : 27 กรกฎาคม 2554

ที่อยู่ของเหยื่อ : ม. 13, บ้านห้วยมะยม ต.เวียง อ.ฝาง จ. เชียงใหม่

อายุ : 14 ปี ส่วนคนอื่น ๆ ไม่ทราบอายุ

ชาติพันธุ์ : ลาหู่

สรุปการให้ถ้อยคำ : เข้าวันหนึ่งปลายเดือนพฤษภาคม 2546 ระหว่างทางใกล้อ่างเก็บน้ำห้วยบอน นายจะพะ จะแะ เด็กหนุ่ม อายุประมาณ 14 ปี และนายมนตรีซึ่งเป็นเกษตรกร ถูกควบคุมตัวอย่างไม่ถูกกฎหมายหลังจากที่เขาเป็นพยานในการที่เจ้าหน้าที่จู่โจมเข้าจับกุมกลุ่มผู้ค้ายาเสพติด จนทำให้มีผู้เสียชีวิตอย่างน้อยหนึ่งคนจากปฏิบัติการครั้งนั้น ในวันนั้นตลอดทั้งวัน จะพะ และมนตรีไม่ได้กลับมาครอบครัวของเขา นอกเหนือจากนั้นทางครอบครัวไม่ได้รับแจ้งเรื่องที่พวกเขาถูกควบคุมตัว ในขณะที่คนหาปลาซึ่งพึ่งเสร็จจากการหาปลาที่บริเวณอ่างเก็บน้ำและเห็นเหตุการณ์จากระยะไกลเล่าว่าเขาเห็นการการควบคุมตัวบุคคลที่สาม ภายหลังมีคนระบุว่าน่าเป็นนาย จะติโป ดุงทา

ผู้เห็นเหตุการณ์ได้เล่าสิ่งที่เขาเห็นให้ชาวบ้านในหมู่บ้านฟัง และชาวบ้านก็แพร่กระจายปากต่อปากจนทำให้ครอบครัวของบรรดาญาติของเหยื่อทราบเหตุการณ์การยิง และการที่ญาติของพวกเขาถูกจับกุมบริเวณป่าใกล้กับถนนที่เชื่อมระหว่างบ้านห้วยมะยมและบ้านห้วยบอนนั่นเอง

เข้าวันเกิดเหตุหลังจากที่เสร็จงานที่ไร่ของครอบครัวในหมู่บ้านห้วยมะยมแล้ว จะพะ จะแะ ได้ขับขีรถจักรยานยนต์ไปยังบ้านของเพื่อนซึ่งอยู่ที่หมู่บ้านห้วยบอนเพื่อไปดูโทรทัศน์ที่บ้านของเพื่อนคนดังกล่าว (แม้ของจะพะอธิบายว่าขณะนั้นในหมู่บ้านห้วยมะยมยังไม่มีไฟฟ้าใช้ และเป็นเรื่องปกติที่จะพะจะไม่อยู่บ้านตลอดช่วงเย็น) แต่สุดท้ายเขาก็ไม่ได้ไปยังบ้านห้วยบอน

เข้าวันหนึ่งปลายเดือนพฤษภาคม 2546 มนตรี จะแะ ออกจากบ้านเวลาประมาณ 8 โมงเช้า เพื่อชวนเพื่อนของเขาซึ่งอยู่หมู่บ้านห้วยบอน เพื่อมารับประทานอาหารกลางวันที่บ้านของเขา ก่อนออกจากบ้าน มนตรีได้บอกภรรยาว่าให้เตรียมอาหารเอาไว้ด้วย เมื่อไปถึงบ้านห้วยบอนมนตรีพบว่าเพื่อนของเขาไม่อยู่บ้าน เขารอเพื่อนอยู่ครู่หนึ่ง ก่อนกลับจึงได้บอกฝากลูกสาวของเพื่อนให้บอกพ่อว่าเขามาหา ระหว่างทางน่าจะเกิดเหตุซึ่งขัดขวางการกลับบ้านห้วยมะยมของเขา

จนถึงเวลาประมาณ 9 ถึง 10 โมงเช้า ภรรยาของมนตรีเริ่มกังวลเนื่องจากเขาออกจากบ้านไปนานกว่าที่เคย ทำให้เธอตัดสินใจไปยังสถานที่ที่ชาวบ้านบอกว่ามีคนถูกยิง เธอออกไปตามหาสามีอยู่ประมาณ 1 ชั่วโมงบริเวณถนนทางไป อ.ฝาง จนถึงอ.แม่สาย และเธอยังได้สอบถามกับเจ้าหน้าที่ตำรวจระหว่างทางไปพร้อมกันด้วยว่ามีใครพบเห็นหรือจับกุมนายมนตรีไปหรือไม่ แต่ตำรวจปฏิเสธ

ในส่วนครอบครัวของจะพะคิดว่าจะพะจะปลอดภัยและใช้เวลาดูโทรทัศน์ทั้งวันและหวังว่าเขาจะกลับบ้านในเวลาเย็น แต่พอตกเย็นครอบครัวของเขาก็เริ่มวิตกกังวลเพราะเขายังไม่กลับบ้าน ลูกพี่ลูกน้องซึ่งอายุมากกว่าของจะพะจึงออกตามหาเขารอบๆหมู่บ้านห้วยบอนเมื่อมีใครพบเห็นเขา แต่ก็ไม่พบตัวจะพะ แม่ของเขาจึงได้ไปแจ้งเรื่องนี้ต่อหัวหน้าชนเผ่าลาหู่ และผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ภรรยาของมนตรีได้ไปแจ้งต่อผู้ใหญ่บ้านว่าสามีของเธอหายตัวไปเมื่อเวลาประมาณเที่ยงของวันที่เกิดเหตุ เธอและชาวบ้านคนอื่น ๆ ช่วยกันออกตามหาและไปยังสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์การยิงกัน พวกเขาเดินทางไปยังสถานีตำรวจ อ. ฝาง และ อ.แม่สายด้วย วันรุ่งขึ้น ภรรยาของมนตรี ได้ไปยังสถานที่เกิดเหตุอีกครั้งเพื่อค้นหาในบริเวณป่าอย่างถ้วนถี่ ครั้งนี้

เธอพบรองเท้าคู่หนึ่ง และไม่ไกลกันนั้นเธอก็เจอหมวกกันน็อกของมนตรีที่ใส่เวลาขับขี่รถจักรยานยนต์ด้วย ต่อมาพบว่ารองเท้าคู่นั้นถูกระบุว่าเป็นของจะพะ จะแฮ

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ครอบครัวของจะพะ ไม่ได้แจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเพราะเห็นว่าคงไม่มีประโยชน์ที่จะแจ้งความในคดีที่เจ้าหน้าที่รัฐมีส่วนเกี่ยวข้อง

ทั้งสองครอบครัวรายงานเรื่องการหายตัวไปของเหยื่อยังสมาคมลาหู่ เมื่อพวกเขาเดินทางมายังหมู่บ้าน(ส่วนใหญ่เป็นชาติพันธุ์ลาหู่)ในปี 2552 เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนของพวกเขา

กรณีที่ 6

ชื่อ : นายจะหะ จะโล

วันที่เกิดเหตุการณ์ : เดือนตุลาคม 2546

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : สวนลันจีระหว่างบ้านโป่งไฮ และบ้านห้วยมะยม ต.ห้วยมะยม อ.แม่ฮาด จ.เชียงใหม่

วันที่บันทึก : 26 และ 28 กรกฎาคม และ 23 กันยายน 2554

ที่อยู่ของเหยื่อ : 23 ม. 15 บ้านโป่งไฮ ต.แม่ฮาด อ.แม่ฮาด จ. เชียงใหม่

อายุ : 56 ปี

ชาติพันธุ์ : ลาหู่

สรุปการให้ถ้อยคำ : สมาชิกชนเผ่าลาหู่ นายจะหะ จะโล หายตัวไปเมื่อเช้าของวันหนึ่งในเดือนตุลาคม 2546 ขณะที่เขากำลังบรรจุสิ่งของในสวนลันจี บริเวณบ้านโป่งไฮ และบ้านห้วยมะยม

คนแรกของครอบครัวที่ได้รับทราบเกี่ยวกับการหายตัวไปของเหยื่อคือลูกสาวของเขา ในวันนั้นเธอได้รับโทรศัพท์จากชาวบ้านคนหนึ่งโทรมาอธิบายว่าเกิดอะไรขึ้น(เธอได้รับการบอกเล่าจากคนที่เห็นเหตุการณ์โดยตรง) มีการระบุชื่อชายคนหนึ่งว่าเป็นผู้ต้องรับผิดชอบในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเขาและกลุ่มทหารพรานในชุดสีดำ(พยานระบุชื่อหัวหน้ากลุ่ม)ซึ่งโดยสารมาในรถ 6 ล้อได้นำตัวนายจะหะไปโดยไม่มีเหตุผล ในขณะที่เขาอยู่กับคนงานหญิงอีกคนหนึ่ง แต่เธอไม่ได้รับอันตรายแต่อย่างใด

นางนาลอคา จะสอ ซึ่งอยู่ในสวนลันจีพร้อมกับจะหะในวันที่เขาหายตัวไปแล้วให้ฟังว่า มีทหารประมาณ 30 นายเข้ามาในสวนเวลาประมาณ 5 โมงเย็น ทั้งหมดแต่งกายชุดเครื่องแบบสีดำและมีผ้าพันคอสีแดง ขณะนั้นมีคนทำงานอยู่ในสวนลันจีประมาณ 6 คน(เจ้าของสวนคือนายจะเอ จะแฮ) คนงานอีก 4 คนอยู่ไกลออกไปจากนางนาลอคา และจะหะ ทหารที่เข้ามาเริ่มยิงปืนขึ้นฟ้า และยิงมายังคนงาน ทำให้คนงานต่างวิ่งหนีกันไปทุกทิศทุกทาง นางนาลอคาและจะหะถูกจับกุมตัวได้ และทหารก็เริ่มทำร้ายคนทั้งสอง ทั้งสองล้มลงบนพื้นและถูกเตะ จากนั้นพวกทหารก็มัดมือไขว้หลังคนงานทั้งสองและนำตัวพวกเขาไปในหมู่บ้านซึ่งเป็นที่พักของพวกทหาร เมื่อพวกเขามาถึงหัวหน้าหน่วยคนหนึ่งได้ถามผู้นำทหารคนหนึ่งว่า “พบสิ่งใดผิดปกติบ้าง” ผู้นำคนนั้นก็ตอบกลับว่า “เราไม่พบอะไรเลย” ผู้บังคับบัญชาของทหารกลุ่มนั้นจึงถามต่อว่า “แล้วจับพวกเขามาทำไม” ผู้นำกลุ่มคนนั้นจึงหันมาถามนางนาลอคา ว่านายจะหะเป็นแฟนของเธอหรือไม่ เธอจึงตอบว่า “ไม่ใช่” ทาง

ทหารกลุ่มนั้นจึงถามนาถาคว่านายจะหะเป็นเจ้าของสวนลั่นจี่นั้นหรือไม่ แล้วมีใครเคยพบนายจะแฮ (เจ้าของสวน)หรือไม่ – เธอตอบว่าไม่ทราบ จากนั้นผู้บังคับบัญชาของกองกำลัง จึงสั่งให้ปล่อยตัวนางนาถาคา จะสอ และให้นำตัวนายจะหะขึ้นรถไป เธอกล่าวว่าภาพสุดท้ายที่เธอเห็นนายจะหะคือเขาถูกเหยียบเข้าที่คอจนลั่นจุกปากและเลือดจำนวนมากไหลออกมา

ลูกสาวของเหยื่อนางสาวนาเดอ กลับมาจากบ้านที่ลำพูนทันทีที่เธอทราบเรื่องการหายตัวไปของพ่อ และเดินทางไปยังค่ายทหารแห่งหนึ่งในอ.แม่ฮาด ในวันต่อมา เพราะภรรยาของผู้ใหญ่บ้านบอกว่าจะหะอาจถูกควบคุมตัวอยู่ที่นั่น แต่เมื่อไปถึง ทหารซึ่งเฝ้าตรงประตู ได้แจ้งกับเธอว่าพ่อของเธอถูกปล่อยตัวไปแล้ว สองวันต่อมาเธอก็ได้ไปสอบถามอีกครั้ง และได้รับแจ้งว่าพ่อของเธอถูกส่งต่อไปยังเมืองเชียงใหม่อีกแล้ว

นายจะปี่ไป(ที่รู้จักกันในนามนายปะแอ แกซอຍ) แลถูกควบคุมตัวที่ค่ายทหารแห่งหนึ่งมาประมาณ 10 วัน ก่อนที่นายจะหะ จะโดนถูกนำตัวไปควบคุม เขากล่าวว่ามีชาวบ้านหลายคนจากบ้านห้วยมะยมถูกนำตัวมาที่นี่พร้อมกับเขาด้วย และจากคำบอกเล่าของนายจะปี่ไป นายจะหะถูกปิดตาเหมือนกับผู้ต้องขังใหม่คนอื่น ๆ แต่เขาเป็นคนเดียวที่ถูกใส่กุญแจมือด้วย คำอธิบายลักษณะของเสื้อผ้าที่เขาสวมใส่นั้นก็ตรงกับลักษณะที่ครอบครัวบอกว่าเป็นชุดที่นายจะหะใส่ทำไปงานทุกวัน คือกางเกงขาสั้นสีดำ และเสื้อยืด นายจะปี่ไปกล่าวเพิ่มเติม “คิดว่านายจะหะคงถูกซ้อมมาก่อนเพราะเห็นว่าเขาไม่มีริ้วรอยแรงเหลือเลย แต่ไม่เห็นมีเลือดออก”

นายจะปี่ไปได้ยืนยันว่าทหารกล่าวหานายจะหะยิงเจ้าหน้าที่(ทั้งที่ไม่มีการยิงกันและไม่มีใครเสียชีวิต) นายจะหะจะโดนเองก็ถูกซ้อมต่อหน้าเพื่อน ๆ ที่อยู่ในห้องขังเดียวกัน หลังจากนั้นนายจะหะก็ถูกนำตัวมายังกลางสนามและบรรดาผู้ควบคุมตัว 40 คนถูกบังคับให้เข้าแถวเพื่อให้ตะนายจะหะคนละสองครั้ง จากนั้นเขาถูกสาธิตด้วยน้ำและถูกปล่อยทิ้งไว้กลางสนาม

สัปดาห์ต่อมานายจะปี่ไปถูกทหารสั่งให้ไปดูว่านายจะหะเป็นอย่างไรบ้าง เขาพบว่าร่างกายจะหะอยู่ในภาวะวิกฤต ทหารยังสั่งให้นายจะปี่ไปสาดน้ำและเตะนายจะหะอีก ครึ่งชั่วโมงต่อมานายจะหะจึงเสียชีวิตลง จากคำบอกเล่าของนายจะปี่ไปศพของนายจะหะถูกนำไปฝังเอาไว้ที่อุทยานแห่งชาติดอยลานที่อ.แม่ฮาด โดยนายจะปี่ไปและนักโทษคนอื่น ๆ ถูกบังคับให้ช่วยกำจัดศพในคืนนั้น มีเจ้าหน้าที่จำนวน 4 คนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้(มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพได้รับแจ้งชื่อของทหารสองนายที่เกี่ยวข้อง)

ศพของนายจะหะถูกนำขึ้นท้ายรถของทหาร (ยี่ห้อโตโยต้าไทเกอร์) พร้อมกับนักโทษคนอื่น ๆ ที่ยังมีชีวิตอยู่ อีก 5 คน นายจะปี่ไปจำได้ว่าตอนนั้นพวกเขาออกจากค่ายทหารเวลาประมาณ 2 ทุ่ม และกลับมาอีกครั้งก็ประมาณ 3 ทุ่มแล้ว หลุมถูกขุดขึ้น นายจะปี่ไปบอกว่าทหารเทเหล้าลงบนศพและได้สวดมนต์ตามประเพณีศาสนาพุทธ ศพซึ่งถูกห่อด้วยผ้าห่มเก่า ๆ ถูกผลักลงไปในหลุม จากนั้นเจ้าหน้าที่ก็เทเหล้าลงไปอีกครั้ง แล้วทหารนายหนึ่งก็ยิงปืนใส่หัว หน้าอก และบริเวณขาของจะหะจนหมดลูกกระสุนไปประมาณ 2 แม็ก (ปืนพกขนาด 9 มม.) จากนั้นก็เทเหล้าลงไปอีกแล้วก็กลบหลุมนั้นโดยเอากิ่งไม้ใหญ่ปิดหลุมไว้ แล้วเจ้าหน้าที่ก็ขับรถกลับไปยังค่าย

ภรรยาของเหยื่อ นางนาอ้อ กล่าวว่าจะหะไม่เคยมีความเกี่ยวข้องกับพวกตำรวจ เขาไม่เคยถูกจับกุมหรือแม้แต่ถูกเรียกไปซักถามโดยเจ้าหน้าที่เลย แม้ว่าเขาจะเคยมีประวัติเกี่ยวกับฝิ่นบ้างแต่ก็นานมาแล้ว เธอจึงไม่เข้าใจว่าทำไมสามมีต้องตกเป็นเป้าหมายของวิธีการที่ป่าเถื่อนและโหดร้ายเช่นนั้น ภรรยาของเหยื่อต้องการจะค้นหาศพของสามีเพื่อจะนำมาทำพิธีศพตามความเชื่อของชนเผ่าลาหู่

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : น้องชายของนายจะหะได้ไปแจ้งเรื่องการตายของพี่ชายของเขาที่สภอ. แม่อาเย แต่ทางเจ้าหน้าที่ได้ปฏิเสธที่จะลงบันทึกประจำวัน. ในทางกลับกันภรรยาของนายจะหะไม่ได้แจ้งความเรื่องนี้ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพราะเธอเชื่อว่าเจ้าหน้าที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชะตากรรมของสามี ครอบครัวไม่ได้แจ้งเรื่องนี้กับผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำหมู่บ้านหรือผู้นำชุมชน และไม่เคยเรียกร้องหรือได้รับค่าชดเชย

กรณีที่ 7

ชื่อ: นายจะปา จะนู

วันที่เกิดเหตุ : เดือนตุลาคม 2546

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : 321 ม.3 บ้านตาดหมอก อ. แม่อาเย จ. เชียงใหม่

วันที่รับรายงาน : 26 กรกฎาคม 2554

ที่อยู่ของเหยื่อ : 321 ม.3 บ้านตาดหมอก อ. แม่อาเย จ. เชียงใหม่

อายุ : 31 ปี โดยประมาณ

ชาติพันธุ์ : ลาหู่

สรุปการให้ถ้อยคำ : ช่วงเวลาบ่ายของวันหนึ่งในเดือนตุลาคมพ.ศ. 2546 นายจะปา จะนู ผู้ประกอบอาชีพคนงานเกษตรกรรม ถูกนำตัวไปภายหลังการปิดล้อมตรวจค้นหมู่บ้านตาดหมอก ซึ่งเชื่อว่า เจ้าหน้าที่มีเป้าหมายเอาที่ชาวบ้านซึ่งปลูกฝิ่น เขาถูกนำตัวไปพร้อมกับเพื่อนบ้านอีก 4 คน หลังจากนั้นไม่มีใครพบเห็นเขาอีกเลย

น้องสาวของจะปา คือโสภา จะหะ เป็นคนเห็นเหตุการณ์จากที่ไกล ๆ กล่าวว่า ตอนนั้นเธอเพิ่งข้ามถนนมาจากฝั่งของศูนย์ทำไม้กวาดของชุมชน และตอนนั้นจะปาเองก็อยู่ที่บ้านของเขา เลขที่ 321 บ้านตาดหมอก ทันใดนั้นรถ 5 คัน(บางคันเป็นรถที่มีปืนอยู่ด้านหลัง) ก็เข้ามาจอด และชายจำนวน 20 คนก็ลงมา ทั้งหมดแต่งกายด้วยเครื่องแบบที่แตกต่างกันแต่โสภาก็ได้ว่ามีอย่างน้อย 4 หน่วยงานซึ่งเกี่ยวข้องกับการปิดล้อมหมู่บ้าน คือเจ้าหน้าที่ระดับตำบล ผู้ใหญ่บ้าน ตำรวจ และทหาร

ชาวบ้านที่อยู่ละแวกนั้น ต่างพากันวิ่งหนี เพราะคนที่เข้ามาเหล่านั้นได้เข้ามาจับกุมชาวบ้าน ส่วนคนที่จับกุมจะปาไปนั้นเป็นคนที่สวมชุดเครื่องแบบสีดำ และมีผ้าพันคอสีแดง มีชายอีก 4 คนถูกจับไปด้วย แต่ตอนนั้นโสภาสสามารถบอกชื่อได้เพียงชื่อนั้นก็คือ นายแอสอ นายลอฮิ นายจะสี และนายปาแส⁶ โสภายังบอกอีกว่าเจ้าหน้าที่ได้ทำร้ายคนเหล่านั้นต่อหน้าคนอื่น ๆ ก่อนที่จะนำตัวพวกเขาขึ้นรถไป

โสภากล่าวกับมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพว่าจะปาเป็นผู้ที่ใช้ฝิ่นและชอบสูบบุหรี่กับเพื่อน แต่ตามเธอยืนยันว่าเขาไม่ได้เป็นผู้ค้าฝิ่น หรือเคยถูกจับกุมเพราะเรื่องฝิ่นเลย เธอทราบแต่เพียงว่าจะปามีเพื่อนคนหนึ่งชื่อจะหาซึ่งเป็นพ่อค้าฝิ่น โชคดีที่เจ้าหน้าที่นอกเครื่องแบบคนหนึ่ง(มีการระบุชื่อกับมูลนิธิ)ซึ่งเป็นสายลับในไร่ของชาวไทยใหญ่ได้มาที่บ้านจะปารวันก่อนที่จะมีการจับกุมและพบจะปากำลังแบ่งฝิ่นที่เขาซื้อจากนายจะหา แต่จะปาปฏิเสธที่จะขายให้กับสายลับคนนั้น

ครอบครัวของผู้ที่ถูกจับกุมไปทั้ง 5 คน พยายามที่จะไปพบญาติ ๆ ของพวกเขาที่ค่ายทหารพรานในจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทยแต่ก็ได้รับคำตอบว่าทั้งหมดถูกส่งตัวไปยังค่ายอื่นที่จังหวัดเชียงใหม่แล้ว สองวันหลังจากเหตุการณ์

⁶ ครอบครัวของทั้ง 4 คนยังไม่ได้รายงานเรื่องต่อมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ โดยกรณีนี้เป็นกรณีของนายจะมา จะนู เท่านั้น

ญาติของอีก 4 คนได้ไปยังค่ายทหารที่เคยไปสอบถามก่อนหน้านี้เป็นครั้งที่สอง และได้พบกับผู้ที่ถูกจับกุมตัวไป แต่ครอบครัวของจะปาได้รับแจ้งว่าจะปาถูกส่งตัวไปที่สถานที่ควบคุมตัวที่เชียงราย

อย่างไรก็ตามครอบครัวของชายที่ชื่อแอส บอกกับโสภว่า แอสได้บอกว่าจะปาดูนำตัวไปไว้ในหลุมดิน เช่นเดียวกับญาติของพวกเขาครอบครัวของจะปาจึงได้รู้ว่าจะปานั้นถูกทรมานโดยการใช้เครื่องช็อตไฟฟ้า และถูกบังคับให้ยอมรับว่าเกี่ยวข้องกับแอมเฟตามีน(ยาบ้า) โชคร้ายที่หลังการซักถามสามวันสองคืนจะปาก็ตายแล้ว ขณะที่แอสถูกเจ้าหน้าที่ที่ทำร้ายจะปาฆ่าชีวิตหากเขาเล่าเรื่องที่เขาเห็นไปบอกกับผู้อื่น

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ครอบครัวของจะปาได้รายงานเรื่องการตรวจค้นจับกุมของเจ้าหน้าที่และชะตากรรมของจะปาหลังจากที่ผู้ที่ถูกจับกุมไปด้วยอีก 4 ถูกปล่อยตัวออกมาแล้ว พวกเขาได้เดินทางไปยังสถานีตำรวจ ที่อ.แม่สาย และยังไม่ขอความช่วยเหลือจากก้านแต่ไม่เกิดประโยชน์

ครอบครัวของจะปาได้ร้องขอใบมรณบัตร แต่ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากไม่มีศพ

กรณีที่ 8

ชื่อ : นายพิชิต จะอ้อ นายจะก่า จะอ้อ นายจะกะ จะอ้อ นางสาวนาลี จะอ้อ และนายจะแต จะหา

วันที่ : 31 มกราคม 2549

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : ถนนระหว่างทางเชื่อมอ.ฝาง และอ.เมืองเชียงใหม่ (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 107) จ. เชียงใหม่

วันที่บันทึก : 27 กรกฎาคม 2554

ที่อยู่ของเหยื่อ : 718 ม.15 บ้านหนองไผ่ ต. ม่อนปิน อ. ฝาง จ. เชียงใหม่

อายุ : 23 ปี 25 ปี และ 20 ปี (โดยประมาณ) ไม่ทราบอายุ และ 33 ปี ตามลำดับ

ชาติพันธุ์ : ลาหู่

ประเภทอาชญากรรม : การบังคับสูญหาย⁷ และการสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย⁸

สรุปการให้ถ้อยคำ : ในวันที่ 31 มกราคม 2549 รถโตโยต้าไทเกอร์ถูกขับไล่ล่าโดยรถกระบะโตโยต้าวิโก้ (ไม่ระบุว่าเป็นของหน่วยงานใด) สองคัน บนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 107 รถคันหลังหมุนเป็นวงกลมและหยุดลงหน้ารถคันแรกชายซึ่งลงจากรถจากรถโตโยต้า วิโก้ (ไม่แน่ใจว่าจำนวนกี่คน) ได้ลงมาจากรถ พวกเขาไม่ได้ใส่เครื่องแบบที่แสดงว่าอยู่สังกัดใด แต่ทั้งหมดมีอาวุธปืนพก ทันทีทันใดพวกเขาได้บังคับคนที่อยู่ในรถที่เขาบังคับให้หยุดลงจากรถ ผู้เห็นเหตุการณ์และผู้ให้ข้อมูลแก่มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ (นายศิวโรจน์ ศิริสวัสดิ์)บอกกับมูลนิธิว่า จำได้ว่าคนขับรถโตโยต้าไทเกอร์คือนายพิชิต จะอ้อ และคน

⁷ กรณีนายจะกะ จะอ้อ ,นางสาวนาลี จะอ้อ และ นายจะแต จะหา

⁸ กรณีนายพิชิต จะอ้อ และนายจะก่า จะอ้อ

ที่นั่งในรถคือ น้องชายของเขานายจะก่า จะอื้อ อีกสามคนในรถดูเหมือนจะเป็นจะเป็น นายจะกะ จะอื้อ (น้องชายของพิชิต และจะก่า) นางนาสี จะอื้อ (ภรรยาของนายจะก่า) และนายจะที จะหา (น้องชายของนางนาสี) นายพิชิตและจะก่าถูกนำเข้าไปนั่ง ด้านหน้าของรถโดยตัวไว้ ส่วนคนอื่น ๆ ถูกนำขึ้นไปนั่งด้านหลังของรถโดยตัวไว้ไว้ โทรศัพท์มือถือของทุกคนก็ยึด จากนั้นรถ ทั้งสามคันก็ขับออกไปพร้อมกัน

วันรุ่งขึ้น มีข่าวว่ามีเจ้าหน้าที่ได้ซื้อล็อตซื้อยาบ้าจากพ่อค้าและจับกุมผู้กระทำความผิดและยึดยาบ้ากว่า 100,000 เม็ด และเกิดการต่อสู้ขัดขืนจนมีการยิงกันเกิดขึ้น ภาพที่แสดงออกมามีลักษณะเป็นภาพของครอบครัวจะอื้อ 4 คน และนาย จะเต จะหา ในฐานะผู้กระทำความผิด และข่าวยังรายงานว่าพิชิตและจะก่าถูกยิงเสียชีวิต ในรูปมือของพวกเขาก็ถูกใส่ถุงมือเอาไว้ด้วยกัน แม้แม่ของพวกเขาก็ได้รับศพกลับจากห้องเก็บศพของโรงพยาบาลสวนดอก จ. เชียงใหม่ แต่จนถึงวันที่ 27 กรกฎาคม 2554 ก็ยังไม่มีข่าวเกี่ยวกับอีกสามคนที่ถูกจับไป

นางนาหมาย จะอื้อ แม่ของพิชิต จะก่า และจะกะจะให้สัมภาษณ์มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2549 ว่าเธอเห็น 5 คนนั่งรถของพิชิตไปด้วยกันเพื่อไปซื้ออาหารที่ตลาดฝาง เธอจำได้ว่าพวกเขาออกไปประมาณ 4 โมงเย็น เมื่อ พยานผู้เห็นเหตุการณ์นายศิวโรจน์ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านหนองไผ่) มาบอกเธอเรื่องที่เขาเห็นขณะขับขีรถจักรยานยนต์กลับบ้านจากที่ทำงาน เธอไม่ได้ประหลาดใจและคิดว่าอาจเป็นเพราะตำรวจพยายามขู่บังคับเงินจากพวกเขา

ระหว่างที่เกิดเหตุการณ์บนถนน ศิวโรจน์ อยู่ไกลจากที่เกิดเหตุเพราะกลัวอันตรายต่อชีวิตของเขา แต่เมื่อรถทั้งหมด ขับออกไป และมีความปลอดภัยสำหรับเขาที่จะกลับบ้านหนองไผ่ เขาก็รีบกลับไปรายงานเรื่องที่เขาเห็นกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในทันที ต่อจากนั้นเขาได้แจ้งเรื่องนี้กับครอบครัวของเหยื่อ

หลังจากงานฉลองปีใหม่สิ้นสุดลง(วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2549)⁹ ที่ครอบครัวของเหยื่อได้ตามหาพวกเขา นางนาหมาย พร้อมกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ภรรยาของนายพิชิต และลูก ๆ ของเขา รวมไปถึงนางสาวนามิตี (ซึ่งเป็นลูกสาวของนางนาหมาย)

ที่ห้องเก็บศพนาหมายสังเกตเห็นว่าศพของพิชิตและจะก่ามีร่องรอยฟกช้ำอย่างรุนแรง แสดงถึงการถูกทำร้ายก่อนจะ ถูกฆ่า ใบมรณะบัตรระบุการเสียชีวิตเมื่อเวลาประมาณ 18.30 น. ของวันที่ 31 มกราคม 2549

ส่วนสาเหตุของการเสียชีวิตคือถูกยิงที่ศีรษะและหน้าอก ศพของทั้งสองก็ถูกนำไปทำพิธีที่เชิงตะกอนบ้านหนองไผ่

ครอบครัวของเหยื่อและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านได้ออกตามหา นายจะกะ นางนาสี และนายจะที ในค่ายทหารหลาย ๆ แห่งใน จ. เชียงใหม่ เช่นที่ ฝาง แม่สาย และแมริม นอกจากนี้ยังมีข่าวลือในหมู่บ้านว่าพวกเขาถูกขังอยู่ที่เรือนจำบางขวาง กรุงเทพฯ ชาวลือยังบอกว่ นางนาสีได้คลอดบุตรระหว่างถูกคุมขังที่เรือนจำอีกด้วย จนถึงปัจจุบันยังไม่มีหลักฐานว่าทั้งหมดเป็นเรื่องจริง และทางครอบครัวก็ไม่เคยได้รับการติดต่อจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ

สิ่งที่ทางครอบครัวของเหยื่อได้รับทราบความคืบหน้ามากที่สุดคือการไต่สวนการตายในศาล เจ้าหน้าที่ด้านตรวจ กล่าวในชั้นศาลว่าจะกะ ถูกขังอยู่ที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ในเมืองเชียงใหม่ แต่เมื่อครอบครัวเดินทางไปยัง สถานพินิจเมืองเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่ที่รับเรื่องนั้นได้พบหลักฐานเกี่ยวกับบุคคลชื่อนี้ แต่ได้มีเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นระดับผู้อำนวยการ ได้มีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลดังกล่าว โดยบอกว่าไม่มีคนชื่อจะกะ จะอื้อแต่อย่างใด และให้พวกเขาได้ออกไปตามหาที่อื่น เช่น ศูนย์ควบคุมตัวบ้านกิงแก้ว

⁹ มีการฉลองปีใหม่ 7 วัน

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ครอบครัวของเหยื่อไม่ได้แจ้งเหตุการณ์นี้ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ อย่างไรก็ตามพวกเขาได้รับโอกาสจากศาลในการที่จะกล่าวหาหน่วยงานปราบปรามยาเสพติดภาค 5 แต่พวกเขาตัดสินใจปฏิเสธเนื่องจากกังวลว่าหากทำเช่นนั้นอาจทำให้ญาติที่ยังสูญหายได้รับอันตราย

กรณีที่9

ชื่อ : นายวิชัย จะแล

วันที่เกิดเหตุการณ์ : 12 สิงหาคม 2552 หรืออาจจะ 2553 (ผู้ให้ข้อมูลจำปีที่เกิดเหตุไม่ได้ชัดเจน แต่จำได้เพียงวันนั้นคือวันแม่แห่งชาติ)

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : ชายแดนไทยพม่า หมู่บ้านสันต้งมู ม. 6 ต.ท่าตอน อ. แม่เมาะ จ. เชียงใหม่

วันที่บันทึก : 23 กันยายน 2554

ที่อยู่ของเหยื่อ : 213 ม. 6 ต. ท่าตอน อ. แม่เมาะ จ. เชียงใหม่

อายุ : 56 ปี

ชาติพันธุ์ : ลาหู่

สรุปการให้ถ้อยคำ: เหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อ 12 สิงหาคม 2552 หรือ 2553 ของวันแม่แห่งชาติ ชาวบ้านบ้าน สันต้งมูจำนวน 5 คนได้เห็นเหตุการณ์และกล่าวว่าเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นใกล้เขตแดนไทย- พม่า บริเวณแม่เมาะจ. เชียงใหม่ นายวิชัย จะแล ซึ่งมักไปซื้อสิ่งของที่ร้านค้าในประเทศไทยและไปขายที่อีกฝั่งของเขตแดน(ประเทศพม่า) ปกติแล้วเขาจะนำตะกร้าผักและสินค้าแห้งเงินไว้บนศีรษะระหว่างการเดินทาง ในวันนั้นมีชาวบ้านเห็นทหารประมาณ 10 คนแต่งกายเครื่องแบบทหารพม่า มีผ้าพันคอแดงนำโดยเจ้าหน้าที่ยศพันโทเดินทางมายังบริเวณชายแดน พวกเขาพากันด้วยรถทหารขนาดใหญ่จากนั้นก็นำตัว วิชัยและชาวบ้านอีกสองคนไปด้วย

นางนามิแอ จะแล ภรรยาของเหยื่อ ไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์ เพราะเธอกับลูกชายไปร่วมงานวันแม่แห่งชาติ ที่โรงเรียน เธอได้ทราบข่าวเรื่องสามีถูกจับตัวไปจากเพื่อนบ้านของเธอเมื่อเธอได้กลับจากโรงเรียน ซึ่งเพื่อนบ้านก็ทราบข่าวมาจากคนอื่นอีกที เพื่อนบ้านได้บอกกับเธอว่าวิชัยถูกนำตัวไปจากบริเวณ ชายแดนไทยพม่า พร้อมกับชาวบ้านอีก 2 คนคือ นายแอสอ และ นายแก้ว

ทันทีที่ทราบข่าว นางนามิแอได้ขอความช่วยเหลือจากญาติๆเช่นเดียวกับภรรยาของชายอีกสองคนที่หายตัวไปเพื่อตามหาเหยื่อทั้ง 3 ที่ค่ายทหารฐานบ้านสันต้งมู พวกเขาถามทหารว่า “สามีของพวกเราอยู่ที่ไหน พวกคุณเห็นพวกเขาไหม พวกเด็กๆร้องไห้หาพ่อของเขา” ทหารตอบว่า “ เดียวพวกเขาก็กลับบ้านเอง”

ก่อนเกิดเหตุการณ์ ทหารได้เข้ามาตั้งด่านตรวจบริเวณชายแดน ก่อนหน้านั้นชาวบ้าน 5 คนได้เคยถูกจับกุมบริเวณชายแดนเช่นกัน แต่พวกเขาทั้งหมดก็ได้รับการปล่อยตัวในเวลาต่อมา ส่วนวิชัยและอีกสองคนยังคงสูญหายโดยไม่มีเหตุผลและบรรดาญาติของพวกเขาเองไม่ได้ทราบข่าวเกี่ยวกับที่อยู่ของพวกเขา

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ครอบครัวของวิชัยได้แจ้งเรื่องนี้กับหัวหน้าหมู่บ้าน แต่ก็ไม่ได้มีการออกติดตามทันที และพวกเขาก็ไม่ได้แจ้งความกับตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ระดับตำบล

กรณีที่10

ชื่อ : ไม่ได้รับอนุญาตให้เปิดเผยชื่อ

วันที่เกิดเหตุการณ์ : 23 ธันวาคม 2553

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : อ. เมือง จ. เชียงใหม่

วันที่รับรายงาน : 28 กรกฎาคม 2554

ที่อยู่ของเหยื่อ : ขอสงวนที่อยู่ จ. เชียงใหม่

อายุ : 30 ปี

ชาติพันธุ์ : ขอสงวนข้อมูล

สรุปการให้ข้อมูล : นาย ก. เป็นเจ้าของที่นาแปลงเล็กๆ เขาหายตัวไปเมื่อ เช้าของวันที่ 23 ธันวาคม 2553 นาย ก.ได้โทรหาภรรยาของเขานาง ข.(ซึ่งตอนนั้นอยู่ที่เมืองเชียงใหม่)เพื่อบอกว่าเขากำลังจะเข้าไปในเมืองเชียงใหม่เนื่องจากเพื่อนของเขา (นาย ค.)ได้โทรนัดพบ

ประมาณเที่ยง นาย ก. ได้ขับรถออกจากบ้านเพื่อไปหาเพื่อนที่เมืองเชียงใหม่ ซึ่งตอนนั้นภรรยาของเขาเองอยู่ที่ตลาดวโรรส ซึ่งในตัวเมืองเชียงใหม่ ในเวลาประมาณ 14.30 น. ภรรยาของนาย ก.ได้โทรหานาย ก. เพื่อถามว่าเขาอยู่ไหน เขาตอบภรรยาว่าอยู่ที่เชียงใหม่แล้ว แต่ไม่ได้แจ้งว่าอยู่กับใครที่ไหน ต่อมานาง ข. ต้องการให้นาย ก. ไปรับลูกคนเล็ก เธอจึงได้โทรหาสามีอีกครั้ง แต่ไม่สามารถติดต่อได้ (ขณะนั้นเป็นเวลาประมาณ 15.00น.)หลังจากนั้นไม่นานก็มีข้อความมายังโทรศัพท์ของนาง ข.บอกว่าโทรศัพท์ของนาย ก.ได้เปิดให้บริการแล้ว แต่เมื่อเธอพยายามโทรไปโทรศัพท์ก็ถูกปิดอีก

จนเวลาประมาณ18.00 น.นายก.ได้โทรกลับมาหาเธออีกครั้ง เมื่อรับเธอก็ได้ยินเสียงผู้ชายพูดว่า “ขอบคุณกับภรรยาของคุณสักครู” และเสียงเดียวกันนั้นก็พูดอีกว่า เอาโทรศัพท์ให้เขาไป จากนั้นโทรศัพท์ก็ถูกปิดอีกครั้ง นาง ข. ได้โทรกลับไปทันทีแต่ก็ไม่สามารถติดต่อได้อีก(เพราะตอนนั้นโทรศัพท์ของเธอเงินหมด)

เมื่อนาง ข.กลับมาบ้าน ระหว่างทางเพื่อนของนาย ก. ได้โทรมาหาเธอ และบอกว่า นาย ก.ได้โทรหาเขาและบอกว่าตัวเองถูกจับ และถูกเอาถุงดำคลุมหัวและบังคับให้เขาไร้สภาพ นาย ก. ได้บอกอีกว่าตอนนั้นเขาทรมานมากเพราะหายใจไม่ออก นาย ก. ยังได้บอกกับเพื่อนอีกว่า เพื่อนที่เขาไปเจอที่เชียงใหม่ก็ถูกจับกุมด้วยโดยทั้งสองถูกกล่าวหาว่ามียาเสพติดไว้ในครอบครอง(จากข้อมูลพบว่านาย ก.มียาเสพติดไว้ในครอบครองจริง)

หนึ่งวันหลังจากเหตุการณ์ญาติของนาย ก.ได้แจ้งความเรื่องนี้กับตำรวจในวันที่ 24 ธันวาคม 2553 แต่หลังจากนั้น 4 วันที่ไม่ทราบข่าวคราวนาย ก. บรรดาญาติจึงมีข้อสรุปว่าเขาถูกฆ่าแล้ว และได้ว่าจ้างทนายความให้ช่วยเหลือ

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : วันที่ 24 ธันวาคม 2553 พวกเขาได้ไปแจ้งความเรื่องการหายไปของนาย ก. ที่สภอ.แมริม และได้ลงบันทึกประจำวันเอาไว้ที่ สภอ. แม่แตง สภอ. เชียงดาว และ สภอ. เชียงใหม่ด้วย ในแต่ละที่ญาติได้ให้สำเนาบัตรประชาชนและสำเนาทะเบียนรถของเหยื่อไว้ด้วย แต่ไม่มีความก้าวหน้าในการสืบสวนสอบสวน

กรณีที่ 11

ชื่อ : ไม่ได้รับอนุญาตให้เปิดเผยชื่อ

วันที่เกิดเหตุการณ์ : 6 พฤศจิกายน 2553

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : อ. เมือง จ. เชียงใหม่

วันที่บันทึก : 26 กันยายน 2554

ที่อยู่ของเหยื่อ : ขอสงวนข้อมูล อ. เชียงดาว จ. เชียงใหม่

อายุ : ไม่ทราบ

ชาติพันธุ์ : ขอสงวนข้อมูล

สรุปการให้ถ้อยคำ : นาย ก. และภรรยา ได้เข้าบ้านอยู่ใกล้กับตลาดวโรรส (ที่รู้จักกันทั่วไปว่า “กาดหลวง”, ตั้งอยู่ในอ.เมืองเชียงใหม่) เพื่อขายสินค้าเกษตรตามที่ทำเป็นปกติ ภรรยาของนาย ก.ได้เดินทางกลับบ้านที่ อ.เชียงดาวโดยรถโดยสารประจำทางเพื่อกลับไปดูแลลูก ในวันที่ 6 พฤศจิกายน 2553 เธอได้เดินทางกลับมายังเชียงใหม่อีกครั้ง จนเวลาประมาณ 8 โมงเช้าเธอได้โทรศัพท์หาสามีเพื่อให้มารับเธอที่สถานีขนส่งช้างเผือก แต่จนถึงเวลาประมาณ 9 โมงเช้าสามีของเธอก็ยังไม่ถึง เธอจึงได้โทรไปหาลูกพี่ลูกน้องของเธอให้มารับเธอกลับบ้าน เมื่อเธอเดินทางมาถึงบ้าน พบว่านาย ก. สามีของเธอไม่ได้อยู่บ้าน และยังไม่มีภรรยา และรถจักรยานยนต์ของสามี รวมไปถึงของมีค่าต่างๆของเขาก็หายด้วยอย่างพวกสร้อยคอทองคำ และเงินจำนวน 30,000 บาท ก็ถูกถอนออกจากธนาคารด้วย

ในวันที่นาย ก. หายตัวไปน้องชายของเขาก็ถูกจับกุมที่บ้านห้วยลึก และถูกนำตัวไปยังอ.เชียงดาว โดยเจ้าหน้าที่ (ซึ่งไม่ได้ใส่เครื่องแบบ) ที่สถานีตำรวจ ทางตำรวจได้พูดคุยกันผ่านทางวิทยุสื่อสารเกี่ยวกับกรณีของพี่น้องสองคน พวกเขาพูดกันว่า เจ้าหน้าที่นั้นต้องการตัวทั้งสองหรือไม่ หลังการหารือกัน ตำรวจมีความเห็นว่าเป็นการจับผิดตัวและแจ้งว่าน้องชายของนาย ก. ไม่มีความผิด โดยน้องชายของนาย ก.ได้ยืนยันว่าพวกเขายังคงควบคุมตัวนาย ก.ไว้

ญาติๆมีความกังวลในสิ่งที่เกิดขึ้น สมาชิกของครอบครัวประมาณ 10 คนรถจึงเดินทางไปยัง สภอ.เชียงใหม่ และ สภอ.เชียงดาว พวกเขาได้แจ้งความไว้ที่สถานีตำรวจทั้งสองแห่งพร้อมทั้งได้ทั้งสำเนาทะเบียนรถของ นาย ก.ไว้ด้วย

หนึ่งเดือนหลังจากที่เกิดเหตุการณ์พนักงานรักษาความปลอดภัยของโรงพยาบาลสวนดอก อ.เมืองเชียงใหม่ ได้มาแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ว่ามีรถยนต์มาจอดอยู่ที่โรงพยาบาลเป็นเวลากว่า 1 เดือนแล้ว และทราบภายหลังว่าเป็นรถของนาย ก.

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ไม่มีการสืบสวนสอบสวนอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับกรณีนี้

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กรณีที่ 12

ชื่อ : นายสงกรานต์ นามพรม

วันเกิดเหตุ : 20 กันยายน 2542

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : โรงแรมโซฟิเทลขอนแก่น อ. เมือง จ.ขอนแก่น

วันที่บันทึก (มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ) : 19 กันยายน 2554

ที่อยู่ของเหยื่อ : หมู่ 1 ต.ศิลา อ. เมือง จ. ขอนแก่น

อายุ : ไม่ทราบ

ชาติพันธุ์ : ไทย

สรุปการให้ถ้อยคำ: ในวันที่ 20 กันยายน ปี 2542 นายสงกรานต์ นามพรม ถูกพบเห็นครั้งสุดท้ายขณะที่กำลังเดินเข้าไปพบนายตำรวจคนหนึ่ง ณ โรงแรม โซฟิเทลขอนแก่น (เดิม) ไม่กี่สัปดาห์ต่อมามีคนพบศพนิรนามบริเวณหมู่บ้านซึ่งไกลออกไปจากบ้านศิลา ซึ่งศพมีลักษณะคล้ายนายสงกรานต์เป็นอย่างมาก

นายสงกรานต์ นามพรมอดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 เดิมเคยมีอาชีพรับเหมาก่อสร้างและยังเคยเป็นสมาชิกอบต.การหายตัวไปของนายสงกรานต์เกิดขึ้นในระหว่างที่นายสงกรานต์ กำลังดำเนินการตรวจสอบการทุจริตที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านศิลา

ก่อนที่การประมูลราคาก่อสร้างจะตกมาเป็นของบริษัทรับเหมาก่อสร้างเจ้าหนึ่งนั้น นายสงกรานต์ได้เคยร่วมงานกับอบต.และกลุ่มคนที่เข้ามาประมูลงานก่อสร้างดังกล่าวมาก่อน จึงทำให้ทราบมาตรฐานของงานก่อสร้างถนนในบ้านศิลา หมู่ที่ 1 ต่อมานายสงกรานต์พบว่ามีความไม่ชอบมาพากลในการเสนอแบบก่อสร้างและได้คัดค้านบริษัทรับเหมาก่อสร้างนั้น ทำให้เจ้าของบริษัทรับเหมาดังกล่าว (ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลทางการเมืองในบ้านศิลาในขณะนั้น) พยายามให้สินบนกับนายสงกรานต์เพื่อปกปิดเรื่องดังกล่าว แต่นายสงกรานต์พยายามนำเรื่องนี้ไปแจ้งตำรวจให้มีการสอบสวน นายเจตจำรูญอดีตกำนันของหมู่ 7 บ้านศิลา ซึ่งเป็นเพื่อนของทั้งเจ้าของบริษัทรับเหมาและนายสงกรานต์กล่าวว่า ตนเองเคยได้ทราบมาแล้วว่า มีคนต้องการลอบสังหารนายสงกรานต์ เนื่องจากความขัดแย้งที่กล่าวมา

หลังจากความขัดแย้งเกิดขึ้นไม่นาน นายตำรวจนายหนึ่งได้เข้ามายังบ้านศิลา พร้อมทั้งอ้างว่าตนเองเป็นตำรวจจากส่วนกลาง (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ) มาพบนายสงกรานต์ที่บ้าน โดยแจ้งว่าตนเองมาสืบหารถจักรยานยนต์ที่ถูกขโมย ทำให้นายสงกรานต์ใช้โอกาสนี้ในการแจ้งเรื่องการคอร์รัปชันที่เกิดขึ้นในพื้นที่ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทราบ เป็นผลให้นายตำรวจคนดังกล่าวได้นัดแนะกับนายสงกรานต์เพื่อให้เข้ามาพบและพูดคุยเรื่องนี้ และชวนให้ไปพบที่โรงแรมโซฟิเทลขอนแก่น ในตัวเมืองขอนแก่น

ในวันเกิดเหตุบุคคลที่พบเห็นนายสงกรานต์เป็นคนสุดท้ายคือนายไชยา เพื่อนของนายสงกรานต์ซึ่งหลังจากที่ทั้งสองคนกลับจากประชุมกลุ่มเกษตรกรร่วมกัน นายไชยาได้แวะไปส่งนายสงกรานต์ยังโรงแรมดังกล่าว และเป็นคนสุดท้ายที่ได้เห็นนายสงกรานต์เดินเข้าไปยังโรงแรมในช่วงเวลาประมาณ 4 โมงเย็น

นายสงกรานต์หายไปเป็นเวลากว่า 1 สัปดาห์จึงมีคนไปพบศพนิรนามบริเวณไร่อ้อยอำเภอมนาคีรีโดยคนงานที่ไปตัดอ้อยในบริเวณนั้น และเป็นโชคดีที่ญาติของนายสงกรานต์คนหนึ่งเดินทางผ่านมาพอดี ทำให้ทราบว่ามีการพบศพนิรนามเป็นผลให้ญาติคนดังกล่าวได้เข้าไปชดเชยในขณะที่กำลังจะมีการเผาทำลายศพโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ได้เข้ามายังพื้นที่เกิดเหตุก่อนหน้านั้น ญาติคนดังกล่าวจึงรีบโทรแจ้งกับภรรยาของนายสงกรานต์ เพราะมีความสงสัยว่าอาจจะศพของนายสงกรานต์ หลังจากนั้นศพจึงถูกนำส่งโรงพยาบาลศรีนครินทร์ ขอนแก่น โดยมีภรรยาและเพื่อนของนายสงกรานต์เข้าไปดูศพดังกล่าว จากนั้นศพจึงถูกส่งต่อไปยังสถาบันนิติวิทยาศาสตร์เพื่อทำการชันสูตร 1 เดือนต่อมามีจดหมายถูกส่งมาจากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ขอเก็บตัวอย่าง DNA ของภรรยาของนายสงกรานต์ เพื่อนำไปพิสูจน์กับศพที่พบดังกล่าว แต่เมื่อมีผลพิสูจน์ DNA แฉกลับมาก พบว่ามี DNA ไม่ตรงกันและศพยังเป็นศพของผู้หญิงอีกด้วย อย่างไรก็ตามเพื่อนของนายสงกรานต์ยืนยันว่า ศพที่ถูกส่งต่อไปจากโรงพยาบาลศรีนครินทร์นั้น เป็นศพของผู้ชายซึ่งเป็นนายสงกรานต์แน่นอน เนื่องจากเขาจำลักษณะของศีรษะและหน้าผากของนายสงกรานต์ รวมไปถึงความสูงได้

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : วันที่นายสงกรานต์หายตัวไปเวลาประมาณ 1 ทุ่มทางครอบครัวของนายสงกรานต์ เริ่มขาดการติดต่อกับนายสงกรานต์ทางโทรศัพท์ จึงนำความไปแจ้งตำรวจ เบื้องต้นตำรวจสันนิษฐานเองว่า นายสงกรานต์อาจจะหายไปกับหญิงสาว ให้ญาติรอไปก่อนเพราะอีกไม่กี่วันนายสงกรานต์คงกลับมา แต่สุดท้ายทางตำรวจได้ลงบันทึกประจำวันไว้

ในระหว่างการสืบสวนสอบสวน ได้มีการนำภาพจากกล้องวงจรปิดมาตรวจสอบ แต่กลับพบเพียงแต่แสงไฟสลัว ๆ ทำให้มีการสรุปการสืบสวนของตำรวจว่านายสงกรานต์หายไปเองโดยจงใจ อย่างไรก็ตาม น่าสนใจว่าในสรุปสำนวนของตำรวจกล่าวว่า “น่าเชื่อได้ว่านักการเมืองท้องถิ่นคนหนึ่งอาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับการหายตัวไปของนายสงกรานต์” แต่ นายตำรวจคนที่ทำสำนวนดังกล่าวถูกย้ายออกไปจากพื้นที่ก่อนที่คดีจะมีความคืบหน้า

หลังจากแจ้งความกับตำรวจในท้องที่แล้ว นายเจตจำนงได้รับรองเรียนกรณีนายสงกรานต์ไปยังนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น (พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร) เพื่อร้องขอความเป็นธรรม รวมไปถึงได้ส่งจดหมายร้องเรียนไปยังผู้ปณ. สำหรับการร้องทุกข์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ แต่จดหมายที่ได้รับการตอบกลับมาระบุว่ากรณีของนายสงกรานต์ที่เรียนมานั้นอยู่ในลำดับที่ 200 ซึ่งรอการพิจารณาอยู่ ทำให้จวบจนปัจจุบันยังไม่มีความคืบหน้าในคดีนี้แต่อย่างใด

กรณีที่ 13

ชื่อ : นางอ้อยนภา สุขประสงค์ และนางวันทนา ทักษิมา

วันที่เกิดเหตุการณ์ : 2 ธันวาคม 2547

สถานที่เกิดเหตุการณ์โดยประมาณ : ถนนใน ต.บึงพิชัย อ.เมือง จ. กาฬสินธุ์

วันที่บันทึก : 20 กันยายน 2554

ที่อยู่ของเหยื่อ : 29 ถนนประดิษฐ์ อ.เมือง จ. กาฬสินธุ์

อายุ : ไม่ทราบ

ชาติพันธุ์ : ไทย

สรุปจากรายงานของมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ : นางอ้อยนภา สุขประสงค์ เดิมประกอบอาชีพเป็นตัวแทนขายประกันชีวิต และทำธุรกิจหอยไต้ดินควบคู่กันไปด้วย ทำให้เธอรู้จักกับนายตำรวจท้องถิ่นเป็นอย่างดี จากการที่ต้องจ่ายเงินให้กับตำรวจท้องถิ่นบางรายเพื่อให้เธอยังสามารถดำเนินธุรกิจหอยไต้ดินต่อไปได้ จนต่อมาเมื่อรัฐบาลมีนโยบายทำหอยไต้ดินให้ถูกกฎหมายทำให้นางอ้อยนภานั้นมาประกอบธุรกิจหอยบนดิน และหยุดจ่ายเงินให้ตำรวจรายนั้น

ลูกชายคนโตของนางอ้อยนภากล่าวว่า ก่อนหน้านั้นนางอ้อยนภา เคยบอกกับตนเองว่าเธอมีความรู้ดีกว่าตนเองถูกสะกดรอยตามก่อนที่นางอ้อยนภาจะหายตัวไป พร้อมกันนี้นางอ้อยนภายังกล่าวไว้เหมือนเป็นการสั่งเสียเอาไว้อีกว่า หากจะมีกลุ่มตำรวจที่จะมาทำร้ายครอบครัวหรือสามีของนางคงจะเป็นนายตำรวจจากสภอ.กาฬสินธุ์ชุดใหม่ที่เขาเข้ามา

ครอบครัวสุขประสงค์เคยถูกตรวจค้นบ้านมาหลายครั้งโดยตำรวจในพื้นที่ เนื่องจากมีข่าวลือว่าครอบครัวนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับยาเสพติดและสิ่งผิดกฎหมาย เนื่องจากมีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติ อย่างไรก็ตาม บุตรชายนางอ้อยนภายืนยันว่าครอบครัวของตนเองไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งผิดกฎหมายแต่อย่างใด หลังจากที่เลิกทำหอยไต้ดิน และที่บ้านตนเองมีฐานะเนื่องจากประกอบธุรกิจทำโรงงานน้ำดื่มเพิ่มมาแทน แต่จากปากคำของคนใกล้ชิดของครอบครัวสุขประสงค์เคยมาเล่าให้คนที่บ้านฟังว่า มีชื่อของสามีนางอ้อยนภาปรากฏอยู่ในรายชื่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับยาเสพติดของราชการด้วย และก่อนหน้าที่นางอ้อยนภาจะหายตัวไปน้องสาวของสามีนางอ้อยนภาเอง ถูกลักพาตัวไปสอบถามเกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวันของครอบครัวนางอ้อยนภา โดยกลุ่มบุคคลไม่ทราบสังกัด

จนมาถึงวันเกิดเหตุ 2 ธันวาคม 2547 เวลาประมาณ 9 โมงเช้าหลังจากที่นางอ้อยนภาเสร็จธุระจากงานเปิดโรงงานน้ำดื่ม นางอ้อยนภาและเลขาคือนางวันทนา ทักซิมาได้เดินทางออกมาจากโรงงานน้ำดื่มเพื่อไปธุระยังที่อื่นต่อ ระหว่างทางบนถนนห่างจากโรงงานน้ำดื่มเพียง 2- 3 กิโลเมตร รถของนางอ้อยนภาถูกชนด้วยรถกระบะ 4 ประตูคันหนึ่งทำให้รถนางอ้อยนภาเสียหลักและหยุดรถ ข้อมูลจากคนเลี้ยงวัวที่อยู่แถวนั้นซึ่งเป็นพยานเพียงคนเดียวที่เห็นเหตุการณ์ได้เล่าเหตุการณ์ว่าในวันเกิดเหตุ เขาเห็นรถของเหยื่อถูกขับชนปาดหน้าโดยรถกระบะ 4 ประตูอีกคันหนึ่ง หลังจากนั้นชายสามในสี่คนซึ่งสวมเสื้อยืดคอกกลมเหมือนกัน ก็ลงมาจากรถกระบะคันดังกล่าว ขณะที่รถของเหยื่อเองมีหญิงสาวคนหนึ่งลงมาเพื่อดูว่าเกิดอะไรขึ้น และไม่ทันจะได้พูดคุย หญิงสาวคนดังกล่าวถูกล็อกตัวและนำไปขึ้นรถกระบะ พร้อมทั้งหญิงสาวอีกคนที่ยังอยู่ในรถก็ถูกจับตัวออกมา นำตัวไปขึ้นรถกระบะอีกคัน หลังจากนั้นรถกระบะถูกขับออกไปและรถของหญิงสาวก็ถูกขับออกไปจากที่เกิดเหตุโดยชายอีกคน แต่หลังจากที่บอกเล่าเหตุการณ์ที่ได้พบเห็นให้กับญาติของเหยื่อทราบแล้ว คนเลี้ยงวัวก็ไม่กล้าให้ข้อมูลและไม่มาเป็นพยานให้อีกเลย ส่วนพาหนะของเหยื่อที่ถูกขับออกไปด้วยถูกพบภายหลังโดยจอดอยู่ที่สถานีตำรวจ

หลังจากที่ทางครอบครัวของเหยื่อทราบว่านางอ้อยนภาหายตัวไป ก็ได้เข้าแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ รวมทั้งได้ออกไปตามหานางอ้อยนภายังสถานที่ต่าง ๆ ทางครอบครัวของเหยื่อเองกล่าวว่าในขณะที่นั้นดูเหมือนทางตำรวจไม่ได้มีความพยายามที่จะตามหานางอ้อยนภาแต่อย่างใด รวมไปถึงพบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจส่วนหนึ่งย้ายออกนอกพื้นที่โดยไม่ทราบสาเหตุอีกด้วย

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ครอบครัวของเหยื่อได้แจ้งความเกี่ยวกับการหายตัวไปของนางอ้อยนภาและเลขาคือ 3 ครั้ง เพราะใน 2 ครั้งแรกทางตำรวจเองแจ้งว่าต้องรอให้ครบ 24 ชั่วโมงของการหายตัวไปเสียก่อน จนมาครั้งที่ 3 ถึงได้ลงบันทึกประจำวันเอาไว้ ในส่วนของการสืบสวน ทางตำรวจได้ไปตรวจค้นยังโรงงานผลิตน้ำดื่มของครอบครัวเหยื่อแต่

นอกเหนือจากนั้นก็ไม่มีความคืบหน้าใด ๆ ความคืบหน้าอย่างเดียวคือการมีตำรวจจาก DSI เข้ามาสืบสวนในกรณีนี้ด้วยแต่ยังไม่พบหลักฐานที่มีความคืบหน้าทางคดีแต่อย่างใด

กรณีที่ 14

ชื่อ : นายวัน ยูลง และ นางสาวสมหมาย ยูลง

วันเกิดเหตุ : 14 มกราคม 2548

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์

ที่อยู่ของเหยื่อ : บ้านโพนงาม ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย จ.กาฬสินธุ์

วันที่บันทึก: 19 กันยายน 2554

อายุ : ไม่ทราบ

ชาติพันธุ์ : ไทย

สรุปการให้ถ้อยคำ : วันที่ 14 พฤษภาคม 2548 เวลาประมาณ 8 นาฬิกา นายวันและนางสมหมาย ยูลง ประกอบอาชีพเป็นพ่อค้าขายของเร่ตามงานเทศกาล ถูกบังคับให้สูญหายเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2548 ลูกชายและพี่ชายของเหยื่อได้ให้ข้อมูลกับมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพว่า ในวันเกิดเหตุ นายวันและนางสมหมายเดินทางเข้าไปในตัวเมืองเพื่อหาหมอฟันตามที่นัดไว้ และหลังจากนั้นทางครอบครัวก็ขาดการติดต่อจากทั้งสองคน

จากการสืบหาจนได้ข้อมูลจากกล้องวงจรปิดของธนาคารแห่งหนึ่งทำให้ทราบว่า ในวันเกิดเหตุบุคคลทั้งสองนั้นอยู่กับชายนิรนามอีกสี่คน และกลุ่มชายทั้งสี่คนดังกล่าวยังนำเอา ATM ของเหยื่อมากดเงินสดออกไปจากธนาคารถึง 2 ครั้ง นอกจากนั้นพยานที่เห็นเหตุการณ์ยังเล่าให้ญาติของเหยื่อฟังในตอนแรกว่า ได้พบเห็นรถของเหยื่อถูกชน จากนั้นจึงมีกลุ่มคนลงมาจับตัวนายวันและนางสมหมายไป พร้อมทั้งได้ขโมยบัตรของเหยื่อออกไปด้วย อย่างไรก็ตามพยานที่เห็นเหตุการณ์ดังกล่าวปฏิเสธที่จะเป็นพยานให้กับครอบครัวของเหยื่อ

ในส่วน of ข้อมูลจากกล้องวงจรปิดพบว่าเงินถูกถอนออกไปในเวลาประมาณบ่ายโมง และในกล้องวงจรปิดยังแสดงให้เห็นบุคคลที่มากดเงินสดกลุ่มดังกล่าวสวมใส่หมวกเบสบอล รวมถึงในเวลาสองทุ่มยังมีการกดเงินสดออกจากบัญชีเป็นครั้งที่ 2 ในอีกสถานที่ด้วย นอกจากนี้พยานของคนที่ร้ายที่มากดเงินยังมีลักษณะเดียวกับรถของเหยื่อคือเป็น รถอีซูซุ ดราคอน สีบรอนเงิน ทำให้น่าเชื่อได้ว่าเหยื่อถูกกลุ่มคนที่มากดเงินนั้นจับตัวไป หลังจากญาติของเหยื่อไม่ได้รับการติดต่อกลับจากนายวันและนางสมหมายทำให้ญาติๆ ออกตามหายังสถานที่ที่คาดว่าบุคคลทั้งสองจะไป ทั้งที่โรงพยาบาล คลินิกหมอฟันและสถานที่ใกล้เคียงไปจนถึงป่ากร้างข้างหมู่บ้านด้วยคิดว่าหากเหยื่อถูกฆ่าอาจจะถูกอำพรางไว้ยังสถานที่นั้นๆ พี่ชายของเหยื่อความมั่นใจว่า การหายตัวไปของทั้งสองมีความเกี่ยวข้องกับการปราบปรามยาเสพติดในพื้นที่ เนื่องจากก่อนหน้านี้เหตุการณ์การบังคับให้สูญหายของนายวันและนางสมหมายจะเกิดขึ้น มีการ X-ray ในพื้นที่โดยการให้ชาวบ้านเขียนชื่อบุคคลที่คิดว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการยาเสพติดในหมู่บ้าน ซึ่งจากนโยบายนี้พี่ชายเหยื่อเชื่อว่าทำให้มีการถล่มกันได้ ซึ่งบ่อยครั้งที่ครอบครัวยูลงถูกตั้งข้อสงสัยว่าคำยาบ้าเนื่องจากค่อนข้างเป็นครอบครัวที่มีฐานะกว่าคนอื่นๆในหมู่บ้านเดียวกัน

การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม : พี่ชายเหยื่อเข้าแจ้งความกับสภอ. กมลาไสย เบื้องต้นทางตำรวจปฏิเสธจะรับแจ้งความโดยบอกกับญาติว่า ให้กลับมาแจ้งความใหม่หลังจาก 15 วันในระหว่างนั้นไม่มีการสืบสวนจากตำรวจแต่อย่างใด และทางญาติเองก็ไม่ได้แจ้งกับตำรวจเกี่ยวกับข้อมูลในกล้องวงจรปิดที่ญาติเคยไปขอดูจากธนาคาร เพราะญาติของเหยื่อเชื่อว่ามีการช่วยเหลือกันเองของกลุ่มคนที่ทำผิดโดยมีข่าวลือว่า กลุ่มคนที่เห็นในกล้องวงจรปิดนั้น เป็นคนของผู้มีอิทธิพลของทางราชการ

อย่างไรก็ตามคดีของนางสมหมายได้เข้าสู่การสอบสวนของ DSI ในปี 2550 โดยการช่วยเหลือของนางพิกุล พรหมจันทร์ (ญาติของเหยื่อจากการซื้อกรรมสิทธิ์ในจังหวัดกาฬสินธุ์) แต่ทาง กรมสอบสวนคดีพิเศษก็ไม่สามารถค้นหาคพเจ และแจ้งว่าปิดคดีไปแล้ว ส่วนครอบครัวของเหยื่อเอง แม้จะไปขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการต่างๆ แต่ก็ยังไม่มี การแจ้งความคืบหน้าแต่อย่างใด หน่วยงานล่าสุดที่ญาติของเหยื่อเข้าไปขอความช่วยเหลือคือ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งได้ดำเนินการโดยเข้ามาเก็บ DNA ไปแล้ว แต่ก็ยังไม่มีคืบหน้าในการค้นหาเหยื่อทั้งสองแต่อย่างใด

ในขณะเดียวกันทางครอบครัวของเหยื่อเองยังถูกเพื่อนบ้านซึ่งเป็นตำรวจ เข้ามาหลอกลวงโดยกล่าวว่าตนเอง สามารถช่วยเหลือให้ทั้งสองได้รับการปล่อยตัวและถอนชื่อออกจากบัญชีดำได้ โดยทางญาติของเหยื่อต้องจ่ายเงินค่า ดำเนินการในเรื่องนี้ซึ่งทางครอบครัวของเหยื่อได้รับจดหมายเรียกเงินหลายครั้ง ทำให้พี่ชายเหยื่อได้นำเรื่องนี้เข้าแจ้งความเพื่อ ดำเนินคดีด้วย ทำให้ผู้ต้องหาในคดีนี้ได้รับโทษจำคุก 8 ปี (ต่อมาถูกลดโทษเหลือ 5 ปี) อย่างไรก็ตามนายตำรวจที่เป็นคนสมรู้ ร่วมคิดถูกไล่ออกจากราชการ แต่ภายหลังพบว่านายตำรวจคนดังกล่าวกลับไปรับราชการอยู่ที่จังหวัดร้อยเอ็ด

กรณีที่ 15

ชื่อ : นายสมาน มีธรรม

วันเกิดเหตุ : 2 มิถุนายน 2550

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : บ้านเตาไห ต.หลุบ อ.เมืองกาฬสินธุ์ จ. กาฬสินธุ์

วันที่บันทึก : 19 กันยายน 2554

ที่อยู่ของเหยื่อ : ตำบลหลุบ อ.เมือง กาฬสินธุ์ จ. กาฬสินธุ์

อายุ : อายุประมาณ 62 ปี

ชาติพันธุ์ : ไทย

สรุปการให้ถ้อยคำ : นายสมาน มีธรรม ประกอบอาชีพทำโรงสีข้าวในตำบลหลุบ อ.เมืองกาฬสินธุ์ ก่อนหน้าที่นายสมานจะ ถูกบังคับให้สูญหายไปในวันที่ 1 มิถุนายน 2550 เขาเป็นอดีตสมาชิก อบต.ของตำบลหลุบและยังมีช่วยเหลือโครงการต่าง ๆ ภายใน อบต. เป็นอย่างดีโดยเฉพาะเรื่องการรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดอีกด้วย

ลูกสาวของนายสมานจดจำวันที่พ่อหายไปได้อย่างชัดเจนว่า ในวันเกิดเหตุ นายสมานออกจากบ้านเพื่อไปส่ง ข้าวสารยังร้านค้าในเวลาประมาณ 8 นาฬิกา เหมือนอย่างที่เคยทำ จวบจนนายสมานส่งข้าวสารยังร้านค้าในบริเวณตลาดทุ่ง

นาทองเสร็จ ก็ขับรถกลับบ้านตามปกติ แต่เมื่อเวลาล่วงเลยมาถึง 10 โมงเช้าแล้ว นายสมานยังไม่กลับถึงบ้านและโทรศัพท์ก็ขาดการติดต่อตั้งแต่ตอนนั้น ทำให้ครอบครัวพบว่านายสมานหายตัวไปพร้อมกับภริยาพรอนเทียร์ เมื่อสอบถามเจ้าของร้านค้าที่นายสมานมาส่งข้าวสาร เจ้าของร้านเองก็แจ้งว่านายสมานมาส่งข้าวตามปกติ เสร็จแล้วก็ขับรถออกไป โดยไม่มีอะไรผิดปกติเลย

ทางครอบครัวของนายสมาน เชื่อว่าการหายตัวไปของนายสมานน่าจะมีความเกี่ยวข้องกับกรณีความขัดแย้งเรื่องการขยายโรงสี ซึ่งเป็นกิจการของครอบครัว เพราะก่อนหน้านี้ นายสมานเองมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกับเจ้าของที่นาซึ่งตั้งอยู่ติดกับที่นาของครอบครัวมีธรรม เจ้าของที่นาแปลงใกล้เคียงขณะนั้นเป็นตำรวจคนหนึ่ง ทางครอบครัวนายสมานเชื่อว่าครั้งหนึ่งนายตำรวจคนดังกล่าวเคยเข้ามาข่มขู่คนงานของโรงสีนายสมานด้วย ทำให้คนงานหลายคนไม่กล้ามาทำงานเพราะกลัวจะถูกอุ้มหายหลังจากที่มีคนแปลกหน้ามาถามเวลาไปกลับ และเวลาเดินทางมาทำงานที่โรงสีของนายสมาน

บริเวณที่นายสมานถูกทำให้หายตัวไปอยู่บริเวณ ถนนสายหลักเชื่อมระหว่างร้อยเอ็ดและกาฬสินธุ์ และในพื้นที่ยังมีข่าวลืออีกว่า มีผู้เห็นวารถนิสสันพรอนเทียร์ขับมุ่งหน้าเข้าตัวเมืองกาฬสินธุ์ แต่บางแหล่งกล่าวว่ารถขับกลับเข้ามายังหมู่บ้านที่นายสมานอยู่

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ประมาณเวลาบ่าย 2 โมงวันเดียวกัน ครอบครัวของนายสมานจึงนำเรื่องเข้าแจ้งความกับตำรวจ ในสภอ.โกสุมพิสัยได้รับการปฏิเสธ เพราะทางตำรวจอ้างว่าหากต้องการแจ้งคนหาย ต้องรอให้ครบ 24 ชั่วโมงเสียก่อน สิ่งเดียวที่ทางตำรวจได้ช่วยเหลือญาติของเหยื่อในขณะนั้น คือช่วยติดตามรถให้ตามรูปพรรณที่ทางครอบครัวนายสมานให้ข้อมูลไว้ จนเวลาผ่านไปประมาณ 2 อาทิตย์ทางตำรวจจึงได้มาสอบถามข้อมูล และทางตำรวจเองได้สอบสวนเพื่อนบ้านของนายสมานที่เคยมีเรื่องทะเลาะกันด้วย แต่ไม่ได้มีการสอบสวนเชิงลึกแต่อย่างใด และจวบจนปัจจุบันก็ยังไม่มีความคืบหน้าในคดีแต่อย่างใด

หลังจากการการหายตัวไปอย่างไร้ร่องรอยประมาณ 1 ปี ของนายสมาน มีธรรม ภริยาของนายสมานก็ได้รับการตรวจสอบอีกครั้งโดย DSI ซึ่งญาติของนายสมานได้เข้าร่วมกับนางพิกุล ในการยื่นเรื่องร้องขอให้ DSI เข้ามาสืบสวน อย่างไรก็ตามทางครอบครัวมีธรรมเองก็พบว่า ทาง DSI ยังไม่สามารถรายงานความคืบหน้าทางคดีเช่นกัน อีกทั้งยังได้รับแจ้งว่าไม่สามารถทำเป็นคดีพิเศษได้ นอกจากนี้ทางครอบครัวมีธรรมเคยได้เข้าพบกับ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเพื่อรายงานในเรื่องนี้ด้วย ความคืบหน้าล่าสุดในต้นปี 2554 มีเจ้าหน้าที่จากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ในนามของกระทรวงยุติธรรม ได้เข้ามาเก็บข้อมูล DNA จากญาติและคนในครอบครัวมีธรรมเท่านั้น

กรณีที่ 16

ชื่อ : นายกมล เหล่าโสภณพันธุ์

วันเกิดเหตุการณ์ : 9 กุมภาพันธ์ 2551

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : ถนนจันทร์สนธิ อ. บ้านไผ่ จ. ขอนแก่น

วันที่บันทึก : 16 กรกฎาคม 2554

ที่อยู่ของเหยื่อ : 87/85 ถนนกลางเมือง ต.ในเมือง อ.เมืองขอนแก่น จ. ขอนแก่น

อายุ : 51 ปี

ชาติพันธุ์ : คนไทยเชื้อสายจีน

สรุปการให้ถ้อยคำ : นายกมล ประกอบอาชีพเป็นตัวแทนจำหน่ายน้ำ และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์รายใหญ่ในจังหวัดขอนแก่น และยังเป็นสมาชิกของ *เครือข่ายประชาชนต่อต้านคอร์รัปชัน*¹⁰ เหตุการณ์การบังคับให้สูญหายเกิดขึ้นกับนายกมลเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2551 และจวบจนปัจจุบันยังไม่มีใครทราบชะตากรรมของนายกมลอีกเลย

นายกมล เติบโตมาในครอบครัวซึ่งทำธุรกิจส่วนตัว สามารถส่งลูกชายของเขาสองคนเรียนในระดับอุดมศึกษาที่มีชื่อเสียงในกรุงเทพฯ ได้ บุตรชายทั้งสองของนายกมลศึกษาในคณะนิติศาสตร์ ในปี 2544 นายกมลเริ่มมีบทบาททางสังคมมากขึ้นในฐานะนักกิจกรรม และในปี 2547 นายกมลได้เข้าร่วมกับเครือข่ายประชาชนต่อต้านคอร์รัปชัน โดยนายกมลมีความคุ้นเคยอย่างดีกับแกนนำบางคนของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยขณะนั้น ทำให้นายกมลกลายเป็นแกนนำคนสำคัญในจังหวัดขอนแก่นในการต่อต้านการทุจริตในจังหวัดขอนแก่น นอกจากนี้ในระหว่างปี 2549-2550 นายกมลยังสนับสนุนให้น้องชายของเขา (นายประเสริฐ เหล่าโสภณพันธุ์) สมัครชิงตำแหน่งนายกเทศมนตรีของ อ. บ้านไผ่ด้วย

ภายหลังจากการเข้าร่วมกลุ่มพันธมิตร ฯ นายกมลเองได้เข้าตรวจสอบกรณีการทุจริตหลายกรณี และพยายามกล่าวโทษกับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นหลายคน ในกรณีของการก่อสร้างทางรถไฟ และกรณีของการก่อสร้างตึกอสังหาริมทรัพย์ต่าง ๆ ว่ามีการทุจริตเอื้อผลประโยชน์แก่พวกพ้องโดยมีความเกี่ยวข้องกับนายกเทศมนตรีอีกคนหนึ่งซึ่งทำธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ใน จ. ขอนแก่น นายกมลจึงเข้าร้องเรียนกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ สภอ.บ้านไผ่เกี่ยวกับกรณิดังกล่าว รวมไปถึงกล่าวโทษผู้กำกับสถานีตำรวจภูธรบ้านไผ่ในขณะนั้นว่าเพิกเฉยต่อการปฏิบัติหน้าที่ในกรณีที่เขาร้องเรียน ทำให้ช่วงกลางปี 2550 นายกมลเริ่มถูกคุกคามในหลากหลายรูปแบบ

จวบจนเมื่อ 20 มกราคม 2551 นายกมล ได้เขียนจดหมายขอความคุ้มครองในกรณีที่เขาถูกคุกคาม ซึ่งเนื้อความในจดหมายคำร้องได้ระบุชื่อนายตำรวจหลายคน เอาไว้ หลังจากยื่นหนังสือขอความคุ้มครองไม่นาน มีนายตำรวจบางคนเข้ามาพบและขอโทษต่อนายกมลในกรณีที่เกิดขึ้น แต่ทางตำรวจเองก็ไม่ได้ดำเนินการตามที่นายกมลต้องการให้ตรวจสอบพฤติกรรมของตำรวจกลุ่มนั้น ทำให้สถานการณ์ของนายกมลตอนนั้นมีความเสี่ยงมากขึ้น ตัวเขาเองก็เริ่มมีความระมัดระวังในการใช้ชีวิตประจำวันมาก และจึงซื้อประกันชีวิตเอาไว้ด้วย

วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2551 เป็นวันที่นายกมล ถูกบังคับให้สูญหายไป ลูกชายของนายกมลเล่าเหตุการณ์วันนั้นให้ฟังว่า เข้าของวันที่ 7 กุมภาพันธ์ นายกมลได้รับโทรศัพท์จากตำรวจสภอ. บ้านไผ่เพื่อให้เข้าพบและพูดคุยเรื่องการร้องขอความคุ้มครองพยาน โดยนายกมลใช้เวลาทั้งวันในวันนั้นในการเดินทางไปกลับระหว่างบ้านและโรงพักหลายรอบเพื่อจัดการธุระต่าง ๆ จนถึงช่วงประมาณหัวค่ำ ครั้งสุดท้ายที่คนในบ้านได้คุยกับนายกมลคือช่วงประมาณ 3 ทุ่ม เนื่องจากลูกชายคนเล็กได้โทรหานายกมลเพื่อตรวจดูว่านาย กมลเสร็จธุระหรือยัง นายกมลแจ้งว่ายังไม่เสร็จธุระ หลังจากนั้นไม่นานนายกมลได้โทรศัพท์กลับมายังลูกชายคนเล็กเมื่อเวลาประมาณห้าทุ่มหลายครั้ง แต่ครั้งนี้ลูกชายนายกมลไม่ได้รับสาย ต่อมาเมื่อเห็นสายที่ไม่ได้รับเป็นเบอร์ของนายกมล ลูกชายคนเล็กจึงโทรกลับไปแต่พบว่าสายถูกตัดไปและติดต่อพ่อไม่ได้อีกเลย เมื่อครอบครัวพบว่านายกมลหายตัวไป จึงได้ร้องขอตรวจข้อมูลในกล้องวงจรปิดของสถานีตำรวจที่นายกมลเดินทางไปดูธุระ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องไม่อนุญาตให้ญาติดูบันทึกจากกล้องวงจรปิด แต่ได้แจ้งแก่ญาติว่าจากบันทึกของ สภอ.บ้านไผ่ นายกมลเดินออก

¹⁰ กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ก่อตั้งขึ้นครั้งแรกเพื่อต่อต้านรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ในกลุ่มประกอบด้วยกลุ่มคนที่เกิดทุนสถาบันพระมหากษัตริย์, ชนชั้นกลางในกรุงเทพมหานคร, ประชาชนในภาคใต้ เป็นต้น

โรงพักเวลาประมาณ 23.40 น. และนับจากนั้นก็ไม่มีใครพบเห็นตัวนายกมลอีกเลย จนเมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2551 มีคนพบรถยนต์ยี่ห้อซูบารุ สีแดงจอดอยู่ตรงบริเวณโรงพยาบาลสิรินธร ต.บ้านแฮด ซึ่งห่างออกไปจากโรงพักบ้านไผ่ประมาณ 15 กิโลเมตร

นายประเสริฐ เหล่าโสภณพันธ์ น้องชายของนายกมล ได้ขอข้อมูลการใช้โทรศัพท์จากบริษัทผู้ให้บริการเพื่อให้ติดตามหาตำแหน่งที่อยู่ของนายกมล แต่ก็ไม่มีความคืบหน้า ส่วนทางครอบครัวของนายกมลเองได้ตามหานายกมลในหลายแห่งทั้งจากสุสานจีน จากมูลนิธิร่วมกตัญญูและตามไปดูศพนิรนามตามที่ต่าง ๆ แต่ก็ยังไม่พบนายกมลแต่อย่างใด จากข้อมูลการใช้โทรศัพท์พบว่าส่วนมาก ในวันที่ 1-7 กุมภาพันธ์ 2551 นายกมลได้โทรไปหานายตำรวจคนหนึ่ง และในวันที่ 6-7 กุมภาพันธ์ ก็มีการโทรศัพท์หานายตำรวจคนนั้นถี่ขึ้น และจากบันทึกข้อมูลการใช้โทรศัพท์ยังพบเวลาที่นายกมลโทรหาลูกชายช่วงเวลาประมาณห้าทุ่มในวันที่ 7 ด้วย

มีรายงานว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจ สภอ.บ้านไผ่เคยแจ้งกับครอบครัวของเหยื่อว่านายกมล อาจจะข้ามฝั่งไปยังประเทศกัมพูชาเพื่อเล่นการพนัน แต่ทางครอบครัวของนายกมลไม่เชื่อ และได้ลองไปตรวจดูยังด่านตรวจคนเข้าเมือง ซึ่งก็ไม่พบรายชื่อของนายกมลปรากฏอยู่แต่อย่างใด ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2551 เพื่อนเก่าของนายกมลซึ่งเป็นแกนนำในกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในขณะนั้น ได้โทรหาภรรยาของนายกมลเพื่อจะให้ความช่วยเหลือแก่ครอบครัวนายกมล และได้แจ้งกับครอบครัวนายกมลว่าตนเองจะรายงานเรื่องนี้กับเครือข่าย ที่กรุงเทพฯ ด้วยเพื่อให้ช่วยติดตามค้นหา แต่หลังจากนั้นก็ไม่ได้ติดต่อกับครอบครัวนายกมลอีก

ในวันที่ 18 มิถุนายน 2551 ครอบครัวนายกมลได้รับโทรศัพท์จากบุคคลนิรนาม แจ้งว่านายกมลเสียชีวิตแล้ว นอกจากนี้โทรศัพท์นิรนามยังบอกอีกว่ารู้จักนายตำรวจสองคนที่เกี่ยวข้องกับการหายตัวไปของนายกมลอีกด้วย หลังจากนั้นในวันที่ 20 พฤษภาคม 2553 มีคนเอาทรายเปล่ามาทิ้งหน้าบ้านของนาย กมลโดยไม่ทราบสาเหตุคล้ายกับเป็นการข่มขู่

การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม : ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2551 เวลาประมาณ 9.30 น. น้องชายของนายกมลและภรรยา เป็นผู้เข้าแจ้งความที่สภ. บ้านไผ่ว่านายกมลนั้น หายตัวไปและไม่ได้กลับบ้านทั้งคืน จนเวลาประมาณบ่ายสามโมงญาติทั้งสองจึงได้กลับออกมา รวมถึงได้เข้าสอบถามกับนายตำรวจนายหนึ่งเกี่ยวกับกรณีการหายตัวไปของนายกมล ซึ่งได้รับการแจ้งว่าในวันเกิดเหตุเกิดนั้น นายกมลได้เดินทางออกไปจากสภอ.ประมาณ ห้าทุ่มสี่สิบนาที อย่างไรก็ตามทางตำรวจเองได้ลงบันทึกประจำวันไว้ และแจ้งว่าจะติดตามสืบคดีนี้ แต่จวบจนปัจจุบันยังไม่มีความคืบหน้าใด ๆ

จากการชันสูตรและตรวจสอบลายนิ้วมือในรถของนายกมล พบว่ามีลายนิ้วมือจำนวน 8 ลายนิ้วมือที่ไม่ใช่เป็นของนายกมล นอกจากนี้ยังพบกุญแจมือในช่องเก็บของอีกด้วย ทำให้ครอบครัวของนายกมลและญาติ ขอให้มีการทำสำเนารายงานการตรวจสอบรถส่งมาให้กับญาติ ๆ แต่ทางตำรวจกลับปฏิเสธที่จะดำเนินการให้ ทางครอบครัวของนายกมลจึงเข้าแจ้งกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งตั้งอยู่ที่กรุงเทพฯ เพื่อให้มีการสอบสวนทางวินัยกับตำรวจใน สภอ. บ้านไผ่ และทางครอบครัวยังได้เข้าแจ้งกรณีการหายตัวไปของนายกมลด้วย แม้ทางสำนักงานตำรวจแห่งชาติจะดำเนินการสอบสวนให้ อย่างไรก็ตามก็ดีภายหลังทางญาติได้รับแจ้งว่าไม่สามารถระบุตัวผู้กระทำผิดได้ เพราะไม่พบหลักฐานของการก่ออาชญากรรม ทางครอบครัวนายกมลจึงได้เข้าร้องเรียนกับ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และ DSI อีกครั้งเพื่อให้รับเป็นคดีพิเศษ ซึ่งตอนนี้ทาง DSI ได้รับกรณีของนายกมล เหล่าโสภณพันธ์เอาไว้เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2552 ในส่วนของการหายตัวไปอันเกี่ยวข้องกับการต่อต้านคอร์รัปชันและความขัดแย้งในระดับชาติ เลขคดีที่ 10/2553 และดำเนินสู่การดำเนินการสืบสวนและเอาผิดทางคดีต่อไป

ก่อนหน้านี้ DSI จะรับกรณีของนายสงกรานต์เป็นคดีพิเศษ ในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2551 ทางครอบครัวได้รับหมายศาลแจ้งให้ทราบว่า มีจดหมายร้องเรียนว่านายกมลแทรกแซงการทำงานของเจ้าหน้าที่ และออกหมายจับในวันที่ 4 มีนาคม 2551 หลังจากนั้นจึงมีคำตัดสินจากศาลว่านายกมล หลบหนีหมายศาลดังกล่าว

ภาคใต้

กรณีที่ 17

ชื่อ : นายแหวะรงค์ รอยิง และนายยา เจ๊ะดอเลาะ

วันเกิดเหตุการณ์ : 27 มีนาคม 2545

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : ระหว่างยะหาและอำเภอเมืองยะลา.

วันที่บันทึก : 16 สิงหาคม 2548

ที่อยู่ของเหยื่อ : บ้านเลขที่ 32 ม.4 ต.ยะลา และบ้านเลขที่ ยะหา จ. ปาโต อ. 27 ม.4 ต.ยะลา.ยะหา จ.ปาโต อ.

อายุ : ไม่ทราบ

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ ¹¹: คนงานกรีดยางสองคนคือนายแหวะรงค์ รอยิงและนาย ยา เจ๊ะดอเลาะ หายตัวไปเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2545 ระหว่างที่ทั้งสองเดินทางไปพบเจ้าหน้าที่ตำรวจที่อำเภอเมืองยะลา

วันนั้น สองคนซึ่งเป็นเพื่อนกันได้รับโทรศัพท์จากคนรู้จักที่คุ้นเคยกับตำรวจชื่อดอเลาะห์ รอยิง ดอเลาะห์ชวนแหวะรงค์ และยา ให้ไปพบเขาเพื่อสอบถามเรื่องที่ถูกกล่าวหาว่าไม่สงบเข้าโจมตีที่อำเภอบันนังสตาและมีตำรวจถูกยิงเสียชีวิต ไม่เป็นเรื่องผิดปกติที่ดอเลาะห์จะขอพบพวกเขาเพื่อสอบถามเกี่ยวกับเหตุการณ์ความไม่สงบต่างๆ เป็นเวลานานปีที่ดอเลาะห์มักปรากฏตัวพบกับชาวบ้านเพื่อสอบถามข้อมูลผู้ก่อความไม่สงบที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่างๆ หรือพยายามหาข่าวการก่อเหตุในอนาคต ผู้ซึ่งให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์มักได้รับการตอบแทนด้วยเงินเป็นรางวัล

ดอเลาะห์ได้ขอให้แหวะรงค์ และยา ไปพบที่โรงแรมปาร์ควิว ในอำเภอเมืองยะลา ประมาณ 5 โมงเย็น โดยทั้งสองใช้รถจักรยานยนต์ของยา แหวะรงค์ได้แจ้งกับภรรยา(นางมีนะ ยาโงะ)ว่าเขาจะกลับมาประมาณ 3 ทุ่ม – เธอรออยู่แต่เขาไม่กลับมา

¹¹ มูลนิธิอิสรกรรมเพื่อสันติภาพเป็นหน่วยงานแรกที่เก็บข้อมูลกรณีนี้, รายละเอียดต่างๆที่ปรากฏนี้ได้เผยแพร่อย่างกว้างขวางในรายงานขององค์การฮิวแมนไรท์วอตช์, 'It was Like Suddenly My Son No Longer Exitsed' พิมพ์เผยแพร่ พ.ศ. 2550, โปรดดู www.hrw.org/asia/thailand

หลังจากที่รถการกลับของยาตตลอดทั้งคืนภรรยาของเขา(นางอาบีเนฮ์ ฮะยีดานิง) จึงไปตามหาเขาที่อ.เมือง ยะลา ครั้งแรกนางอาบีเนฮ์ได้ไปหาที่โรงแรมเพื่อดูว่ามีใครพบเห็นยาบ้าง แต่ไม่พบอะไรเลย สองวันหลังจากการหายตัวไปของทั้งสอง นางอาบีเนฮ์เดินทางไปพบตำรวจที่สถานีตำรวจภูธร เมืองยะลา เพื่อสอบถามแต่ไม่มีข่าวคราวเกี่ยวกับทั้งสอง ต่อมาได้มีการรถจักรยานยนต์ของยาจอดทิ้งไว้ที่สวนยางในจังหวัดพัทลุง ห่างจากอำเภอเมืองยะลาประมาณ 240 กิโลเมตร

เมื่อสอบถามว่าเธอเชื่อว่าใครต้องรับผิดชอบการหายตัวไปของยา และแหวฮารังค์ ภรรยาของยาบอกชื่อของจำลิบ ตำรวจ ธีระนัฐ จันทะโน และจำลิบตำรวจวิรัช บุญไชยโย(แม้จะไม่มีรายละเอียดถึงพื้นฐานของความสงสัยของเธอ)

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ภรรยาของนายยา เจ๊ะดอเลาะห์ ได้แจ้งความกับตำรวจ สภ.ยะลาเมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2545 เธอยังได้ร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ นอกจากนี้ครอบครัวได้รับเงินเยียวยาจำนวน 1 แสนบาทจากรัฐบาลตามข้อเสนอแนะของ กอส.

กรณี 18

ชื่อ : นายบูรัม มะฮิดา และนายอับดุลมานัน อับดุลลาติม

วันที่เกิดเหตุ : เดือนมีนาคม หรือเมษายน 2546

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : อำเภอสุไหงโกลก จังหวัดนราธิวาส

วันที่บันทึก : 17 สิงหาคม 2548

ที่อยู่ของเหยื่อ : 5 หมู่ 2 ต.นราธิวาส.สุไหงปาดี จ.ปะลูลู อ./ 554 ม .2 ต.นราธิวาส.สุไหงปาดี จ.ปะลูลู อป.

อายุ : ไม่ทราบ / 48 ปีตามลำดับ

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ :¹² ในวันที่ทั้งสองหายตัวไป บูรัม มะฮิดา และอับดุลมานัน อับดุลลาติม กลับจากตลาดในอ.สุไหงโกลก หลังจากกลับจากตลาดรถจักรยานยนต์ของพวกเขาถูกบังคับให้หยุดที่จุดตรวจของทหารซึ่งมีรถทหารสองคันจอดอยู่ ผู้เห็นเหตุการณ์เห็นว่าทั้งสองถูกทหารนำตัวไปและเห็นรถจักรยานยนต์ของพวกเขาถูกนำไปไว้หลังรถทหาร ผู้เห็นเหตุการณ์ไม่กล้าเข้าไปช่วยเหลือเนื่องจากกลัวว่าพวกเขาจะถูกนำตัวไปด้วย

พี่ชายของอับดุลมานัน นายอับดุลรอฮิม อับดุลลาติม กล่าวกับฮิวแมนไรท์ วอทช์ ว่าน้องชายของเขาอยู่ผิดที่และผิดเวลา เขากล่าวว่าเป้าหมายของการลักพาตัวคือนายบูรัม ไม่ใช่อับดุลมานัน แต่เนื่องจากมีพยานเห็นเหตุการณ์ทำให้ตำรวจไม่สามารถปล่อยตัวอับดุลมานันเป็นอิสระได้ อับดุลมานันคงไม่เงี้ยบอยู่ได้และครอบครัวของเขารู้จักนักการเมืองระดับชาติหลาย คนในจังหวัดนราธิวาส¹³

¹² ข้อมูลบางส่วนมาจากข้อมูลที่ถูกเก็บโดยมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ รวมกับข้อมูลเพิ่มเติมจากรายงานของ Human Rights Watch เล่ม , 'It Was Like Suddenly My Son No Longer Existed' published in 2007, เข้าถึงได้จาก : www.hrw.org/asia/thailand

¹³ กลุ่ม "วาดะห์" เป็นกลุ่มนักการเมืองมุสลิม ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2531 โดยมีจุดประสงค์เพื่อเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อพี่น้องมุสลิมเป็นหลัก

นายบุรฮัมเดิมถูกสงสัยว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการยิงนายตำรวจนายหนึ่งที่เรียกกันว่า “เสือแดง” ชื่อจริงคือพันตำรวจเอกสุธรรม ศิริระชนนท์ ซึ่งทำงานกับหน่วยงานเกี่ยวกับยาเสพติด ไม่ชัดเจนว่าข้อมูลจากเจ้าหน้าที่จะถูกต้องหรือไม่ แต่สองปีก่อนบุรฮัมจะหายตัวไปเขาถูกจำคุกเป็นเวลาสองปีในข้อหาเสพยาเสพติด พ่อของเขานายมะฮิดา บินสื่อแม กล่าวกับมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพว่าบุรฮัมไม่เคยเกี่ยวข้องกับยาเสพติด เขาเพียงต้องการรับผิดชอบน้องชาย และไม่ต้องการให้น้องชายติดคุก พ่อของบุรฮัมบอกกับฮิวแมนไรท์ วอทช์ว่าเขาไม่เชื่อว่าบุรฮัมจะสามารถใช้ปืนในการฆ่าคนได้

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ครอบครัวของทั้งสองไม่ได้แจ้งความอย่างเป็นทางการกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพราะเชื่อว่า “ตำรวจจะไม่สืบสวนเรื่องนี้” ส่วนพี่ชายนายฮับดุลลามันกล่าวไว้ในรายงานของ Human Rights Watch ว่า ก่อนหน้านี้ทางครอบครัวได้รับการบอกเล่าจากตำรวจกองบังคับการปราบปราม และตำรวจภาค 9 ว่าพวกเขาจะไม่ลังเลใจในการฆ่าผู้ต้องสงสัยซึ่งเป็นผู้ค้ายาเสพติดและผู้ก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ก่อนทั้งสองจะหายตัวไปในปี 2546 รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ได้ประกาศนโยบาย “สงครามยาเสพติด” เพื่อต่อต้านการใช้และการค้ายาเสพติดซึ่งเป็นเหมือนการให้ “ไฟเขียว” กับตำรวจในการจัดการกระทำด้วยการละเมิดและการสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย

กรณีที่ 19

ชื่อ : นายสาการียา กาเจ

วันเกิดเหตุ: 29 มิถุนายน 2546

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : ระหว่างเส้นทางบ้านบันนังนุใจ และอำเภอเมืองยะลา อ.เมือง จ. ยะลา

วันที่บันทึก : 13 มิถุนายน 2554 (เก็บข้อมูลครั้งที่2)

ที่อยู่ : 7 ม.5 ต. กรงปินัง อ.กรงปินัง จ. ยะลา

อายุ : ไม่ทราบ

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ : นายสาการียา กาเจ เป็นเจ้าของสวนยางพารา เขามีบุตร 3 คน ถูกบังคับให้สูญหายไปเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2546 เวลาประมาณ 10 โมงเช้า บริเวณเส้นทางบ้านบันนังนุใจ อยู่ระหว่างทางไปอ.เมืองยะลา

ก่อนที่นายสาการียาจะหายตัวไป ได้บอกกับภรรยา นางปิ๊ยะ กามา ว่าจะไปดูรถจักรยานยนต์ที่ร้านในหมู่บ้านใกล้เคียงกับเพื่อนชื่อนายสุไร ยะ ซึ่งเป็นคนขายของตามบ้านในตัวเมือง แต่ทั้งสองก็ไม่ไปที่ร้าน

2-3 สัปดาห์ต่อมารถจักรยานยนต์ของสาการียาถูกพบในบริเวณห่างไปจากหมู่บ้าน โชคดีที่ไม่มีใครทราบสาเหตุหรือเห็นเหตุการณ์ มีเพียงข่าวลือว่ามีคนพบเห็นรถตู้ที่มีลักษณะเหมือนรถที่ใช้ลักพาตัวเด็กเข้ามาและเกี่ยวข้องกับการหายตัวไปของทั้งสอง

จากคำบอกเล่าของนางปิ๊ยะ ปกติแล้วครอบครัวของเธอมักเป็นที่โอชะของเพื่อนบ้าน (นายสาการียามีเพื่อนที่เป็น อ.ส.หน่วยงานความมั่นคง และยังมีเพื่อนที่เป็นกำนัน)อีกทั้งครอบครัวเธออยู่ในหมู่บ้านที่ชาวบ้านยากจน ทำให้หลายครั้งที่ครอบครัวถูกกล่าวหาจากเพื่อนบ้านต่างๆ จนมีเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาตรวจค้นทรัพย์สินบ้านบ่อย ๆ

ในวันที่ 29 มิถุนายน 2546 เวลาประมาณ บ่ายโมง ภรรยาของนายสากริยาเห็นว่าสามียังไม่กลับบ้าน ดังนั้นจึงตัดสินใจออกไปตามหาและได้ทราบข่าวลือเรื่องของรถตู้ที่อาจจะเกี่ยวข้องกับการหายไปของสามี ในวันต่อมาเธอจึงได้เข้าแจ้งความกับตำรวจเรื่องการหายไปของสามี

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ในวันที่ 30 มิถุนายน 2546 ครอบครัวของนายสากริยา ได้พยายามเข้าแจ้งความเรื่องการหายไปของนายสากริยายัง สภ.กรงปินัง ในเบื้องต้นทางตำรวจไม่รับแจ้ง โดยให้เหตุผลว่าเหตุเกิดขึ้นนอกพื้นที่ที่รับผิดชอบ ดังนั้นทางครอบครัวจึงไปแจ้งความยัง สภ.เมืงยะลา และ สภ.ยะลาได้รับแจ้งความเรื่องการหายไปของ นายสากริยาไว้ อย่างไรก็ตามเป็นเวลากว่า 1 ปีให้หลังจากเกิดเหตุที่ตำรวจเริ่มสืบสวนสอบสวน หลังจากนั้นก็ไม่มีความก้าวหน้าเกี่ยวกับเหยื่อหรือที่อยู่ของเขา

หลังเกิดเหตุ 3 ปีทางครอบครัว(น้องสาวของนายสากริยา)ได้ไปขอใบมรณะบัตรจากอำเภอธารโต โดยไม่เจตนาเนื่องจากความเข้าใจผิดกันในการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ สภ. ธารโต อย่างไรก็ตามนางปิยะต้องการให้มีการถอนใบมรณะบัตรเพราะนี่เป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ยุติการสอบสวนตามกฎหมาย และตามหาสามีของเธอ จนขณะนี้ยังไม่มีความก้าวหน้าใดๆ

สำหรับการช่วยเหลือทางครอบครัวของเหยื่อเคยได้รับความช่วยเหลือ 4,000 บาท จากอำเภอกรงปินังแต่ก็ไม่ทราบว่าเป็นความช่วยเหลือเนื่องจากกรณีใด นอกจากนี้ได้รับเงินช่วยเหลือจากคณะกรรมการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบจากสถานการณ์ภาคใต้ (กยต.) จำนวน 100,000 บาท

กรณีที่ 20

ชื่อ : นายอรุณ โมง

วันที่เกิดเหตุ : 6 มกราคม 2547

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : บ้านของเหยื่อใน อ.สะบ้าย้อย จ.สงขลา

วันที่บันทึก : 20 สิงหาคม 2548

ที่อยู่ของเหยื่อ : อ.สะบ้าย้อย จ. สงขลา ย้ายมาจากบ้านเดิมที่ 84/4 ม. 2 ต. สากอ อ. ศรีสาคร จ.นราธิวาส

อายุ : 51 ปี

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ : นายอรุณ โมง เป็นพ่อของลูกอีก 5 คน เขาประกอบอาชีพช่างตัดผม เขาถูกลักพาตัวไปจากบ้านของภรรยาที่อ.สะบ้าย้อย จ. สงขลา โดยกลุ่มชายที่อำพรางตนเองด้วยหมวกไหมพรม

ในวันที่เกิดเหตุเวลาประมาณ 5 โมงเย็น ชายกลุ่มหนึ่งประมาณ 4-5 คน เข้ามาบังคับนายอรุณ และได้ตีเขาด้วยปืนที่หน้า หลังจากนั้นพวกเขาได้นำตัวอรุณขึ้นรถปิคอัพ – และนั่นคือครั้งสุดท้ายที่ครอบครัวได้เห็นนายอรุณ กลุ่มชายดังกล่าวไม่ได้แจ้งข้อมูลใดๆ เกี่ยวกับการกระทำการในครั้งนี้ ทั้งยังไม่ได้แสดงหมายจับกุมเขาด้วย

ลูกสาวคนหนึ่งในจำนวนบุตรห้าคนของอรุณ นางสาวทัศนีย์ โมง กล่าวว่า การที่พ่อของเธอถูกลักพาตัวไปอาจจะเกี่ยวกับเหตุการณ์ปล้นปืนที่ค่ายปิเหล็ง จ. นราธิวาส เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 (2 วันก่อนที่นายอรุณถูกบังคับให้สูญหาย)

นายอรุณถูกจับตามองจากตำรวจตั้งแต่ย้ายมาอยู่ที่ อ.สะบาย้อย แต่อย่างไรก็ตามข้อสงสัยเหล่านี้ก็มีได้อยู่บนพื้นฐานของพยานหลักฐานที่มีน้ำหนัก

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ครอบครัวของเหยื่อได้เข้าแจ้งความครั้งแรกที่ สภอ.สะบาย้อย และต่อมานางสาวทัศนีย์ก็เข้าแจ้งความอีกครั้งที่ สภอ. ศรีสาคร แต่ไม่ได้รับการตอบกลับใดๆนอกจากความจริงที่ว่ากรณีนี้เป็นเรื่องยากในการสืบสวนเนื่องจากไม่มีหลักฐาน

ครอบครัวได้รับเงินช่วยเหลือจากรัฐบาลจำนวน 100,000 บาทตามข้อเสนอแนะของ กอส.

กรณีที่ 21

ชื่อ : นายบุญด้อมัน วอนิ และนาย อิบรอฮิม กายอ

วันเกิดเหตุ : 8 มกราคม 2547

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : บ้านของนายอิบรอฮิม

วันที่บันทึก : 13 มิถุนายน 2554 (วันที่รับรายงานครั้งที่ 2)

ที่อยู่ของเหยื่อ : 173 ม.11 ต.บันนังสตา อ.บันนังสตา จ.ยะลา และ 279 ม.1ต.บันนังสตา อ.บันนังสตา จ. ยะลา ตามลำดับ

อายุ : 26 ปี และ 31 ปี ตามลำดับ

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ : นายบุญด้อมัน ประกอบอาชีพทำสวนในอ.บันนังสตา เขาหายตัวไปเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2547 เวลาประมาณ 2 ทุ่ม ผู้ใกล้ชิดนายบุญด้อมันคนหนึ่ง ได้มาหาที่บ้านเพื่อชักชวนนายบุญด้อมันไปหานายเพื่อนของเขาชื่ออิบรอฮิม กายอ ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านที่ยืมเงินทั้งสองไป บุญด้อมันอาศัยกับบิดามารดาที่บ้าน ด้วยเหตุนั้นแม่ของเขาจึงออกมาดูเห็นคนแปลกหน้าที่ประตู อย่างไรก็ตามเธอไม่สามารถบอกได้ว่าเคยเห็นชายคนนั้นมาก่อน

วันที่ 9 มกราคม 2547 เวลาประมาณตีสองนายบุญด้อมันได้มาเคาะประตูบ้านเพื่อมาหานายอิบรอฮิม (ซึ่งเป็นผู้เก็บเงินค่าโดยสารรถโดยสารสาธารณะบันนังสตา-ยะลา)จากคำบอกเล่าของภรรยาของนายอิบรอฮิม (นางแอเสาะ มะแต๊ะ) เธอและอิบรอฮิม ได้ออกมาพบนายบุญด้อมันมีร่องรอยการถูกทำร้ายร่างกาย เขามาพร้อมชายคนหนึ่งใส่เครื่องแบบทหาร ส่วนคนอื่นแต่งกายแบบพลเรือนทั่วไปโดยไม่มีลักษณะของการแต่งกายตามศาสนาได้ดึงตัวทั้งสองเข้าไปในรถที่มาด้วย ทหารคนหนึ่งได้แจ้งกับนางแอเสาะว่าจะปล่อยสามีของเธอกลับมาในอีกไม่นาน

ประมาณตี 3 ชายคนที่มาพร้อมนายบุญด้อมัน ได้กลับมายังบ้านของนายอิบรอฮิมเพื่อแจ้งนางแอเสาะว่านายบุญด้อมันและนายอิบรอฮิมได้หายตัวไป โดยไม่ได้บอกว่าเกิดอะไรกับทั้งสองคน นางแอเสาะจึงได้ไปยังบ้านของนายบุญด้อมันซึ่งอยู่ใกล้เคียงกัน เพื่อบอกเรื่องนี้ให้แม่ของนายบุญด้อมันทราบ

เช้าของวันที่ 9 มกราคม 2547 พ่อของนายบุญด้อมันและภรรยาของนายอิบรอฮิมจึงได้เข้าแจ้งความเรื่องการหายตัวไปของทั้งสองที่สภอ. บันนังสตา ซึ่งตำรวจสัญญาว่าจะช่วยตามหาบุคคลทั้งสอง อย่างไรก็ตามเนื่องจากการขาดพยานหลักฐานที่ชัดเจนและจากปฏิบัติการทางทหารหลังเหตุการณ์ปล้นปืนค่ายปิเหล็ง อ.เจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาสเพียง 2-3วันก่อน (4 มกราคม 2547) เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่สามารถดำเนินการใดๆต่อไปในค้นหาตัวเหยื่อได้

หลังจากเหตุการณ์ของการหายตัวไปของทั้งสอง ญาติๆของเหยื่อเองได้พยายามตามหาทั้ง 2 คนอย่างไม่ลดละ แม้กระทั่งการค้นหยังสุสานต่างๆ หนึ่งสัปดาห์หลังจากการหายตัวไปก้านันในหมู่บ้านได้มาหาพ่อแม่นายบูตือมัน และแจ้งว่า พบศพบูตือมัน ถูกโบกทับด้วยซีเมนต์เป็น ซึ่งก้านันได้นำรูปถ่ายมาให้แม่ของบูตือมันดูว่าใช่บูตือมันหรือไม่ แต่เพราะในภาพ นั้นสภาพใบหน้าของศพวมมาก ทำให้ไม่สามารถยืนยันได้ว่าเป็นบูตือมันหรือไม่ พ่อของเขาจึงไปดูศพด้วยตนเองซึ่ง ภายหลังได้แจ้งว่าศพนั้นไม่ได้เป็นลูกชายของเขา

ในปี 2553 มีเจ้าหน้าที่จาก กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) มาหาแม่ของนายบูตือมันเพื่อให้เธอ เห็นตอกสารยืนยันว่าลูกชายของเธอได้เสียชีวิตไปแล้ว เพื่อให้สามารถยุติคดีที่ร้องเรียนไปยัง คณะทำงานด้านการบังคับสูญหายโดยไม่สมัครใจของสหประชาชาติ (UN Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances -UNWGEID) อย่างไรก็ดีเนื่องจากไม่มีผลตรวจ DNA ที่แน่ชัดทำให้แม่ของเขาเชื่อมั่นว่าศพนั้นไม่ได้เป็นลูกชายของตน

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ครอบครัวไม่มั่นใจว่าทางเจ้าหน้าที่ตำรวจได้เข้ามาตรวจสอบเกี่ยวกับคดีนี้อย่างถูกต้อง เหมาะสมหรือไม่เนื่องจากครอบครัวไม่เคยได้รับรายงานความคืบหน้าในคดีนี้นับตั้งแต่วันที่ได้เข้าไปแจ้งความการหายตัวไป ของบุคคลทั้งสองที่ สภอ. บันนังสตา เมื่อปี 2547 แม่ของบูตือมันจำได้ว่ามีตำรวจมาหาเธอที่บ้านครั้งเดียวพร้อมกับเจ้าหน้าที่ จาก กอ.รมน.เพื่อบังคับให้เซ็นตอกสารยอมรับว่าลูกชายได้เสียชีวิตแล้ว ขณะเดียวกันภรรยาของนายอิบรอฮิมก็ได้รับแจ้งจาก ผู้กำกับสถานีตำรวจภูธรบันนังสตาว่าทั้งสองที่หายตัวไปนั้นน่าจะหลบหนีไปยังประเทศมาเลเซีย และมีความน่าเชื่อถือสูงว่ากรณี นี้ผ่านพ้นขั้นตอนของอัยการจังหวัดยะลาแล้ว

กรณีของเหยื่อทั้งสองได้รายงานไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยนายสันต์ พานิชเป็นผู้รับผิดชอบคดี และครอบครัวได้รับเงิน 100,000 บาท จากรัฐบาลตามข้อเสนอแนะของ กอส.

กรณีที่ 22

ชื่อ : นายอิบรอฮิม เซะ

วันเกิดเหตุ : 27 มกราคม 2547

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : บ้านของนายอิบรอฮิม

วันที่บันทึก : 17 สิงหาคม 2548

ที่อยู่ของเหยื่อ : 52/5 ม.10 บ้านโต๊ะเปาะคะ ต.ตันหยงมัส อ. ระแงะ จ.นราธิวาส

อายุ : 37 ปี

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ:¹⁴ ประมาณเที่ยงคืนของวันที่ 27 มกราคม 2547 นายอิบรอฮิมและภรรยาตื่นขึ้นมาเพราะได้ยินเสียงของคนประมาณ 20 คนที่ใส่หมวกไหมพรมและใช้ปืนทูประตูป้าน หลังจากได้บังคับให้นายอิบรอฮิม นอนลงกับพื้นและใช้ปืนกดที่ศีรษะ อิบรอฮิมถูกนำตัวไป ภรรยาของนายอิบรอฮิมไม่เห็นเขาก็ดังแต่นั้นมา

ก่อนที่อิบรอฮิมจะถูกพาตัวไปบางคนที่มาได้ถามเขาเกี่ยวกับเหตุการณ์ปล้นปืนที่ค่ายปิเหล็ง เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 ภรรยาของนายอิบรอฮิม (นางนูรีดา ดาแม) ในขณะที่คนอื่นๆได้เข้าไปในบ้านเพื่อค้นหาปืนที่ถูกขโมยมา แต่ก็ไม่ได้พบอะไร เธอยังบอกอีกว่าคนพวกนั้นไม่ได้มีหมายค้นหรือหมายจับมาแสดงแต่อย่างใด

ภรรยาของเธอยืนยันว่ากลุ่มคนเหล่านั้นเป็นคนที่มาจากพื้นที่อื่น สังเกตจากสำเนียงว่าพวกเขาเป็นคนมาจากภาคกลาง โดยเฉพาะเมื่อพวกเขาถามว่า “คนนี่ชื่อเฮงหรือไม” (ชื่อเล่นของนายอิบรอฮิม) ในภาษามลายู สังเกตสำเนียงที่พูดไม่ใช่สำเนียงที่เธอคุ้นเคย และเธอเชื่อว่าพวกเขาน่าจะเป็นเจ้าหน้าที่จากสวนกลาง เพราะ ก) พวกเขาบอกว่าจะนำนายอิบรอฮิมไปกรุงเทพฯ ตอนที่นูรีดาขอให้พวกเขาล่องตัวสามีเธอ ข) เธอยังสังเกตว่าคนกลุ่มคนเหล่านั้นสวมใส่ชุดเครื่องแบบบาง(ไม่ระบุสัญลักษณ์)คล้ายกับของเจ้าหน้าที่รัฐ

ตอนที่พวกเขานำตัวสามีของเธอไป นูรีดาได้วิ่งตามไปด้วยและได้ถูกระเบิดสองคันจอดอยู่ คันหนึ่งสีขาวยีกคันสีแดง แต่เธอมองไม่เห็นป้ายทะเบียนรถ

ภรรยาของเขากล่าวว่าสามีของเธอเป็นเพียงครูสอนโรงเรียนตาดีกาเท่านั้น¹⁵ และไม่เคยมีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการแบ่งแยกดินแดนหรือผู้ก่อการร้าย

คืนนั้น นูรีดาเป็นคนสุดท้ายที่นายอิบรอฮิมขณะมีชีวิตอยู่ อย่างไรก็ตามเพื่อนบ้านละแวกนั้นได้บอกเธอในเวลาต่อมาว่าได้เคยมีเจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งในและนอกเครื่องแบบ เข้ามาหาปืนที่ถูกปล้นมาจากค่ายปิเหล็งที่จ. นราธิวาส ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนที่นายอิบรอฮิมจะถูกจับกุมตัวไป – ในส่วนนี้ทำให้นางนูรีดาเชื่อมั่นว่าเหตุการณ์สองเหตุการณ์นี้มีความเกี่ยวข้องกัน

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ภรรยาของนายอิบรอฮิมได้เข้าแจ้งความการหายตัวไปของสามีที่ สภอ. ระแงะ แต่ตำรวจปฏิเสธที่จะรับแจ้งความ สุดท้ายเธอได้แจ้งเรื่องนี้กับ อบต. นอกจากนี้เธอยังได้ขอความช่วยเหลือจากหน่วยตำรวจพิเศษ 3 ในจังหวัดชายแดนใต้ (ยะลา นราธิวาส และปัตตานี) แต่ยังไม่มีความคืบหน้าใดประสบความสำเร็จในการตามหาตัวอิบรอฮิม

ครอบครัวได้รับเงินจำนวน 100,000 บาท จากรัฐบาลตามข้อเสนอแนะของ กอส.

กรณีที่ 23

¹⁴ มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเป็นหน่วยงานแรกที่ได้นำบทสัมภาษณ์รายละเอียดย่อยๆได้ถูกเผยแพร่อย่างกว้างขวางในรายงานของ Human Rights Watch เรื่อง , 'It Was Like Suddenly My Son No Longer Existed' published in 2007, เข้าถึงได้จาก : www.hrw.org/asia/thailand

¹⁵ โรงเรียนสอนเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม

ชื่อ : นายชาตา ลาโปี๊ะ

วันเกิดเหตุ : 9 มกราคม 2547

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : ด้านตรวจบริเวณ อ.เมือง นราธิวาส จ. นราธิวาส

วันที่บันทึก : 17 สิงหาคม 2548

ที่อยู่ : 51 บ้านไม้งาม ม.6 ต.บ้านปอ อ.เมือง จ.นราธิวาส

อายุ : 34 ปี

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ :¹⁶ นายชาตา ลาโปี๊ะ หายตัวไปเมื่อวันที่ 9 มกราคม 2547 เขาประกอบอาชีพเป็นรับจ้างทั่วไป วันก่อนที่เขาจะหายตัวไป วันที่ 8 มกราคม 2547 มีเจ้าหน้าที่ตำรวจได้นำหมายค้นมาตรวจค้นบ้านของเขาเพื่อค้นหาปืนที่ถูกปล้นมาจากค่ายปิเหล็ง จ.นราธิวาสเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 แม้การตรวจค้นก็ไม่ได้พบอาวุธปืนในบ้านของเขาแต่ชาตาก็ถูกขอให้ไปให้การที่สถานีตำรวจ เพื่อให้แน่ใจว่าชาตาจะไปที่โรงพัก เจ้าหน้าที่จึงยึดรถยนต์และรถจักรยานยนต์ของเขาไปด้วย นางสาวนุเรียนน้องสาวของนายชาตาได้เล่าว่าชาตาได้ลงชื่อในเอกสารข้อตกถลงนี้ และชาตาได้รับรถทั้งสองคันคืนในช่วงบ่ายแต่เธอไม่แน่ใจว่าเขาได้ไปให้การที่โรงพักตามข้อตกถลงหรือไม่

วันรุ่งขึ้น 9 มกราคม 2547 ชาตาออกจากบ้านในบ้านไม้งาม (ตำบลบ้านปอ จังหวัดนราธิวาส)โดยรถยนต์(ฮอนด้าซีวีสแดง) เขาบอกว่าบ้านว่าเขาจะไปต่อใบอนุญาตขับขีรถ จนเวลาประมาณเที่ยง เขาได้โทรศัพท์มาหาน้องสาว (นางสาวนุเรียน) เพื่อบอกว่าเขาถูกเรียกให้หยุดรถตรงด้านตรวจ เขาอธิบายว่าเจ้าหน้าที่ได้ตรวจค้นรถและให้เขาไปที่สถานีตำรวจจังหวัดนราธิวาส และนั่นเป็นครั้งสุดท้ายที่ครอบครัวได้พูดคุยกับนายชาตา

จากคำบอกเล่าของผู้ที่เห็นเหตุการณ์สอดคล้องกับคำพูดของนายชาตาที่บอกกับน้องสาวทางโทรศัพท์ โดยผู้เห็นเหตุการณ์เล่าว่า ในวันเกิดเหตุได้เห็นรถยนต์สีแดงคันหนึ่งถูกเรียกให้หยุดโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ อย่างไรก็ตามผู้เห็นเหตุการณ์ไม่ได้มาให้ข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ เพราะหวาดกลัวและไม่อยากเกี่ยวข้อง

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ภรรยาของชาตา นางนาซีเราะห์ วาเซาะห์ เข้าแจ้งความเกี่ยวกับการหายตัวไปของสามีที่สถานีตำรวจนราธิวาสและได้หารือกับทนายความเพื่อนำเรื่องนี้เข้าสู่ศาลแพ่งด้วย

ครอบครัวของเหยื่อได้รับเงินจำนวน 100,000 บาทจากรัฐบาลตามข้อเสนอของ กอส.

กรณีที่ 24

ชื่อ : นายมุสตาซิดีน มะมิง และ นายแวฮือซอ มะเล็ง

¹⁶ มุสนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเป็นหน่วยงานแรกที่ได้นำบันทึกข้อมูล รายละเอียดต่างๆ ได้ถูกเผยแพร่อย่างกว้างขวางในรายงานของ Human Rights Watch เรื่อง , 'It Was Like Suddenly My Son No Longer Existed' published in 2007, เข้าถึงได้จาก : www.hrw.org/asia/thailand

วันที่เกิดเหตุ : 11 กุมภาพันธ์ 2547

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : ตลาดต้นหยงมัส ถ.เทศบาล 112/11, ต.ต้นหยงมัส อ. ระแงะ จ. นราธิวาส

วันที่บันทึก : 20 พฤศจิกายน 2554 (วันที่รับรายงานครั้งที่ 2)

ที่อยู่ของเหยื่อ : 127 ถนนเทศบาลที่ 11 ต.ต้นหยงมัส อ. ระแงะ จ. นราธิวาส และ 3 ต. บ้านปอ อ.ระแงะ จ.นราธิวาส ตามลำดับ

อายุ : ประมาณ 26 และ 27 ปี ตามลำดับ

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ :¹⁷ นายมุสตาซิดีน มะมิง เป็นเจ้าของร้านขายโทรศัพท์ในตลาด ต้นหยงมัส เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2547 เขาจับกุมตัวพร้อมลูกจ้างในร้าน นายแวฮือซอ มะเซ็ง โดยคนกลุ่มหนึ่งซึ่งติดอาวุธ ทั้งสองคนยังคงสูญหาย

รูสลัน - เพื่อนเล่นฟุตบอลกับนายมุสตาซิดีน พบเห็นทั้งสองคนเพียง 20 นาทีก่อนที่จะพวกเขาจะหายไป โดยในวันนั้นเขาไปหานายมุสตาซิดีนเหมือนช่วงทุกๆเย็น แต่พบว่ามุสตาซิดีนยังไม่เปิดร้าน เขาจึงออกไปหาอะไรเพื่อรับประทาน และเมื่อเขากลับมาก็ได้ทราบเรื่องจากผู้เห็นเหตุการณ์

ผู้ที่เห็นเหตุการณ์เล่าว่าเห็นชายกลุ่มหนึ่งแต่งกายด้วยเชิร์ตสีดำมาที่ร้านของมุสตาซิดีนเวลาประมาณ 4 โมงเย็น มีคน 5-6 คนขับรถมายังร้านของนายมุสตาซิดีน และนำตัวเขาพร้อมกับเพื่อนซึ่งเป็นลูกจ้างในร้าน- นายแวฮือซอ ขึ้นรถกระบะยี่ห้อนิสสันสีแดงไป ไม่มีพยานเห็นหรือได้ยินว่าคนกลุ่มนั้นมีหมายจับมาด้วย พยานที่เห็นเหตุการณ์ได้เล่าให้ภรรยาของมุสตาซิดีน - นางสาวต่วนรูฮานา ต่วนกอแด พังวารถที่นำตัวสามีเธอไปนั้นไม่ติดแผ่นป้ายทะเบียน ทำให้เธอสงสัยว่าเหตุใดรถคันนี้จึงสามารถวิ่งผ่านด่านตรวจต่าง ๆ ของทหารได้ โดยไม่ถูกเรียกให้หยุด¹⁸ ภรรยาของมุสตาซิดีน (นางต่วน) พังว่าแต่อย่างใดซึ่งก่อนหน้านี้ประมาณ 1 เดือนได้เกิดเหตุการณ์ผู้ก่อความไม่สงบปล้นปืนที่ค่ายปิเหล็ง อ. เจาะไอร้อง จ.นราธิวาส (4 มกราคม 2547) ทำให้ทั้งจังหวัดนราธิวาสในขณะนั้นตกอยู่ในภาวะที่มีความวุ่นวายและทุกที่มีแต่เจ้าหน้าที่ตำรวจ

ในวันที่เกิดเหตุภรรยาของนายมุสตาซิดีนอยู่ที่จังหวัดปัตตานี และทราบเรื่องนี้จากแม่สามีของเธอที่โทรมาแจ้งข่าวร้าย ไม่แน่ชัดว่าภรรยาของนายแวฮือซอทราบเรื่องนี้ได้อย่างไร แต่พี่ชายของนายแวฮือซอ (นายอาแว มะเล็ง) ได้บอกว่าภรรยาของนายแวฮือซอน่าจะทราบเท่าที่ผู้เห็นเหตุการณ์แจ้ง¹⁹

ทั้งสองครอบครัวพยายามตามหาคนทั้งสองคนเป็นเวลากว่า 1 เดือนหลังจากเกิดเหตุการณ์ ขณะนั้นภรรยาของนายมุสตาซิดีนได้ตั้งครุฑอยู่ด้วย แต่เธอก็ยังพยายามออกตามหาสามีทั้งที่ค่ายอิงคยุทธบริหารแต่ก็ไม่พบสามีแต่อย่างใด นายอาแวกล่าวว่าเขาได้นำเงินเก็บของครอบครัวมาใช้เพื่อตามหานายแวฮือซอ ทั้งไปตามหาที่ค่ายทหารหลายแห่งในจังหวัดยะลาหรือหาดใหญ่แต่ก็ยังไม่พบตัวนายแวฮือซอ ทางครอบครัวของนายแวฮือซอจึงทำใจยอมรับว่านายแวฮือซออาจจะเสียชีวิตแล้ว และได้จัดงานศพให้แก่เขาแม้จะยังไม่เจอศพก็ตาม

¹⁷ มูลนิธิสิทธิมนุษยชนเพื่อสันติภาพเป็นหน่วยงานแรกที่ได้นำบันทึกข้อมูล รายละเอียดต่างๆ ได้ถูกเผยแพร่อย่างกว้างขวางในรายงานของ Human Rights Watch เรื่อง , 'It Was Like Suddenly My Son No Longer Existed' published in 2007, เข้าถึงได้จาก : www.hrw.org/asia/thailand

¹⁸ ข้อมูลจากจดหมายร้องทุกข์ของนางต่วนรูฮานา ต่วนกอแด ซึ่งส่งไปยังเลขาธิการกระทรวงยุติธรรม เพื่อร้องขอให้ทางกระทรวงยุติธรรมรับกรณีของสามีของเธอเป็นคดีพิเศษ (เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2550) (และข้อมูลอ้างอิงอื่นๆหลังจากนั้น).

¹⁹ ข้อมูลจาก นางอังคณา นิลไพจิตร อ้างอิงจากข้อมูลซึ่งจัดทำขึ้นโดยคณะทำงานรวบรวมข้อมูลและติดตามผู้สูญหายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ภายใต้สำนักนายกรัฐมนตรี

ครอบครัวของนายแว็ชชียังบอกอีกว่า นายแว็ชชียและเจ้านายของเขา (นายมุสตาซิดีน) เป็นคนดีและไม่น่าจะต้องถูกสงสัยแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามนายอาแวกล่าวว่ามันน่าแปลกใจที่ตำรวจได้ยื่นข้อกล่าวหาว่า เจ้านายที่ตำรวจกำลังตามหาคนที่ทำโทรศัพท์ที่ใช้จุดชนวนระเบิด ซึ่งส่วนนี้เองน่าจะเป็นเบื้องหลังการที่น้องชายของเขาถูกจับตัวไป และในความคิดเห็นของเขาเชื่อว่า นายแว็ชชียนั้นไม่น่าจะมีความรู้มากถึงขนาดจะสามารถต่อวงจรจุดชนวนระเบิดได้เพราะเขาเองก็ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนด้วยซ้ำ

1 ปีเศษหลังจากการหายตัวไปของสามี ในวันที่ 4 ตุลาคม 2547 ภรรยาของนายมุสตาซิดีนได้เข้าร้องทุกข์กับสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ขณะที่พระองค์เสด็จมายังจังหวัดชายแดนภาคใต้ เธอได้รับแจ้งจากผู้ที่นำเชื้อติดถึงเหตุผลของเบื้องหลังของการหายตัวไปของนายมุสตาซิดีน ซึ่งเป็นที่ชัดเจนว่าหลังจากเหตุการณ์ระเบิดที่ตลาดต้นหยงมัส 10 วันเจ้านายที่ตำรวจได้พบซิมการ์ดของโทรศัพท์ที่ใช้ในการเชื่อมต่อระเบิด – เป็นซิมการ์ดที่มาจากร้านของนายมุสตาซิดีน ทำให้ตัวนุรฮานาเชื่อมั่นว่าเจ้านายที่ตำรวจจากสกอ.ระแงะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการหายตัวไปของสามีของเธอ

นอกจากนี้สมาชิกษุฒิสภานายพัคคุดิน บอตอ กล่าวกับ Human Right Watch ว่าการหายตัวไปของนายมุสตาซิดีนเกิดขึ้นเพราะเจ้านายที่พยายามหาหลักฐานจากสัญญาณการใช้โทรศัพท์ในบริเวณค่ายปีเหล็ง จ. นราธิวาส (อ.เจาะไอร้อง) ก่อนที่ผู้ก่อความไม่สงบจะปล้นปืน 400 กระบอกจากคลังแสงอาวุธเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 การสืบสวนพุ่งเป้ามายังชาวมุสลิมในพื้นที่ซึ่งเป็นเจ้าของหรือทำงานเป็นช่างในร้านโทรศัพท์ในจังหวัดนราธิวาส นอกจากนี้เขายังกล่าวอีกว่าเจ้านายที่มีความกังวลมากกว่าจะมีการจุดชนวนระเบิดจากโทรศัพท์เพื่อทำร้ายประชาชนและเจ้านายที่มากขึ้นด้วย

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ภรรยาของนายมุสตาซิดีนได้แจ้งความเรื่องการหายตัวไปของสามีในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2547 ณ สกอ. ระแงะ พร้อมกับภรรยาของนายแว็ชชีย ทั้งสองกรณีตำรวจล้มเหลวในการตามหาตัวสามีของหญิงทั้งสอง

อย่างไรก็ตามในกรณีของนายมุสตาซิดีน เจ้านายได้นำเอาคอมพิวเตอร์จากร้านของไปด้วยแต่ก็ได้นำมาคืนในภายหลัง พร้อมทั้งแจ้งว่าไม่ได้พบข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในกล่องบันทึกข้อมูล ตัวนุรฮานาเชื่อว่าเจ้านายที่ตำรวจจากกองบังคับการปราบปรามภายใต้สำนักงานตำรวจแห่งชาติ พยายามค้นหาหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับตัวนายมุสตาซิดีนในกรณีการระเบิดที่ตลาดต้นหยงมัส แต่พอไม่พบหลักฐานอะไรจึงยุติการสืบสวน

ตัวนุรฮานา นำเรื่องนี้มาปรึกษากับทนายความจากยะลา เพื่อยื่นเรื่องร้องเรียนเจ้านายที่เกี่ยวข้อง ทนายได้ยื่นหนังสือร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาส นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ อดีตสมาชิกวุฒิสภา จ. นราธิวาส และพลโทพิศาล วัฒนวงศ์ศิริ ผู้บัญชาการทหารภาค 4 และอดีตนายกรัชมุนตรีทักษิณ ชินวัตร และเจ้านายที่ตำรวจในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และนักการเมืองหลายคนในรัฐสภา ปฏิกริยาตอบสนองจากผู้ซึ่งเธอร้องเรียนคือนายกรัชมุนตรีทักษิณให้ความเชื่อมั่นว่าเขาจะให้ความสนใจต่อคดีนี้ ส่วนนักการเมืองในสภาบอกว่าพวกเขาจะส่งเรื่องนี้ให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

คณะทำงานยุติธรรมเพื่อสันติภาพ²⁰ ได้ติดตามกรณีจากจดหมายของสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ส่งมาถึงญาติ โดยได้แจ้งว่าคดีนี้เป็นเรื่องของจังหวัดชายแดนภาคใต้ และกล่าวว่าเจ้านายที่ตำรวจ สกอ. ระแงะ ได้กระทำการสืบสวนสอบสวนในระยะเวลาพอสมควร ปัญหาที่แท้จริงคือขาดซึ่งพยานและหลักฐานที่ไม่เพียงพอในการหาตัวผู้กระทำผิด

อย่างไรก็ตามเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2549 เจ้านายที่ตำรวจ สกอ. ระแงะได้เรียกนางตัวนุรฮานาไปให้ปากคำอีกครั้ง โดยแจ้งว่าเป็นการกลับมาทำคดีใหม่อีกครั้ง แต่ก็ยังไม่มีความก้าวหน้า

²⁰ คณะทำงานยุติธรรมเพื่อสันติภาพ (WGJP) ก่อตั้งขึ้นในปี 2549 และในเดือนธันวาคม 2552 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ (Justice for Peace Foundation ,JPF) ตั้งที่รู้จักในปัจจุบัน

ครอบครัวได้รับเงินจำนวน 100,000 บาทจากรัฐบาล ตามข้อเสนอแนะของ กอส. นอกเหนือจากนี้นางตัวนุชานาได้รับเงินช่วยเหลือเลี้ยงดูบุตรจากสำนักงานการชดเชยเงินค่าเสียหายของรถจักรยานยนต์หลังจากที่เธอได้ยื่นหนังสือร้องเรียนกับสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถตั้งแต่ปี 2547 นั่นเอง

กรมสอบสวนคดีพิเศษ ไม่ได้รับคดีนี้เป็นคดีพิเศษ และครอบครัวยังไม่ได้รับใบมรณบัตร

กรณีที่ 25

ชื่อ : นายอับดุลเลาะห์ หะยีมะสาและ

วันที่เกิดเหตุ : 5 มิถุนายน 2548

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : ใกล้กับสถานีรถไฟยะลา อ.เมือง จ.ยะลา

วันที่บันทึก : 20 สิงหาคม 2548

ที่อยู่ของเหยื่อ : 19/5 ถนนวิสุทธิอุทิศ 31 ถ.วิสุทธิอุทิศ 1 ต.สะเตงนิงฮารู อ.เมือง จ.ยะลา

อายุ : ไม่ทราบ

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ : นายอับดุลเลาะห์ หะยีมะสาและ มีบุตร 4 คนเขาหายตัวไปเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2548 ในขณะที่กำลังทำงานขับรถจักรยานยนต์รับจ้าง(ซึ่งทำมาแล้วประมาณ 5 ปี)ในวันเกิดเหตุการณ์นายอับดุลเลาะห์ได้ออกไปทำงานขับรถจักรยานยนต์รับจ้างแถวสถานีรถไฟยะลาตามปกติ ซึ่งโดยปกตินายอับดุลเลาะห์จะทำงาน จนถึงเวลาประมาณบ่าย 3 โมง จากนั้นจะกลับบ้านเพื่อรับประทานอาหารเที่ยง แล้วจึงกลับมาทำงานต่อในช่วงบ่าย ในวันที่เกิดเหตุเพื่อน ๆ เห็นอับดุลเลาะห์เป็นครั้งสุดท้ายเวลาประมาณบ่าย 2 โมงขณะกำลังขับรถไปส่งผู้โดยสาร ปกติแล้วนายอับดุลเลาะห์จะกลับถึงบ้านเวลาประมาณ 6 โมงเย็น แต่เมื่อถึงเวลาอับดุลเลาะห์ยังไม่กลับมา ทำให้ครอบครัวเริ่มมีความวิตก และได้โทรศัพท์ไปหาเขาแต่ไม่สามารถติดต่อได้

ลูกสาวคนหนึ่งของอับดุลเลาะห์ นางสาวรุชานา หะยีมะสาและ ได้ไปแจ้งความที่สถานีตำรวจยะลา เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2548 ในวันเดียวกันเพื่อนของนายอับดุลเลาะห์ ได้ช่วยตามหาด้วยโดยการไปค้นหาหิ้งค่ายอิงคยุทธบริหารแต่ก็ไม่พบตัวแต่อย่างใด จนในวันที่ 9 มิถุนายน รุชานาก็ได้ออกไปตามหาพ่อที่ ต.บ้านโสร่ง อ.ยะรัง จ.ปัตตานี แต่ก็ไม่พบอะไร

หลังจากนั้น 5 เดือน มีผู้เห็นเหตุการณ์ชื่อ นายเลาะห์ (ไม่ทราบนามสกุล) ได้มาหาและเล่าถึงเหตุการณ์ในวันนั้นว่า ในช่วงบ่ายของวันที่ 5 มิถุนายน 2548 เขาได้เห็นบรรทุกขนาดใหญ่สองคันได้จอดขวางรถจักรยานยนต์คันหนึ่ง ซึ่งคนขับรถจักรยานยนต์ใส่เสื้อที่เขียนว่า“13 ยะลา” (เบอร์ของบริเวณสถานีรถไฟ) เขากล่าวอีกว่ารถคันแรกได้เข้ามาขวางทางเพื่อให้รถจักรยานยนต์หยุด จากนั้นทั้งคนขับรถจักรยานยนต์และลูกค้า(ผู้หญิง)ที่ซ้อนท้ายมา ก็ถูกนำตัวเข้าไปในรถ ส่วนรถบรรทุกอีกคันใช้บรรทุกรถจักรยานยนต์ จากนั้นรถบรรทุกทั้งสองคันก็ขับแยกกันออกไป และไม่มีใครทราบเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์อีกเลย พร้อมทั้งไม่มีใครพบเห็นเหยื่อทั้งสองอีก

ครอบครัวของเหยื่อไม่ทราบว่าเพราะเหตุใดอับดุลละห์ถึงถูกนำตัวไป มีสิ่งเดียวที่เขาเชื่อมโยงกับหน่วยกองกำลังคือเขาเป็นเจ้าของหน้าท้องพร. และเป็นชรบ. ในพื้นที่ ม. 7 อ. สะเตงนอกเท่านั้น ซึ่งครอบครัวอธิบายว่าอับดุลละห์ได้ลาออกจากการเกี่ยวข้องกับการเป็นอาสาสมัครเหล่านั้นอีกหลังจากเริ่มมีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ครอบครัวได้แจ้งความยัง สภ.ยะลา โดยมีนายตำรวจชื่อเจตชนินทร์ นุงกระโทก เป็นผู้รับแจ้งความและลงบันทึกประจำวัน แต่ในบันทึกของตำรวจวันที่สูญหายไม่ถูกต้อง คือตำรวจบันทึกเป็นวันที่ “4 มิถุนายน” แทนที่จะเป็นวันที่ “5 มิถุนายน” ครอบครัวได้รับเงินจำนวน 100,000 บาทจากรัฐบาลตามข้อเสนอแนะของ กอศ.

กรณีที่ 26

ชื่อ : นายแว อับดุลวาเฮะ บานิง

วันเกิดเหตุการณ์ : 17 ตุลาคม 2548

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : ถนนระหว่างทางไปสุสานตะลุโบะและบ้านปะแต ต. ปะแต อ.ยะหา จ. ยะลา

วันที่บันทึก : 14 มิถุนายน 2554 (วันรับรายงานครั้งที่ 2)

ที่อยู่ของเหยื่อ : 33/5 ม.6 บ้านปะแต ต.ปะแต อ.ยะหา จ. ยะลา

อายุ : ประมาณ 28 ปี

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ : นายอับดุลวาเฮะ บานิง หายตัวไปเมื่อ 17 ตุลาคม 2548 หลังจากที่ขับรถจักรยานยนต์กลับบ้านที่ อ. ปะแต ในเวลาประมาณ 8 โมงเช้า

ในวันนั้น แวอับดุลวาเฮะ ได้ไปร่วมงานศพของป้าที่สุสานกับพ่อ เขาได้บอกกับพ่อ (นายแวดีอราแม บานิง)ว่าเขาจะกลับบ้านไปหาแม่(นางวามะ บานิง) จนถึงเวลาเที่ยงแวอับดุลวาเฮะก็ยังไม่กลับบ้าน พ่อของเหยื่อได้โทรหาลูกชายแต่ไม่สามารถติดต่อได้

แม่ของเหยื่อเชื่อว่าการหายตัวไปของลูกชายคนเล็ก อาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับการที่ลูกชายคนโตถูกจับกุมในอีก 3 ปีต่อมา ในวันที่ 26 มกราคม 2551 ลูกชายคนโตของนางวามะ (นายแวสาการียา บานิง) เป็นคนหนึ่งที่ถูกจับกุมตัวไปพร้อมกับชาวบ้านอีก 20 คน ซึ่งเจ้าหน้าที่เชื่อว่าทั้งหมด มีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อเหตุ การระเบิดที่เกิดขึ้นที่ อ. เมือง ยะลา เมื่อวันที่ 16 มกราคมปีเดียวกัน ระหว่างที่ถูกควบคุมตัวนายแวสาการียา ถูกซ้อมและทำร้ายร่างกายก่อนที่จะนำตัวขึ้นศาลปัจจุบันคดียังอยู่ในชั้นศาล คดีหมายเลขดำที่ 761/2551

ผ่านมาจนวันที่ 18 ตุลาคม 2548 ครอบครัวก็ยังไม่ทราบว่านายแวอับดุลวาเฮะ อยู่ที่ไหน ครอบครัวได้พยายามโทรหาเขาแต่ก็ไม่มีใครรับสาย ในช่วงที่นายแวอับดุลวาเฮะ หายตัวไปนั้นเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่มีข่าวว่ามีนักเรียนโรงเรียนธรรมวิทยายางคนหายตัวไปด้วย – สื่อมวลชนกล่าวว่าเหตุการณ์แบบนี้คล้ายคลึงกับกรณีการหายตัวไปของ ทนายสมชาย นีละไพจิตร เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2547หลังจากที่เขาเรียกร้องให้กองทัพอากาศเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการซ้อมทรมานผู้ต้องขังคดีปล้นปืนที่ค่ายปิเหล็ง นราธิวาส เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547

พ่อค้าแม่ค้าในตลาดเล่าว่าเห็นรถจักรยานยนต์ ชูชุกี สวิง สีเขียว อยู่หลังรถบรรทุกของทหาร และแม้ว่ารถที่อัปดูลว
เหาะใช้จะจดทะเบียนตามที่อยู่ของครอบครัวเขา แต่เจ้าหน้าที่ก็ไม่ได้ติดต่อเรื่องของการค้นหารถ

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : 3 วันหลังจากได้ที่ได้ค้นหาอัปดูลวเหาะ ครอบครัวของเขาก็ได้แจ้งความที่สภอ. ยะลา ซึ่ง
ตำรวจที่รับแจ้งความได้เก็บเบอร์โทรศัพท์ของครอบครัวไว้ และสัญญาว่าจะติดตามสืบสวนให้ อย่างไรก็ตามทางครอบครัวของ
เหยื่อไม่สามารถจะระบุชื่อของพยานที่เห็นเหตุการณ์ได้ เนื่องจากไม่มีใครอยากมาให้ปากคำเนื่องจากมีความหวาดกลัวและไม่
อยากเกี่ยวข้องกับคดีนี้ จนถึงวันที่ 14 มิถุนายน 2554 ไม่มีเจ้าหน้าที่คนใดติดต่อมายังครอบครัว

กรณีที่ 27

ชื่อ : นายกูอาหมัด อาบีเสน, นายแวไชนุง แวนาแว , นายอัปดุลเลาะห์ สาหล่า และนาย มุฮัมหมัด เสินห์เร็น

วันเกิดเหตุ : 1 พฤศจิกายน 2548

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : ต.ปะกาหะรัง อ.เมือง จ. ปัตตานี

วันที่บันทึก : 21 มิถุนายน 2550

ที่อยู่ของเหยื่อ : 15/1 ม.7 ต.ปะกาหะรัง อ. ปะกาหะรัง จ. ปัตตานี, 13 ม.7 ต.ปะกาหะรัง อ. ปะกาหะรัง จ. ปัตตานี, 30 ม.6
ต.ปะกาหะรัง อ. ปะกาหะรัง จ. ปัตตานี ตามลำดับ

อายุ : 21 ปี โดยประมาณทั้ง 4 คน

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ : เวลาประมาณ สามทุ่มของวันที่ 1 พฤศจิกายน 2548 รถของนายกูอาหมัดถูกเรียกให้หยุดโดยเจ้าหน้าที่
ตำรวจจาก ต. ปะกาหะรัง เขาและเพื่อนทั้ง 3 คนอยู่ในรถคันเดียวกัน (นายแวไชนุง แวนาแว, นายอัปดุลเลาะห์ สาหล่าและ
นายมุฮัมหมัด เสินห์เร็น) ถูกนำตัวไป หลังจากนั้นไม่มีข่าวเกี่ยวกับกูอาหมัด และเพื่อนทั้งสาม

เย็นวันเกิดเหตุพวกเขาทั้ง 4 คนได้เดินทางไปฉลองวันรายอ(วันปีใหม่ของชาวมุสลิม)ด้วยกัน โดยนายแวไชนุงได้ขอ
ยืมรถยนต์ของพี่ชาย (ยี่ห้อฮอนด้าแอดคอร์ด สีแดง) เพื่อมารับเพื่อนๆ มีคนเห็นพวกเขาทั้ง 4 คนครั้งสุดท้ายในเวลาประมาณ
3 ทุ่มขณะที่ทั้ง 4 คนขับรถออกมาจากตลาดและแวะเข้าไปยังปั้มน้ำมัน ปตท.

น้องสาวของนายกูอาหมัด (นางสาวกานา อาบีเสน)เชื่อว่าการหายไปของพี่ชายของตนมีส่วนเกี่ยวข้องกับกรณีเหตุ
ฆาตกรรมลูกชายนายตำรวจใหญ่คนหนึ่ง²¹ เมื่อช่วงเดือนตุลาคม 2547 โดยนายตำรวจคนนั้นประจำอยู่ที่จังหวัดตรัง น้องสาว
ของนายกูอาหมัดไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับกรณีนี้มากนัก แต่ได้บอกว่าล่าสุดเมื่อปลายปี 2548 ศาลจังหวัดปัตตานีได้
พิพากษาให้พี่ชายของเธอไม่มีความผิดส่วนคดีอยู่ในชั้นศาลอุทธรณ์และพี่ชายของเธอได้รับปล่อยตัวชั่วคราวระหว่างอุทธรณ์²²

²¹ นักศึกษาของมหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขต ปัตตานี

²² เนื่องจากทางครอบครัวของนายกูอาหมัด มีฐานะยากจนครอบครัวจึงนำเอาหลักทรัพย์เป็นเงินสดที่ดินเพื่อขอประกันตัวนายกูอาหมัด อาบีเสน

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ครอบครัวของนายอุฮาหมัดได้เข้าแจ้งความที่ สภอ. อ. เมืองปัตตานี ดำรวจเองได้ดำเนินการสอบสวนโดยการเก็บตัวอย่าง DNA จากทุกคนในครอบครัว แม้คดีนี้จะอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานตำรวจแห่งชาติแต่ไม่มีความก้าวหน้าทางคดีว่าเกิดอะไรขึ้นกับเหยื่อ

ครอบครัวแต่ละคนได้รับเงินจำนวน100,000 บาท จากรัฐบาลตามข้อเสนอแนะของ กอศ.

กรณีที่ 28

ชื่อ : นายอะหามะ แวดอเลาะห์

วันเกิดเหตุ: 9 พฤศจิกายน 2548

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : โรงพยาบาลยะลา ต.สะเตง อ. เมือง จ. ยะลา

วันที่รับรายงาน : 29 สิงหาคม 2551

ที่อยู่ของเหยื่อ : ม.3 ต. คลองมะนิง อ.เมือง จ. ปัตตานี Pattani district, Pattani province

อายุ : 27 ปี

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ :²³ เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน นายอะหามะ แวดอเลาะห์ และหลานได้เดินทางจากโรงพยาบาลปัตตานีไปยังโรงพยาบาลยะลา เพื่อเข้ารับการตรวจเอ็กซเรย์ที่โรงพยาบาลยะลา โดยหลานของเขาถูกส่งกลับไปโรงพยาบาลปัตตานีโดยรถฉุกเฉินของโรงพยาบาล ในขณะที่นายอะหามะได้รออยู่ที่โรงพยาบาลศูนย์ยะลาเพื่อรอรับผลการตรวจเอ็กซเรย์ หลังจากนั้นเขาไม่ได้กลับไปปัตตานีอีกและมีใครทราบว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับเขา

นายอะหามะมีอาชีพเป็นครูในโรงเรียนตาดีกา (โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามเด็กก่อนวัยเรียน) ครอบครัวของนายอะหามะเล่าว่าที่จริงแล้วนายอะหามะเป็นผู้มีความประพฤติดีไม่เคยยุ่งกับยาเสพติดและไม่เคยข้องเกี่ยวกับขบวนการก่อความไม่สงบ น้องสาวของเขา(นางสาวแวมือแย แวดอเลาะห์)ที่อาศัยอยู่ร่วมกับเขายังกล่าวสัพทว่าพี่ชายของเธอมีนิสัย “เรียบร้อย”

แม่ของนายอะหามะ (นางแวตีเยาะ แวดอเลาะห์) บอกว่าเหตุผลเดียวที่น่าจะส่งผลให้ลูกของเธอต้องหายไปน่าเป็นนับตั้งแต่ที่มีทหารเข้ามาอยู่หมู่บ้านเมื่อปี 2546 ทำให้คนทั้งหมู่บ้านตกอยู่ในความหวาดกลัวเพราะทุกหนทุกแห่งจะมีทหารซึ่งชาวบ้านเองก็ไม่ชอบที่เป็นแบบนี้ เพราะยังทำให้ชาวบ้านรู้สึกไม่สะดวกสบาย ซึ่งอะหามะเองก็คิดเห็นเช่นเดียวกับคนอื่นในหมู่บ้านว่าจะเป็นการดีกว่า ถ้าให้ทหารออกไปจากพื้นที่หรือลดบทบาทลง

²³ มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเป็นหน่วยงานแรกที่ได้นำทั้งข้อมูล รายละเอียดต่างๆได้ถูกเผยแพร่อย่างกว้างขวางในรายงานของ Human Rights Watch เรื่อง , 'It Was Like Suddenly My Son No Longer Existed' published in 2007, เข้าถึงได้จาก : www.hrw.org/asia/thailand , และข้อมูลจาก นางอังคณา นีละไพจิตร อ้างอิงจากข้อมูลซึ่งจัดทำขึ้นโดยคณะทำงานรวบรวมข้อมูลและติดตามผู้สูญหายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ภายใต้สำนักนายกรัฐมนตรี

ประมาณเดือนมิถุนายนหรือ กรกฎาคม 2548 โรงเรียนของรัฐบาล รวมไปถึง อบต. ที่กรงปินังถูกวางเพลิง ทำให้ ตำรวจและทหารโกรธเคืองชาวบ้านเนื่องจากคิดว่าชาวบ้านให้ที่หลบซ่อนแก่ผู้ก่อเหตุ หลังเกิดเหตุชุดรักษาความปลอดภัย หมู่บ้านได้ยื่นทนายทนายว่าเด็กมุสลิมหลายคนมีชื่ออยู่ในบัญชีดำ

แม่ของเหยื่อยังกล่าวอีกว่าในวันเกิดเหตุครอบครัวและเพื่อนๆพยายามโทรศัพท์หาอะหามะ แต่ก็ไม่สามารถติดต่อได้ เพราะโทรศัพท์ของเขาถูกปิด ครอบครัวจึงได้เดินทางไปหาที่โรงพยาบาลศูนย์ยะลา เพื่อขอข้อมูลในกล้องวงจรปิด ซึ่งแสดงให้เห็นเพียงภาพที่อะหามะกำลังพูดโทรศัพท์อยู่ข้างนอกทางออกใหญ่เท่านั้น

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ญาติของเหยื่อได้แจ้งความที่ สภอ. เมืองยะลา ตำรวจไม่ได้ซักถามข้อมูลจากครอบครัว แต่ได้ปฏิเสธการเกี่ยวข้องกับการหายตัวไปของเหยื่อ กรณีอยู่เพียงกระบวนการยุติธรรมขั้นต้นเมื่อตำรวจได้ยุติคดี

นางสาวแวมะแยะ น้องสาวของเหยื่อได้เข้าร้องเรียนกับผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2548 และ หน่วยงานป้องกันและรักษาความปลอดภัย โดยความช่วยเหลือขอเจ้าหน้าที่อำเภอคนหนึ่งได้รับเอกสารนี้ไว้และสัญญาว่าจะ ช่วยตามหาอะหามะ แต่จนถึงปัจจุบันทางหน่วยงานก็ยังไม่ได้ติดต่อมายังครอบครัว

ในปี 2550 คณะทำงานด้านการบังคับสูญหายโดยไม่สมัครใจของสหประชาชาติ ได้ส่งคำร้องมายังรัฐบาลไทย ไม่มีการไต่สวนสอบสวนต่อกรณีนี้

กรณีที่ 29

ชื่อ : นายแวมะเล็ม กูแวกามา

วันเกิดเหตุ : 26 พฤษภาคม 2549

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : ร้านน้ำชาระหว่างบ้านกำปงบารู และบ้านบาตาบาสะซึ่งอยู่ใกล้กับด่านตรวจของทหารใกล้ ที่ทำการ อบต.บุกิต อ. เจาะไอร้อง จ.นราธิวาส

วันที่บันทึก : 5 สิงหาคม 2551

ที่อยู่ของเหยื่อ : หมู่ที่ 6 ต.บุกิต อ.เจาะไอร้อง จ.นราธิวาส

อายุ : 40 ปี โดยประมาณ

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ :²⁴ นายแวมะเล็ม กูแวกามา เป็นรักษาการผู้ใหญ่บ้านปะแตปะแด และมีอาชีพรับเหมาก่อสร้าง เขาถูก ลักพาตัวระหว่างทางกลับบ้าน เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2549 แวมะเล็มมีบุตร 3 คน แวมะเล็มเป็นผู้ถูกต้องสงสัยจากทหารในพื้นที่มาเป็นระยะเวลานานว่าเขาอาจมีขบวนการแบ่งแยกดินแดน เขาถูกกดดันมากจากทหารในพื้นที่ก่อนที่เขาจะหายตัวไป ลูกของเขา (นายกอเดย์ ไม่ทราบนามสกุล) รายงานต่อ Human Rights Watch ว่า ทหารกล่าวหาแวมะเล็มอยู่เบื้องหลังของ

²⁴ มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพเป็นหน่วยงานแรกที่ได้นำทั้งข้อมูล รายละเอียดต่างๆได้ถูกเผยแพร่อย่างกว้างขวางในรายงานของ Human Rights Watch เรื่อง , 'It Was Like Suddenly My Son No Longer Existed' published in 2007, เข้าถึงได้จาก : www.hrw.org/asia/thailand

เครือข่ายผู้ก่อความไม่สงบในตำบลนุกิต สิ่งที่ทหารไม่เข้าใจคือให้ความยอมรับนับถือเขามาก เพราะเขารักษาการผู้ใหญ่บ้านที่ดี และไม่เคยเกี่ยวข้องกับสิ่งผิดกฎหมายต่างๆ และเขามักจะจ้างวัยรุ่นที่ไม่มิจำนองทำได้ทำงานก่อสร้างกับเขา เขายังอนุญาตให้วัยรุ่นเหล่านั้นเก็บผลไม้จากสวนของเขาไปขายในตลาดเพื่อเป็นรายได้เสริม ชาวบ้านจะพึ่งพาแะระเริ่มมาก ในขณะที่ทหารมองเขาต่างออกไปอย่างสิ้นเชิง

ภรรยา- นางเจ๊ะรอซียะ ภูแวมากมา และลุงของเขาบอกว่าหนึ่งเดือนก่อนที่เขาจะหายตัวไปทหารในหมู่บ้านได้เข้ามาปิดล้อมตรวจค้นและได้นำตัวแะระเริ่มและชาวบ้านอีก 5 คนไป (ซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจําภายใต้สถานการณ์ฉุกเฉินในจังหวัดชายแดนภาคใต้) แะระเริ่มบอกครอบครัวเขาว่าเขาถูกคุมขังไว้ที่ อ.บ่อทอง จังหวัดปัตตานี เป็นเวลา 12 วัน ผู้ควบคุมตัวได้ซักถามเขาก่อนที่จะยอมปล่อยตัวเขาออกมาโดยปราศจากข้อกล่าวหา แต่เขาได้ยืนยันทหารพูดกันว่าที่ถูกจับมานั้นเพราะเขามีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์การระเบิดตลาด ช่วยเหลือในการฝึกอาวุธให้ผู้ก่อการร้าย รวมถึงให้ที่พักพิงและอาวุธด้วย

เพราะถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ก่อการร้าย ครอบครัวภูแวมากมา ดูเหมือนจะเป็นครอบครัวที่ถูกสงสัยเป็นพิเศษเนื่องจากมีสวนยางพาราจำนวนมากซึ่งเหมาะแก่การซุกซ่อนอาวุธ นอกเหนือจากนั้น แะระเริ่มเคยถูกขู่ฆ่าจากเจ้าหน้าที่ทหารที่อยู่ใกล้กับโรงเรียนนุกิตประชาอุปถัมภ์ และได้รับการบอกเล่าว่าชื่อของเขาอยู่ในบัญชีดำด้วย แม้ว่าแะระเริ่มจะเคยถูกกล่าวหาว่าเป็นสมาชิกของขบวนการแบ่งแยกดินแดนเจมาฮ์ อิสลามียา (Jemaah Islamiya) แต่เขาก็ไม่เคยถูกออกหมายจับเนื่องจากไม่ได้มีพยานหลักฐานชัดเจนว่าเขามีความเกี่ยวข้องกับขบวนการก่อความไม่สงบ

7 โมงเช้าวันที่เขาหายตัวไป แะระเริ่มถูกตรวจที่จุดตรวจระหว่างทางบ้านนุกิตาโมง (ที่เขาทำงานอยู่) หลังจากนั้นเมื่อเขาพบเพื่อนร่วมงาน (นายมาแอะ ไม่ทราบนามสกุล) จึงได้เล่าสิ่งที่เกิดขึ้นให้เพื่อนฟัง มันชัดเจนว่าทหารไม่ได้ค้นหาอาวุธปืนแต่มาค้นหาเงินที่ถูกซ่อนอยู่ จนเวลาประมาณ 5 โมงเย็น นายแะระเริ่มจึงเดินทางกลับบ้านโดยรถจักรยานยนต์ของเขา แต่เขาได้แวะที่ร้านน้ำชาซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้าน เวลาประมาณ 17.20- 17.30 น.บริเวณหน้าร้านน้ำชา มีชาวบ้านเห็นชาย 4-5 คน บังคับจับกุมแะระเริ่มและนำตัวเขาไปใส่รถกระบะมิซซูบิชิ สีเขียวและขับออกไป ไม่มีใครเห็นเขาอีกหลังจากนั้นต่อมาเป็นที่เปิดเผยว่ามีคนที่อยู่ในร้านน้ำชาได้สอบถามเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวัน และที่อยู่ของเขา ชายคนนั้นแต่งกายคล้ายชุดทหาร

ลุงของแะระเริ่มกล่าวว่าทางครอบครัวทราบเรื่องการหายตัวไปของเขาจากชาวบ้านประมาณ 10 นาที หลังจากที่เขาหายตัวไป ทันทีที่ทราบนายกอเคยได้ไปยังด่านตรวจของทหารหลายจุดบริเวณสถานที่เกิดเหตุ แต่ก็ไม่ได้พบเบาะแสใดๆ เกี่ยวกับหลานของเขา ทหารที่จุดตรวจทุกจุด ปฏิเสธไม่เกี่ยวข้องกับการจับกุมตัวแะระเริ่ม ญาติของได้แจ้งเรื่องนี้กับผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นเพื่อนและทำงานกับเขา ผู้ใหญ่บ้านได้ช่วยตามหาทุกจุดตรวจ

เมื่อพวกเขาล้มเหลวในการตามหาตัวแะระเริ่ม ผู้ใหญ่บ้านจึงขอให้คณะทำงานยุติธรรมเพื่อสันติภาพ(WGJP) ช่วยเหลือในวันที่ 6 มิถุนายน 2549 อาสาสมัครนักสิทธิมนุษยชนในพื้นที่ของคณะทำงานยุติธรรมเพื่อสันติภาพเข้ามาช่วยเหลือครอบครัวของนายแะระเริ่มในการตามหาเขา พวกเขาเดินทางไปยังค่ายสิรินธร ซึ่งเป็นที่ตั้ง กอ รมน ภาค 4 เจ้าหน้าที่แจ้งว่าไม่เคยได้ยินชื่อแะระเริ่ม และไม่มีคนชื่อนี้ถูกคุมขัง

แม้ว่าภรรยาของนายแะระเริ่มจะไม่ทราบว่าทำไมสามีของเธอถึงถูกจับตามอง แต่สมาชิกในครอบครัวคนหนึ่งกล่าวกับคณะทำงานยุติธรรมเพื่อสันติภาพว่า :

นายแะระเริ่ม อาจจะถูกล่าหมาจากทหารในพื้นที่ว่าเป็นหนึ่งในสมาชิกกลุ่มแบ่งแยกดินแดน (BRN) บทบาทของเขาให้การสนับสนุนชุมชน ช่วยเหลือวัยรุ่นและคนยากจนมีงานทำโดยเข้ามาทำงานกับบริษัทรับเหมาก่อสร้างของเขา

และตำแหน่งรักษาการยิ่งทำให้เขาถูกจับตามองจากเจ้าหน้าที่เป็นคนแรกๆ บริเวณที่นายแวนอะเริ่มหายตัวไปห่างจากบ้านเขาไปเพียง 700 เมตรเท่านั้น

มีพยานแวดล้อมบอกว่าหน่วยสงครามพิเศษที่ประจำการในพื้นที่อาจจะมีส่วนเกี่ยวข้องหรือเป็นผู้รับผิดชอบกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนี้

คนในชุมชนทั้งหมดมีแต่ความความหวาดกลัว ชาวบ้านผู้ชายส่วนใหญ่เกรงว่าพวกเขาอาจตกเป็นเหยื่อรายต่อไป โดยเฉพาะคนที่ได้เคยถูกเรียกไปอบรมโครงการต่างๆของทหาร คนในหมู่บ้านและ

หมู่บ้านใกล้เคียงต่างตกอยู่ภายใต้การตรวจตราของหน่วยงานการข่าวของทหาร พวกเขาถูก “จ้องมอง” ในทุกสถานที่ หากใครเข้ามาเยี่ยมจะถูกบันทึกไว้ หลังจากนั้นทุกๆเย็น ชาวบ้านจะถูกถามถึงแขกที่มาเยี่ยม และพวกเขาที่ออกไปข้างนอก

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ญาติได้แจ้งความคนหายที่ สภอ. เจาะไอร้อง จ.นครราชสีมา เมื่อวันที่ 5 มิถุนา 2549 และได้แจ้งร้องเรียนเรื่องการหายตัวไปของแวนอะเริ่มกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น แม่ทัพภาคที่ 4 คณะกรรมการอิสระซึ่งก่อตั้งขึ้นมาใหม่ สภานายความ และกองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กอ สสส จชต.) ซึ่งมีนายอุกฤษ มงคลนาวินเป็นประธาน เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2554 แต่ไม่มีหน่วยงานใดที่ดำเนินการอย่างจริงจัง

กรณีที่ 30

ชื่อ : นายวันดี กาชี,นายอับดุลเลาะห์ อีแด,นายอิรวัน มะเสะ และนายมานาเซะ เลาะลาแม

วันเกิดเหตุการณ์ : 23 พฤษภาคม 2550

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : ถนนระหว่างอ. ยะหา และอ.เมืองยะลา จ. ยะลา

วันที่บันทึก : 14 มิถุนายน 2554 (วันที่รับรายงานครั้งที่ 2)

ที่อยู่ของเหยื่อ : บ้านต้นหยี อ. ลำพะยา จ. ยะลา, 79 ม.6 ต. ลำใหม่ อ.เมือง จ. ยะลา, 85 ม.6 อ.เมือง จ. ยะลา และ 27/2 ม.1 ต.ลิคูล อ.เมือง จ. ยะลา ตามลำดับ

อายุ : 22, 39, 20 และ 26 ปีตามลำดับ

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ : เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2550 เวลาประมาณ 11น. ชาย 4 คนถูกเรียกให้หยุดในบริเวณใกล้กับตลาด บนถนนระหว่าง อ.ยะหา และอ.เมือง จ.ยะลา จังหวัดยะลา ผู้เห็นเหตุการณ์เล่าว่าทหาร 6 คนที่ด่านตรวจชั่วคราวได้เรียกให้วัยรุ่นชาย 4 คนหยุดรถจักรยานยนต์สองคันของเขา หลังจากได้เถียงกันประมาณ 10 นาที ทหารได้นำตัวคนทั้ง 4 พร้อมรถจักรยานยนต์ของเขาขึ้นรถทหารออกไป

แม้ว่าผู้เห็นเหตุการณ์จะยืนยันได้ว่าไม่เห็นหมายจับ (หรือกระดาษใดๆ) ระหว่างที่กำลังขุดมุนกัน แต่เพราะระยะห่างระหว่างผู้เห็นเหตุการณ์กับจุดเกิดเหตุห่างกัน ทำให้ไม่สามารถระบุคุณลักษณะของแต่ละคนได้ชัดเจน รวมถึงไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานหน่วยใด อีกทั้งไม่ได้ยินเนื้อหาของการสนทนา

นายวันดี กาชิ เป็นพนักงานอยู่ที่ร้านทำเฟอร์นิเจอร์ ชื่อบริษัทยูเอ็น วู้ด นายอับดุลเลาะห์ อีแด นั้นประกอบอาชีพรับจ้างและเป็นบิดาของบุตร 2 คน ส่วนนายอิฐวัน และนายมานาเซะ เลาะลาแม นั้นทั้งสองทำงานเป็นแรงงานก่อสร้างถนนใน อ.ยะหา จ. ยะลา ทั้งหมดไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับองค์กร พรรคการเมืองหรือกลุ่มขบวนการก่อการร้าย ยกเว้นนายมานาเซะ ที่เป็นสมาชิกอาสาสมัครป้องกันหมู่บ้าน ในต.ลิดลและลำใหม่

ไม่กี่ชั่วโมงก่อนเกิดเหตุการณ์ เวลาประมาณ 7.30 น. นายวันดีมายังบ้านของนายอิฐวันเพื่อถามว่าจะออกไปทำงานพร้อมกันหรือไม่ พี่สาวของนายอิฐวัน(นางสาวสปีนา มาละ)เป็นคนสุดท้ายที่ได้พบเห็นทั้ง 4 คน เล่าว่านายวันดีแต่งกายเหมือนกำลังจะไปทำงานเช่นทุกวัน เธอยังอธิบายอีกว่าน้องชายของเธอได้นั่งซ้อนรถจักรยานยนต์ สีดำซึ่งเป็นของนายวันดี โดยไม่ได้บอกกับเธอว่าจะไปไหน ไม่นานนายอับดุลเลาะห์ก็ชวนนายมานาเซะ(ลูกชายของสปีนา) ขึ้นรถเพื่อออกไปหาอะไรรับประทานกันในตอนเช้า ซึ่งเขาได้บอกเธอว่าจะรีบกลับมา ตอนนั้นเธอได้สังเกตเห็นว่าลูกชายไม่ได้นำเอากระเป๋าใส่สตางค์ติดตัวไปด้วย เมื่อทั้ง 4 ขึ้นรถออกไปเหมือนว่าจะขับแยกทางกันไป

ครอบครัวเชื่อว่าการหายตัวไปของทั้ง 4 มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ (การระเบิดและความรุนแรงต่างๆ) ในอำเภอยะหา ซึ่งในบรรยากาศเช่นนั้น ย่อมเป็นสิ่งที่ปกติว่าผู้สงสัยจะต้องถูกเรียกให้หยุดและถูกตรวจค้นจากเจ้าหน้าที่ และบางครั้งอาจจะมีการกระทำที่รุนแรงกว่านั้นเพื่อบังคับสอบถามข้อมูลต่างๆที่เจ้าหน้าที่ต้องการ

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : จากบันทึกประจำวันของตำรวจในกรณีของนายวันดี กาชิ ที่ได้แจ้งความไว้ยังสภอ. เมืองยะลาหลังเกิดเหตุการณ์ 3 วัน ซึ่งครอบครัวมั่นใจว่านายวันดีได้หายตัวไป จากการสัมภาษณ์โดยมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ ในวันที่ 14 มิถุนายน 2554 ตำรวจตำรวจยะลาล้มเหลวในการหาพยานหลักฐานความก้าวหน้าในคดี ครอบครัวของนายวันดี จึงได้ร้องเรียนเรื่องการหายตัวไปของนายวันดีกับ กรมสืบสวนคดีพิเศษ (DSI) โดยคำแนะนำของผู้ใหญ่บ้าน แต่เจ้าหน้าที่ DSI ปฏิเสธที่จะรับดำเนินการเรื่องนี้พร้อมกับแนะนำให้ครอบครัวให้ติดต่อมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ

แม่ของมานาเซะ (พี่สาวนายอิฐวัน) แจ้งความไว้ที่ สภอ.ลำใหม่ 4 วันหลังจากเกิดเหตุ แต่เธอกล่าวว่าทางตำรวจเองไม่ได้ลงบันทึกเอาไว้อย่างเป็นทางการ จนวันที่ 14 มิถุนายน 2554 ตำรวจก็ยังไม่เคยติดต่อเธอถึงความก้าวหน้าทางคดี ครอบครัวของนายอับดุลเลาะห์ได้รายงานเช่นเดียวกัน โดยพวกเขาได้แจ้งความที่สถานีตำรวจเดียวกันกับครอบครัวของนายมานาเซะ 5 วันหลังจากเกิดเหตุ

และจนปัจจุบันทางตำรวจเองก็ไม่ได้ติดตามหรือแจ้งความคืบหน้าต่อกรณีนี้แต่อย่างใด ส่วน ทางสถานีตำรวจลำใหม่เองก็ไม่ได้ลงบันทึกประจำวันในกรณีนี้อย่างเป็นทางการแต่อย่างใด

เมื่อปี 2552 ญาติของนายอิฐวันและนายอับดุลเลาะห์ได้ตัดสินใจส่งหนังสือร้องเรียนร่วมกันไปยัง ศอบต. และทาง ศอบต.เองต้องการเอกสารบันทึกประจำวันของตำรวจเพื่อที่จะรับกรณีนี้เอาไว้พิจารณาและด้วย มีช่องทางที่เห็นความก้าวหน้าในคดี ทั้งสองครอบครัวจึงได้ไปแจ้งความร่วมกันอีกครั้งที่สภอ. ลำใหม่ในปี 2552 นั้นเอง แต่ ศอบต.ในความร่วมมือกับกรมสืบสวนคดีพิเศษ (DSI) ก็ยังไม่ได้มีความก้าวหน้าในคดีนี้ ในส่วนของตำรวจไม่ได้ติดตามสืบสวนเรื่องนี้อีก ไม่มีการออกไปสอบสวนบัตรให้แก่ครอบครัว

ชื่อ : นายมะยาเต็ง มาระนอ

วันที่เกิดเหตุ : 24 มิถุนายน 2550

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : บ้านของเหยื่อเอง (ตามที่อยู่ระบุไว้)

วันที่บันทึก : 11 ตุลาคม 2554 (วันที่รับรายงานครั้งที่ 2)

ที่อยู่ของเหยื่อ : ม. 3 บ้านต้นหยงมัส ต. บาเจาะ อ. บันนังสตา จ.ยะลา

อายุ : 51 ปี

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ : นายมะยาเต็ง มาระนอ ประกอบอาชีพเป็นการโรงของโรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่งใน อ.บันนังสตา ถูกนำตัวไปจากบ้านเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2550 โดยหน่วยเฉพาะกิจในพื้นที่ และนับจากนั้นเขาก็ไม่ได้กลับมาอีก

นายมะยาเต็งทำงานอยู่ที่โรงเรียนบ้านบางกลางเป็นเวลาหลายปีก่อนที่เขาจะหายตัวไป สองสามปีก่อนที่จะหายตัวไปทางโรงเรียนถูกลอบวางเพลิงจากขบวนการก่อการร้ายมาแล้วถึง 8 ครั้ง และเพราะเป็นห่วงเรื่องความปลอดภัยของครอบครัว เขาจึงตัดสินใจย้ายครอบครัวออกมาจากบ้านพักที่อยู่ในโรงเรียนซึ่งเป็นสวัสดิการของภารโรงหลังจากเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้โรงเรียนเป็นครั้งที่ 2 ตั้งแต่นั้นมาเขาถูกเรียกไปสอบถามเพื่อให้การหลังจากกรณีลอบวางเพลิงทุกครั้ง หน่วยเฉพาะกิจที่ 41 ซึ่งเป็นฐานทหารใหญ่ตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียน บันนังสตาอินทรีจัดในปี 2547 ในการสอบถามแต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 4 ชั่วโมง และผู้อำนวยการของโรงเรียนมักจะเป็นคนนำเขากลับมาส่งบ้านทุกครั้ง ซึ่งมะยาเต็งก็ไม่ได้เป็นผู้ต้องสงสัยว่าเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์วางเพลิง

ในวันที่ยะยาเต็ง หายตัวไป สถานการณ์ภายในหมู่บ้านต้นหยงนาก่อนข้างไม่ปกติ ภรรยาของเขา- นางซุมมาอีเดาะ มาระนอ จำได้ว่าวันนั้นมีทหารประมาณ 50 นายจากหน่วยเฉพาะกิจที่ 41 เข้ามาล้อมหมู่บ้านตั้งแต่วันที่ 4 ของวันที่ 24 มิถุนายน 2550 ทหารเหล่านั้นได้พูดคุยกับนายมะยาเต็ง และพวกทหารพวกนี้ได้ตั้งค่ายขึ้นในบริเวณบ้านของเขา ภรรยาของมะยาเต็งจำได้ว่าทหารเหล่านั้นสั่งกักหน่วยงานไหน เพราะเธอจำเครื่องแบบและสัญลักษณ์ของหน่วยงานได้อย่างชัดเจน ทั้งทหารเองก็แนะนำหน่วยงานขณะที่ตั้งแคมป์ที่บ้านของเขาด้วย

จนเวลาประมาณเที่ยงของวันที่ 24 มิถุนายน 2550 นายทหารจำนวนประมาณ 10 นายได้เข้ามายังบ้านของมะยาเต็ง เพื่อทำการค้นบ้านของเขา ทหารได้ถามมะยาเต็งว่าทำไมเขาจึงปล่อยให้โรงเรียนถูกเผาและยังถามถึงลูกชายอายุ 15 ปี ของเขาด้วยว่าตอนนี้อยู่ที่ไหน นายมะยาเต็งปฏิเสธข้อกล่าวหาดังกล่าว ทำให้เขาถูกจับกุมภายใต้กฎอัยการศึก ทหารได้ยึดของใช้ของเขาไปด้วยหลายชิ้น รวมไปถึงรถปิคอัพ โทรศัพท์มือถือและปืน

ภรรยาและลูกชายอีกสองคนเป็นผู้ที่ได้เห็นนายมะยาเต็งเป็นครั้งสุดท้ายเพราะเพื่อนบ้านไม่เห็นเรื่องที่เกิดขึ้น และไม่มีใครเห็นรถซึ่งขับกลับออกไปทางโรงเรียนเพราะในละแวกนั้นไม่มีร้านค้าหรือบ้านเรือนของชาวบ้าน

เมื่อนายมะยาเต็งไม่ได้กลับบ้าน ภรรยาของเขาจึงไปรายงานเรื่องนี้กับนายอำเภอ นายเมธี กาญจนภู่ระ ก่อนหน้านั้นเธอได้เคยเข้าไปสอบถามเจ้าหน้าที่ว่ามีรายชื่อนายมะยาเต็งอยู่ในรายนามผู้ต้องขังหรือไม่ แต่ก็ไม่พบเบาะแสแต่อย่างใด เจ้าหน้าที่ได้แต่แจ้งว่านายมะยาเต็งได้ถูกปล่อยตัวออกมาแล้ว นายเมธีได้พาเธอไปยังหน่วยเฉพาะกิจที่ 41 เพื่อจะได้ข้อมูลอื่น ๆ เพิ่มเติมแต่เมื่อไปถึงนายเมธีได้เข้าไปเพียงคนเดียวและกลับออกมาโดยแจ้งเพียงว่านายมะยาเต็งได้ลงชื่อในสมุดเยี่ยมว่าออกมาแล้วเท่านั้น ในการสนับสนุนข้อมูลนี้ นายทหารคนหนึ่งได้ให้การในศาลว่าเมื่อเขาทำการสอบถามเหยื่อเสร็จเขาได้

เห็นมะยาเต็งเข้าเข้าไปพูดคุยกับพันเอกทิม เรือนโต และพันโทก่อเกียรติ เข้มแดง หลังจากนั้นก็เห็นมะยาเต็งขับรถปิคอัพของเขา ออกไปจากโรงเรียน ซึ่งขณะนั้นเป็นเวลาประมาณ 19.00 น.

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ศูนย์ทนายความมุสลิมและมูลนิธิสถานวัฒนธรรม ได้เข้าช่วยเหลือครอบครัวของนายมะยาเต็ง ในการนำคดีขึ้นสู่ศาลอาญาและศาลแพ่ง โดยภรรยาของนายมะยาเต็งเองได้แจ้งความเรื่องการหายตัวไปของสามี ไว้เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2550 ที่ สภอ.บันนังสตา และต่อมาได้แจ้งกรณีทรัพย์สินสูญหาย(รวมถึงยานพาหนะ)เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2550 ที่สภอ.บันนังสตา แม้ในเบื้องต้นทางเจ้าหน้าที่ตำรวจได้สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลของสามีของเธอ แต่ก็ไม่ได้มีความคืบหน้าทางคดีแต่อย่างใด

ศูนย์ทนายความมุสลิมและมูลนิธิสถานวัฒนธรรมได้ช่วยเหลือในนำคดีขึ้นศาลตามมาตรา 90 ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 2552 คดีได้รับการพิจารณาในชั้นศาลจังหวัดยะลา ต่อมาในวันที่ 16 ธันวาคม 2551 ศาลยะลาได้มีคำสั่งยกคำร้องของโจทก์

ภรรยาของนายมะยาเต็งประสบความสำเร็จในการร้องต่อศาลแพ่งเพื่อให้มีการประกาศว่าเหยื่อเป็น “บุคคลสูญหาย”

ในส่วนของคดีผู้บริโภครายของนายมะยาเต็งได้พยายามแก้ปัญหากรณีหนี้สินของสามีซึ่งมีจำนวนมากในสหกรณ์ออมทรัพย์ของโรงเรียน เพราะสถานการณ์ของครอบครัวค่อนข้างเลวร้ายเมื่อมะยาเต็งหายไปด้วยพร้อมกับรถและลูกหนี้สหกรณ์ ต้องขอใช้หนี้ต่อสหกรณ์ อย่างไรก็ตามภรรยาของเขาจะสามารถใช้เงินจากบัญชีเงินเดือนของสามีได้ก็ต่อเมื่อศาลแพ่งมีคำสั่งว่า นายมะยาเต็งเป็นบุคคลสาบสูญ เมื่อการสูญหายครบ 5 ปี รวมถึงสิทธิในการได้รับผลประโยชน์จากเงินเยียวยาโดยกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จำนวน 5,000บาท ครอบครัวยังได้รับเงิน 50,000 บาทจากนายอำเภอบันนังสตา และ 15,000 บาทจาก กอ รมน 4 ไม่รวมถึงหน่วยงานอื่นๆอีก

กรณี ที่ 32

ชื่อ : นายมะยูนิต โลงียะ

วันที่เกิดเหตุการณ์ : 11 กรกฎาคม 2550

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : อ. รามัน จ.ยะลา

วันที่บันทึก : 18 มิถุนายน 2554 (วันที่รับรายงานครั้งที่ 2)

ที่อยู่ของเหยื่อ : 5/1 ม.2 ต. สามัคคี อ.รือเสาะ จ.นราธิวาส

อายุ : ไม่ทราบ

ชาติพันธุ์ : มาลาญ

สรุปการให้ถ้อยคำ : เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2550 นายมะยูนิต โลงียะ ถูกจับกุมตัวโดยเจ้าหน้าที่อาสาสมัครรักษาดูบ้าน 8 คน โดยแจ้งในเบื้องต้นว่าจะให้นายมะยูนิต ไปพบกำนัน เพื่อที่จะสอบถามเรื่องอาชญากรรมบริเวณชายแดนของประเทศ ซึ่งขณะนั้นมะยูนิตรู้จักตัวกำนัน(นายมาเสาะ มะแต)ดีทำให้นายมะยูนิตยอมไปกับเจ้าหน้าที่ แต่สุดท้ายเขาก็ไม่ได้กลับมาอีก พี่สาวของเขาเป็นผู้เห็นเขาเป็นคนสุดท้ายในเย็นวันนั้น เข้าวันรุ่งขึ้นเธอจึงได้ออกที่บ้านกำนันที่น้องชายถูกนำตัวไปให้ข้อมูลเพื่อสอบถามถึงที่อยู่ของเขา แต่กำนันปฏิเสธว่าไม่ทราบเรื่องใดๆและจำมะยูนิตไม่ได้

แม้ว่าเหยื่อจะไม่เคยมีปฏิสัมพันธ์กับกองกำลังต่างๆ แต่เขาเคยถูกบังคับให้เข้ารับการอบรม 10 วันในโครงการ “เสริมสร้างสันคมสันติสุข รุ่นที่ 1” เพื่อที่จะให้มีการลบชื่อเขาออกจากบัญชีดำ

นอกเหนือจากนี้ทางมะยูนิตก็ไม่เคยมีส่วนเกี่ยวข้องกับยาเสพติดหรือให้ความช่วยเหลือกลุ่มก่อการร้าย

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ครอบครัวของนายมะยูนิต แจ้งความเรื่องนี้ที่ สภอ.จ๊ะกวี๊ะ แต่ตำรวจยอมรับเรื่องนี้ หลังจากครอบครัวแจ้งว่าจะติดต่อให้ทหารจากนราธิวาสไปยืนยันการร้องเรียน ในศาลผู้กระทำความผิดทั้ง 8 คนยืนยันว่า หลังจากที่ได้คุยต่อเรื่องราคาไม้ยางพารากับมะยูนิตแล้ว ก็ได้ปล่อยตัวเหยื่อกลับมาในคืนนั้น อัยการนราธิวาสได้ยุติคดีนี้แล้ว เนื่องจากขาดพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักเพียงพอ ส่วนนางนูรียา ยูโซ๊ะ ภรรยาของมะยูนิตได้รับเงินจำนวนหนึ่งเพื่อช่วยเหลือการศึกษาของบุตรสาวจากอำเภอหรือเสาะ แต่หนี้สินจากธุรกิจของมะยูนิตมีเป็นจำนวนมากเงินที่มีอยู่จึงไม่เพียงพอ

กรณี 33

ชื่อ : นายมะรุดิน วะวา

วันที่เกิดเหตุ : 22 สิงหาคม 2550

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : ที่อยู่ตามที่ระบุไว้

วันที่รับรายงาน : 29 สิงหาคม 2551

ที่อยู่ของเหยื่อ : 122 ม.5 ต.ตลิ่งชัน อ.บันนังสตา จ.ยะลา

อายุ : 42 ปี

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ : นายมะรุดิน วะวา มีอาชีพเป็นครูสอนศาสนาใน จ.ปัตตานี เขามีบุตรจำนวน 3 คน มะรุดิน ถูกลักพาตัวไปจากบ้านใน ต. ตลิ่งชัน อ.บันนังสตา จ.ยะลา เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2550 วันนั้นเป็นเวลาประมาณ 19.30 นาฬิกา มีชายกลุ่มหนึ่งประมาณ 10 คน ในชุดเครื่องแบบทหาร ได้มายังบ้านของมะรุดินอย่างเร่งรีบขณะที่เขาอยู่กับภรรยาและลูกๆ ผู้บุกรุกเข้ามาไม่ได้แสดงหมายค้นและบังคับให้มะรุดินออกไปนอกบ้าน ครอบครัวของไม่ได้รับแจ้งถึงสาเหตุการบุกรุกเข้าจับกุม พวกเขากลับไปและมะรุดินไม่ได้กลับมาอีกเลย

นางมาริสสา ซากอ ภรรยาของมะรุดิน จำได้ว่ากลุ่มทหารที่เข้ามาจู่โจมนั้นเป็นทหารที่มาจากฐานโรงเรียนสุราะฮ์ แต่เธอไม่สามารถระบุได้ว่าคนพวกนั้นมาจากหน่วยไหน ในคืนวันเกิดเหตุภรรยาของนายมะรุดินไม่สามารถช่วยอะไรสามีของเธอได้เพราะขณะนั้นอยู่ในช่วงประกาศเคอร์ฟิว ทำให้เธอไม่สามารถออกนอกบ้านได้ อย่างไรก็ตามเช้าวันต่อมาเธอจึงไปร้องเรียนกับผู้ใหญ่บ้านและเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้ฟัง พวกเขาไปที่ สภอ. บันนังสตาเพื่อแจ้งความกับกรณีที่เกิดขึ้น พวกเขายังได้ไปตรวจสอบที่ค่ายทหารในพื้นที่แต่ไม่พบอะไร เจ้าหน้าที่ปฏิเสธว่าพวกเขาไม่มีความต้องการที่จะนำตัวมะรุดินมา

เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในระหว่างที่ผู้กำกับสภอ.บันนังสตา พันตำรวจเอกสมเพียร เอกสมญา ได้ปฏิบัติกรตามแผน “ยุทธการพิทักษ์บันนังสตา” และได้สั่งการให้มีการจับกุมผู้ต้องสงสัยที่อาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อการร้าย

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ภรรยาของเหยื่อโดยการช่วยเหลือจากผู้ใหญ่บ้าน ได้ไปแจ้งความที่ สภอ. บันนังสตา จนปัจจุบันไม่มีข่าวคราวว่ามะรุดินอยู่ที่ไหน

กรณีที่ 34

ชื่อ : นายแวอาชิ แวซุ

วันที่เกิดเหตุ : 2 พฤศจิกายน 2550

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : บ้านของเหยื่อเองตามที่อยู่ระบุไว้

วันที่บันทึก : 29 สิงหาคม 2551

ที่อยู่ของเหยื่อ : 125/1 ม. 4 ต. บ้านนังกุแว อ.บ้านนังस्ता จ. ยะลา

อายุ : 28 ปี

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ : วันที่ 2 พฤศจิกายน 2550 นายแวอาชิ แวซุ ถูกนำตัวไปจากบ้านของเขาโดยชายติดอาวุธอ้างเป็นตำรวจ และนับจากนั้นเขาก็ไม่ได้กลับมาอีกเลย

น้องสาวของแวอาชิ(นางสาวมิสบะ แวซุ)และน้องภรรยา(นายอะซัน เฮงดาตา)อยู่ที่บ้านนายแวอาชิในวันที่เกิดเหตุการณ์ พวกเขาจำได้ว่าขณะที่แวอาชิ กำลังทำความสะอาดลานบ้านอยู่ได้มีรถปิคอัพสีบรอนซ์ขับเข้ามาจอดหน้าแวอาชิ มีชาย 4 คนอยู่ในรถแต่มี 2 ที่ลงมาจากรถ พวกเขาแต่งกายด้วยชุดเครื่องแบบสีเขียวคล้ายเจ้าหน้าที่ทหาร ผู้เห็นเหตุการณ์ไม่ได้สังเกตว่ามีเครื่องหมายใดระบุสังกัดของคนเหล่านั้น อย่างไรก็ตามพยานสังเกตเห็นป้ายทะเบียนรถ กทม. แต่มองไม่เห็นตัวเลข

ชายที่อ้างว่าเป็นตำรวจได้เข้ามาหานายแวอาชิและถามว่า “แวอาชิใช่ไหม” ซึ่งตอนนั้นนายแวอาชิได้ตอบรับว่าเป็นตนเอง คนเหล่านั้นจึงบอกให้แวอาชิไปสถานีตำรวจทันที โดยที่ไม่ได้ระบุว่าเชิญตัวไปด้วยสาเหตุใด แวอาชิถูกนำตัวขึ้นรถของพวกเขาและขับออกไป พวกเขาไม่ได้แจ้งว่าจะพาตัวนายแวอาชิไปยังสถานีตำรวจใด ดังนั้นครอบครัวจึงต้องรอการกลับของเขายูที่ที่บ้าน จนเช้าวันต่อมาก็ไม่มีสัญญาณว่าแวอาชิจะกลับมา

ภรรยาของเหยื่อ -นางสาวกามีละ เฮงดาตา กล่าวว่าทั้งครอบครัวได้ออกตามหาแวอาชิในที่ต่างๆ ทั้งที่กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ที่จ. ยะลา ค่ายอิงคยุทธบริหาร ที่ จ.ปัตตานี สถานีตำรวจและค่ายทหารต่างๆ แม้จะพยายามเพียงใดก็ไม่พบตัวของแวอาชิ

จากคำบอกเล่าของนางสาวกามีละ เฮงดาตาพบว่าไม่มีใครเห็นรถคันดังกล่าวที่นำตัวนายแวอาชิสามีของเธอไปเลย

เหตุการณ์นี้ก็เกิดขึ้นในระหว่างที่ผู้กำกับสภอ.บ้านนังस्ता พลตำรวจเอกสมเพียร เอกสมญา ได้ปฏิบัติการแผนที่ชื่อว่า “ยุทธการพิทักษ์บ้านนังस्ता” และได้สั่งการให้มีการจับกุมผู้ต้องสงสัยที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการแบ่งแยกดินแดนด้วยเช่นกัน

การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม : ครอบครัวของเหยื่อได้แจ้งความที่สภอ.บ้านนังस्ता กับพลตำรวจตรีเจริญ พุ่มนวล เป็นผู้รับผิดชอบคดี

ครอบครัวเคยได้รับข่าวสารจากโครงการบ้านนังस्ताเพื่อช่วยเหลือผู้เดือดร้อน

กรณีที่ 35

ชื่อ : นายรอสะมิง สามะแม

วันที่เกิดเหตุ : 10 มีนาคม 2552

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : มัสยิดบือเราะห์ อ. รือเสาะ จ. นราธิวาส

วันที่บันทึก : 3 ตุลาคม 2554 (วันที่รับรายงานครั้งที่ 2)

ที่อยู่ของเหยื่อ : 100 ม.1 ต. สามัคคี อ.รือเสาะ จ. นราธิวาส

อายุ : 35 ปี

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ : เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2552 เวลาประมาณ 20.00 น.นายรอสะมิง ถูกจับกุมตัวไปจากมัสยิดบือเราะห์ โดยชาย 3 คนแต่งกายด้วยเครื่องแบบทหารพราน อำพรางหน้าด้วยหมวกไหมพรม

มีพยานหลายคนเห็นอาชญากรรมที่เกิดขึ้นชั่วคราวหลังเสร็จสิ้นการละหมาดตอนค่ำ ชาวบ้านเล่าเหตุการณ์ที่ผู้ก่อเหตุเข้ามาในมัสยิดและถามหาสมาชิกอบต.คนหนึ่งโดยใช้ภาษาไทย ไม่ใช่ภาษายาวี รอสะมิง ตอบว่าเป็นเขาเองแต่เขาสะดวกที่จะไปพบคนเหล่านั้นในวันพุงนี้ ทันใดนั้นรอสะมิงก็ ได้ถูกจับกุมตัวและถูกมัดมือรวมไปถึงถูกนำตัวขึ้นไปยังรถกระบะที่ไม่ติดแผ่นป้ายทะเบียนที่จอดอยู่ แม้เขาจะร้องขอความช่วยเหลือ แต่ไม่มีผู้เห็นเหตุการณ์คนใดกล้าเข้าไปช่วยเนื่องจากหวาดกลัว เพราะคนเหล่านั้นมีอาวุธครบมือ

พยานผู้เห็นเหตุการณ์ได้ไปแจ้งเรื่องนี้กับภรรยาของรอสะมิง (นางอามานี แต่เยาะ)ทันทีที่พวกเขารู้สึกปลอดภัย เมื่อทราบข่าวอามานีโทรศัพท์หาสามีของเธอ เขาตอบเพียงการร้องขอความช่วยเหลือ หลังจากนั้นเธอไม่เคยได้รับโทรศัพท์จากสามีอีกเลย โชคไม่ดีที่ระหว่างทางไปฐานทหารบ้านสาวอ หรือเส้นทางอื่น ๆ ไม่มีใครพบเห็นรถที่มีลักษณะคล้ายคันที่จับตัวรอสะมิงไป จนวันที่ 3 ตุลาคม 2554 ยังไม่มีใครทราบว่านายรอสะมิงอยู่ที่ไหน

แม้ว่ารอสะมิงจะไม่เคยมีประวัติ เกี่ยวข้องกับยาเสพติดหรือความรุนแรงต่างๆที่เกิดขึ้นในอ.รือเสาะ และเป็นสมาชิกอบต.ของ ต.สามัคคี อ.รือเสาะ นราธิวาส แต่เขาเพิ่งทำงานเป็น อบต.ได้ไม่ถึง 1 ปีขณะที่เขาถูกลักพาตัวไป(ตำแหน่งของเขาเพิ่งเริ่มต้นปี 2550 และจะสิ้นสุดวาระในปี 2554)การได้เป็นสมาชิกอบต.ทำให้เขาต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารจากหลายหน่วยงาน หลังจากนั้นเขาได้ลาออกจากการทำงานให้รัฐบาลและทุ่มเทให้กับธุรกิจของตัวเอง

รอสะมิงและครอบครัวเคยถูกแจ้งเตือนจากเจ้าหน้าที่ทหารหลายครั้งให้ระวังในเรื่องความปลอดภัย เพราะหลายคนที่มีทำงานกับเจ้าหน้าที่รัฐเคยถูกทำให้หายไปมากขึ้นในตำบล ที่จริงในปี 2550 น้องสาวของภรรยารอสะมิง เคยถูกยิงได้รับบาดเจ็บ และหลังจากนั้นรอสะมิงจึงมักต้องไปตอบคำถามที่หน่วยเฉพาะกิจ 30 (ฉก.30) เพื่อช่วยเจ้าหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวน

หลังจากที่ได้พูดคุยกับสามีทางโทรศัพท์ ภรรยารอสะมิงได้โทรศัพท์หาเจ้าหน้าที่ทหารที่หน่วยเฉพาะกิจที่ 30 เพื่อขอความช่วยเหลือให้สกัดรถที่มีลักษณะน่าสงสัย จากนั้นเธอและชาวบ้านหลายคนได้ไปยังหน่วยเฉพาะกิจนราธิวาสเพื่อตามหารอสะมิง จนถึงเวลาประมาณตี 2-3 ของวันต่อมา แต่ทหารก็ไม่สามารถหารถที่ต้องสงสัยได้

ภรรยาของรอสะมิง ได้ไปตามหาเขายังค่ายทหารหลายๆแห่ง ด้วยความหวังว่าจะพบเขาถูกควบคุมอยู่ที่ไหนสักแห่ง ทุกแห่งปฏิเสธในการควบคุมตัวเหยื่อ(แม้แต่ค่ายนราธิวาส ราชนครินทร์ ซึ่งได้ส่งหนังสือร้องเรียนไปแล้วแต่ก็ไม่เป็นผล) สุดท้ายเธอได้ไปแจ้งความที่ สภ.รือเสาะแต่จนปัจจุบันไม่ปรากฏความก้าวหน้าในการติดตามหาตัวเขา

หลังจากนั้นผู้ใหญ่บ้านที่เคยให้การช่วยเหลือกับครอบครัวได้ถูกยิงเสียชีวิตโดยที่ไม่รู้ว่าใครเป็นผู้กระทำผิด ทำให้ ภรรยาของรอสะมิงยังมีความหวาดกลัวเรื่องความปลอดภัยของเธอและลูกทั้ง 2 รวมไปถึงคนที่เห็นเหตุการณ์ในมัสยิดด้วย นอกจากนี้ทหารเองยังเคยแสดงท่าทางคุกคามเมื่อเห็นเธอพูดคุยโทรศัพท์อยู่หน้าบ้าน ไม่กี่เดือนก่อนที่เธอจะให้สัมภาษณ์กับ มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : วันที่ 11 มีนาคม 2551 ภรรยาของเหยื่อได้ไปแจ้งความที่สภ. รือเสาะ เธอได้พาหลาน ซึ่งอยู่ที่มัสยิดในคืนนั้นไปด้วย ตำรวจได้บันทึกเรื่องราวที่ผู้แจ้งบอกและได้ไปตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ ถึงกระนั้นการขาดซึ่ง พยานหลักฐาน ทำให้จนถึงวันที่ 3 ตุลาคม 2554 ก็ยังไม่มีความคืบหน้าในคดี

ครอบครัวได้รับเงินช่วยเหลือ 4,500 บาท ต่อเดือนเป็นเวลา 1 ปี ซึ่งเป็นเงินที่ได้รับมาจากทหารค่ายสิรินธร จ. ยะลา

กรณีที่ 36

ชื่อ : นายอับดุลเลาะห์ อาบูคารี

วันที่เกิดเหตุการณ์ : 11 ธันวาคม 2552

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : บ้านบือจาง ต.บอ-งอ อ.ระแงะ จ. นราธิวาส

วันที่บันทึก : บทสัมภาษณ์จำนวนมากได้สัมภาษณ์ไว้ก่อนที่นายอับดุลเลาะห์จะถูกฆาตกรรมภรรยาของเหยื่อเมื่อมิถุนายน 2554

ที่อยู่ของเหยื่อ : บ้านบือจาง ต. บอ-งอ อ.ระแงะ จ. นราธิวาส

อายุ : 25 (โดยประมาณ)

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ : นายอับดุลเลาะห์ อาบูคารี เป็น 1 ใน 5 คน²⁵ ซึ่งถูกจับในกรณีเหตุการณ์การปล้นปืนที่ค่ายปิเหล็ง จ. นราธิวาส เมื่อ 4 มกราคม 2547 พวกเขาถูกซ้อมทรมาน(ถูกทำร้ายและปัสสาวะรดหน้าและปากด้วย) ขณะที่ถูกควบคุมตัวกับ ตำรวจ ทนายความของพวกเขา(ซึ่งได้ถูกบังคับให้สูญหายไปเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2547) ได้วิพากษ์วิจารณ์การซ้อมทรมานของ เจ้าหน้าที่ตำรวจและร้องเรียนการกระทำของเจ้าหน้าที่ต่อหน่วยงานต่างๆ

แม้ศาลจะมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาคดีปล้นปืน แต่คดีการซ้อมทรมานอยู่ในความรับผิดชอบของกรมสอบสวนคดีพิเศษ ซึ่งกรมสอบสวนคดีพิเศษได้ให้การคุ้มครองพยานแก่อับดุลเลาะห์และพวกอีกสองคน²⁶

²⁵ นายมะกะตา หะรง , นายสุกรี มะมิง , นายสุดีอามัน มาและ , นายมะนาเซ มามะ และนายอับดุลเลาะห์ อาบูคารี

²⁶ นายมานาเซ มามะ และนายสุดีอามัน มาและ

เจ้าหน้าที่ DSI ได้ส่งผลจากการสืบสวนต่อสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ(ปปช.) เป็นผลให้มีเจ้าหน้าที่ตำรวจมากกว่า 10 คนต้องถูกสอบสวน โดยมีพันเอกปิยะวัฒน์ กิ่งเกตุ ผู้อำนวยการคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ

ภายใต้โครงการคุ้มครองพยานอับดุลเลาะห์ได้ย้ายมาอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ทำให้เขาต้องอยู่ห่างจากครอบครัวที่นราธิวาส และเป็นเวลากว่า 5 ปีที่เขาอยู่ภายใต้โครงการนี้ จากนั้นเขาได้ตัดสินใจกลับไปเยี่ยมครอบครัวที่หมู่บ้านบือแจง ช่วงวันขึ้นปีใหม่ของชาวมุสลิม เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2552

วันที่ 11 ธันวาคม 2552 เวลาประมาณ 20.00 น. อับดุลเลาะห์ ได้ขับรถจักรยานยนต์ ของเขาออกไปจากบ้านเพื่อไปหาเพื่อนที่ร้านน้ำชาละแวกนั้น ภรรยาของเขา- นางเจีรฮานี ยูโซ๊ะ กล่าวว่า เป็นเรื่องปกติที่สามีของเธอจะออกจากบ้านในตอนเย็นเพื่อไปละหมาด และโดยปกติแล้วเขาจะกลับบ้านมาเวลาประมาณ 22.00 น.แต่ในครั้งนั้นเธอรอสามีทั้งคืน แต่เขาก็ไม่ได้กลับมา²⁷

คืนนั้น ภรรยาของอับดุลเลาะห์ ได้ยินเสียงเหมือนจักรยานยนต์ของสามี เธอยังบอกว่าเธอได้ยินเสียงเหมือนตรารถจักรยานยนต์ของสามีดังหน้าบ้านประมาณ 3 ครั้ง และเธอยังได้ยินเสียงปืน 1 นัดหน้าบ้านของเธอด้วย เมื่อเธอมาดูทางหน้าต่างก็พบว่าไม่มีอะไรเกิดขึ้น เธอและลูกๆจึงเข้านอน

เช้าวันที่ 12 ธันวาคม 2552 เจีรฮานี ได้แจ้งเรื่องที่เกิดขึ้นเมื่อคืนกับผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งผู้ใหญ่บ้านให้เธอมาดูลำจักรยานยนต์(ฮอนด้า เวฟ สีบรอนซ์) คันหนึ่งที่พบเป็นของสามีของเธอหรือไม่ ซึ่งรถคันนี้ถูกพบโดยทหารบริเวณหน้าหมู่บ้านตันหยงลิมอ ห่างจากบ้านของเธอประมาณ 20 กิโลเมตร ครอบครัวของนายอับดุลเลาะห์ ได้รับรถคืน 2 สัปดาห์หลังจากที่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ตรวจสอบเก็บหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์แล้ว

แม่ของเหยื่อ(นางมัสตะ เจีรฮานี)เชื่อว่าเหตุผลที่ทำให้ลูกชายของเธอต้องหายตัวไป น่าจะเกี่ยวข้องกับการที่เขาเป็นพยานให้กรมสอบสวนคดีพิเศษ²⁸ นอกจากนี้หมู่บ้านที่เขาอยู่เป็น “พื้นที่สีแดง” จึงมีความเป็นไปได้ว่าเขาจะถูกลักพาตัวโดยผู้ก่อความไม่สงบ ภรรยาของเหยื่อ - เจีรฮานี ถูกยิงเสียชีวิตในเวลาต่อมาที่บริเวณใกล้บ้านของเธอ (หมู่บ้านบือแจง ต. บอ-อ อ.ระแงง จ.นราธิวาส) เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2554 เวลาประมาณ 16.45 น.

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : นางเจีรฮานี ได้แจ้งความกรณีการสูญหายของสามีของเธอที่ สภอ. ระแงง และได้แจ้งต่อพันเอกปิยะวัฒน์ กิ่งเกตุ ผู้อำนวยการสำนักคดีอาญาพิเศษ เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2550 หลังจากที่ได้รับรถจักรยานยนต์ของสามี วันที่ 18 ธันวาคม 2552 พันตำรวจโท ชวาล วงเกตุ จากสภอ.ระแงง พร้อมกับเจ้าหน้าที่จากกรมสอบสวนคดีพิเศษ และตัวแทนจาก อ. ระแงงและเจ้าหน้าที่ทหารได้เข้ามาสอบถามเรื่องการหายตัวไปของนายอับดุลเลาะห์ จากนางเจีรฮานี

²⁷ สำนักข่าวอิสร้า ได้สัมภาษณ์ นางเจีรฮานี ยูโซ๊ะ เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2552 เข้าถึงได้จาก : www.isaranews.org

²⁸ ข้อมูลจาก นางอังคณา นีละไพจิตร อ้างอิงจากข้อมูลซึ่งจัดทำขึ้นโดยคณะทำงานรวบรวมข้อมูลและติดตามผู้สูญหายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ภายใต้สำนักนายกรัฐมนตรี

จนปัจจุบัน ตำรวจท้องที่ยังไม่ได้ทำสำนวนคดีนี้ส่งศาล ส่วนกรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI) ก็ไม่ได้รับคดีนี้เป็นคดีพิเศษ แม้ว่า DSI จะได้ร่วมมือกับตำรวจท้องที่ในการสืบสวนกรณีนี้ แต่จนปัจจุบันก็ยังไม่มีความก้าวหน้า และไม่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องแสดงความรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

กรณีที่ 37

ชื่อ : นายดอรรแม เจ๊ะและ

วันที่เกิดเหตุการณ์ : 17 มีนาคม 2553

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : ต. จะบังติกอร์ อ.เมือง จ. ปัตตานี

วันที่บันทึก : 26 กันยายน 2554

ที่อยู่ของเหยื่อ : 34 ม.3 อ.บาราเฮาะ อ.เมือง จ.ปัตตานี

อายุ : 46 (โดยประมาณ)

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ : นายดอรรแม เจ๊ะและ พนักงานเข็นผักในตลาดและเป็นพ่อของลูก 6 คน หายตัวไปในระหว่างที่มาทำงานเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2553 โดยในวันนั้นเขาออกจากบ้านเวลาประมาณตี 5 โดยรถจักรยานยนต์ตัวเอง และสุดท้ายก็หายตัวพร้อมรถจนถึงปัจจุบัน

ด้วยความกังวลว่านายดอรรแม ยังไม่กลับบ้าน ภรรยาของเขา(นางพาดิมะ มาโม๊ะ) ได้ให้ลูกชายคนโตของเธอออกไปตามหาพ่อที่ตลาด เพื่อนของดอรรแม ได้บอกกับลูกของเขาว่าวันนี้ไม่ได้เห็นพ่อของเขามาทำงาน ครอบครัวยังของดอรรแม จึงได้เดินทางไปยังสภ. เมืองปัตตานี เพื่อแจ้งความเรื่องคนหาย แต่ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ปฏิเสธที่จะรับแจ้งความเพราะยังไม่ครบเวลา 24 ชั่วโมง ดังนั้นทางครอบครัวจึงพยายามออกค้นหาเองโดยไปยังค่ายอิงคยุทธบริหาร ซึ่งอยู่ใน จ. ปัตตานี แต่ไม่พบมีชื่อของเขา

นายดอรรแมไม่เคยมีความเกี่ยวข้องกับผู้ก่อความไม่สงบ อีกทั้งยังไม่เคยถูกจับกุมมาก่อนแต่อย่างใด แต่เขาเคยมีชื่ออยู่ในบัญชีดำซึ่งเป็นผลทำให้ครอบครัวของเขาก็ไม่แน่ใจว่าการหายตัวไปนั้น เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้หรือไม่ ในปี 2552 เจ้าหน้าที่ทหารได้มาหาเขาที่และได้เข้ามาค้นทรัพย์สินในบ้าน ซึ่งทางภรรยาของนายดอรรแมจำได้ว่าเจ้าหน้าที่เหล่านั้นมาจากด่านตรงปยุต ซึ่งไม่ไกลจากบ้านของพวกเขา เธอยังกล่าวอีกว่าหลังจากที่มีการมาค้นบ้านในครั้งนั้นแล้ว ทหารได้เข้ามาค้นบ้านของเธออีกในทุกครั้งที่มึเหตุการณืความไม่สงบเกิดขึ้นในบริเวณที่บ้านของเธออยู่ เหมือนเจ้าหน้าที่สงสัยว่านายดอรรแมเป็นผู้ก่อเหตุ

ไม่เป็นเรื่องปกติที่บุคคลจะถูกนำตัวไปโดยเจ้าหน้าที่ทหาร แต่โดยส่วนมากแล้วครอบครัวจะทราบว่าเขาจะถูกปล่อยตัวกลับมาภายในไม่กี่สัปดาห์ อย่างไรก็ตามภรรยาของเหยื่อได้เคยคุยกับชายอีกคนในหมู่บ้านลดา ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่นายดอรรแมอาศัยอยู่ พบว่ามีคนหนึ่งถูกนำตัวไปที่ค่ายสวนสมเด็จพระเจ้าเป็นเวลา 1 เดือน และได้ถูกปล่อยตัวกลับมา แต่สำหรับกรณีนายดอรรแม หลายเดือนผ่านไปแล้ว แต่เขายังคงสูญหาย

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ครอบครัวของเหยื่อได้แจ้งความไว้เมื่อ 18 มีนาคม 2553

กรณี 38

ชื่อ: นายอิบรอเฮง กาโง และนายดุลหามิ มะแร

วันเกิดเหตุการณ์ : 30 เมษายน 2554

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : ค่ายของตำรวจตระเวนชายแดน ค่ายนเรศวร ระหว่าง ม.1 และม. 2 ต.บางยาง

อ. บันนังสตา จ.ยะลา

วันที่บันทึก : 15 มิถุนายน 2554

ที่อยู่ของเหยื่อ : ม.2 บ้านสันติ ต. บางยาง อ.บันนังสตา จ. ยะลา

อายุ : 25 แล 23 ปี ตามลำดับ

ชาติพันธุ์ : มลายู

สรุปการให้ถ้อยคำ : นายอิบรอเฮง กาโง ประกอบอาชีพทำสวนยาง ขณะที่หายตัวไปนั้นเขาเพิ่งแต่งงานกับภรรยาได้เพียง 7-8 เดือน ในวันเกิดเหตุนายอิบรอเฮง พยายามจะไปตามหาเรือที่ถูกยึดไป โดยตำรวจตระเวนชายแดนของค่ายนเรศวร ในวันนั้นเขาได้ชวนเพื่อนคือ นายดุลหามิ มะแรไปด้วย ซึ่งสุดท้ายทั้งสองคนก็หายตัวไปเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2554

เรือของอิบรอเฮงถูกยึดเอาไปโดยตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งชาวบ้านจะรู้จักกันว่าเป็น “ค่ายของตำรวจพลร่ม” โดยในวันที่ 27 เมษายน 2554 อิบรอเฮงและภรรยา –นุรอามานี คูมาไม่อยู่บ้านจึงไม่ทราบว่าเพราะเหตุใดเจ้าหน้าที่จึงยึดเรือของเขาไป(น้องสาวของนางนุรอามานี จึงเป็นคนเดียวที่รู้เห็นเหตุการณ์ตอนที่เจ้าหน้าที่มายึดเรือ ; นางนุรอามานี ภรรยาของอิบรอเฮง) ในวันที่ 30 เมษายน อิบรอเฮงต้องการไปเจรจากับเจ้าหน้าที่เพื่อนำเรือกลับมาโดยเขาขอให้ผู้ใหญ่บ้านช่วยในการเจรจา (อย่างไรก็ตามในวันเกิดเหตุเหยื่อได้คลาไคลกับผู้ใหญ่บ้านก่อนที่เขาจะหายตัวไป)

อิบรอเฮงไม่เคยเรียนเรื่องใดๆกับเจ้าหน้าที่มาก่อน และเขายังไม่เคยมีการทะเลาะเบาะแว้งกับใครด้วย เขามักจะติดติดต่อกับเจ้าหน้าที่ที่ต่อเมื่อเจ้าหน้าที่เข้ามายังหมู่บ้านเพื่อแจกจ่ายยาและเวชภัณฑ์ต่างๆ ซึ่งเป็นของพระราชทาน ผู้ให้ข้อมูลเล่าว่าเจ้าหน้าที่จะขอดูบัตรก่อนที่จะแจกจ่ายสิ่งของให้แก่ประชาชน

เมื่อนายอิบรอเฮงไม่กลับบ้าน พ่อของเขา (นายฮามะ กาโง) จึงเป็นคนแรกที่ไปตามหาที่ค่ายนเรศวร ซึ่งทางเจ้าหน้าที่(ไม่ทราบระดับตำแหน่ง) ได้แจ้งว่า ไม่มีคนที่มีลักษณะดังกล่าวมาที่ค่าย พ่อของนายอิบรอเฮง จึงขอที่จะเข้าไปในค่าย แต่เจ้าหน้าที่ไม่อนุญาตให้เข้าไป ดังนั้นนายฮามะจึงได้ให้เบอร์ติดต่อของตนเอง รวมทั้งรูปของนายอิบรอเฮงเอาไว้แทน ซึ่งจนถึงปัจจุบันยังไม่มีใครติดต่อกลับมาเพื่อแจ้งข่าวของลูกชายแต่อย่างใด

พี่ชายของนายอิบรอเฮง(นายฮาสมิง กาโง) และเพื่อนๆของเขาได้ไปแจ้งกับครอบครัวของนายดุลหามิที่อ. ธารโต เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2554 ว่านายดุลหามิ ได้หายตัวไปพร้อมกับนายอิบรอเฮงพร้อมทั้งเล่าเรื่องราวทั้งหมดแก่ครอบครัวของนายดุลหามิด้วย

ครอบครัวของเหยื่อต่างเชื่อว่าเหตุผลที่ทำให้ทั้งสองคนหายไปนั้น ต้องเกี่ยวข้องกับตำรวจพลร่มที่ค่ายนเรศวร และพวกเขาต้องพูดเท็จเพื่อปกปิดความผิดที่ได้นำตัวเหยื่อทั้งสองคนไป เนื่องจากในตอนนั้นมีพยานเห็นชัดเจนว่าในวันที่ 30 เมษายน มีคนเห็นทั้งสองคนครั้งสุดท้ายบริเวณค่ายดังกล่าว โดยพยานก็คือคนจับนก ซึ่งขณะนั้นได้เดินมาถึงยังบริเวณหน้าค่ายในเวลาประมาณ 17.30 น. และได้เห็นว่าเหยื่อทั้งสองคนขับรถจักรยานยนต์เข้าไปยังค่าย ซึ่งตั้งอยู่ระหว่าง ม. 1 และ ม. 2

บ้านบางกลาง (รถจักรยานยนต์นั้นเป็นของนายดุลหามิ ยี่ห่อ ฮอนด้าเวฟ สีบรอนซ์ – รถคันดังกล่าวหายไปพร้อมกับทั้งสองคน) โชคร้ายที่ผู้เห็นเหตุการณ์ปฏิเสธที่จะเป็นพยานเนื่องจากหวาดกลัวในความไม่ปลอดภัย เขาได้มาพบกับครอบครัวของเหยื่อเพียงสองครั้งเท่านั้น เพื่อเล่าถึงสิ่งที่เขาได้พบเห็น และต่อมาจึงปฏิเสธจะเป็นพยาน ซึ่งทางครอบครัวของเหยื่อเองก็เข้าใจว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่ชาวบ้านจะไม่อยากจะมาเกี่ยวข้องในเรื่องเช่นนี้

ข้อมูลจากผู้เห็นเหตุการณ์สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากสมาชิกในครอบครัวของเหยื่อที่เล่าว่า ในครั้งแรกภรรยาของอิบรอเฮงได้ยินเสียงคนทะเลาะกันเรื่องเรือในวันที่ 30 เมษายน 2554 จากนั้นพี่ชายของนายอิบรอเฮงกล่าวว่า เห็นนายอิบรอเฮงในเวลาประมาณ 16.00 น. ซึ่งตอนนั้นนายอิบรอเฮงบอกเขาว่าจะไปเอาเรือกลับมา หลังจากนั้นเวลาประมาณ 19.00 น. พี่ชายอีกคนของนายอิบรอเฮง (นายมะกอเล็ง กาโฮง) ได้โทรศัพท์หาภรรยาของนายอิบรอเฮงเพื่อถามว่าอิบรอเฮงกลับถึงบ้านแล้วหรือยัง ภรรยาของนายอิบรอเฮงแจ้งว่าสามีของเธอยังไม่กลับมา นายมะกอเล็ง จึงพยายามโทรหานายอิบรอเฮง และนายดุลหามิ ด้วยหลายครั้ง จนเสียงเรียกโทรศัพท์ตัดไปเป็นเสียงให้ฝากข้อความ หลังจากนั้นโทรศัพท์ก็ถูกปิด

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : นายมะกอเล็ง พี่ชายของเหยื่อได้เข้าไปแจ้งเรื่องนี้กับศูนย์นายความมุสลิม และทางศูนย์นายความได้ส่งเรื่องต่อไปยังมูลนิธิธรรมาภิบาล ทำให้มูลนิธิธรรมาภิบาลแนะนำให้ญาติๆไปแจ้งความเอาไว้ก่อนที่ สภอ. บันนังสตา นอกจากนี้ญาติๆได้ไปแจ้งเรื่องเอาไว้ที่ศูนย์ตำรวจธรรมอีกด้วย (หน่วยงานใน ศอบต.) ในอ.เมือง จ.ยะลา จากนั้นญาติๆได้ส่งหนังสือร้องเรียนไปยังศูนย์ปฏิบัติการตำรวจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศปก.จชต) เพื่อให้มีการสอบสวนในกรณีนี้ ทาง ศปก จชต.แจ้งว่าอาจจะต้องใช้เวลาประมาณ 3 เดือนในการสืบสวนเรื่องนี้ จากนั้นอีก 7 วันหลังเกิดเหตุการณ์ ศปก จชต.ได้ส่งเจ้าหน้าที่จากตำรวจภูธร ภาค 9 ไปสัมภาษณ์ครอบครัวของเหยื่อ และหลังจากนั้นก็ไม่มีความคืบหน้าเกี่ยวกับการสูญหายของทั้งสองจากทางเจ้าหน้าที่อีกเลย และกรณีของนายอิบรอเฮงและนายดุลหามิ ได้ถูกส่งต่อไปเป็นความรับผิดชอบของสภอ. บันนังสตา

นอกจากนี้ครอบครัวของนายดุลหามิได้เข้าไปพบร้อยตำรวจเอกเจษฎา ชุมพล ตำรวจตระเวนชายแดน เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2554 ซึ่งเขาได้ปฏิเสธว่าไม่ได้ทราบเรื่องการหายตัวไปของเรือและยังแนะนำให้ครอบครัวของเหยื่อไปแจ้งความที่ สภอ. ธารโตแทน

แม้ดูเหมือนว่าเจ้าหน้าที่จะมีความพยายามในการสืบสวนติดตามการกรณีนี้ โดยการตั้งคณะกรรมการพิเศษเพื่อสืบสวน แต่ก็ยังไม่มีสัญญาณของความคืบหน้าใดๆ ญาติของผู้สูญหายคิดว่าทางเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ได้ให้ความสำคัญในการติดตามผู้สูญหายอย่างจริงจัง จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่มีความก้าวหน้าใด ๆ ในการค้นหาศพหรือความจริงในสิ่งที่เกิดขึ้น ทาง ศอบต.ได้อนุมัติที่จะจ่ายค่าเยียวยาให้กับครอบครัวของเหยื่อในรูปแบบของการช่วยชำระหนี้สินที่นายอิบรอเฮงมีอยู่ แต่ก็ยังไม่ได้มีการดำเนินการ

กรณีของนายอิบรอเฮง และนายดุลหามิ ได้ถูกส่งไปยัง คณะทำงานด้านการบังคับสูญหายโดยไม่สมัครใจขององค์การสหประชาชาติ (United Nation Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances) โดยมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2554

กรณีที่ 39

ชื่อ : นายทง โพธิ์อ่าน

วันที่เกิดเหตุ : 19 มิถุนายน 2534

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : 415/1 ถ.ราชพัฒนา, บางปะกอก กรุงเทพฯ 10140

อายุ : 55 ปี

ชาติพันธุ์ : ไทย

สรุปเหตุการณ์ : ช่วงเกิดเหตุการณ์นายทง โพธิ์อ่าน เป็นสมาชิกวุฒิสภาและยังเป็นประธานกรรมการสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย และยังเป็นรองประธานสภาสหภาพการค้าเสรีเอเชียแปซิฟิกสำนักงานภูมิภาคอีกด้วย นายทงเป็นแกนนำในการรณรงค์ต่อต้านรัฐบาลทหารในขณะนั้นในการยุบสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ²⁹ ก่อนจะหายตัวไป ทงเคยได้รับโทรศัพท์ข่มขู่หลายครั้ง เขายังได้เคยบอกกับเพื่อนร่วมงานของเขาว่ามีคนติดตามเขาอยู่ และยังได้รับคำสั่งจากรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยไม่ให้เขาเข้าร่วมการประชุมประจำปีขององค์การแรงงานระหว่างประเทศที่ เจนีวาด้วย ครั้งสุดท้ายที่เพื่อนร่วมงานของทงได้เห็นเขาคือเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2534 ขณะที่ทงกำลังออกจากที่ทำงาน และในเช้าวันต่อมา รถของเขาถูกพบจอดอยู่ที่หน้าสำนักงานในลักษณะแปลกออกไปและยังพบรอยเท้าลักษณะคล้ายรองเท้าทหารอยู่ตรงเบาะด้านหลังด้วย ไม่มีผู้ใดพบทงนับแต่นั้น ทั้งรัฐบาลและทหารได้ออกมาปฏิเสธว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการหายไปของเขา

การดำเนินการอย่างเป็นทางการ : ในปี 2536 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของรัฐสภาได้ทบทวนหนังสือคำร้องเกี่ยวกับกรณีการหายตัวของนายทงจากทางนักวิชาการและตำรวจ ได้ข้อสรุปว่าสาเหตุการหายตัวของทงน่าจะเป็นเพราะความขัดแย้งของกับรัฐบาลทหารในช่วงเวลาดังกล่าว แต่เนื่องจากข้อมูลที่มีไม่มากจึงปฏิเสธที่จะนำข้อสรุปนี้เผยแพร่ต่อสาธารณะ นอกจากนี้คณะกรรมการแรงงานและสวัสดิการสังคม ของรัฐสภาก็ได้ทำการสืบสวนเช่นกันแต่ก็ไม่ได้มีการเผยแพร่ผลของการสืบสวนแต่อย่างใด ในเดือน มิถุนายน 2543 เริ่มมีการเรียกร้องให้มีการเผยแพร่รายงานสองฉบับดังกล่าวภายใต้พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร แต่ได้รับการปฏิเสธด้วยเหตุผลที่ว่า การเผยแพร่ข้อมูลจะส่งผลกระทบต่อบุคคลหลายคน และในเดือนตุลาคม 2544 รัฐบาลของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ได้มีคำสั่งให้มีการตั้ง คณะกรรมการอิสระเพื่อสืบสวนหาผู้สูญหายโดยเฉพาะ และยังมีกรอนุมัติจ่ายเงินให้กับเหยื่อในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 รวมไปถึงให้มีการสืบสวนสอบสวนกรณีการสูญหายของนายทง โพธิ์อ่านด้วย

กรณีที่ 40

ชื่อ : นายสมชาย นีละไพจิตร

วันที่เกิดเหตุ : 12 มีนาคม 2547

²⁹ บางกอกโพสต์, *Thanong Mystery*, 21 November 2001.

สถานที่เกิดเหตุโดยประมาณ : เยื้องสถานีตำรวจนครบาลหัวหมาก

ที่อยู่ : 73/5 ซอยอิสรภาพ 11 ถนนอิสรภาพ ธนบุรี กรุงเทพฯ 10600

อายุ : 55 ปี

ชาติพันธุ์ : ไทยมุสลิม

สรุปการให้ถ้อยคำ : นายสมชายถือเป็นนักสิทธิมนุษยชนที่โดดเด่นและเป็นที่รู้จักจากการที่ทำงานเกี่ยวข้องกับคดีทางด้านการเมืองที่มีความขัดแย้ง รวมไปถึงเขายังเป็นทนายให้กับกลุ่มคนที่ถูกต้องสงสัยว่าอยู่ในขบวนการก่อการร้าย นอกจากนี้เขายังเป็นประธานชมรมนักกฎหมายมุสลิม และเป็นรองประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของสภาทนายความแห่งประเทศไทยด้วย นายสมชายยังมีบทบาทสำคัญในการล่ารายชื่อเพื่อให้มีการยกเลิกพระราชบัญญัติกฎอัยการศึกในภาคใต้ของประเทศไทย และให้ปล่อยตัวนักโทษที่ต้องคดีปล้นปืนเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 ซึ่งด้วยเหตุนี้เองที่อาจจะนำไปสู่การหายตัวไปของเขานายสมชายยังเป็นตัวแทนของเหยื่อที่ถูกกล่าวหาว่ามีความเกี่ยวข้องกับการปล้นปืนในครั้งนั้นด้วย โดยเหยื่อกลุ่มนี้ได้ถูกซ้อมทรมานเพื่อให้รับสารภาพ โดยนายสมชายได้เผยแพร่ข้อมูลที่สำคัญนี้สู่สาธารณะเกี่ยวกับการทรมานผู้ต้องหาของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการอภิปรายของเขาเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2547

เขาได้ร้องขอต่อศาลในการปล่อยตัวผู้ต้องหาทั้ง 5 แต่ได้รับการปฏิเสธ เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2547 หนึ่งวันก่อนที่เขาจะหายตัวไป เขาได้ร้องเรียนเรื่องการซ้อมทรมานผู้ต้องหาไปยังหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่นกระทรวงยุติธรรม กระทรวงมหาดไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ รวมไปถึงนายกรัฐมนตรี และวุฒิสภาด้วย

ในวันที่ 12 มีนาคม 2547 สมชายได้ไปรพบปะนายกิจจา อาลีฮิสเฮาะ ที่ห้องรับรองของโรงแรมชาลีน่า ถนนรามคำแหง แต่สุดท้ายนายกิจจาไม่ได้มาตามนัด ซึ่งขณะนั้นเป็นเวลาประมาณ 20.15 น. นายสมชายได้ออกมาจากโรงแรมโดยรถส่วนตัว เวลาประมาณ 20.30 น. มีผู้พบเห็นว่ามียกคันหนึ่งได้ขับชนท้ายเพื่อให้ออกของนายสมชายหยุด จากนั้นชาย 4-5 คนจากรถคันดังกล่าวได้พยายามบังคับให้นายสมชายขึ้นรถแล้วรถคันดังกล่าวก็ขับออกไป นับจากนั้นก็ไม่มีใครพบเห็นเขาอีกเลย ในขณะที่ข้าราชการระดับสูงหลายคน รวมถึงอดีตนายกรัฐมนตรี อัยการสูงสุดและ กรมสอบสวนคดีพิเศษ ได้ประกาศว่าพวกเขา มีหลักฐานว่านายสมชาย ได้เสียชีวิตแล้ว อย่างไรก็ตาม กลับไม่มีการนำศพมาแสดงหรือไม่มีแม้แต่ให้ความยุติธรรมกับการเสียชีวิตของเขา³⁰

การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม : ศาลชั้นต้นพิพากษาว่า หนึ่งในห้าของตำรวจที่ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำผิดในข้อหาละเมิดเสรีภาพ และกักขังหน่วงเหนี่ยว ซึ่งครอบครัวได้ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์

วันที่ 11 มีนาคม 2554 ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่ากรรยาของสมชาย อังคณา ลูกสาวและลูกชาย “ไม่ได้รับอนุญาตให้เป็นโจทก์ร่วมในคดี เนื่องจากตามกฎหมายแล้วพวกเขาไม่สามารถพิสูจน์ถึง “การบาดเจ็บหรือเสียชีวิต(ของสมชาย)ได้”

³⁰ สรุปความจาก รายงานของ คณะกรรมการนิติศาสตร์สากล “Somchai Neelapaichit – Report on Trial & Investigation”, มีนาคม 2552.

ในคดีการสูญหายของสมชาย การฟ้องคดีความผิดอาญากรณีนี้เป็นไปตามเงื่อนไขของ มาตราที่ 5 และมาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ศาลอุทธรณ์พิจารณาเห็นว่าสำหรับจำเลยที่ 2 (พ.ต.ท.สินชัย นิเมบุญญาภรณ์) จำเลยที่ 3 (จ.ส.ต.ชัยเวง พาดัง) และจำเลยที่ 4 (ส.ต.อ.วันดร สิทธิเขต) ไม่มีหลักฐานไม่เพียงพอที่จะบอกว่าพวกเขามีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ เพราะพยานไม่สามารถจดจำและระบุใบหน้าของพวกเขาได้ พร้อมทั้งไม่ได้ระบุตัวผู้กระทำในขณะที่ศาลได้เบิกตัวมาเพื่อทำการชี้ตัว

สำหรับจำเลย ที่ 5 (พันตำรวจโทชัยชัย เลี่ยมสงวน) ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น (พันตำรวจโทพนพภูมิ เลี่ยมสงวน) เขาไม่ได้อยู่ในสถานที่เกิดเหตุ ถึงแม้ว่าจะมีการบันทึกการสื่อสารระหว่างเขากับจำเลยอื่นๆก็ตามขณะเกิดเหตุการณ์ อย่างไรก็ตามบันทึกการฟ้องคดีในคดีนี้ยังการไต่สวนเอกสารที่เป็นเพียงสำเนาไมใช่เอกสารต้นฉบับ และอัยการที่ยื่นพยานหลักฐานต่อศาลก็ได้ไม่ได้นำผู้จัดทำเอกสารมารับรองความถูกต้องด้วยเช่นกัน สำหรับจำเลยที่ 1 พ.ต.ต.เงิน ทองสุก ศาลอุทธรณ์พิพากษาว่าประจักษ์พยานทั้ง 4 คนที่มาเบิกความในศาลไม่ได้ชี้ตัวเขาอย่างเปิดเผยในศาลถึงคนที่มีลักษณะตรงกับคนที่รับผิดชอบต่อการสูญหายของสมชาย

ศาลไม่สามารถยอมรับเอกสารอื่นๆซึ่งเป็นสำเนาที่รับรองความถูกต้องที่อัยการนำเสนอได้ ศาลวินิจฉัยว่าแม้เอกสารเหล่านั้นจะได้รับการรับรองความถูกต้องจากเอกสารต้นฉบับโดยทนายความหรือบริษัทเอกชน อย่างไรก็ตามทนายความมิได้เป็นผู้ทำสำเนาเอกสารเหล่านั้นด้วยตัวของเขาเอง ดังนั้นทนายความจึงไม่เห็นเอกสารต้นฉบับเนื่องจากเขาไม่ได้เป็นผู้ทำสำเนาและอัยการก็ได้ไม่นำตัวผู้ทำสำเนาเอกสารมาเบิกความต่อหน้าศาล

ศาลอุทธรณ์จึงพิพากษายกฟ้องจำเลยซึ่งเป็นตำรวจทั้ง 5 คน

ภาคผนวกที่สอง : สรุปการเสียชีวิตของนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของไทยระหว่างปี พ.ศ. 2543 ถึง พ.ศ. 2547 จากรายงานของคณะกรรมการปกป้องสิทธิมนุษยชน³¹

จรินทร์ ราชพล เสียชีวิตเมื่ออายุ 55 ปี ชาวบ้านบางแป ตำบลป่าคอก อ. ถลาง จ. ภูเก็ต มีอาชีพรับจ้างกรีดยาง และมีอาชีพเสริมทำการประมง ในอ่าวป่าคอก นอกจากนี้เขายังเป็นแกนนำกลุ่มอนุรักษ์บ้านป่าคอก อุปนิสัยเป็นคนใจดีมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อทุกคน ชอบช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ โดยไม่หวังผลตอบแทน เขาอยู่กับภรรยาชื่อ นางลัดดา และมีบุตรชาย 1 ชื่อ นายสุทิน และมีบุตรสาวอีกสองคน ชื่อ น.ส. พิมพา และ น.ส. พิมพร

นรินทร์ โพธิ์แดง เสียชีวิตเมื่ออายุ 67 ปี เขาอาศัยอยู่ในบ้านคลองหิน ตำบล ห้วยทับมอญ อ. เขาชะเมา จ. ระยอง นรินทร์ประกอบอาชีพเป็นทำสวน นอกจากนี้ยังเป็นประธานกลุ่มคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเขาชะอางกลางทุ่ง เขาเป็นคนที่ขยันขันแข็ง มีความรับผิดชอบและเสียสละต่อส่วนรวม นรินทร์มีภรรยาชื่อ นางสาวบัวและมีบุตรด้วยกัน 4 คน

³¹ เรื่องราวชีวิตของนักต่อสู้เหล่านี้เดิมอยู่ในบทความชื่อ “ประคับไว้ในโลกา” จากนิตยสาร ฟ้ามุข ฉบับที่ 2 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม – ธันวาคม 2547), หน้า 42-87

พิทักษ์ โตนวูร เสียชีวิตเมื่ออายุ 30 ปี เขาอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 179 ม. 1 บ้านชมภู ต. ชมภู อ. เนินมะปราง จ. พิชญ์โลก ขณะนั้น เขากำลังศึกษาเนติบัณฑิต และยังเป็น ที่ปรึกษาให้กับกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำชมภูด้วย เขาอยู่กับภรรยาชื่ออุภาภรณ์ และมี บุตรสาวด้วยกัน 1 คน ชื่อหงส์พิชมาซึ่งขณะนั้นลูกสาวมีอายุเพียง 3 ปีครึ่งเท่านั้น

ฉวีวรรณ ปีกสูงเนินเสียชีวิตเมื่ออายุ 35 ปี เธออาศัยอยู่บ้านเลขที่ 155 หมู่ 5 ต. นากลาง อ. สูงเนิน จ. นครราชสีมา เธอเป็น เจ้าหน้าที่อบต. นากลาง รณรงค์ต่อต้านการทุจริตในโครงการก่อสร้างในอบต. เธอเป็นมินิสัยที่คนตรงไปตรงมา และยังมีความ กล้าหาญ รักความถูกต้องยุติธรรม และยังต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมด้วย เธอมีบุตรสองคนอายุ 7 และ 9 ขวบ

สุวัฒน์ วงศ์ปิยะสถิตย์ เสียชีวิตเมื่ออายุ 45 ปี เขาอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 42/ 718-9 2ก./1 หมู่บ้านจามจุรี ถ. กิ่งแก้ว ต.ราชาเทวะ อ. บางพลี จ. สมุทรปราการ เขาเป็นแกนนำในการคัดค้านบ่อขยะราชาเทวะ อ. บางพลี เขาอาศัยอยู่กับภรรยา นางธีระนุช และลูก ชายอีก 2 คน

สมพร ชนะพล เสียชีวิตเมื่ออายุ 41 ปี เขาอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 69/ 5 ม. 2 ต. คลองสระ อ. กาญจนดิษฐ์ จ. สุราษฎร์ธานี เขาเป็น ประธานกลุ่มอนุรักษ์คลองกะแดะ สมพรมีนิสัยตรงไปตรงมา และเป็นที่เคารพของชาวบ้านคลองกะแดะ เขายังมีนิสัยชอบอ่าน หนังสือและชอบศึกษาหาความรู้ เขาอาศัยกับภรรยาชื่อ นางฉวีวรรณ และมีบุตรสาวด้วยกัน 2 คน ชื่อด.ญ. ทานตะวัน อายุ 14 ปี และด.ญ. ทันทิมา อายุ 11 ปี

แก้ว ปินปันมา เสียชีวิตเมื่ออายุ 59 ปี เขาอาศัยอยู่ที่บ้านคอยน้อย ต. คอยล่อ ใน จ. เชียงใหม่ เขาเป็นแกนนำชาวบ้านในกรณี ของปัญหาที่ดิน (สกน.) ที่เข้าไปใช้ประโยชน์ในที่ดินรกร้างว่างเปล่า บ้านคอยน้อย ต.คอยล่อ เขามีอาศัยอยู่กับลูกชาย 2 คน ชื่อ นเรศ (ตาบอดจากคอตีบ) อายุ 31 ปี และจรัส อายุ 34 ปี

บุญสม นิ่มน้อย เสียชีวิตเมื่ออายุ 44 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 60 ม. 5 ต. บางแก้ว อ. บ้านแหลม จ. เพชรบุรี มีอาชีพเป็นพ่อค้าขาย สัตว์น้ำทะเล นอกจากนี้เขายังเป็นคณะกรรมการชมรมอนุรักษ์ทะเล. บ้านแหลม สมาชิก อบต. บางแก้ว และเป็นแกนนำ คัดค้านโครงการโรงแปรรูปปลาเค็มและน้ำมันดิบในจ. เพชรบุรี อีกด้วย บุญสมเป็นที่รักของคนในชุมชน โดยเฉพาะ เด็ก ๆ และเขายังชอบช่วยเหลือชาวบ้านอีกด้วย โดยนิสัยแล้วเขาเป็นคนใจดี ไม่เล่นการพนัน ไม่สูบบุหรี่ อาศัยอยู่กับภรรยาชื่อ นางกรี นิ่มน้อย ไม่มีบุตรแต่อย่างใด

ปรีชา ทองแป้น เสียชีวิตเมื่ออายุ 54 ปี เขาอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 136 ม. 8 ต. ควนกรด อ. ท่งสง จ. นครศรีธรรมราช เขาเป็นสารวัตร กำนัน ต. ควนกรด และยังเป็นแกนนำกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ต. ควนกรด อาศัยอยู่กับภรรยาชื่อนางเอื้อน ทองแป้น และมี บุตรด้วยกัน 4 คน

บุญฤทธิ์ ชาญณรงค์ เสียชีวิตเมื่ออายุ 55 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 158/706 ม.9 บ้านอินทรีทอง ต. คลองพา อ. ท่าชนะ จ. สุราษฎร์ ธานี มีอาชีพทำสวนยาง เขามีนิสัยชอบช่วยเหลืองานกิจกรรมของส่วนรวมอยู่เสมอ บุตรคนเล็กสุดของเขาตอนนั้นยังเรียนอยู่ในชั้น ม. 2 เขาอยู่กับ ภรรยาชื่อ นางอาภรณ์ และมีบุตรด้วยกัน 7 คน

บุญยงค์ อินตะวงค์ เสียชีวิตเมื่ออายุ 42 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 202 ม.1 บ้านร่องห้า ต. ผางาม อ. เวียงชัย จ. เชียงราย ประกอบอาชีพค้าขายควาย และเขายังเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านร่องห้าด้วย นอกจากนี้ยังเป็นแกนนำคัดค้านโรงโม่หินดอยแม่ฮ่อมกรู เขาอยู่กับภรรยานางไกรสร และมีบุตรด้วยกัน 2 คน

คำปิ่น สุกใส เสียชีวิตเมื่ออายุ 59 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 198 ม.1 ต.แม่ณะ อ.เชียงดาว จ. เชียงใหม่ โดยนิสสัยแล้วเขาเป็นคนเข้ากับคนอื่นง่าย คำปิ่น มีอาชีพเป็นทำนาและทำสวน นอกจากนี้ยังเป็น ผู้ใหญ่บ้านบ้านป่าบาง ประธานป่าชุมชนบ้านป่าบาง และรองประธานเครือข่ายป่าชุมชนแม่น้ำปิงตอนบน เขาอาศัยอยู่กับภรรยา ชื่อ นางสุจา และมีบุตรสาวด้วยกัน 1 คนชื่อ น.ส. ยุกติ อายุ 27 ปี

สำเนา ศรีสงคราม เสียชีวิตเมื่ออายุได้ 38 ปี เขาอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 12 ม. 8 ต. โลกสูง อ.อุบลรัตน์ จ. ขอนแก่น ประกอบอาชีพทำนา และยังเป็นประธานชมรมชาวบ้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมลำน้ำพอง เขาอยู่กับภรรยาคือนางมยุรี และมีบุตรด้วยกัน 2 คน บุตรชายอายุ 9 และบุตรสาว 2 ขวบ

เจริญ วัคคัษร เสียชีวิตเมื่ออายุ 37 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 89 ม.6 ต. บ่อนอก อ. เมือง จ. ประจวบคีรีขันธ์ เขาเป็นประธานกลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอก โดยนิสสัยแล้วเขาเป็นคนร่าเริงสดใสแต่จริงจังกับการทำงาน รักความเป็นธรรม เขาอาศัยอยู่กับภรรยา นางกรณัฎฐา พงษ์น้อย ไม่มีบุตร

สุพล ศิริจันทร์ เสียชีวิตเมื่ออายุ 58 ปี อาศัยอยู่ในบ้านเด่นอุดม ม. 7 ต. แม่หมอก อ. เถิน จ.ลำปาง เขายังเป็นผู้ใหญ่บ้าน บ้านเด่นอุดม และเป็นแกนนำเครือข่ายป่าชุมชนแม่หมอก จ. ลำปางอีกด้วย สุพลอาศัยอยู่กับภรรยา นางกอบแก้ว และมีบุตรชายด้วยกัน 1 คนชื่อนาย นิกร อายุ 34 ปี

นางพัศตรีวิภา เฉลิมกลิ่น เสียชีวิตเมื่ออายุ 49 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 129/ง บ้านหัวกระบือ ต. ป่าโมก อ. ป่าโมก จ. อ่างทอง เธอเป็นรองประธานชุมชนบ้านหัวกระบือ อยู่กับสามีชื่อนายประ โยชน์ เฉลิมกลิ่น และมีบุตรด้วยกัน 3 คน

ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์การใช้ความรุนแรงโดยรัฐและการปกครองแบบเผด็จการเบ็ดเสร็จเป็นเวลานานนับทศวรรษ การบังคับบุคคลให้สูญหายเกิดขึ้น ในบริบทเหล่านี้ และเป็นประเด็นที่ไม่อาจพิจารณาแยกจากบริบทการเมืองที่เต็มไปด้วยความรุนแรง นับแต่ทศวรรษ 2490 เป็นอย่างน้อย ทั้งนี้การบังคับบุคคลให้สูญหายเกิดขึ้นพร้อมกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนร้ายแรงรูปแบบอื่นๆ ด้วย อย่างเช่น การสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย การควบคุมตัวโดยพลการ การทรมาน การข่มขู่และคุกคาม เราจึงควรพิจารณาว่าการบังคับบุคคลให้สูญหายเป็นปรากฏการณ์ของการใช้ความรุนแรงของรัฐไทยเพื่อปราบปรามความเห็นต่าง หรือเพื่อ ก้าวจัดผู้ต้องสงสัย ซึ่งเป็นการกระทำนอกเหนือหลักนิติธรรม

รายงานฉบับนี้ พบว่า ปัจจัยด้านกฎหมายที่กำหนดความคุ้มกันเจ้าพนักงานของรัฐ ระบบยุติธรรมทางอาญาที่อ่อนแอเนื่องจากการแทรกแซงทางการเมือง (รวมทั้งหน่วยงานตำรวจ กรมสอบสวนคดีพิเศษ และศาล) และการขาดเจตจำนงทางการเมืองล้วนส่งผลให้เกิดการคุ้มกันเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง ซึ่งมีส่วนรับผิดชอบโดยตรง หรือเป็นผู้รับผิดชอบตามสายบังคับบัญชาต่อความผิดทางอาญาร้ายแรงเหล่านี้ ความคุ้มกันที่ดำเนินมาหลายทศวรรษเป็นเหตุ ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายความ มั่นคงและฝ่ายปกครองทราบว่า ตนเองไม่ต้องรับผิดชอบจากการทำผิดกฎหมาย หรือมีโอกาสถูกลงโทษน้อยมาก และเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่บางรายเลือกใช้อิทธิกรนอก กฎหมายได้ตามอำเภอใจ เพื่อปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลหรือเพื่อแก้ไขข้อพิพาทส่วนบุคคล ส่งผลให้การบังคับบุคคลให้สูญหาย รวมทั้งการสังหารนอกกระบวนการ กฎหมาย การควบคุมตัวโดยพลการ การทรมาน การข่มขู่และคุกคาม กลายเป็นวิธีการนอกกฎหมายที่ชอบธรรมและจำเป็น รวมทั้งเหมาะสมสำหรับรัฐไทยในการควบคุมปราบปราม

มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพได้ศึกษากรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาในประเทศไทย ทำให้พบรูปแบบนโยบายของรัฐบาลที่ส่งผล กระทบโดยตรงต่อปัญหาการบังคับบุคคลให้สูญหาย กล่าวคือ ประชาชนบางกลุ่มตกเป็นเป้าหมายของการบังคับบุคคลให้สูญหาย มีรูปแบบวิธีการที่ใช้เพื่อทำให้บุคคล สูญหาย และยังมีการละเมิดเพิ่มเติมกับผู้ตกเป็นเหยื่อของการบังคับบุคคลให้สูญหาย รวมทั้งรัฐบาลเองก็ล้มเหลวที่จะเยียวยาทั้งใน กระบวนการยุติธรรมและนอก เหนือจากนั้น

“ฉันไม่รู้ร่างของสามีอยู่ที่ไหน ฉันรู้แค่เจ้าหน้าที (ทหาร) อาจจะเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้เท่าที่ฉันรู้จากชาวบ้านคือร่างไร้วิญญาณของสามีฉันถูกห่อผ้าไว้แล้วถูกนำไปฝังโดยทหารฉันต้องการจะค้นหาร่างของเขาเพื่อนำ มาทำพิธีกรรมให้ถูกต้องตามความเชื่อของเรา ”
ภรรยาของผู้ถูกบังคับให้สูญหายรายหนึ่งในภาคเหนือ ระหว่างนโยบายปราบปรามยาเสพติดเมื่อปี 2546

“เราไม่ต้องการจะขออะไรจากรัฐบาล เนื่องจากตอนนี้มีผู้ที่ร้องเรียนให้รัฐบาลต้องมาตรวจสอบอะไรต่อมิอะไรมากมายอยู่แล้ว เรายังไม่กล้าที่จะ ให้คนอื่นรู้สิ่งที่เกิดขึ้นกับเรา เราไม่เคยกล่าวถึงเรื่องนี้กับใคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับตำรวจและทหาร”
ภรรยาของผู้ถูกบังคับให้สูญหายรายหนึ่งในภาคเหนือ เมื่อปี 2553

“ในกรณีของคนหาย ตำรวจแทบจะไม่ทำอะไรเลยนอกเสียจากลงบันทึกเอาไว้ว่า... พวกเขาหายตัวไป”
ญาติของของนายวินและนางสมหมาย ยุบลสุข ผู้ถูกบังคับให้สูญหายในจ.กาฬสินธุ์ เมื่อปี 2548

“ผมอยากจะรู้ความจริง ผมอยากได้ศพคืน ส่วนค่าชดเชยก็สำคัญและจำเป็นมากเพราะตอนนี้ครอบครัวเรากำลังลำบาก”
ลูกชายของนางอ้อยนภา สุขประสงค์ ผู้ถูกบังคับให้สูญหายใน จ.กาฬสินธุ์ เมื่อปี 2547

“มีเจ้าหน้าที่ทหารกว่า 10 นายมาเคาะประตูและถามหามะรุติน พวกเขาตะโกนว่า...มะรุตินอยู่ที่ไหน?...ประมาณสามครั้งแต่สามีของฉันก็ไม่ได้ตอบ หลังจากนั้นพวกเขาก็พังประตูเข้ามาในบ้าน เขาได้จับกุมตัวสามีฉันไป ฉันพยายามจะดึงตัวสามีไว้แต่ก็ไม่มีผล”
ภรรยาของนายมะรุติน ะวา ผู้ถูกบังคับให้สูญหายใน จ.ยะลา เมื่อปี 2550

“ชาวบ้านที่เห็นเหตุการณ์เชื่อว่า คนที่กระทำการนั้นเป็นเจ้าหน้าที่ทหารเพราะชาวบ้านสังเกตจากเครื่องแต่งกายซึ่งคล้ายเครื่องแบบของทหาร และยังมีอาวุธของทหารด้วยสาเหตุของการหายไปของสามีนั้น ฉันไม่ทราบเลยจริงๆ เพราะเขาเองก็ไม่เคยมีความขัดแย้งกับใคร มีเพียงน้องสาวของเขาเท่านั้นที่เคยได้รับคำเตือนต่างๆ ฉันเชื่อว่าการถูกจับกุมตัวไปของสามีน่าจะมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่เพราะสิ่งแรกๆ ที่เจ้าหน้าที่มักจะทำคือการจับกุมผู้นำทางศาสนาในพื้นที่นั้นๆ นั่นเอง”
ภรรยาของนายรอสะมิง สามะแม ผู้ถูกบังคับให้สูญหายใน จ. นราธิวาส เมื่อปี 2552